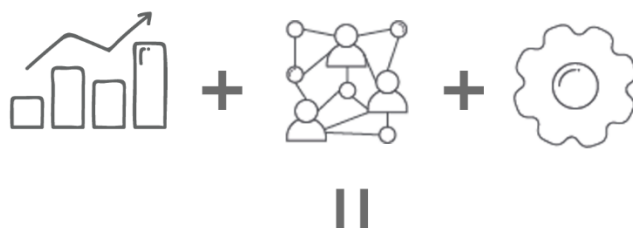

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

E C O S O E N

ȘTIINȚE ECONOMICE, SOCIALE ȘI INGINEREȘTI

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

ANUL 2, NR.1-2/2019

CHISINAU, 2019

Printed version / Versiunea tipărită ISSN 2587-344X

Scientific Journal / Revistă științifică

Free International University of Moldova / Universitatea Liberă Internațională din Moldova

EDITORIAL COMMITTEE / COMITETUL DE REDACȚIE

Editor publisher / Director publicație:
GALBEN Ilian, dr., conf. univ., Rector ULIM

Executive Editors / Redactori executivi:

RUSNAC Svetlana, dr., conf. univ., Decan Facultatea Științe Sociale și ale Educației, ULIM, BALAN Igor, dr., conf. univ., ULIM, BLAGORAZUMNAIA Olga, dr., conf. univ., ULIM, ROBU Elena, dr., conf. univ., ULIM, Director Școala Doctorală Științe Economice, Sociale și Tehnologii Informaționale.

Editorial Board / Colegiul de redacție:

AMANZHOLOVA Bibigul, PhD, Novosibirsk State Technical University (Russia), ARMITAGE Jack, PhD, Professor Department of Accounting, University of Nebraska (USA), BĂLINT Ágnes, PhD, University of Pécs, (Hungary), BURLACU Natalia, dr. hab., prof. univ., ULIM, BYCHKOVA Svetlana, PhD, FSBEI HE St. Petersburg State Agrarian University (Russia), CAUNENCO Irina, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM, CIOBANU Ceslav, PhD, ex-Ambassador of Moldova to the USA, Coordinator of Economic Programs, Virginia State University (USA), DUBCOVEȚCHI Iuri, dr., conf. univ., ULIM, EVSIUKOVA Raisa, dr., conf. univ., ULIM, GRIBINCEA Alexandru, dr. hab., prof. univ., ULIM, IONIȚĂ Veaceslav, dr., conf. univ., ULIM, KAVUN Sergii, PhD, dr. hab., prof., Kharkiv University of Technology "STEP" (Ukraine), KLIMENKO Irina, PhD, Academician of the International Academy of Informatization, FSAEI of HPE "North Caucasus Federal University" (Russia), KREINDLER Michael I., PhD, Karmiel College (Israel), KRZYSZKOWSKI Jerzy, PhD, Nicolaus Copernicus University of Torun (Poland), LEAHU Tudor, dr., conf. univ., ULIM, MIȘCOI Gheorghe, Academician AȘM, dr. hab., prof. univ., ULIM, MOLDOVAN Vadim, PhD, York College of the City University of New York (USA), MURPHY Frances L., PhD, Eastern Illinois University (USA), OHRIMENCO Serghei, dr. hab., prof. univ., ASEM, PIVORIE NE Jolanta, PhD, Mykolas Romeris University, (Lithuania), PUGACHEVA Olga, PhD, Francisk Skorina Gomel State University (Belarus), RASA Subačienė, PhD, Vilnius University (Lithuania), REDLICH Alexander, PhD, University of Hamburg, Institute for Psychology (Germany), ROȘCA Petru, dr. hab., prof. univ., ULIM, RUF Alexandru, PhD, Chairman of the Council of Auditors of Russia (Russia), SANDU Antonio, dr., Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava, președinte Asociația LUMEN, (România), SPÎNU Ana, dr., conf. univ., ULIM, STEPANOVA Galina, dr., conf. univ., Voronezh Universitatea Pedagogică de Stat (Russia), STEVENS Kevin, PhD, Director of the School of Accountancy and Management Information Systems, DePaul University (USA), STRATAN Alexandru, dr. hab., prof. univ., Director IEFIS, TOBĂ Alexandru, dr., prof. univ. (România), VASYUTINSKY Vadim, PhD, National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine), VEGERA Svetlana, PhD, Polotsk State University (Belarus).

Editors / Redactori:

MELENTIEVA Aliona, magistru în științe sociale, doctorand, ULIM

GRAUR Elena, magistru în științe umanistice, doctorand, ULIM

ZMUNCILA Ludmila, magistru în științe sociale, doctorand, ULIM

*The volume was recommended for publishing by the Senate of Free International University of Moldova
(Verbal process No7, June 26, 2019)*

The scientific articles are reviewed

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces-verbal nr.7 din 26 iunie 2019)

Articolele științifice sunt recenzate

ULIM, EcoSoEn, An.2, Nr.1-2/2019

Tiraj 200 ex. / Edition 200 copies

© ULIM, 2019

ADDRESS OF REDACTION/ ADRESA REDACȚIEI:

52 Vlaicu Parcalab street, Chisinau, MD-2012, Republic of Moldova, ULIM

E-mail: ecosoen.ulim@gmail.com

The scientific journal is indexed in the following international databases / Revista științifică este indexată în următoarele baze de date internaționale: DOAJ, IBN, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu

CONTENT
CUPRINS

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

Gribincea Alexandru, Barcari Igor, Turcov Ana

OPTIMIZATION RATES FOR THE EFFICIENCY OF RURAL AND AGRICULTURAL TOURISM 7

CĂILE DE OPTIMIZARE A EFICIENȚEI TURISMULUI RURAL ȘI AGROTURISTIC 7

Balan Aliona

ANALYSIS AND EVALUATION OF EFFICIENCY INDICATORS OF THE FISCAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA 16

ANALIZA ȘI EVALUAREA INDICATORILOR DE EFICIENȚĂ AI SISTEMULUI FISCAL AL REPUBLICII MOLDOVA 16

Blagorazumnaya Olga

FORMING THE MANAGEMENT MECHANISM OF ADAPTATION THE MANAGEMENT TECHNOLOGIES TO THE NEEDS OF THE LABOR MARKET 23

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ АДАПТАЦИЕЙ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ К ПОТРЕБНОСТЯМ РЫНКА ТРУДА 23

Hurloiu Lacramioara, Rusu Bianca, Hurloiu Iulian

FISCAL ACCOUNTING MANAGEMENT DEVELOPMENTS AT THE LEVEL OF THE FACTORY 32

DEZVOLTARI ALE MANAGEMENTULUI CONTABILITĂȚII FISCALE LA NIVELUL ÎNȚEPRINDERII 32

Krotenko Irina, Chernova Elena, Mironenko Ekaterina

HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL TRADE 40

ИСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ 40

Lapushin Raisa

TIME MANAGEMENT - THE PERFORMANCE ENHANCING TOOL FOR MANAGERS 49

GESTIONAREA TIMPULUI - INSTRUMENT DE ÎMBUNĂȚĂȚIRE A PERFORMANȚEI PENTRU MANAGERI 49

Sirota Julia, Robu Elena, Hajajra Mohamed

COMPARATIVE ANALYSIS OF EDUCATION SYSTEMS OF DIFFERENT COUNTRIES 55

ANALIZA COMPARATIVA A SISTEMELOR EDUCATIONALE DIN DIFERITE ȚĂRI	55
Rusu Bianca, Hurloiu Lăcrămioara, Hurloiu Iulian	
REFLECTING FINANCIAL RESOURCES USING RISK MANAGEMENT IN THE BUDGETING PROCESS	63
REFLECTAREA RESURSELOR FINANCIARE PRIN MANAGEMENTUL RISCULUI ÎN PROCESUL BUGETAR	63
Sirota Julia, Dasman Elfahel	
EQUAL OPPORTUNITIES IN THE EDUCATIONAL SPHERE OF ISRAEL	73
POSSIBILITĂȚI EGALE ÎN EDUCAȚIA DIN ISRAEL	73
Sirota Julia, Hajajra Mohamed	
INEQUALITY BETWEEN BEDOUIN AND OTHER ETHNIC SECTORS IN ISRAELI EDUCATION	80
INEGACITATEA ÎNTRE SECTORUL BEDUIN ȘI ALȚI SECTOARE ETNICE ÎN EDUCAȚIA DIN ISRAEL	80
Tacu Georgiana	
TYOLOGY OF AGRITURISM	87
TIPOLOGII ALE AGROTURISMULUI	87
Taranenco Lilia	
PRINCIPLES OF TRAINING OF THE ANTI-CRISIS MANAGEMENT MODEL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES	96
PRINCIPIILE DE FORMARE A MODELULUI DE GESTIUNE ANTICRIZA A INTREPRINDERILOR MICI SI MIJLOCII	96
Hod Leck, Sirota Julia	
THE IMPORTANCE OF RISK MANAGEMENT FOR MANAGERS	103
IMPORTANȚA MANAGEMENTULUI RISCULUI PENTRU MANAGERI	103

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

Așevschi Ioana, Rusnac Svetlana

**THE APPROACH TO THE CONCEPT OF HAPPINESS IN THE STUDENT'S
ENVIRONMENT** **109**

ABORDAREA CONCEPTULUI DE FERICIRE ÎN MEDIUL STUDENȚESC **109**

Iurchevici Iulia

**THE INFLUENCE OF MILITARY LEADER'S EMOTIONAL COMPETENCES ON
COLLECTIVE MORAL-PSYCHOLOGICAL ATMOSPHERE** **118**

**INFLUENȚA COMPETENȚELOR EMOȚIONALE ALE LIDERULUI MILITAR ASUPRA
ATMOSFEREI MORAL-PSIHOLOGICE A COLECTIVULUI** **118**

Otomega Iulia Mihaela, Rusnac Svetlana, Robu Viorel

VALIDATION OF SOCIAL ANXIETY SCALE FOR ADOLESCENCE: NORMATIV DATA AND OTHER EVIDENCE OF CONSTRUCTION VALIDITY 127

VALIDAREA SCALEI ANXIETĂȚII SOCIALE PENTRU ADOLESCENȚI: DATE NORMATIVE ȘI ALTE DOVEZI ALE VALABILITĂȚII CONSTRUCȚIEI 127

Levkovich Lavan Limor

CRITICAL FACTORS FOR SUCCESSFUL HIGHER EDUCATION SYSTEMS 134

FACTORI CRITICI PENTRU SISTEME DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR DE SUCCES 134

Rosciupchin Diana, Rusnac Svetlana

RELATIONSHIP BETWEEN SELF-CONFIDENCE AND PSYCHOLOGICAL WELLBEING: CASE OF THE UNIVERSITY STUDENTS 139

СООТНОШЕНИЕ УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ 139

Sirota Julia, Levkovich Lavan Limor

COMPETITIVE STRATEGY IN EDUCATION SERVICES 151

STRATEGIA COMPETITIVĂ ÎN SERVICIILE DE EDUCAȚIE 151

Sirota Julia, Pinchasi Sara

INTERNATIONAL EDUCATIONAL SERVICES AND THEIR ROLE IN HEALTH PROMOTION UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS 156

SERVICIILE EDUCAȚIONALE INTERNAȚIONALE ȘI ROLUL LOR ÎN PROMOVAREA SĂNĂTĂȚII ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII 156

Pinchasi Sara

TOYBOX AS A HEALTH PROMOTION TOOL IN THE WORLD AND IN ORTHODOX SECTOR IN ISRAEL 163

TOYBOX CA INSTRUMENT DE PROMOVARE A SĂNĂTĂȚII ÎN LUME ȘI ÎN SECTORUL ORTODOX DIN ISRAEL 163

Shimrit Ochana

COMMUNICATION IN CLASSES: CASE STUDY ON SPECIAL EDUCATION IN ISRAEL 171

COMUNICAREA ÎN CLASE: STUDIU DE CAZ PRIVIND EDUCAȚIA SPECIALĂ ÎN ISRAEL 171

Mreisat Ammar

CRITERIA FOR DETERMINING DISABILITY AND LIMITING ITS SOCIAL IMPACT 180

CRITERIILE DE DETERMINARE A DIZABILITĂȚII ȘI LIMITĂRII IMPACTULUI SOCIAL 180

Hammud Samir

THE EMERGENCE OF THE PERSONALITY AND DEVELOPMENT OF SOCIAL CAPACITIES IN ADOLESCENCE 185

EMERGENȚA PERSONALITĂȚII ȘI DEZVOLTAREA CAPACITĂȚILOR SOCIALE ÎN ADOLESCENȚĂ **185**

II. ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES

II. ȘTIINȚE INGINEREȘTI ȘI TEHNOLOGII

Gumovschi Andrei

INCREASING SOIL FERTILITY AND REDUCING DROUGHT EFFECTS BY APPLYING CONSERVATIVE AGRICULTURE **192**

CREȘTEREA FERTILITĂȚII SOLULUI ȘI DEMINUAREA SECETEI PRIN FOLOSIREA AGRICULTURII COSERVATIVE **192**

Soltoian Nicolae, Socolov Vasili, Socolova Ludmila, Bodiu Vasile

ACTION OF THE SUBSTANCE: [CO (DH) 2 (THIS) 2] 2 [TIF6] 2H20 ON THE CORROSIVE PROCESSES OF CM.3 STEEL IN WATER **199**

ACȚIONAREA SUBSTANȚEI: [CO(DH)2(THIS)2]2[TIF6]2H20 ASUPRA PROCESELOR COROZIVE A OȚELULUI CM.3 ÎN APĂ **199**

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

UDC: 338.48

JEL Classification: J43, L83, Q55, Z32

**OPTIMIZATION RATES FOR THE EFFICIENCY OF RURAL AND AGRICULTURAL
TOURISM**

CĂILE DE OPTIMIZARE A EFICIENȚEI TURISMULUI RURAL ȘI AGROTURISTIC

*GRIBINCEA Alexandru, PhD in Economics, University Professor,
Free International University of Moldova, Chișinău
BARCARI Igor, lecturer,
Free International University of Moldova, Chișinău
TURCOV Ana, PhD student,
Academy of Economic Studies, Chișinău*

*GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor univiversitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
BARCARI Igor, lector universitar
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
TURCOV Ana, doctorand,
Academia de Studii Economice, Chișinău*

***Annotation:** One of the major vectors of tourism development is the orientation towards sustainable development, environment, nature, cultural and historical heritage, popular architectural artifacts, and folkloric traditions. The training of the population in the development of agritourism solves the problem of entrepreneurship in the rural area, the landscaping, the development of infrastructure, the increase of income of the rural farmers and communities, the reduction of migration, and the creation of jobs. The development of green tourism is aimed at creating new tourism products, which go beyond the traditional tourist framework. Green tourism is associated with nature, the cultural and historical specificity of the region, the use of agrarian technologies, the way of life, the traditions of farming, the harvesting and processing of agricultural products, etc. The optimization and efficiency of green tourism involves the correlation of the "price-quality-pleasure" triangle with the profitable activity of green tourism, the sustainable reproduction of rural tourism. Green tourism is currently a form of urban regeneration in rural, forest, mountainous and coastal areas by providing accommodation, food, familiarization and participation in the works specific to the area. The aim of research is to study the ways of optimizing and improving rural tourism in the Republic of Moldova.*

Adnotare: *Unul din vectorii importanți ai evoluției turismului este orientarea spre dezvoltarea durabilă a mediului, naturii, patrimoniului cultural-istoric, vestigiilor arhitecturale populare, tradițiilor folclorice. Antrenarea populației rurale în dezvoltarea turismului din spațiul rural soluționează problema activității antreprenoriale, contribuie la ameliorarea amenajării teritoriului, la dezvoltarea infrastructurii și sporirea venitului fermierilor și al comunităților rurale, la reducerea migrației și la dezvoltarea locurilor de muncă. Dezvoltarea turismului verde are ca obiectiv formarea unor noi produse turistice care depășesc cadrul turistic tradițional. Turismul verde este asociat cu natura, specificul cultural-istoric al regiunii, utilizarea tehnologiilor agrare, modul de viață rural, tradițiile de gospodărire, recoltarea și procesarea produselor agricole etc. Optimizarea și eficientizarea turismului verde presupune corelarea triumghiului „preț – calitate - plăcere” în vederea activității profitabile a turismului verde, a reproducerii sustenabile a turismului rural. Turismul verde este perceput în prezent ca o formă de remediu al sănătății pentru populația urbană în spațiul rural, silvic, montan, de litoral prin prestări de cazare, alimentare, familiarizare și participare la lucrări specifice zonei. Scopul cercetării constă în investigarea căilor de optimizare și eficientizare a turismului rural și agroturistic din Republica Moldova.*

Keywords: *rural tourism, agrarian tourism, "green" tourism, boarding houses, infrastructure.*

Cuvinte-cheie: *turism rural, turism agrar, turism „verde”, pensiuni, infrastructură.*

Introducere

Turismul „verde” se prezintă ca o direcție nouă de activitate, apărută în a doua jumătate a secolului al XX-lea, având ca scop practicarea unui mod activ de turism, la începuturile sale fiind realizat preponderent în Africa. Turismul ecologic are specificul său: selectarea unei regiuni aflată departe de obiectele industriale, poluante; alegerea locului de sejur și cazare cu un număr redus de turiști, dotat cu comodități: grup sanitar, baie, canalizare ș.a.; studierea modului de alimentare, având posibilitatea de a introduce modificări dorite de turiști, utilizarea din abundență a fructelor și legumelor, preferabile fiind cele din gospodăria și zona locală; existența posibilității de a participa la prepararea bucatelor, la programe culturale, folclorice, meșteșugărești ce țin de tradițiile locale. Lipsa comodităților, distracțiilor, activităților inedite, precum și poluarea mediului adesea îi face pe turiști să părăsească zona circa în trei zile în favoarea altor zone mai atractive [10]. Turismul verde implică cultivarea în timpul liber a anumitor plante, pășunatul animalelor mici, precum și participarea la alte activități propuse. Cu toate acestea, tipurile de activități menționate supra se desfășoară, de obicei, sporadic și sunt de ordin mai degrabă educativ, decât obligatoriu.

Scopul cercetării constă în investigarea căilor de optimizare și eficientizare a turismului rural și agroturistic din Republica Moldova.

Material și metodă

Metodologia cercetării constituie un set de principii, metode, procedee și mijloace cu care operează autorii în cercetare în vederea obținerii de cunoștințe privind realitatea studiată. Autorii apelează la metodologia investigației, care înglobează un total de norme, reguli, mijloace, identificate sub forma unor *principii și metode*. Între acestea există o strânsă interdependență și toate sunt indispensabile, fiecare având importanță și rolul său bine precizat în activitatea de cercetare turistică. Principiile generale de cercetare cuprind: *repartiția spațială, cauzalitatea, istorismul (cronologic), integrarea, dezvoltarea durabilă, divizarea* (pentru clasificarea și regionarea fenomenelor), *regionalismul sociologic, antropic; scara* (cunoașterea și reprezentarea spațiului în detaliu sau în

general); *structuralitatea* (cunoașterea elementelor componente); *conexiunea* (interdependența dintre fenomene). Metodele utilizate de autori constituie un ansamblu de direcții, instrumente, procedee, tehnici, mijloace succesiv aplicate pentru cunoașterea problemei dezvoltării turistice durabile: *dialectică, inductivă, deductivă, istorică, experimentală, grafică, comparației, anchetei, modelării, analiza, sinteza etc.*

Rezultate și discuții

Turismul verde este recomandabil de practicat în anumite zone: 1. spații rurale; 2. ferme agricole; 3. parcuri naționale și zone naturale protejate; 4. spații de odihnă și vile; 5. spații silvice; 6. zone dotate cu fenomene naturale; 7. zone ce au plasate conace, castele, obiecte culturale în aer liber; 8. mănăstiri și alte obiecte cu destinație de pelerinaj; 9. localități având arhitectură, trai și cultură inedită.

Locația pentru sejurul turiștilor trebuie să satisfacă așteptările acestora: fațadă caracteristică zonei, frumos amenajată; metodă tradițională de gospodărire a localului din zonă; mobilier și obiecte tradiționale; comodități incluse (baie, veceu, apă caldă); camere cu spațiu suficient pentru cazarea turiștilor; capacitatea gazdei de comunicare, microclimă pozitivă, prietenoasă în familie, inițiativa gazdei; prezența serviciilor TIC; dotarea gospodăriei cu transport auto sau cu animale de tracțiune și de alt gen etc.

Sectorul turismului rural ocupă un loc important în turismul european. Federația Europeană a Turismului Rural (European Federation of Rural Tourism – EuroGites) reunește 35 de organizații profesionale din 27 de țări europene, care dispun de 100 mii de unități de primire turistică de diferite tipuri, prezentând pentru turiști o gamă largă de servicii turistice [1].

În spațiile rurale turiștii pot fi cazați la ferme (Marea Britanie), rancho (America), folwark, șură (Polonia), maalaistalo, conac (Finlanda, Estonia), vienkiemis, saimniecība (Letonia), vilă (Italia) etc.

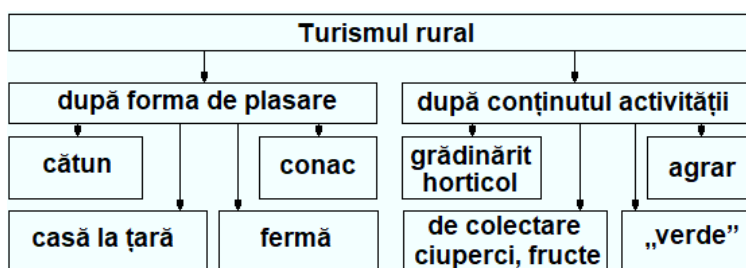

Figura 1. Conținutul turismului rural, agrar, „verde” [investigațiile autorilor]

Moldova participă din anul 1995 la procesul de dezvoltare a turismului rural european. În cadrul programului Uniunii Europene ECOS OUVERTURE [2], în Republica Moldova a fost realizat proiectul Ruraltour. Prin Hotărârea Guvernului Republica Moldova din 15 aprilie 1997, № 347, a fost aprobat Programul Național privind realizarea proiectului Ruraltour, în care se prevedea un șir de acțiuni de ordin organizator, juridic și economic pentru dezvoltarea turismului rural [1].

În acest scop, în anul 2000 a fost creată Asociația Națională de Turism Rural, Ecologic și Cultural – ANTREC Moldova [4].

În satele moldovenești au apărut primele structuri de organizare a odihnei și recreerii turistice: *Casa din Luncă, Casa de sub Stâncă, Hanul Orheiul Vechi, La Stamati în satul Trebujeni, La Popas în satul Butuceni, Hanul lui Hanganu din satul Lalova etc.*

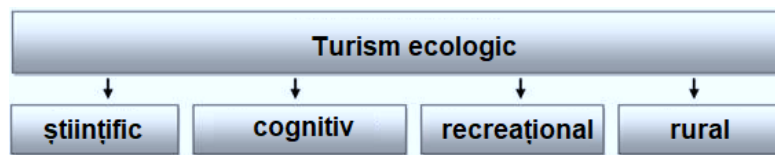

Figura 2. Conținutul turismului ecologic [investigațiile autorilor]

Pe parcursul anilor pensiunile turistice și agroturistice ca structuri de primire a turiștilor, dotate cu funcții de cazare și alimentare cu preparare în stil național, au atins performanțe semnificative.

Tabelul 1. Indicatorii tehnici ai pensiunilor turistice și agroturistice [elaborat și calculat de autori în baza [5; 6]

Indicatori	2015	2016	2017	2018
1. Pensiuni turistice și agroturistice (unit)	26	26	28	30
2. Numărul de camere, total	428	452	409	441
3. Numărul total de pat-locuri	909	955	867	933
4. Numărul mediu de camere la unitate	16	17	15	15
5. Numărul mediu de pat-locuri la unitate	35	37	31	31
6. Potențialul pensiunilor pe parcursul anului (pat – locuri-zile)	331785	348575	316455	340549
7. Capacitatea de cazare în funcție de pat – locuri - zile – total)	230748	219292	266919	278963
8. Indicii de utilizare netă a capacității de cazare turistică în funcțiune, (%)	10,7	16,1	13,5	13,5

Autorii remarcă că pe parcursul anilor 2015-2018 numărul pensiunilor turistice și agroturistice în Republica Moldova s-a majorat cu 4 unități – de la 26 până la 30, numărul de camere s-a majorat de la 428 până la 441 - cu 13 camere, numărul de paturi-locuri s-a majorat de la 909 până la 933 - cu 24 de paturi-locuri.

Aceste modificări tehnice au majorat capacitatea de cazare potențială cu 2,64% și capacitatea de cazare în funcțiune cu 20,90% în anul 2018, comparativ cu anul 2015.

Datele tabelului 1 se utilizează pentru calculul indicatorilor suplimentari neincluși în datele statistice oficiale:

$$\overline{CP} = NC / NP; \quad (1)$$

unde:

\overline{CP} - Numărul mediu de camere la unitate (pensiuni);

NC – numărul de camere, total;

NP – numărul de pensiuni turistice și agroturistice;

$$\overline{PL} = NPL / NP; \quad (2)$$

unde:

\overline{PL} - numărul mediu de pat-locuri la unitate (pensiune);

NPL – numărul de pat-locuri, total;

NP – numărul de pensiuni turistice și agroturistice;

$$PP = NPL \times 365 \text{ zile}; \quad (3)$$

unde:

PP – potențialul pensiunilor turistice și agroturistice pe parcursul anului (pat – locuri - zile);

NPL – numărul pat - locuri, total.

Pensiunile turistice și agroturistice prezintă servicii de cazare pentru turiștii locali și străini. Indicatorii de bază privind volumul fizic al acestor servicii este prezentat în următorul tabel.

Tabelul 2. Servicii de cazare în pensiunile turistice și agroturistice
 [elaborat și calculat de autori în baza [5; 6]

Indicatori	2015	2016	2017	2018
1. Turiști în pensiunile turistice și agroturistice (total)	9283	21343	20922	17709
2. Indicele numărului de turiști, %	100,0	229,91	225,38	190,17
3. Variații anuale, %	-	129,91	-1,97	-15,36
4. Turiști străini	1730	2725	3288	6155
5. Indicele numărului turiștilor străini, %	100,0	157,51	190,06	355,78
6. Variații anuale, %	-	57,51	20,66	89,09
7. Turiști locali	7553	18618	17634	11554
8. Indicele numărului turiștilor locali, %	100,0	246,50	233,47	152,97
9. Variații anuale, %	-	146,50	-5,29	-34,48
10. Ponderea turiștilor străini în totalul turiștilor, %	18,64	12,77	15,72	34,76
11. Ponderea turiștilor locali în totalul turiștilor, %	81,36	87,23	84,28	65,24

Analizând tabelul 2, autorul subliniază creșterea rapidă a numărului de turiști străini cu variații anuale: 57,51%, 20,66 și 89,09% și dinamică instabilă a fluxului turiștilor locali cu variații anuale: 146,50%, -5,29% și -34,48%. Pe parcursul anilor 2015-2018 ponderea turiștilor străini în pensiunile turistice și agroturistice s-a majorat de la 18,64% în 2015 până la 34,76% în 2018.

Acești indicatori confirmă sporirea competitivității serviciilor prestate de pensiunile turistice și agroturistice pe piața serviciilor turistice în Moldova.

Vizualizarea fluxurilor turistice în baza datelor din tabelul 2 este prezentată în figura 3.

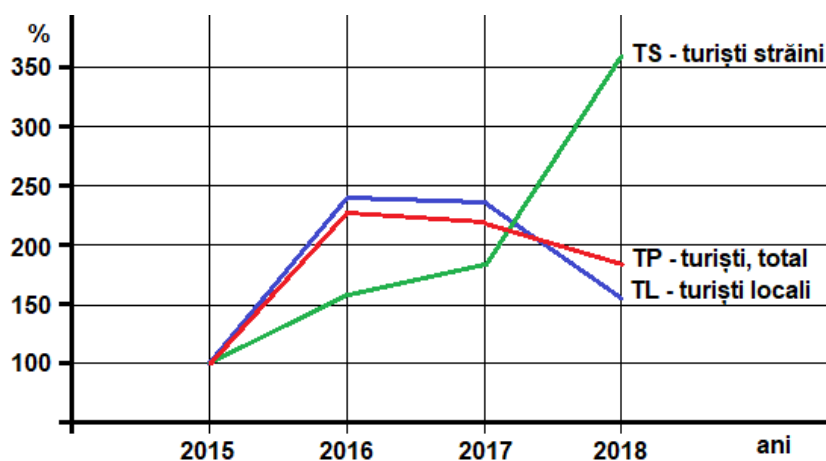

Figura 3. Dinamica fluxurilor turistice în pensiunile turistice și agroturistice (a. 2015- 100%)
 [elaborat de autori în baza datelor din Tab. 2]

Pentru cercetătorii și specialiștii în domeniu prezintă interes și unele investigații efectuate de autori privind volumul înnoptărilor din prestarea serviciilor de cazare în pensiunile turistice și agroturistice. Datele sunt prezentate în Tabelul 3.

Tabelul 3. Înoptările în pensiunile turistice și agroturistice
[elaborat și calculat de autori în baza [5; 6]

Indicatorii	2015	2016	2017	2018
1. Înoptări în pensiunile turistice și agroturistice, total	24690	35306	36034	37660
2. Indicele înoptărilor, total, %	100,0	143,0	145,95	152,53
3. Variații anuale, % total	-	43,0	2,06	4,51
din care:				
4. Străini	5330	6536	9002	15756
5. Indicele înoptărilor	100,0	122,63	168,89	295,61
6. Variații anuale, %	-	22,63	37,73	75,03
7. Ponderea turiștilor străini în totalul înoptărilor, %	21,59	18,51	24,98	41,84
8. Înoptările turiștilor locali	19360	28770	27012	21904
9. Indicele înoptărilor, %	100,0	148,60	139,63	113,14
10. Variații anuale, %	-	48,60	-6,04	-18,97
11. Ponderea turiștilor locali în totalul înoptărilor, %	78,41	81,49	75,02	58,16

Analizând informația din tab. 3.3, se confirmă majorarea numărului înoptărilor pe parcursul anilor 2015-2018, de la 24690 până la 37660, cu rata de 52,53%. Cel mai mult s-a majorat cantitatea înoptărilor turiștilor străini, de la 5330 până la 15756, circa de 3 ori. Ponderea înoptărilor turiștilor străini în totalul înoptărilor s-a modificat de la 21,59% în 2015 până la 41,84% în 2018.

Vizualizarea numărului înoptărilor în baza datelor din tab. 3.3 este prezentată în figura 4.

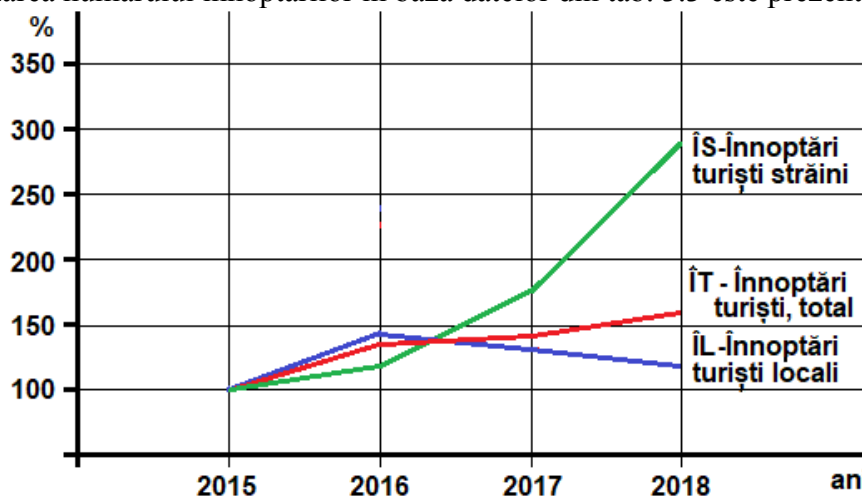

Figura 4. Dinamica înoptărilor în pensiunile turistice și agroturistice (a. 2015 - 100%)
[elaborată de autori în baza datelor din tabelul 3]

Pentru calcularea rezultatelor financiare autorii au colectat, au selectat și au analizat informația din unele surse [Booking-com, pensiune.md/] vizând prețurile la cazare în pensiunile turistice și agroturistice. Autorii subliniază că prețurile afișate în sistemele de rezervare în general corespund previziunilor pentru anii 2015-2020, reflectate în *Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020”* și pot fi aplicate pentru calcularea volumului încasărilor de cazare [7, p.109]. Indicatorii de bază la acest capitol sunt prezentați în tabelul 4.

Tabelul 4. Rezultatele financiare privind serviciile de cazare prestate de pensiunile turistice și agroturistice [elaborat și calculat de autori în baza [5; 6], tabelelor 3.2 și 3.3]

Indicatori	2015	2016	2017	2018
1. Turiști, total (pers)	3283	21343	20922	17709
2. Străini	1730	2725	3288	6155
3. Locali	7553	18618	17634	11554
4. Înoptări, total	24690	35306	36034	37660
5. Străini	5330	6536	8002	1576
6. Locali	19360	28770	27032	21904
7. Durata medie de ședere a unui turist (zile)	2,66	1,65	1,72	2,13
8. Străini	3,08	2,40	2,74	2,56
9. Locali	2,56	1,55	1,53	1,90
10. Prețul mediu de înoptare (MDL)	599	652	679	715
11. Indicele prețului, %	100,0	108,85	113,36	119,37
12. Variația anuală, %	-	8,85	4,14	5,30
13. Încasări din prestarea serviciilor de cazare (mii MDL)	14789,31	23019,51	24467,09	26926,90
14. Indicele încasărilor, %	100,0	155,65	165,44	182,07
15. Variații anuale, %	-	55,65	6,29	10,05
16. Încasările medii de la turiști pe parcursul șederii (MDL)	1593,16	1078,55	1169,44	1520,52
17. Indicele încasărilor medii de la un turist, %	100,0	67,70	73,40	95,44
18. Variații anuale, %	-	-32,30	8,43	30,02

În baza informațiilor din tabelul 3.4. se calculează următorii indicatori:

$$DS = \hat{IT} / TP \quad (4)$$

unde:

DS – durata medie de ședere a unui turist (zile) ;

\hat{IT} – numărul total de înoptări în pensiunile turistice și agroturistice (pat - zi sau pat - noapte);

TP – numărul turiștilor (tabel) în pensiunile turistice și agroturistice.

$$DSs = \hat{IS} / TS; \quad (5)$$

unde:

DSs – durata medie de ședere a unui turist din străinătate;

IS – numărul de înoptări ale turiștilor străini;

TS – numărul turiștilor străini.

$$DSL = IL / TL; \quad (6)$$

unde:

DSL – durata medie de ședere a unui turist local;

IL – numărul de înoptări ale turiștilor locali;

TL – numărul turiștilor locali.

$$\overline{\hat{ITm}} = \hat{IP} / TP; \quad (7)$$

unde:

$\overline{\hat{ITm}}$ - încasările medii de la un turist pe parcursul șederii, MDL;

\hat{IP} – încasările din prestarea serviciilor de cazare în pensiunile turistice și agroturistice, mii

MDL;

TP – numărul turiștilor (total) în pensiunile turistice și agroturistice.

Analizând datele tabelului 4., autorii confirmă majorarea încasărilor din prestarea serviciilor de cazare în pensiunile turistice și agroturistice de la 14,8 mil MDL în 2015 până la aproximativ 27,0 mil MDL în 2018, cu o creștere de 82,07%.

Politica autorităților din Republica Moldova este orientată spre extinderea activității în spațiul rural prin intermediul producției agricole, investițiilor în domeniul social, turismului, depășind unele puncte vulnerabile în dezvoltarea socio-economică a satului. Investigațiile autorilor prin sondaje au dus la depistarea unor elemente dificile în dezvoltarea turismului rural (figura 5).

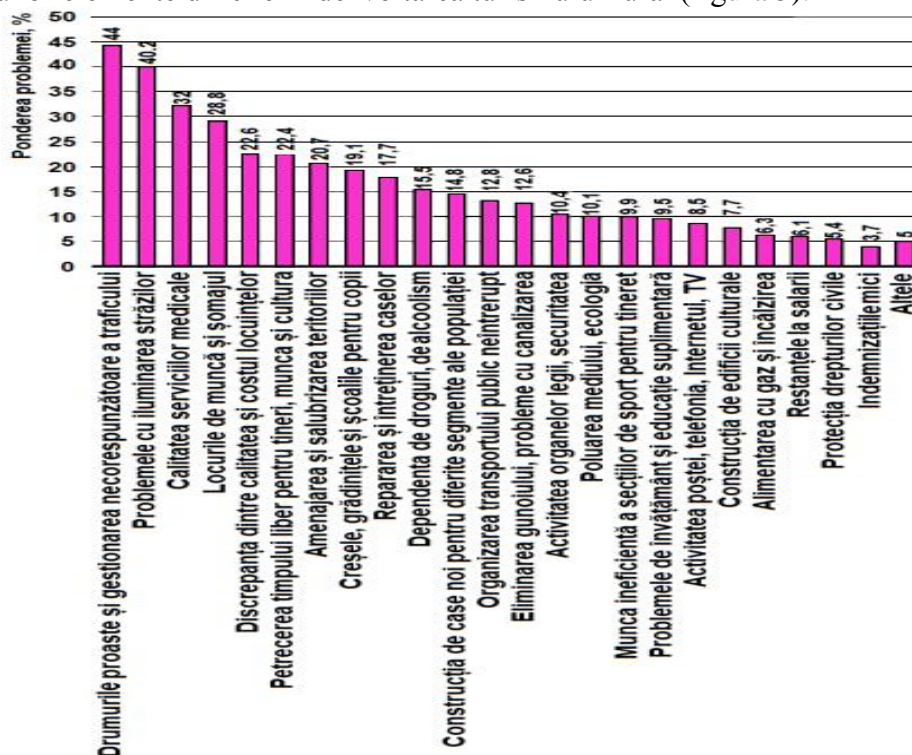

Figura 5. Clasificarea principalelor probleme sociale în zonele rurale (ponderea problemei %)

Aceste performanțe argumentează necesitatea sporirii dezvoltării turismului rural, în special a pensiunilor turistice și agroturistice. În această ordine de idei, un cunoscut specialist în domeniu subliniază „folosirea cât mai intensă a patrimoniului turistic natural și antropic, pus în valoare prin intermediul serviciilor oferite turiștilor” [8, p. 18].

Concluzii

1. Cercetătorii și specialiștii în domeniu confirmă că turismul rural, în baza abordării sistemice, este funcția sectorului agrar, fiind o caracteristică a indicatorilor de dezvoltare a acestuia. În țările cu un sector agrar performant în mod dinamic se dezvoltă și turismul rural, ca o completare importantă a producției agricole [10, p.405].

2. Republica Moldova dispune de un potențial turistic impunător pentru dezvoltarea segmentului pensiunilor turistice și agroturistice în mediul rural. Crearea condițiilor corespunzătoare este posibilă într-un șir de întreprinderi agricole și gospodării țărănești din satele moldovenești.

3. Este necesar ca administrațiile publice locale, în strânsă cooperare cu comunitățile locale, să elaboreze și să realizeze un șir de acțiuni strategice concrete privind îmbunătățirea calității destinațiilor turistice rurale, a mediului natural și cultural.

4. Prezenta practică trebuie extinsă pentru a permite punerea în valoare a bogăției patrimoniului cultural și etno-social al Moldovei în vederea sporirii competitivității turismului rural și a agroturismului.

5. Politica statului în domeniul turismului, în general, și al turismului rural, în special, are nevoie de o nouă stratagemă.

6. În situația existentă, de confruntare cu probleme majore care cer din partea statului răspunsuri concrete și măsuri de adaptare la provocările de ordin economic, participanții și actorii din industria turismului ar trebui să își asocieze eforturile și să activeze într-un cadru politic consolidat, ținând cont de cele mai importante priorități de dezvoltare a Moldovei.

7. Mediul rural din Republica Moldova, cu comunitățile agricole și satele sale pitorești, constituie o sursă importantă pentru dezvoltarea segmentului pensiunilor turistice și agroturistice.

Bibliografie

1. ANTREC Moldova. <http://www.moldova-tourism.md/index.php/ro/>
2. Anuarul statistic al Republicii Moldova. 2018. Chișinău: BNS, 2018, p. 201-2012.
3. BNS. Comunicat de presă. 18.02.2019. Frecventarea structurilor de primire turistică colectivă cu funcții de cazare în anul 2018. www.statistica.gov.md/news/ew.php, p.127-133.
4. Cu privire la aprobarea Programului național a proiectului RURALTUR: HGRM din 15 aprilie 1997, nr. 347. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 31-32 din 15 mai 1997.
5. European Federation of Rural Tourism EuroGites. <https://www.eurogites.org/eurogites/>
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020” și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia în anii 2014-2016, nr. 338, din 19 mai 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 23 mai 2014.
7. Platon N., Motivația turistică - factor determinant al circulației turistice. În: *Economica*, 2018, nr. 4, p.7-19.
8. Programul ECOS OUVERTURE. Glasgow: COEO, 1991, p.10.
9. Turism verde. <http://poland1.top/turizm/ekologicheskij-i-zelyonyj-turizm-to-chto-nuzhno-znat.html>
10. Грибинча А., Баркаръ И. Европейские тенденции сельского туризма (вопросы методологии). În: *Materialele conferinței UASM*, vol. 31. Economie, Chișinău: UASM, 2012, p. 336-408.

UDC:336.02

JEL Classification: H21, H25

ANALYSIS AND EVALUATION OF EFFICIENCY INDICATORS OF THE FISCAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ANALIZA ȘI EVALUAREA INDICATORILOR DE EFICIENȚĂ AI SISTEMULUI FISCAL AL REPUBLICII MOLDOVA

BALAN Aliona, PhD

Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău

BALAN Aliona, doctor în științe economice,

Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău,

Annotation: *The article presents the results of the analysis and evaluation of some indicators of the efficiency of the national tax system. The factors influencing the fiscal pressure are presented as well as the evolution of fiscal pressure in the Republic of Moldova in the period 2015-2018. The analysis provided a number of conclusions and the identification of the problem areas in the management efficiency of taxation.*

Adnotare: *În lucrare sunt prezentate rezultatele analizei și evaluării unor indicatori ai eficienței sistemului fiscal național. Sunt prezentați factorii ce influențează presiunea fiscală, precum și analizată evoluția presiunii fiscale în Republica Moldova în perioada anilor 2015-2018. Analiza efectuată a permis trasarea unor concluzii și identificarea celor mai problematice domenii în gestionarea eficienței fiscale.*

Keywords: *tax system, fiscal pressure, efficiency indicators, GDP, tax revenues.*

Cuvinte-cheie: *sistemul fiscal, presiunea fiscală, indicatori de eficiență, PIB, venituri fiscale.*

Introducere

Sistemul fiscal reprezintă un sistem complex alcătuit dintr-o diversitate de elemente (materie impozabilă, cote, subiecți fiscali), între care se manifestă relații care apar ca urmare a proiectării, legiferării, așezării și perceperii impozitelor. Toate elementele sistemului fiscal sunt reglementate juridic, asigurând preluarea reglementată a unor părți din PIB de către stat, în procesul redistribuirii și consumului. Fiecare stat are propriul sistem fiscal, fiind în strânsă legătură cu gradul de dezvoltare social-economică. Sistemul fiscal este chemat să stimuleze munca, să încurajeze economisirea și să favorizeze eforturile de investiții.

În componența sistemului fiscal intră atât impozitele directe, cât și cele indirecte prelevate de la persoanele fizice și juridice. În cadrul acestora, impozitul pe venit, taxa pe valoarea adăugată și accizele ocupă poziții dominante, constituind pilonii sistemului fiscal național. Iar pentru satisfacerea nevoilor de finanțare în continuă creștere, se prevede a se urmări și alte elemente ale materiei impozabile în vederea impunerii.

Politica în domeniul fiscalității este esențială pentru stat, întrucât, dacă nu ar avea venituri, guvernele nu ar putea să-și pună în aplicare politicile în anumite domenii, astfel, modalitatea de a acoperi nevoile publice depinde foarte mult de impozite, implicit de componenta fiscală.

Material și metodă

Metodologia utilizată în lucrare relevă caracterul interdisciplinar al cercetării ce corespunde tendințelor moderne de dezvoltare a științei economice. Metodologia cercetării aplicate s-a bazat pe principiile generale ale analizei complexe a sistemelor, metoda analizei sistemice, metode de prognoză, metode de analiză a datelor. Baza informațională a cercetării a constituit-o datele statistice oferite de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică ș.a.

Rezultate și discuții

Analiza sistemului fiscal este importantă și necesară, întrucât de modul în care acesta este construit și funcționează se pot desprinde concluzii referitoare la presiunea fiscală, politica fiscală și eficiența implicării puterii publice în viața economică și socială a unei țări.

O caracteristică importantă a sistemului fiscal este eficiența acestuia. Sistemul fiscal este considerat ca fiind eficient dacă pentru o anumită sumă de fonduri acumulate la stat: costurile administrării fiscale sunt minime; efectul de denaturare al impozitelor asupra comportamentului contribuabililor este minim. În calitate de caracteristici cantitative a eficienței sistemului fiscal pot fi utilizați indicatori economici, precum presiunea fiscală; raportul dintre impozitele directe și cele indirecte ș.a.

Presiunea fiscală totală indică ce parte din PIB urmează să se constituie ca venituri bugetare pe calea impozitării. Acesta reflectă intensitatea cu care sunt prelevate venituri de la persoanele fizice și juridice ori la nivelul întregii societăți cu ajutorul impozitării. Creșterea presiunii fiscale, pentru stat, semnifică o îmbunătățire a mecanismului de finanțare a cheltuielilor publice, în timp ce o scădere a presiunii fiscale influențează nivelul deficitului bugetar.

Cu alte cuvinte, acest indicator arată cât de apăsătoare sunt impozitele sau, astfel spus, cât de mare este povara fiscală ce apasă pe umerii contribuabililor. Se determină ca raport între suma veniturilor fiscale într-o anumită perioadă de timp (de regulă un an) și PIB realizat în aceeași perioadă de o economie națională.

$$PF = \frac{Vf}{PIB} \times 100\% \quad (1)$$

în care: *PF* – presiunea fiscală totală;

Vf - venituri fiscale, respectiv suma încasărilor realizate într-un an din impozite, taxe și contribuții de asigurări sociale și medicale;

PIB - produsul intern brut, realizat la nivelul unui an.

Problema presiunii fiscale prezintă interes atât pentru guvern, care dorește un nivel mai ridicat al acesteia pentru acoperirea cheltuielilor publice, cât și pentru contribuabili, care dorește reducerea nivelului presiunii fiscale, o fiscalitate moderată impulsionează activitatea de producție, investițiile, cererea de mărfuri și servicii și stimulează creșterea economică.

Pe de altă parte cu cât mai mare este ponderea impozitelor în PIB, cu atât mai multe surse sunt redistribuite prin sistemul de impozitare, astfel cu atât mai eficient este sistemul fiscal.

Evoluția nivelului presiunii fiscale totale în Republica Moldova în perioada 2015-2018 este prezentată în Tabelul 1.

Tabelul 1. Evoluția presiunii fiscale în Republica Moldova în perioada 2015-2018

Indicatori	2015	2016	2017	2018 Prog.
Venituri fiscale, mil. lei	38763,5	42506	49230,6	51917,7
PIB, prețuri curente, mil. lei	122563	134937	176777	190 016
Presiunea fiscală totală, %	31,62	31,5	27,85	27,32

Sursa: *Calcululele autorului conform datelor Ministerului Finanțelor. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/>*

Reieșind din datele prezentate în tabelul 1, pe parcursul acestui interval de timp, nivelul presiunii fiscale totale în Republica Moldova a constituit în medie 29,5%, atestându-se o tendință de reducere a presiunii fiscale de la 31,62% în anul 2015 la 27,32% în anul 2018, aceasta fiind influențată de mai mulți factori, precum schimbările din mediul economico-social atât din plan național, cât și din plan internațional, fluctuațiile cursului valutar ș.a..

Dacă să analizăm presiunea fiscală în statele membre ale UE observăm că presiunea aferentă acestora tind să fie mai ridicată în țările în care redistribuirea veniturilor constituie un obiectiv important al autorităților guvernamentale, precum Islanda (51,5%), Franța (47,6%), Danemarca (47,3%), Belgia (46,8%), Suedia (44,6%). Pe ultimele poziții privind ponderea veniturilor fiscale în PIB se situează Lituania (30,2%), Bulgaria (29%), Elveția (27,8%), România (26%) și Irlanda (23,8%). Valoarea medie la nivelul întregului grup UE28 a presiunii fiscale oscilează în jurul valorii de 40%.

În perioada ulterioară prognozăm o reducere a presiunii fiscale în Republica Moldova, fapt ce se va datora modificării cotelor de impozitare, care pe perioada analizată nu au suferit modificări, însă din 1 octombrie 2018 a fost introdusă o cota unică de 12%. Amintim că până la 01.10.2018 s-a aplicat un sistem progresiv, cu cote diferențiate pentru veniturile persoanelor fizice, respectiv de 7% și 18%. De asemenea se prevede reducerea cu 5% a cotei contribuției angajatorului la bugetul asigurărilor sociale de stat, fapt ce va ieftini forța de muncă în Republica Moldova și alte măsuri fiscale care au drept scop stimularea mediului de afaceri. Relaxarea fiscală ar putea aduce în câmpul oficial o parte din persoanele fizice care activează în baza salariilor în plic, ceea ce va asigura o bază mai largă pentru impozitare.

De menționat că presiunea fiscală pe forța de muncă din Republica Moldova este una dintre cele mai mici din Europa. Astfel, dintre 42 de state europene, Republica Moldova este pe locul 7 în ceea ce ține de impozitul pe venitul persoanelor fizice (12%). Pentru comparație, cel mai mare impozit pe venitul persoanelor fizice este plătit în Suedia, aproape 62%. La polul opus se află Muntenegru cu 9%. La capitolul asigurări sociale cumulate (taxe plătite de angajat și angajator), Republica Moldova, cu 24% este pe locul 10 din 42 în topul celor mai mici astfel de taxe. Cel mai dur sunt taxați angajații și angajatorii din Franța, care achită statului, cumulat, 59,2 la sută.

Astfel, prin reforma fiscală inițiată se încearcă o relaxare fiscală a contribuabililor și o stimulare a economiei, prin lărgirea bazei impozabile și prin modificarea cotelor de impozitare în vederea sporirii veniturilor bugetare. Importantă este și stabilitatea presiunii fiscale, pentru ca agenții economici să se adapteze la nivelul acesteia.

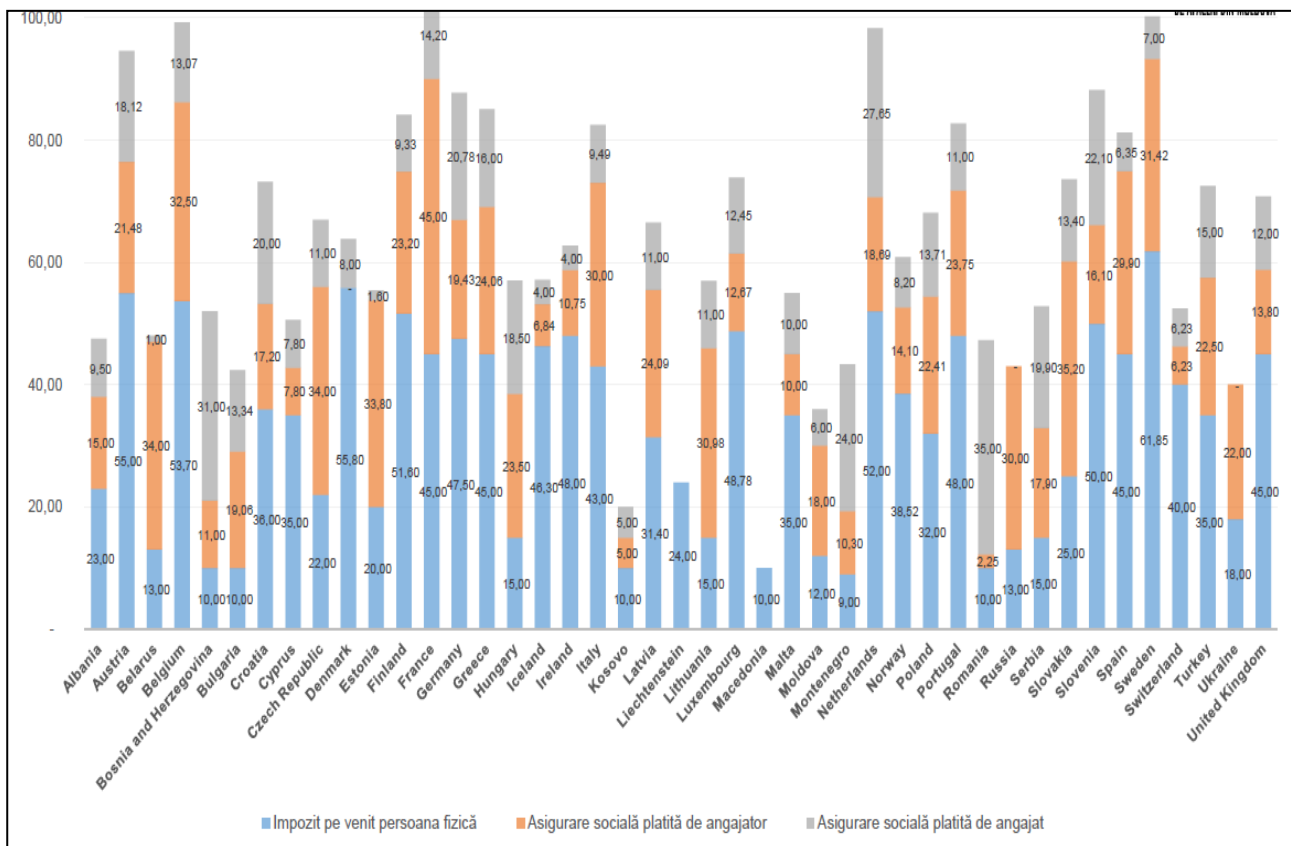

Figura 1. Povara fiscală pe forța de muncă în Republica Moldova vs state europene [3]

Factorii ce influențează nivelul presiunii fiscale pot fi divizați în mai multe grupe, prezentați în Tabelul 2. Pentru proiectarea unei politici fiscale eficiente este necesară sistematizarea factorii respectivi.

Tabelul 2. Factorii determinanți ai nivelului presiunii fiscale [elaborat de autor]

Factorii ce influențează nivelul presiunii fiscale		
<p>Economici</p> <ul style="list-style-type: none"> • starea și potențialul inovator a principalelor sectoare ale economiei; • climatul investițional; • volumul resurselor materiale, financiare și umane ale economiei, etc. 	<p>Politici</p> <ul style="list-style-type: none"> • stabilitatea politică; • cadrul legislativ ce reglementează relațiile fiscale, precum și relațiile economice generale; • fluxurile economice, etc. 	<p>Sociali</p> <ul style="list-style-type: none"> • volumul garanțiilor sociale de stat; • nivelul și calitatea vieții populației; • situația demografică, etc.

Analiza eficienței sistemului fiscal presupune calcularea ponderii presiunii fiscale pe tipuri de prelevări, Tabelul 3.

Prin analiza presiunii fiscale pe tipuri de prelevări se poate determina rolul principalelor categorii de impozite în formarea PIB. Astfel, se poate urmări modul în care aceasta este influențată de nivelul înregistrat de PIB în fiecare an.

Tabelul 3. Evoluția presiunii fiscale pe tipuri de prelevări (2015 - 2018)

Indicatori	2015	2016	2017	2018 Prog.
Presiunea fiscală a impozitelor directe, (Impozite directe/PIB), %	4,8	5,1	5,6	5,5
Presiunea fiscală a impozite indirecte, (Impozite indirecte/PIB), %	15,4	15,2	16,1	15,6
Presiunea fiscală a contribuțiilor sociale (CAS+PAM), (Contribuții sociale/PIB) %	9,9	9,8	10,3	10,3

Sursa: Calculele autorului conform datelor Ministerului Finanțelor. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/>

Analizând presiunea fiscală directă, indirectă și a contribuțiilor sociale, se poate observa că în perioada 2015-2018, dar și anterioară, impozitele indirecte dețin cea mai mare pondere în PIB.

Astfel, presiunea fiscală indirectă se menține la nivelul de 15%-16%, în perioada analizată. Cel mai scăzut nivel al presiunii fiscale indirecte a fost înregistrat în anul 2016, cu ponderea de 15,2%, iar nivel maxim în anul 2016 cu ponderea de 16,1% în PIB.

Contribuțiile sociale înregistrează un trend relativ ascendent de-a lungul perioadei în care efectuăm analiza, însumează un procent mai mare în PIB față de impozitele directe și mai mic față de impozitele indirecte.

Presiunea fiscală directă deține cea mai redusă pondere a impozitelor directe în PIB, înregistrând un trend ascendent pe perioada analizată, variind de la ponderea de 4,8% în anul 2015, când a fost atinsă cea mai mică rată a fiscalității directe, la ponderea înregistrată în anul 2017 de 5,6%.

Prin urmare putem menționa faptul că ponderea impozitelor indirecte depășește ponderea impozitelor directe pe întreaga perioadă, aceeași situație înregistrându-se și anterior perioadei analizate. Putem spune că se preferă impozitarea consumului, situație care caracterizează, în special, țările în curs de dezvoltare, în detrimentul impozitării directe, a veniturilor și a profiturilor.

Pentru a putea determina care dintre componentele presiunii fiscale au cea mai mare pondere în totalul veniturilor fiscale, a fost realizată structura veniturilor fiscale în Republica Moldova, Tabelul 4.

Tabelul 4. Structura veniturilor fiscale în Republica Moldova în perioada 2015 – 2018

Indicatori	2015	2016	2017	2018 Prog.
Ponderea impozitelor directe în Vf, %	15,26	16,34	16,82	17,09
Ponderea impozitelor indirecte în Vf, %	50	49,01	49,2	48,10
Ponderea contribuțiilor sociale în Vf (CAS+ PAM), %	31,28	31,23	30,98	31,72

Sursa: Calculele autorului conform datelor Ministerului Finanțelor. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/>

Raportul dintre veniturile fiscale (impozitele directe, indirecte, contribuții) este un alt indicator care ar determina caracterul eficienței sistemului fiscal. Raportul procentual al acestor impozite (venituri) în totalul veniturilor fiscale în Republica Moldova în perioada 2015-2018, dar și anterioară perioadei respective, arată că prevalează impozitele indirecte în structura veniturilor fiscale.

Printre tipurile de impozite, care dețin cea mai mare contribuție la bugetul consolidat al Republica Moldova sunt TVA (39,5% din veniturile fiscale în 2017) și contribuțiile la asigurări sociale (31%), impozitul pe venitul persoanelor fizice (7,2%); impozitul pe venitul persoanelor juridice (8,5%).

Astfel, putem observa că cea mai mare parte din veniturile fiscale consolidate la Bugetul Public Național sunt alcătuite pe seama impozitelor indirecte (TVA, accize, taxe vamale), acestea înregistrând în perioada 2015-2018 o pondere medie de 49% din totalul veniturilor fiscale, ceea ce arată faptul că Republica Moldova este dependentă de impozitarea indirectă într-o proporție semnificativă pentru a-și putea colecta veniturile fiscale la BPN, urmate de ponderea contribuțiilor sociale de aproximativ 31%, iar cea mai redusă pondere în totalul veniturilor fiscale o au impozitele directe, cu o pondere medie de circa 16% pe această perioadă.

Putem spune că ponderea veniturilor indirecte predomină în totalul resurselor publice aflate la dispoziția statului, astfel, Republica Moldova își asigură aceste resurse necesare pe baza impozitării consumului și mai puțin pe baza impozitării veniturilor și a profiturilor, spre deosebire de țările dezvoltate care procedează în sens opus.

Ponderea impozitelor directe în totalul veniturilor fiscale în această perioadă a avut un trend ascendent, de la 15,3% în 2015 la 17,1% în 2018, iar ponderea contribuțiilor sociale în totalul veniturilor fiscale pe perioada 2015-2018 a înregistrat o variație ușoară în perioada dată.

Dacă luăm în considerare compoziția și structura impozitelor directe și indirecte putem concluziona:

- în structura impozitelor directe, cea mai mare contribuție la BPN al R.M. provine din impozitul veniturile persoanelor juridice (8,5% în 2017), impozitul pe venitul persoanelor fizice (7,2 la sută) urmat pe impozitul pe bunurile imobiliare (0,6%).
- în structura impozitelor indirecte, primul loc este ocupat TVA la mărfurile importate (26,7%), urmată de TVA la mărfurile produse și serviciile prestate pe teritoriul Republicii (12,5%), accize (11,5%), taxe vamale (3%).

Pe baza calculelor efectuate, putem spune că pentru sistemul fiscal al Republicii Moldova este caracteristic prioritatea în distribuirea poverii fiscale a impozitelor indirecte. Impozitele indirecte ascund de contribuabil suma pe care o plătește statului, prioritatea impozitelor indirecte face sistemul fiscal mai puțin transparent, mai confuz. La rândul lor, impozitele directe nu pot fi deghizate, ele sunt percepute în mod deschis și încurajează cetățenii să controleze guvernul.

Aceasta înseamnă că este necesar să se facă eforturi pentru ca impozitele directe să prevaleze asupra celor indirecte. Cu toate acestea, condițiile actuale nu permit acest lucru. Este însă posibilă o distribuire uniformă a poverii fiscale între impozitele directe și indirecte.

Analiza efectuată pe elementele structurale componente ale presiunii fiscale totale, pentru perioadă de analiză a permis reliefa următoarelor aspecte care caracterizează sistemul fiscal național: presiunea fiscală aferentă impozitelor indirecte înregistrează un trend relativ ascendent de-a lungul perioadei; valoarea medie a presiunii fiscale aferente impozitelor directe oscilează în perioada de analiză în jurul valorii de 5,5%.

În vederea creșterii eficienței sistemului fiscal considerăm oportună realizarea în continuare a unor măsuri, precum:

- descurajarea practicilor de evaziune fiscală și întărirea luptei antifraudă. Evaziunea fiscală joacă un rol important în stabilitatea economică și financiară, în perspectivele de creștere economică a țării. În prezent, organele fiscale se confruntă cu un fenomen evazionist ce s-a amplificat tot mai mult în ultimele decenii, din cauza tentației de a fi sustrate de sub incidența legii venituri impozabile. Efectele evaziunii fiscale se răsfrâng direct asupra veniturilor fiscale, conduce la distorsiuni în mecanismul pieței și poate crea o serie de *inechități sociale*. În acest sens, statul ar trebui să se preocupe sistematic și eficient de preîntâmpinarea și limitarea fenomenului evaziunii fiscale;
- întărirea capacității de control fiscal, care presupune dezvoltarea unui sistem de schimb de informații, de colectare și analiză a informațiilor, modernizarea procedurilor de analiză a riscului;
- modernizarea în continuare a managementului general al administrației fiscale care să permită conducerea activității pe bază de obiective și indicatori de performanță;
- promovarea unui management modern al resurselor umane bazat pe asigurarea unui sistem de formare continuă, stimularea și motivarea personalului pentru menținerea în sistem a personalului calificat. Combaterea corupției este, de asemenea, o preocupare permanentă a administrației fiscale, care trebuie să vizeze descurajarea actelor de corupție în rândul angajaților acestora;
- creșterea veniturilor bugetare prin lărgirea bazei de impozitare, continuarea procesului de îmbunătățire a colectării impozitelor, diminuarea graduală a cotelor de contribuții sociale, măsură care la rândul său va determina *creșterea* nivelului de *ocupare formală* a populației.

Concluzii

Consolidarea veniturilor bugetare și alocarea unor cheltuieli suplimentare în domenii cheie, precum educația, sănătatea, cercetare-dezvoltare și mediul înconjurător, este obligatorie din punct de vedere al obiectivului de îmbunătățire a competitivității economice a Republicii Moldova. Gestionarea corectă a politicii financiare, prin aprofundarea și accelerarea coerentă a reformei fiscale, creșterea eficienței și transparenței utilizării resurselor publice, este una din garanțiile asigurării dezvoltării economico-sociale durabile. Astfel, eficientizarea sistemului fiscal devine o condiție indispensabilă în asigurarea sustenabilității sistemelor economice atât la nivelul entităților economice, cât și la nivel de stat.

Bibliografie

1. Baza de date Eurostat. <http://ec.europa.eu/>
2. Nota informativă la proiectul legii bugetului de stat pe anul 2018. <http://www.mf.gov.md/>
3. Povara fiscală pe forța de muncă RM vs State Europene. <http://aoam.md/ro/>
4. Stroe R., Armeanu D. Finanțe. București: Editura ASE, 2014.
5. Vintilă N. Fiscalitate. București: Editura Sylvi, 2004.
6. Аналитическая оценка фискальной (налоговой) нагрузки в российской экономике. Научно-исследовательская работа. Москва, 2015. media.rsp.ru/document/1/f/d/fd55d077c7bc90fafdb0a3de8643c07c.docx

UDC: 331.005.95/0.96

JEL Classification: J2, M54, M12

**FORMING THE MANAGEMENT MECHANISM OF ADAPTATION THE
MANAGEMENT TECHNOLOGIES TO THE NEEDS OF THE LABOR MARKET**

**ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ АДАПТАЦИЕЙ
УПРАВЛЕНЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ К ПОТРЕБНОСТЯМ РЫНКА ТРУДА**

*BLAGORAZUMNAYA Olga, PhD
Free International University of Moldova, Chisinau*

*БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга, доктор экономических наук
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

***Abstract:** This article focuses on the formation of a management mechanism for adapting management technologies to the needs of the labor market. The use and adaptation of management technologies must consider the needs of the main participants in the labor market (employer, employee), as well as the specific character of the company's activity. Today, there has not been formed yet a unified concept of substantiating the expediency of adapting a certain management technology in the labor market or in a particular company.*

***Аннотация:** Данная статья посвящена вопросам формирования механизма управления адаптации управленческих технологий к потребностям рынка труда. Использование и адаптация управленческих технологий должны учитывать потребности основных участников рынка труда (работодатель, наемный работник), а также специфику деятельности компании. В настоящее время не сформирована единая концепция обоснования целесообразности адаптации определенной управленческой технологии на рынке труда или в конкретной компании.*

***Keywords:** adaptation, mechanism, management technologies, labor market.*

***Ключевые слова:** адаптация, механизм, управленческие технологии, рынок труда.*

Introduction

The term “management technology” came into scientific and business literature at the end of '60s and beginning of '70s. The attempts of comprehending the managerial activity as a category of technology, in the author's opinion, derives from the fact that managerial activity is complex and diverse: the management instruments become more complex and wider; the informatization is needed in various spheres; the relations among organizations become complicated in the context of competition and the rising economic interdependence during globalization. The issues of managerial technologies adaptation to the demand of the labor market are relevant for different companies.

Materials and methods of research

The research methods used in the writing of this article are the following: theoretical analysis and synthesis of scientific literature, system analysis, and comparative sociological analysis method. The results of the study presented in this article may be useful for shaping ideas about management technologies.

Results and considerations

According to the study of World Economic Forum, in 2020, on the global labor market there will be added 2 millions of jobs, but 7,1 million will disappear [3]. There will appear jobs in intellectual and high-technological spheres, but it will decrease the number of real-life jobs and those related to administrative work. As the scientists say, the labor market will be influenced by two groups of factors: social-demographic situation and the development of new technologies. The development of new technologies and their daily use (big data, cloud technologies, mobile internet and internet things (the network of “intelligent” devices that can interact to each other, as well as with the environment)) will contribute to the coming into existence of new careers, inexistent now.

The development of new technologies and the appearance of remote relationships between the employer and employees, will lead to a flexible and virtual labor market. Traditionally, the human resources consumers are the companies that need the fulfillment of certain functions, solving project tasks and achievement of planned results. Therefore, they are interested in keeping the existent staff that responds to their requirements and to find a new staff for the implementation of innovations, activity optimization and a more effective problem solving. Given the emergence of new products, new technologies and new methods of work, employees will have to become more creative in order to be in demand in the labor market. Changes in the labor market will lead to a new system and search criteria for new employees, the formation of personnel potential, and the effectiveness of personnel work.

The management technologies used in the labor market can be characterized as a system of effective methods of competitive struggle among employers for the most successful and qualified specialists, as the company's ability to create principles and models of interaction between employees, as well as between employees and other resources. Management technologies allow the creation of a favorable management environment, increasing the organization and discipline of employees, changing the attitude of staff to work in accordance with the goals of the organization.

The management technology, like any other technology, should be built on the use of operation laws and principles of the object of management. The object of impact for common management technologies is the person as a participant in the labor process in an organization. The object of human resources technology are the professional abilities of the person. This is due to the fact that the labor market imposes certain requirements on the quality of the workforce for the rational use of its professional experience in the organization.

The labor market space is social because its main elements are workers and employers. They enter into various social interactions and relationships. In addition to them, in the social space of the labor market there are various intermediaries who perform the following functions:

- workforce training (system of intermediate, professional and higher education);
- ensuring the contact of the employee and employer (employment and employment service);
- professional retraining (system of additional vocational education);
- protection of the interests of workers (trade unions);
- protection of the interests of the employer (association of employers);

- control and formation of labor market laws (state and local authorities).

There are a large number of management technologies and their functional features [1]. Modern management technologies for the recruitment, selection and adaptation of staff are presented in Figure 1.

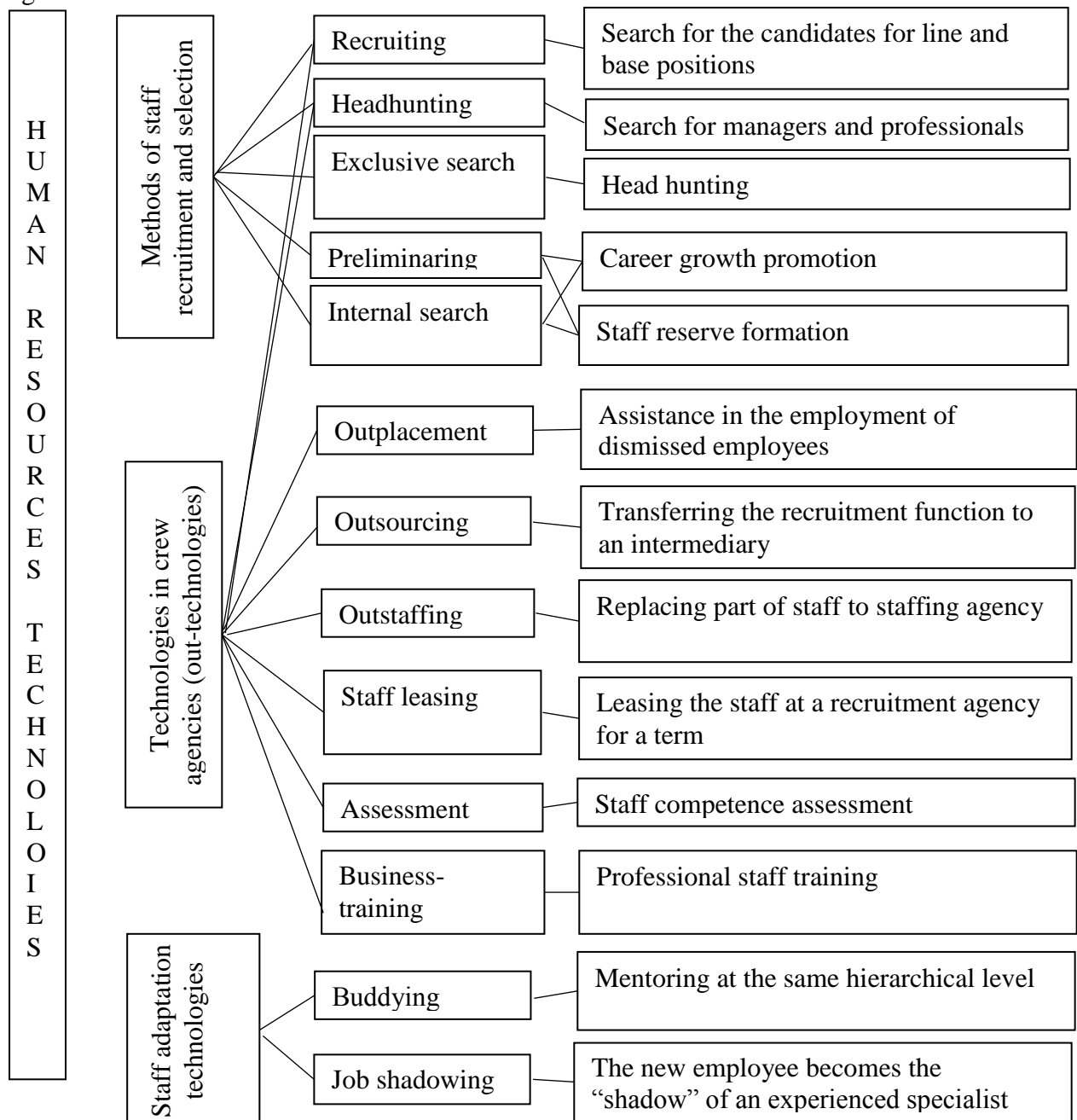

Figure 1. Classification of modern management technologies in the labor market [elaborated by the author]

Without taking into account the needs of the main participants of the labor market (employer, employee) it is difficult to talk about the use of management technologies.

Table 1. The needs of the main participants of the labor market [elaborated by the author]

Needs of employers	Needs of employees
prompt receipt of information about the availability of needed categories of specialists on the labor market and their price	the possibility of obtaining information promptly, about the availability of job vacancies at employers' enterprises;
an objective assessment of the quality of a specialist, the provision of recommendations from his previous workplace;	the opportunity to receive a convincing recommendation from the previous job, to be presented to the employer;
the possibility of struggle in the labor market for the most qualified specialists to increase the competitiveness of their enterprise;	the provision of social guarantees and comfortable working conditions by the employer;
the use of intermediary services for recruiting the most qualified and successful specialists from competitors' enterprises;	the opportunity to use the services of an intermediary for the negotiation with the employer;
verification of the loyalty of hired specialists towards employer;	the possibility of self-realization in work, the satisfaction of creative, leadership and professional ambitions;
the possibility to save money and time on searching, recruiting and buying labor for the company.	the opportunity to choose the most promising employer and sell them the achieved knowledge and professional skills as much expensive as possible.

The assessment of traditional HR methods is not completely satisfying the employers. There comes the issue of selecting and adapting the new management technologies.

The term "adaptation" is found in various sciences: psychology, sociology, medicine. For example, social adaptation is the process of adapting a person to the social conditions of his existence, to a specific social situation.

Today, there has not been formed a unified concept of substantiating the expediency of using or adapting a certain management technology in the labor market or in a particular company (organization).

In world practice, dozens of different management technologies are widely used by companies. The choice of certain management technologies is determined taking into account the objectives of the company, its problems and opportunities. Not every management technology can be effectively used and adapted to the activities of a particular organization, since the conditions of the internal and external environment affect the companies in different ways. Therefore, one of the requirements for management technologies is the possibility of its adaptation in various organizations, taking into account market relations.

Adaptation (adjustment) as any deterministic process should be carried out on the basis of a set of principles - the basic fundamental ideas, rules, ideas about the adaptation of management activities (Figure 2).

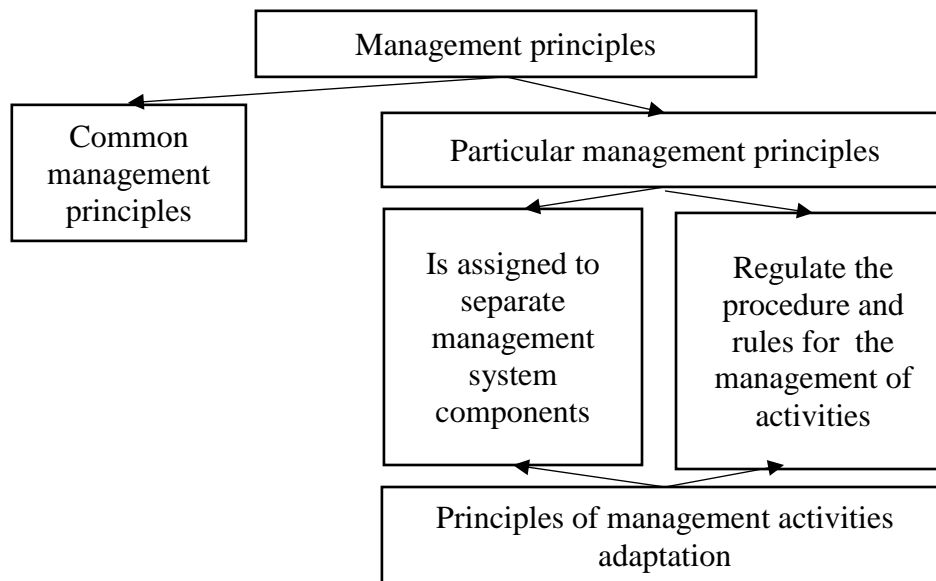

Figure 2. Management principles [elaborated by the author]

The general principles of management include the following principles: scientific; sistemacy and complexity; principle of undivided authority in management and collegiality in decision making; the principle of unity in management; time saving principle; the principle of authority delegation; feedback principle; principle of efficiency; principle of motivation; the principle of management democratization, etc. If the general principles of management are characteristic to the entire management system in any company, then the particular principles are individual (specific) for individual elements of the management system and type of management activity [2].

The set of principles for the adaptation of management technologies should include the particular principles of both the second and third groups. This is explained by the fact that adaptation, on the one hand, acts as a component containing procedures and operations, and on the other hand, as an activity itself. For particular groups of principles there does not exist a regulated set of principles. Company management must adhere to a special set of principles, necessary for certain activities and elements of the management system.

When forming a special set of principles for adapting management decisions, it is necessary to take into account the peculiarities of the adaptation process:

- adaptation is the process of “implanting” on an environment that has a targeted focus;
- adaptation is a process with time constraints;
- the need to take into account, when adapting, the specifics of the area in which the activity is carried out;
- the need for complete information support of the management process.

Considering the peculiarities of management technologies and the adaptation process, it is proposed for use the following adaptation principles for management technologies (Table 2).

Table 2. Adaptation principles for management technologies [elaborated by the author]

Principles	Principle content
Flexibility (adaptivity)	The process of adapting the management technology to the company's internal and external environments; adaptability to coexistence with other technologies
Informational sufficiency	Creating a mechanism of management technologies action to ensure the sufficiency of information (methods of obtaining, types of transfer, responsible persons) when making certain decisions at all levels of management
Urgency of adaptation	Determination of the significance of time spent on the process of adapting management technologies in a company
Choice of effectiveness criteria	Establishing the correspondence between the goal and the results of actions on the application of management technologies in the company
Goal hierarchy	Subordination of local management system objectives to the global system using management technologies

These principles of management technologies adaptation are a prerequisite for ensuring the best results in the introduction and implementation of management technologies in the specific conditions of the company.

The mechanism of adaptation the management technologies of individual organizations (companies) to the needs of the labor market, according to the author, is a system of interaction among all the elements, parties that make up the process of adaptation and its results. The mechanism of adaptation of management technologies includes:

- types of management technologies;
- stages and levels of adaptation;
- premises, sources and incentives, etc.

The most important in this mechanism is the ways and means of influencing the process and the results of adaptation, used by the interacting parties of this process, its subjects, and the social institutions of society with managing functions in the labor market.

The process of adapting the management technologies to a modified labor system is influenced by many factors. We can distinguish such areas as: continuous education, development of professional competence, correction of personality and professional qualities, mastering the technological culture of preparing and carrying out professional activities, and involving workers in the process of continuous professionalization.

The mechanism for selecting and adapting management technologies (MT) is a step-by-step assessment from the general to the particular (Figure 3).

At the first stage, the necessity of applying staff management technologies is substantiated. The ability to apply management technologies must be related to goals, problems, specific working conditions and planned results in the company. The purpose of providing information to the heads of divisions and the management of the company and the predicted result is the timely motivation and retention of key employees, as well as cost-effective recruitment of staff for opening vacancies. To do this, there should be done a comparative analysis of the existing staff in the company with the staff of competitors according to certain criteria. This analysis makes it possible to timely adjust the level

of income of key employees, optimize the company's remuneration system, have a motivating effect on the staff, reduce staff turnover (if necessary), and even change the company's staff policy.

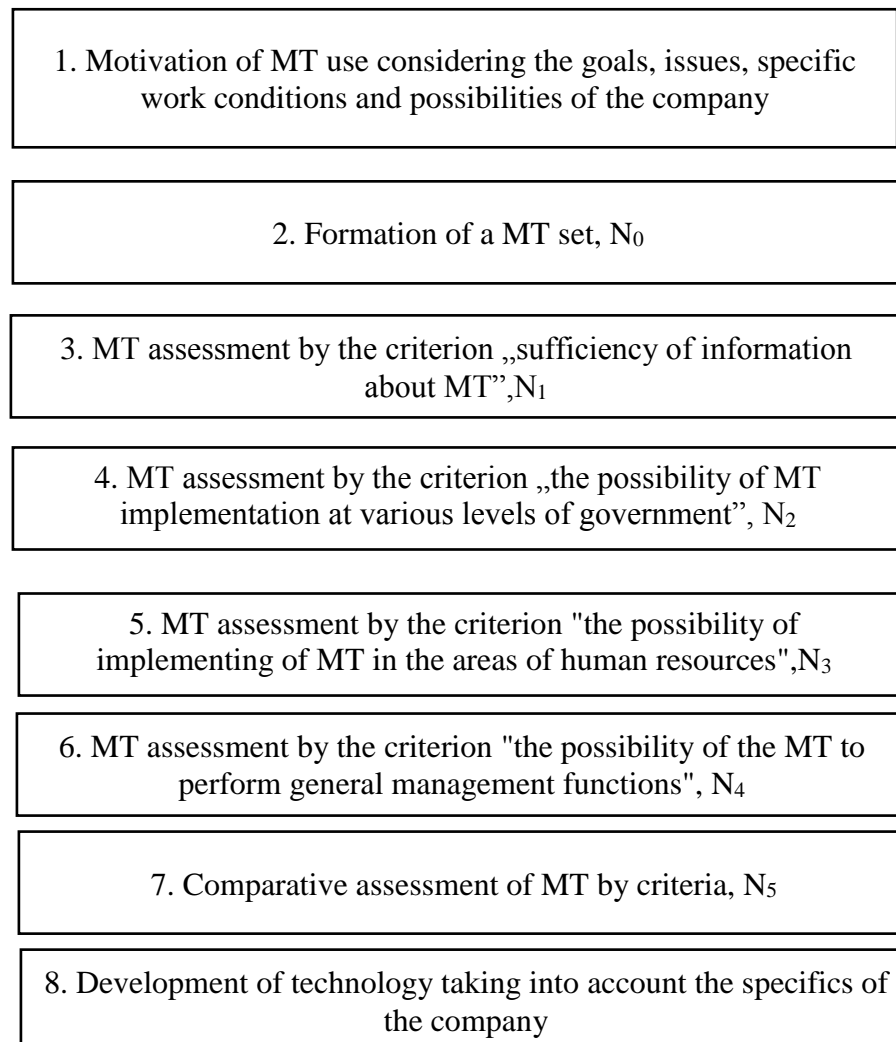

Figure 3. The mechanism of adaptation and selection of management technologies
[elaborated by the author]

At each stage, according to the developed mechanism, technologies that do not meet the necessary criteria of a certain stage are excluded from the entire set of management technologies (N_0). Due to the fact that the company is interested in the results of the application of adapted technologies, their selection is carried out depending on their importance for achieving the goals set.

At third stage, informational sufficiency about managerial technologies is determined. It is necessary to take into account the quantity and quality of information capable of disclosing the essence of management technology, its methodology, and experience of implementation in other organizations.

Information on management technologies can be obtained from scientific magazines, collections of works of higher educational institutions and research institutes, from textbooks and

monographs on this subject, websites of consulting firms, from top managers of enterprises that used any management technologies, from World Wide Web (Internet). The volume and quality of information available for analysis of management technologies are proposed to be measured using a three-point system. Management technologies that have:

- descriptive information, estimated at one point;
- information about the tools and methods of implementing management technologies are estimated at two points;
- information sources regarding the practice of implementing management technologies in foreign and domestic companies are estimated at three points.

At this stage of assessment, remain those management technologies that received a score of three points. Management technologies that have a lower score cannot be allowed to be implemented in companies, since the impossibility of strict regulation of managers' actions in the development and implementation of management technologies can lead to unpredictable results of company's production and business activities. It is formed the set of N_1 ($N_1 \leq N_0$).

At fourth stage, the assessment and selection of the criterion "the possibility of implementing the MT at various levels of management" is carried out. There are a number of management technologies that can be applied on the labor market at the state level (for example, Foresight technologies for studying the prospective of social phenomena in future), at the highest level of management in the company (for example, staff planning), at the middle and lower levels of management in the company (Buddying - Mentoring). Analysis of the organizational structure of the company's management helps to clarify the overall goals and objectives of the units, as well as select the management technologies that contribute to their decision. Therefore, it is important to evaluate and select management technologies that solve the tasks of management levels that are problematic for achieving the goals of the company. It is formed the set of N_2 ($N_2 \leq N_1$).

At fifth stage, are determined those directions of staff management that are not functioning effectively in the company. These include: workforce planning, recruitment, selection, vocational guidance and adaptation of staff, education and training, assessment and development of staff. As a result of the assessment on the criterion of "the possibility of implementing MT in the areas of staff management", management technologies of a specialized nature (outplacement) or integrated use (preliminaring, internal search technology) are left. It is formed the set of N_3 ($N_3 \leq N_2$).

At sixth stage, each management technology is characterized in terms of its ability to perform general management functions (planning, organization, motivation, control). In accordance with the goals and problems of the company, there are chosen those management technologies that perform general management functions and were not well implemented in the company. For example, there can be left management technologies that implement planning and control functions, or only a management organization function, or perform all management functions at the same time. Formed a set of N_4 ($N_4 \leq N_3$).

At seventh stage, on the basis of the comparative characteristics of certain criteria, the feasibility of implementing management technologies is assessed. Evaluation criteria can be:

- costs that imply cost minimization when using management technologies;
- time, based on minimizing the time to achieve the desired result;
- social criteria related to the professional and socio-psychological adaptation of a person to the team, leadership and corporate culture.

As a result of the assessment, one management technology is selected according to the criteria ($N_5 = 1$), which has the lowest costs and time to implement.

At eighth stage, management technologies are developed to meet the specifics of the company. Internal regulations on the use of technology are also being finalized.

The adaptation projects of advanced management technologies are implemented by working groups. Specialists from relevant departments, domestic and foreign experts participate in the joint work.

The developed stages of selection and adaptation of management technologies are based on assessing the possibility and necessity of applying management technologies in a company, using the following criteria: the sufficiency of information about management technologies; the possibility of implementing management technologies at various levels of management; the possibility of implementing management technologies in the areas of staff management; the possibility of performing general management functions; the possibility of introducing management technologies based on comparative assessment of costs, time and social criteria. The proposed adaptation mechanism can be used in various companies to select management technologies that meet the individual goals and problems of the company.

Conclusions

The growing competition in the labor market requires employers to display creativity in the process of finding new employees. The use of management technologies can significantly improve the efficiency of solving managerial tasks at developing the organization's staff policy, motivate professionals and select the best professionals among them to work in the company.

The proposed principles for the adaptation of management technologies regulate the requirements for both the management of specific types of the company's activities (adaptation) and the components of management technology.

The implementation of the developed stages of adapting the management technologies allows managers to: comprehensively study the characteristics and features of management technologies; evaluate their functionality; assess the ability to adapt the selected management technologies, taking into account the specifics of the company.

Bibliography

1. Aslanov M. A. Traditional and innovative human resources technology in government. In: Problems of contemporary economics, 2014, № 2 (50), p.43-46.
2. Tretyakova E.P. Genesis of ideas on essence of management technologies. In: Contemporary studies of social problems (electronic science magazine), 2012, №4(12). www.sisp.nkras.ru.
3. <https://forinsurer.com/news/17/02/13/34861>

UDC: 330.1, 338.2, 334

JEL Classification: M41

**FISCAL ACCOUNTING MANAGEMENT DEVELOPMENTS
AT THE LEVEL OF THE FACTORY**

**DEZVOLTARI ALE MANAGEMENTULUI CONTABILITATII FISCALE
LA NIVELUL INTREPRINDERII**

*HURLOIU Lacramioara, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
RUSU Bianca, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Iulian, PhD, Lecturer,
Spiru Haret University, Bucharest*

*HURLOIU Lăcrămioara, doctor, Conferențiar universitar,
Spiru Haret University, Bucharest
RUSU Bianca, doctor, Conferențiar universitar,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Iulian, doctor, Lector universitar,
Spiru Haret University, Bucharest*

Annotation: *The fiscal system has at its foundation the accountant right in order to determine and to calculate all the components of the taxing system. Indicators such as: profit, value added, total wage fund, on which the main duties and taxes are calculated, are mainly taken from accountancy. One of the levels, where the confrontation between the elements imposed by the accounting job with the fiscal one within a modern firm, is related to the accounting right norms regarding the inventory and their implications in the fiscal right.*

Adnotare: *Fiscalitatea are la bază dreptul contabil pentru a determina și calcula toate componentele sistemului de impozitare. Indicatori cum ar fi profit, valoare adăugată, fond total de salarii, pe baza cărora se calculează principalele impozite și taxe sunt preluați în principal din contabilitate. Unul dintre palierele la care se realizează confruntarea elementelor impuse de funcția contabilă cu cea fiscală a firmei moderne este legat de normele dreptului contabil privind inventarierea și de implicațiile acestora în dreptul fiscal.*

Keywords: *profit, value added, total wage fund, duties and taxes.*

Cuvinte-cheie: *profit, valoare adăugată, fond total de salarii, impozite și taxe.*

Introduction

One of the levels, where the confrontation between the elements imposed by the accounting job with the fiscal one in the modern firm is done, is related to the accounting right norms regarding the inventory and their implications in the fiscal right.

On the grounds of the accounting law provisions and the special regulations in matter, the units have the obligation to perform the general inventory of the active and passive elements at the beginning of the activity, at least once a year during their working, if merging or stopping the activity, as well as in the following situations:

- at the request of the legislative body while controlling or to other bodies stipulated by law;
- any time there are indicators of minuses or pluses in the administration which can be established only for certain by inventory;
- any time a “give – take” administration occurs;
- on the occasion of the reorganisation of the administration;
- following natural calamities or some major force case;
- other cases stipulated by law.

Materials and methods of research

If following the applying of those respective deductions there are still minus quantitative differences, the deduction shares can also be applied on the other goods admitted in compensation to which pluses were found or to those where no differences appeared.

The norms regarding the admitted limits of perishableness or the internal established ones are not applied anticipated, but only after the finding of the effective existence of the lacks and only in their limits. The deduction norms are not applied automatically also, these being considered maximum limits. Only the deductions which fit the legal norms are fiscal deductible. The firm can also adopt other internal standards in establishing the administrators’ responsibility relationships, but these will not influence the profit tax calculus. The differences in favour of the administrator for the deductions over the legal standards will practically be bore from the clear profit of the firm.

The correlation between the fiscal system and accounting one can also be noticed at the level of each component between the two fields. The fiscal system comprises three independent components.

1. *The fiscal legislation* establishes and institutes income and taxes which are considered basic elements of the state’s income and which confirm the debt right of the state over the contributor. The firms register in the accountancy the debts according to the fiscal norms.

2. *The fiscal mechanism* comprises the entire technical procedures and methods through which the pursuit and collection action of duties and taxes is done. The fiscal mechanism intersects with the accounting processes and flows.

3. *The fiscal devices* comprise the specialised organs which set going the fiscal mechanism with a view to achieve the final objective, meaning the following and collecting of state budget income. The fiscal device fulfils its tasks only in contact with the personnel from the contributor – firm’s financial – accountancy department. In addition, the personnel from the fiscal device must possess solid accountancy knowledge in order to understand the way the taxing base is calculated.

It is necessary for the fiscal regulations to be known and respected both by the fiscal organs and the payer. The law which establishes a tax stipulates the people who must pay the tax, the domain subject to taxation, the relative measure of the taxes, the terms of payment, the penalties applied to physical or legal persons who do not honour their fiscal obligations. The payers are collective entities (firms, n.g.o., public institutions, etc) and physical persons. In the case of collective entities the tasks of fiscal financial administration devolve mostly upon the accounting department. This is the reason why their fiscal device will be in contact with the accounting departments of the duty and tax paying entities in the first place. The fiscal financial administration thus addresses to all the factories which

have the contributor's quality. Taking into account the above mentioned it results that the professional accountants must respect at the same time the following:

1. The main mechanisms and the fiscal norms (requirement of the fiscal and the fiscal procedure right)
2. Obtaining a true image of the financial situation and of the results of the entity (requirement of the accountant right).

The fiscal system has at its foundation the accountant right in order to determine and to calculate all the components of the taxing system. Indicators such as: profit, value added, total wage fund, on which the main duties and taxes are calculated, are mainly taken from accountancy.

The accountant right, through the agency of the objectives of true image, has an essential role in economy: offers the data base necessary to the fiscal system for substantiation its own policies. The financial situations must present credibility, including for the fiscal organs. In order for them to be credible, they must not contain significant errors.

The characteristics of the financial situation useful for processing the fiscal information are:

- 1) *clear* – understood by different users, including the fiscal control organs;
- 2) *relevant* in comparison with the necessity of taking decisions regarding the framing in the fiscal parameters;
- 3) *correct* – inspire trust in the fidelity of information; the written data in the analytical and synthetic accounts represent the total from the justifying documents;
- 4) *comparable in time and space*. Each financial situation is attached to a certain fiscal exercise. The data for calculating the duties and taxes are divided on fiscal exercises depending on the parameters of the financial situations.

The fiscal financial administration for applying the avoiding conventions of double taxation.

When applying the avoiding Conventions of double taxation to which Romania is part, it is recommended for a fiscal algorithm to be covered which leads to an adequate answer. This algorithm is represented in the following Table 1.

Table 1. Fiscal algorithm

Phase no.	Type of analysis	The content of the problem (raised questions)	The effect of the positive response	The effect of the negative response
1	Economical	There is transaction of import services	Phase two is passed	The general framework is applied
2	Managerial	It is wished the appliance of an avoiding convention of double taxation if there is one	The phases 3-6 are covered	The norms of the Fiscal Code regarding the non-citizens' income tax are applied
3	Fiscal	The residence is identified	X	X
4	Fiscal	The citizenship is identified	X	X
5	Fiscal	The type of income is identified	X	X
6	Fiscal	The application conditions are validated	X	X
7	Fiscal	The share of taxation in the conditions of the Convention is established	X	X

Phase no.	Type of analysis	The content of the problem (raised questions)	The effect of the positive response	The effect of the negative response
8	Economical	The shares are compared: the share from the Convention is smaller than the one from the Fiscal Code	The provisions of the Convention are applied	The Fiscal Code is applied
9	Fiscal	It is possible for the transaction according to the fiscal pattern of double taxation and of the Fiscal Code to be avoided	The most favourable fiscal way is applied	
10	Managerial	Evaluation of costs and applying risks of another pattern	The pattern is applied	The pattern is not applied
11	Economical	Choosing the fiscal way of transaction	X	X
12	Management of the treasury	Payment	X	X

Generally, the financial administration systems gather data from all the departments of a factory, they confer them a useful form and they communicate the results of the management.

Management uses the results of the system in order to take different economic decisions. It is widely known the need of an informational system of the fiscal financial administration based on accounting information and on other parts of the firm. The projecting of the financial administration systems must make clear the entire budget duties generating flow in all the exploitation activity phases of a company. The pursuit can and must be done with the latest innovations in projecting the systems and technology.

The processing data is the main phase through which the financial administration system takes over the data, organises them in a useful form and provides the users the resulted information. The doctrine proposed in general a series of *fundamental principles for projecting the financial administration systems* and the accounting ones in particular: the cost-profit principle, the control principle, the compatibility principle and the flexibility principle.

The cost-profit principle stipulates that the profit resulted from a financial administration system and from the information which it provides must be equal or bigger than their costs. The profits refer to the elements which exceed the general framework of the compulsory reference. The firms do not have any options over these. Those additional information offered through the financial administration system must be exact, operative (presented on time) and useful. The benefits of the additional information must be compared with the direct and indirect expenses related to their acquirement.

Among the direct expenses there are those regarding the personnel, the forms (consumable materials) and equipment. The indirect expense can be the resource consumption in the case of some wrong decisions which appear from lack of good information. Wrong decisions can lead to superior net fiscal costs or to sanctions of the firm thing which reduces its credibility and reliability.

The control principle stipulates that a financial administration system, including the fiscal one, must offer all the internal control tools necessary for protecting the firm's assets and for assuring the truthfulness of the data. Before accepting a certain fiscal option all the involvements (direct or connected) must be taken into account.

The compatibility principle asserts that the projecting of a system must be done in connection to the organisational and human factors of a company. The organisational factors refer to the type of the activity of the factory and to the way in which different components of the unit are formally interconnected with a view to attaining its common objectives.

The flexibility principle asserts that a financial administration system (including the fiscal one) must be flexible enough in order to allow the increase of the operations' volume and the making of different organisational changes. Companies are never characterised by immobility. They grow, they offer new products, they create new branches, and they sell the existent subdivisions or make other changes which impose readjustments of the accounting system. A minutely projected system allows the company to grow and to change without making major changes. The informational system must be ready to make new fiscal reports asked by the law and, at the same time, to project again the data flows according to the same modified fiscal legislation if it is necessary.

The analysis, optimisation and rationalization of the fiscal costs. Case studies

The fiscal costs analysis starts from the reality according to which the fiscal costs represent an important weight in the total costs of any entity. As a rule, the entities from the microeconomic level (the firms first of all) cannot act directly on the fiscal system. This is established at the national level through normative documents. According to the Constitution, it should be settled only by law voted by the Parliament, but due to a forcing and misrepresentation of the essences from the fundamental law, in practice the fiscal norm was established frequently through Statute or Urgent Statute of the Government. Theoretically, the fiscal costs should represent an exogenous element for the activity of the firm. In reality, the fiscal costs represent an important parameter which is taken into account when calculating the establishing of the firm's trajectory which is to be followed. At least in a few moments, the firm takes into account the results of the analysis of the fiscal costs with a view to taking tactical or strategical decisions.

I. The factory *has* sometimes, according to the legal norms, *fiscal options*. For the same type of activity, having the same volume, the same resources and in the same organisational structure, the firm can choose between:

1. The profit tax or tax on the income of the microenterprises if they frame in the restrictive requirements for being appointed as microenterprises (optimizing the profit tax);
2. To be or not to be a VAT payer if it is in the small contributors' category (optimizing the value added tax);
3. Integration or specialization of the activity, inclusively through import/export operation, depending on the customs obligations level (complex optimizations);
4. Reallocate or not an activity or a secondary headquarters
5. Different moments for making or not the taking out of a field from the agricultural circuit;
6. Making or not the re-evaluation of buildings (optimizing the tax building);
7. Using or not the luncheon vouchers as a tool for the wage packet.

To each of these sets of options the fiscal costs analysis will play a decisive part.

II. It is known that it *can be operated on the fiscal costs by modifying different organizational forms, being them judicial or financial administration, including intensity changes of exploitation*. The firm can change a parameter of the technical-organizational or judicial data,

the volume or structure of the developed activities in order to integrate in the position which offers it either another judicial regime, or the possibility to have an option like the ones mentioned above at point number 1.

- III. Even if it does not have in hand fiscal options or the possibility to access them as far as the limits of a certain type of activity are concerned, *the firm can redirect its policies according to the level and structure of fiscal costs*. For example, there will be made investments for replacing the work in the case of exaggerated fiscal costs adherent to the wage fund or it will draw up outsourcing contracts of certain internal labour conscriptions in the case of a flexible volume of activity. Redirecting its own policies will take into consideration the general analysis of costs, including, and especially, the fiscal ones, the dependency relations between different parameters and the objectives of the firm. Another type of frequent decision depending on the fiscal costs analysis is relocation of some activities in different areas or countries, a phenomenon which has become more and more intense in the globalization epoch.

All the above mentioned elements have the task to underline the importance of the fiscal costs analysis. The importance of the problem in the decision making mechanism and the quickness with which it has arisen in the experts' attention imposed the findings of different reliable, tested and known to the vast majority of experts of operational versions. The forming of its own conceptual frame which specific tools to be based on, would have taken a lot of time. It would have taken a lot more time until the generalised application due to the assimilation processes of the new methodologies by the great number of practitioners.

Results and considerations

The main procedures for determining the causal-factorial relations are: the agreement method, the difference method, the combined method, the simultaneous variations method, the balance method (the rest):

1. The *agreement* method is based on the finding of the repetitive presence of one or more ordinary circumstances. The essence of the agreement method can be summed up as follows: if it is noticed at the characterised (investigated) phenomenon that in all the observed cases an ordinary circumstance or a plurality of ordinary conditions appears, then, this circumstance or this plurality of conditions constitute the cause of the phenomenon, it generates the phenomenon. For example, it is observed that in many cases, through investments in the clear areas or in the disadvantaged ones the fiscal costs have lowered. Under these circumstances one can establish that one of the causes which can determine the reduction of the fiscal costs is using the preferential fiscal systems (derogatory) like the one from the clear areas or the disadvantaged ones.

2. The *difference* method, which is on the whole similar to the agreement method, consists of observing the differences between more circumstances of the investigated phenomenon/process: if the circumstances which lead to the appearance of a phenomenon and the circumstances where this lacks are alike in all conditions except one, then this circumstance is the cause of the studied phenomenon. For example, at many firms which sell the same products the costs in general and the fiscal ones in particular are significantly lower at the one which has bigger outsourcing. Thus, it can be established that the outsourcings are the ones which lay at the basis of cost reductions in general and the fiscal ones in particular (duties and adherent wage fund taxes).

3. The *combined* method consists of a combination of the agreement and difference methods: if two or more cases of the appearance of the investigated phenomenon are alike by the presence of one

and the same circumstance, and two or more cases are alike by the absence of that circumstance, then this circumstance is the cause.

4. The *simultaneous variations* method is based on noticing the transformations produced in the economic phenomena: if a variation of a phenomenon always follows a certain variation of another phenomenon, the first phenomenon is the cause (or a part of the cause), respectively a necessary condition for the second. For example, the raising investments for the technology of information is followed by the lowering of wage costs, including the fiscal having repetitive activities. On the basis of these findings it can be established that one of the causes for the reduction of the weight of the wage costs, including the fiscal ones, is intensifying the investment process in the technology of information.

5. The balance (the rest) method supposes the taking out of a known part of the investigated phenomenon. A forced abstracting takes place. The basic hypothesis is the following: if from a phenomenon is eliminated the part which is known as consequence of a part from the circumstances where it appears, the rest of that phenomenon is (probably) the consequence of the given circumstances. The balance (rest) method is usually applied when the total change of the economic phenomenon is known and the influences of $n-1$ factors from the total of n factors, and it is required for the indeterminate influence of one of the factors to be established. With that end in view, the difference between the total change and the influences of the factors whose measures have been determined is established. For example, a firm which produces laboratory apparatus in Bucharest and sells everywhere in the country registers losses. There are other firms which sell similar laboratory apparatus, but which use stores in clear areas. These firms register profit. On the basis of the balance procedure at the analysed firm the losses will be looked first of all at the production activity of laboratory apparatus or at the fiscal system from the Romania's customs territory. Another example shows us the structure on types of costs. If the influence of wages and of the fiscal system is known, then the influence of material costs can be determined in total costs. Also, the knowledge of the total and the variable costs allows the establishing of the influence of fix costs.

Conclusions

The standard qualitative analysis uses the following procedures which are specific to the economic financial analysis in general: the comparison method, the partition and decomposition of result method:

1. *The comparison method* is the most frequently used in statistic and economic - financial analysis. The characteristic feature of this method consists of studying the processes and the economic phenomenon on the basis of a reference criterion, establishing similarities and differences towards this. According to the comparison method, any result of the enterprise's activity or indicator is considered only in relation with certain criteria. In order to make a comparison on the basis of scientific criteria, it is necessary for the *data comparability and indicators criterion* to be fulfilled. For example, the fiscal costs of the branches of a multinational group situated in countries from different geographical areas cannot be compared without significant adjustments. The costs of the entities which produce the same components but have different financing and liquidation policies cannot also be compared. In the analysis of the non-deductible costs with financing the capitalization degree will be kept in mind in all cases. There can appear as financing sources the debts from the state consolidated budget which were not discounted on time to a reduce capitalization. These are penalty carriers which are fiscal non-deductible.

2. *The partition and decomposition of results method* conceives the studying of economic realities by entering the structure of the economic process. A decomposition of processes in their components takes place. When applying this method to the fiscal cost analysis, the registered results in accountancy are decomposed on the components levels allowed by the organisational structure, by the capacity of the informational and processing of data system. The partition and decomposition method becomes thus a way of localizing the achievements from the fiscal costs domain. Decomposition takes place horizontally, vertically or both combined. The economic agents' costs from different domains according to this method decompose on each inferior hierarchic level. For example, the total fiscal costs will decompose on articles and cost centres, on functions of the enterprise, on objectives, on financing forms of the activity, etc. The deduction on cost, on income, on profit, on responsibility centres, on work places corresponds to the vertical level. Another decomposition way is the one based on the separation of the complex phenomena in homogenous ones. For example, the costs regarding the social contributions are decomposed on each contribution individually and in themselves on centres. The firm can establish the contribution of each and one of the cause contributions to the total level of the fiscal costs. The wage total cost decomposes at its turn in the effective cost of the labour force (net wage), the duties and tax supported by the employees cost, the duties supported by the employer cost, other costs with labour force. More and more firms have included the *job-costing* concept which is the broadest informational development in analysing the costs at present. Horizontally, the decomposition can be done on groups of products, of goods, of products, merchandise, landmarks, categories, type-categories, type-categories dimensions until transaction level. Thus, profoundness in studying the facts can be assured in order to constitute a real prop of the firm costs analysis and a way of localizing their effects and causes in time and space. Thus, the exact knowledge of the costs behaviour in general and of the fiscal ones, especially, takes place at the most analytical level possible.

Bibliography

1. Accounting Law no. 82/1991 with the amendments and completions brought by GEO no. 79/2014, MO no. 902 of December 11, 2014 http://ier.ro/sites/default/files/traduceri/L82_1991_EN_IER.pdf
2. Boulescu, M., 2002, Financial-Accounting Management, Tomorrow's Romanian Publishing House, Bucharest.
3. Hurloiu L., Burtea E., Preda B., Hurloiu I., Şerban M., Meruţă A., Ştefan R. Financial Accounting, Control, Audit, Classification and Security Documents. ULIM Publishing House, Chisinau, 2014.
4. International Public Sector Accounting Standards (IPSAS). CECCAR Publishing House, Bucharest, 2015.
5. Naneş M. Strategic Management of Enterprises and Transition Challenges. ALL Beck Publishing House, Bucharest, 2000.
6. Preda B., Hurloiu L. Current regulations and procedures regarding the financial-accounting audit. Romanian Tomorrow Foundation, Bucharest, 2013.

UDC: 339.9.01

JEL Classification: F13

HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL TRADE

ИСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ

KROTENKO Irina, PhD,

Institute of International Relations of Moldova, Chisinau

CHERNOVA Elena, lecturer,

State educational institution "Tiraspol College of Business and Service", Tiraspol

MIRONENKO Ekaterina, PhD student,

Free International University of Moldova, Chisinau

КРОТЕНКО Ирина, доктор экономических наук,

Институт Международных Отношений Молдовы, Кишинев

ЧЕРНОВА Елена, преподаватель,

ГОУ «Тираспольский колледж бизнеса и сервиса», Тирасполь

МИРОНЕНКО Екатерина, докторант,

Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинев

Annotation: *In the given article, the historical aspects of the development and formation of international trade are researched, the key terms and theories of international trade are analyzed. The author formulates the approaches to the grouping of the theories of international trade and the definitions of state trade policy.*

Аннотация: *Исследованы исторические аспекты развития и становления международной торговли. Проанализированы ключевые термины и теории международной торговли. Сформулированы авторские подходы к группировке теорий международной торговли и определениям торговой политики государства.*

Keywords: *international trade, history of international trade, the theory of international trade.*

Ключевые слова: *международная торговля, история международной торговли, теории международной торговли.*

Введение

Международная торговля представляет собой один из важнейших компонентов мировой экономической системы и международных отношений, в том числе их экономической составляющей. Являясь сегодня фундаментальной формой международных экономических отношений, международная торговля охватывает перемещение товаров и услуг и исторически представляет собой наиболее древний вид международной экономической деятельности. Роль и значение международной торговли в развитии общества

предопределяли потребность в поиске механизмов ее совершенствования и разработке теоретических основ продвижения товаров и услуг за пределы национальных территорий. В современных условиях несмотря на огромный исторический опыт использования международной торговли и глубокое теоретическое обоснование механизмов ее функционирования в различных условиях, исследование историко-теоретических аспектов международной торговой деятельности остается весьма актуальным.

Материалы и методы исследования

Исследование базируется на законах, принципах и категориях диалектической логики. Методологическая база исследования включает в себя различные методы анализа информации и формулировки выводов, среди которых системно-структурный анализ, методы научной абстракции, синтез, сравнение, индукция и дедукция, описание. В рамках теоретических методов было проведен анализ литературы в исследуемой области. Были исследованы труды различных ученых в сфере международной торговли и ее историко-теоретических аспектов.

Результаты и обсуждения

История международной торговли берет свое начало в глубокой древности. До нашей эры развитие сообществ шумеров (около 5000 г. до н.э.), древних египтян (сер. 4 тыс. до н. э. — IV-VII вв. н. э.), античных греков (конец III тыс. до н. э. - IV—I вв. до н. э.), финикийцев (XIII век до н. э. — VIII век до н. э.), Вавилонии (XX век до н. э. — 539 год до н. э.), ассирийской империи (XXIV век до н. э. — 605 г. до н. э.), и других в значительной мере базировалось на широком товарообмене с соседями. Причем, несмотря на агрессивность правителей, торговля с соседями велась на регулярной основе, строились дороги, составлялись карты, описывались соседние территории и т.д. В античной Греции периплы (описание побережья) и периегезы (описание земель) были среди первых греческих манускриптов, первыми опытами применения заимствованного у финикийцев искусства письма. Древнегреческий историк Геродот (484-425 гг. до н.э.), названный Цицероном «отцом истории», при написании своего монументального труда «История» в 9 книгах использовал известные ему периплы и периегезы [8].

В Римской империи (27 г. до н. э. — 476 г. н.э.) торговле между территориями и населенными пунктами придавали исключительно важное значение. Римляне интенсивно строили дороги и порты, организовывали проживание, питание и продвижение путешественников с помощью частных транспортных средств, создавали путеводители для путешественников и торговцев (карты и итинерарии¹), осуществляли таможенную деятельность на границе, обеспечивали безопасность путников (торговцев и путешественников) от разбойников, различали путешественников (туристов) по интересам (исторический интерес, интерес к искусству и интерес к природе) и т.д. [3].

Науке известен значительный вклад в описание Ойкумены², внесенный позднеэллинистическим исследователем Клавдием Птолемеем (др.-греч. Κλαύδιος Πτολεμαῖος, лат. Claudius Ptolemaeus). Он жил ок. 100 — ок. 170 гг. н.в. и, наряду с другими трудами,

¹ Итинерарий – в Римской империи так называли описание путешествий с указанием дорог, расстояний, мест отдыха.

² Ойкумена (др.-греч. οἰκουμένη «заселённая» (земля), от οἰκέω «населяю, обитаю») — термин, введенный древнегреческим географом Гекатеем Милетским (прим. 550—490 до н. э.) для обозначения известной грекам части Земли с центром в Элладе, освоенная человечеством часть мира.

написал Руководство по географии (The Geography - Γεωγραφικὴ ὑφήγησις) в восьми книгах, которое на основе известных ему исследований (Marinus of Tyre - Маринуса из Тира) [4], представляло собой картографическое описание всего знакомого античным народам мира от Скандинавии до Египта и от Атлантики до Индокитая. Дошедшие до нас копии карт Птолемея свидетельствуют об обширных связях, в том числе торговых, между народами в те времена. Более того, религиозные трактаты древности широко описывают международные торговые операции.

Огромное значение для ранних этапов международной торговли (как для продавцов, так и для иностранных оптовых покупателей) имели китайский Великий Шелковый путь и индийские товары (пряности, а позднее чай, кофе, хлопок). В средневековой Европе международная торговля играла важную роль в Ганзейском союзе, Португалии, Испании, Голландии, Англии, Франции, Риме, Венеции, Генуе и др. странах, регионах и городах.

Значительное место в развитии и становлении международной торговли занимали миграционные процессы, заселенность территории и ее хозяйственная освоенность. Переселения народов формировали новые населенные пункты, которые развивались под влиянием торговых операций. Значительно позже греческой, римской, византийской культуры формировались такие современные крупные городские агломерации как Москва (население 12,5 млн., основана в 1147 г), Санкт-Петербург (население 5,3 млн., основан в 1703 г.), Киев (2,9 млн., основан в 482 г.), Яссы (население 359,8 тыс., основаны в XIV в.), Одесса (1,0 млн., основана в 1794 г. на месте турецкого поселения Хаджибей, известного с XV века), Кишинев (население 779 тыс., основан в XV в.) и др. Они не имели столь внушительного исторического опыта в международной торговле как, например, Афины или Рим, но именно рост заселенности территории позволил им к настоящему времени занять достаточно видные места в международной европейской торговле и европейских экономических отношениях.

Исторически развитие международной торговли вело к формированию научных взглядов на торговую деятельность, ее сущность и необходимость, обусловленность торговли между территориями, населенными пунктами и народами, и т.д. В результате формировались теории и концепции международной торговли, адекватные конкретному этапу исторического развития общества.

Совокупность научных взглядов и воззрений на проблему международной торговли неоднократно классифицировалась. Так, например, Волгина Н.А. группирует теории международной торговли на классические, неоклассические и альтернативные [7, с. 3-5]. При этом, в группу классических теорий международной торговли отнесены воззрения А. Смита (Adam Smith), Д. Рикардо (David Ricardo), Г. Хаберлера (Gottfried Haberler) и Дж. Ст. Милля (John Stuart Mill). К неоклассическим теориям международной торговли Волгина Н.А. относит положения из трудов Хекшера – Олина, Хекшера – Олина – Самуэльсона, Столпера – Самуэльсона, Рыбчинского и др. В группу альтернативных теорий включены технологические теории (М. Познера, Р. Вернона, Г. Хафбаухера), теории внутриотраслевой торговли (гомогенными и дифференцированными товарами), а также описание теоретических особенностей международной торговли, основанной на экономии от масштаба и осуществляемой в условиях монополистической конкуренции.

По нашему мнению, данная группировка теорий международной торговли основывается на традиционном взгляде на сущность и содержание международной торговли и ее самостоятельной (оторванной) от общей экономической системы роли и значения для

общества. Подобный подход характерен для многих научных исследований второй половины XX – начала XXI веков.

Однако хозяйственная практика последнего десятилетия свидетельствует о необходимости комплексного подхода к функционированию внешней торговли и внешнеэкономических отношений, когда наряду с собственно внешней торговлей (государственно-регулируемой и частнопредпринимательской), на практике государство активно использует механизмы воздействия на нее через квоты, пошлины, акцизы, санкции, двусторонние соглашения ограничительного плана и др. Регулятивные механизмы, применяемые в современных международных экономических отношениях, направлены как на развитие внешней торговли, так и на ее сдерживание, лишение партнера его абсолютных и относительных конкурентных преимуществ, вплоть до стремления к полному развалу системы внешней торговли конкурента. Примерами новых подходов к осуществлению международной торговли на рубеже 2018-2019 гг. стали регуляторные механизмы, проявившиеся в этот период в американо-китайских, американо-мексиканских, британо-евросоюзских и пр. международных экономических отношениях, формирующиеся под влиянием политики администрации президента США Д. Трампа и «брекзита».

Современная международная торговля, наряду с традиционными обеспечительными мерами экспортно-импортных операций (инфраструктурного, кадрового, технического, организационного, финансового и иного характера), требует также и новых решений в смежных с международной торговлей отраслях национального производства. Специфические проявления новых аспектов международной торговли особенно видны на примере туризма, где экспортом является международный въездной туризм и, соответственно, для него необходимо не только кадровое и финансовое обеспечение внутреннего рынка, но также развитие национального транспорта и дорожной сети, средств размещения, питания, развлечения, безопасности и т.д. В этом контексте теории международной торговли XVII-XVIII веков трудно отнести к классическим. Они скорее носят все признаки начального (примитивного, базисного, фундаментального) теоретического освещения проблемы. Труды А. Смита, Д. Рикардо, К. Маркса и др., по нашему мнению, целесообразно относить к памятникам экономической мысли, в то же время не способных отразить современное многообразие экономических отношений и торговли, в том числе их международной составляющей.

По нашему мнению, всю совокупность теорий международной торговли условно можно разделить на три большие группы: базисные (докапиталистического развития), классические и современные (неоклассические). В частности, к современным целесообразно отнести концепции, получившие признание Нобелевского комитета. Так, например, важную теоретическую базу современных теорий международной торговли заложили работы Джона Хикса. Он стал лауреатом Нобелевской премии 1972 года «за новаторский вклад в теорию общего равновесия и теорию благосостояния». Однако в своей автобиографии он особенно подчеркивал свои исследования международной торговли [2]. Его главный труд «Стоимость и капитал» (1939 г.) получил репутацию «классического» [1]. Многие положения современной микроэкономики и теории общего равновесия были впервые сформулированы именно в этой книге. Постановка некоторых новых проблем в этой работе определяется тем, что анализ Хикса в гораздо большей степени, чем у неоклассиков, нацелен на рассмотрение хозяйственных связей в системе общего равновесия. Он выделяет четыре группы рынков: готовых товаров, факторов производства, услуг и промежуточных продуктов. Основная угроза

стабильности хозяйственной системы исходит от эффекта дохода на рынке факторов производства, недостаточная гибкость зарплаты влечет за собой дополнительное увеличение безработицы [18]. По нашему мнению, труды Джона Хикса по срокам публикации (1932-1989 гг.) можно отнести не к классической, а к современной группе теорий международной торговли.

В современной международной торговле, а также в системе механизмов, обеспечивающих ее эффективность, важную роль и значение играют политики в этой сфере, проводимые специализированными учреждениями и международными организациями (МВФ, Всемирный банк, ВТО, ФАО, ОПЕК, ЮНВТО, ИКАО и др.), интеграционными объединениями стран (ЕС, НАФТА, Меркосур, СНГ, ШОС, ЕврАзЭС и др.) и национальными государствами (разного устройства и правления, в том числе федераций, государств-городов и др.). Совокупность этих политик формирует, по нашему мнению, глобальный внешнеторговый климат и ландшафт. Однако в научном обороте немало разнородных подходов к определению данных терминов.

Не вдаваясь в их исследование, отметим, что наряду с ними, в современном научном обороте широко используются такие понятия как коммерческая, торговая и внешнеторговая политика государства, и, соответственно, коммерция, торговля и внешняя торговля.

В справочной литературе встречается немало определений понятия «коммерция». В словаре В. И. Даля коммерция – это торг, торговля, торговые обороты, купецкие промыслы [10], в словаре С. И. Ожегова — это торговля, торговые операции [13], в словаре Д. Н. Ушакова – торговля, торговые дела (торг) [9]. Словарь «Язык рынка» (1992) трактует коммерцию как торговлю, как всякий сбыт товаров независимо от того, производятся ли они сбывающим лицом или приобретаются у других лиц. Обязательным условием этой деятельности является то, что она направленная на получение коммерческой (торговой) прибыли [19]. По версии словаря русского языка в 4-х т. под ред. А. П. Евгеньевой (1999) коммерция, также, как и в словаре С. И. Ожегова, – это торговля, торговые операции [17]. Таким образом, в понятие коммерции включали торг, торговые обороты, купецкие промыслы, торговлю, торговые операции, торговые дела и др.

Приведенные выше определения термина коммерции как торговли относятся к XX веку, а словарь Даля вышел еще в XIX веке. Однако в последнее время термин коммерция стали трактовать более детализировано и, в частности, в широком и узком смысле слова. Так, в Википедии дается два определения термина коммерция (от лат. *commercium* — торговля):

- в узком смысле — торговая и торгово-посредническая деятельность, участие в продаже или содействии продаже товаров и услуг;
- в широком смысле — предпринимательская деятельность [11].

Беляевский И. К. представляет коммерческую деятельность как особый вид деятельности, связанный с реализацией товаров, от которого зависят конечные результаты торговой организации [5, с.101].

В словаре журнала о бизнесе в России и за рубежом (БизнесТаймс – BusinessTimes) термин «коммерция» трактуется как предпринимательская деятельность. При этом, авторы считают, что слову «коммерция» можно дать более расширенное определение – участие в торговой деятельности, посредничество в торговых операциях, содействие в продаже услуг, товаров, продукции, с целью получить прибыль [12].

Своеобразные определения коммерции дает портал «Бизнес-Прост.ру» в словаре бизнес терминов. В одной трактовке приводятся несколько взаимоисключающих определений:

- коммерция – это предпринимательская деятельность. Более расширенным определением слова «коммерция» можно назвать такое – участие в торговой деятельности;
- выделяют несколько видов предпринимательства и бизнеса — производственный бизнес, коммерческий, финансовый бизнес и др.;
- в широком понимании «коммерция» — это предпринимательская деятельность в торговой сфере;
- коммерция является как бы составной частью предпринимательства [6].

Объяснения понятий коммерция, предпринимательство, бизнес и торговля, приведенные на данном сайте, не только дословно повторяют часть терминологии словаря из журнала о бизнесе в России и за рубежом (БизнесТаймс – BusinessTimes) [12], но и неоднократно противоречат друг другу (см. приведенные выше четыре определения).

Отметим также существование более детализированных определений коммерческой деятельности, в частности, в сфере товарного обращения [15, с. 2], а также сравнительно нового для начала XIX века словосочетаний – электронная коммерция или электронная торговля с сопровождающими их терминами B2B (англ. Business to Business), B2C (отангл. Business-to-consumer), C2C (англ. Consumer-to-consumer), B2G (англ. Business-to-government), G2B (англ. Government to Business).

Современное разнообразие терминов коммерция и торговля ведут и к сумбуру в определениях производных от них терминов, например, коммерческая, торговая и внешнеторговая политика государства.

Термин «коммерческая политика» в основном используется применительно к уровню предприятия. Например, «коммерческая политика – это правила реализации бизнес процессов подразделениями компании в части продаж и продвижения товаров или услуг, утвержденные руководством для практического выполнения сотрудниками» [16]. В другом определении коммерческая политика формулируется в общем виде как совокупность используемых хозяйствующими субъектами средств и методов для получения прибыли в качестве основной цели деятельности [14]. По нашему мнению, подобный подход может быть использован и для определения коммерческой политики государства, описывая ее как совокупность используемых государственными органами средств и методов для получения прибыли при осуществлении международной торговой деятельности.

Исследуя термин «торговая политика государства», обратимся к определению, которое дает Волгина Н. А.: «это целенаправленные действия национального государства по регулированию направлений и структуры внешней торговли страны» [7, с. 183]. При этом, Волгина Н. А. отмечает, что «цели торговой политики могут быть достигнуты также путем использования инструментов налоговой, валютной и кредитной политики» [7, с. 184]. По нашему мнению, данное определение Волгиной Н. А. описывает только национальный аспект, оставляя за рамками глобальную и региональную (интеграционного объединения) политику. Также, приведенное определение следовало бы конкретизировать не как «торговую», а как «внешнеторговую» политику, учитывая наличие у национального государства функции регулирования не только внешней, но и внутренней торговли.

Вместе с тем, учитывая действующие международные стандарты (Международная стандартная классификация всех видов экономической деятельности – ISIC, Центральную

классификацию продукции – CPC, классификатор товарной номенклатуры внешнеэкономической деятельности, а также методологию анализа внешней торговли), целесообразно обеспечить регулирование не «направлений и структуры внешней торговли», а «хозяйственных процессов внешнеторгового оборота (экспорта и импорта), их уровня, структуры и динамики».

Кроме того, важным представляется необходимость ввести в определение внешнеторговой политики государства охват ею всех уровней национальной экономической иерархии от предприятия до экономики страны в целом, как в отраслевом, так и в территориальном разрезе.

Мы считаем необходимым не только разделять, но и формализовано подчеркивать разделение торговой политики государства на составляющие ее компоненты – внешнеторговую и политику в области внутренней торговли. Более того, справедливое замечание Н. А. Волгиной о влиянии на цели торговой (а равно и внешнеторговой) политики налоговых, валютных и кредитных инструментов политики, также целесообразно было бы отразить в формулируемом определении.

Таким образом, учитывая вышеизложенное, считаем возможным дать следующее определение внешнеторговой политики государства – как совокупности целенаправленных действий органов государственной власти и управления по регулированию хозяйственных процессов национального внешнеторгового оборота (экспорта и импорта), их объемов и динамики, географической и товарной структуры, на всех уровнях экономической иерархии, базируясь на внешнеэкономических приоритетах, конкурентных преимуществах и компонентах экономического потенциала страны. При этом, мы признаем возможным считать в данном контексте синонимами национальную и государственную торговую и внешнеторговую политику.

Выводы

1. Современная международная торговля как одна из ведущих форм международных экономических отношений зародилась в глубокой древности.

2. На развитие международной торговли на протяжении истории человечества повлияло множество факторов. Тысячелетняя и разнонаправленная история международной торговли явились отражением общественного стремления к развитию. Собственно, международные торговые операции купли-продажи опирались на их инфраструктурное обеспечение (нормативно-договорное, транспортно-дорожное, финансово-банковское и т.д.). Между инфраструктурой и международной торговлей существуют двусторонние обоюдно влияющие связи (прямой и обратной связи). Международная торговля базируется на использовании имеющейся инфраструктуры и, одновременно, является ее стимулятором, активизируя дальнейшее развитие необходимой ей инфраструктуры. Таким образом, реализуется процесс взаимного стимулирования компонентов системы: международная торговля требует наличия адекватной ей инфраструктуры, а развитие инфраструктуры позволяет активизировать международную торговлю.

3. На определенном этапе развития практики международной торговли, стремление к повышению результативности торговой деятельности привело к востребованности ее научного обоснования, формулированию ее понятийного аппарата. Теоретические аспекты формирования и развития международной торговли включают в себя многообразие терминов

и теорий, стремящихся описать и структурировать систему международных торговых отношений.

4. Представляется необходимым разделять торговую политику государства на составляющие ее компоненты – внешнеторговую и политику в области внутренней торговли.

5. Исследование теоретических аспектов международной торговли и, в частности, внешнеторговой политики позволяет глубже понять сущность международных экономических отношений и процессов, происходящих в мировой экономике. Однако в теории применяют различные однотипные термины, например, торговая, коммерческая, (деятельность, политика).

6. По мнению авторов, термин «коммерческая политика» целесообразно использовать на разных уровнях хозяйственной иерархии: для предприятия, населенного пункта, отрасли, территории (региона), государства и межгосударственного интеграционного образования. Это особенно касается международной торговой (коммерческой) политики государства. Многоуровневая государственная политика международной торговли позволит обеспечить разработку национальных, территориальных (региональных и районных) стратегий, целевых программ и комплексных планов развития национальной системы мирохозяйственных связей.

Библиография

1. Encyclopædia Britannica. Winners of the Nobel Prize for Economics. <https://www.britannica.com/topic/Winners-of-the-Nobel-Prize-for-Economics-1856936>.
2. John R. Hicks. Biographical. NobelPrize.org. Nobel Media AB 2019. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1972/hicks/biographical>.
3. Roman life and manners under the early Empire by Friedländer, Ludwig, 1824-1909. Publication date 1913. Publisher London, Routledge. (VII. Touring under the Empire, p.323-428). <http://www.archive.org/stream/romanlifemanners00frieuoft#page/n25/mode/2up>.
4. Toomer G. Ptolemy (or Claudius Ptolemaeus). Complete Dictionary of Scientific Biography, 1970. <http://www.encyclopedia.com/topic/Ptolemy.aspx>.
5. Беляевский И.К. Организация коммерческой деятельности. Москва: Евразийский открытый институт, 2011. 272 с.
6. Бизнес-Прост.ру. Коммерция. <https://biznes-prost.ru/kommerciya.html>.
7. Волгина Н.А. Международная экономика. М.: Эксмо, 2010. 480 с.
8. Геродот. История. Статья В. Г. Боруховича. Серия «Памятники исторической мысли». Л.: Наука, 1972. 600 с.
9. Комерция, коммерция. Толковый словарь Ушакова онлайн. <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=24472>.
10. Комерция. Толковый словарь Даля онлайн. <http://slovardalja.net/word.php?wordid=13633>.
11. Коммерция. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Коммерция>.
12. Коммерция. Информация. Словарь. В: БизнесТаймс (BusinessTimes). Журнал о бизнесе в России и за рубежом. <http://btimes.ru/dictionary/kommertiya>.
13. Коммерция. Словарь русского языка. <http://www.ozhegov.org/words/12846.shtml>.
14. Коммерческая политика хозяйствующих субъектов. <http://ppt.ru/news/122634>.
15. Панкратов Ф. Г. Коммерческая деятельность. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2012. 500 с. ISBN 978-5-394-01418-5.
16. Разработка коммерческой политики. <http://бизнес-эффективность.рф/uvelichenie-ob-ema-prodazh/razrabotka-kommercheskoj-politiki>.

17. Словарь русского языка. М.: Рус. яз.; Полиграфресурсы, 1999; (электронная версия):
Фундаментальная электронная библиотека. <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp>.
18. Шпалтаков В.П. История экономических учений. Теория Хикса.
http://www.uamconsult.com/book_758_chapter_49_Teorija_KNiksa.html.
19. Язык рынка: словарь. Под общ. ред В.М.Федина. М.: Концерн "РОСС", 1992. 80 с.

UDC: 333.1

JEL Classification: M12

TIME MANAGEMENT – THE PERFORMANCE ENHANCING TOOL FOR MANAGERS

GESTIONAREA TIMPULUI - INSTRUMENT DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A PERFORMANȚEI PENTRU MANAGERI

*LAPUSHIN Raisa, PhD,
Trade Cooperative University of Moldova, Chisinau*

*LAPUSHIN Raisa, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Cooperatist - Comercială din Moldova, Chișinău*

Annotation: Time management is an orientation in management. A manager needs to know how to control his own time and the work time of his employees.

Adnotare: Gestionarea timpului este o direcție a managementului. Un manager trebuie să știe a controla timpul său propriu, precum și timpul angajaților săi.

Keywords: time management, types of time, method, working and non-working time.

Cuvinte - cheie: gestionarea timpului, managementul timpului, tipurile de timp, metoda, timpul de lucru și de muncă.

Introduction

The performance of a manager depends on his efficiency in using his working and personal time. For that, he needs to learn how to choose priorities, make realistic plans, show flexibility and self-discipline in their implementation.

Materials and methods of research

During the writing of this article, there were used various research methods, as: theoretical analysis and generalization method, system analysis, comparative analysis method.

Results and considerations

Time management is a part of general management. In some cases, time management (TM) correlates with general issues of process management, sometimes with personal skills and competencies of a manager. TM is not directly the “time management”, but time management of an object (oneself, subordinates, etc.) or the management of some activities processes (work, rest, etc.). In the practice of time management, there is more in demand the knowledge related to social and psychological time.

It is possible to single out the most important and essential properties of time: order, duration, succession, repeatability, frequency, coherence with specific objects or phenomena.

There are distinguished four types of time, according to the study of various layers of reality we are living in [2, p.27]:

- physical (types of extinction of old and the birth of new stars, the duration of physical reactions, etc.);

- biological (the lifetime of one living creature);
- social (the time of social conflicts, revolutions, etc.);
- psychological (the time of formation of a personality).

An important element in management represent the management methods. Time management methods are the tools that allow you to do the main work not only quickly and efficiently, but also pleasantly and easily. The best methods of time management are convenient for everyone. Convenience means the following:

1. **Ease and simplicity of use.** In work, you can use complex methods of time management. You can acquire various time-management documentation, computerize it, process it mathematically, build complex dependencies and models, and then try to follow this model. But you can limit yourself to something very simple and the most important- that is allowing you to get quick and visual results.

2. **Low operating costs.** Following the methods of time management in itself, it should not take too much time, otherwise their use is a way to kill the time, and not use it more closely and efficiently.

3. **Efficiency.** The methods of time management represent the work necessary to do the main work, the faster and more efficiently as possible (in a shorter way, with less expenditure of forces and resources, etc.) — to achieve the set life goals. That is, time management methods are not an end in themselves, but only a means. If this tool is too cumbersome and difficult, then it makes sense to change it or even abandon it.

4. **Naturalness.** Time management methods should be easily integrated into our daily life, but in a way, to not disrupting its line or destroying it. When talking about naturalness, it means not a revolutionary, but an evolutionary way of understanding the methods of time management. This means not just believing and immediately changing your life, and leisurely to try, choose, gradually adapt the most convenient and useful to your life.

5. **Positive feelings.** Time management methods are means that allow you to do your main work not only quickly and efficiently, but also pleasantly, easily, playfully, bringing joy and victory. Here is also the passion, and the tension of creative search, and anticipation, and the joy of victory, and pride of you own success, and many other things.

At the initial stages of application, many time management methods can deliver negative feelings. For example, the analysis of everyday time spending. There are a few who have not been horrified, finding out how much time of his life he wastes. Some methods are initially difficult, the use of others may cause irritability, frustration. But over time, this negative aspects will inevitably recede if you learn to plan your time correctly. If this does not happen and the use of time-management technologies is associated with constant torment - this is a sure sign of using a wrong method or using it incorrectly.

Thus, all the criteria for the correct methods of time management (ease and simplicity, low operating costs, efficiency, naturalness, positive feelings) are absolutely subjective.

Time competence is the ability to relate and coordinate your personal time with the time of other people, your work and its organization, etc., in accordance with one of the basic properties of time (attachment to specific objects).

In sociology, the scientific organization of labor uses such concepts as the individual fund of time, which allows you to describe the productive and non-productive waste of time of each person.

A good manager, in order to manage his subordinates effectively, must have a fairly complete picture of the individual time base of each employee, in particular, the real picture of his working

time. The scheme of the individual fund of time should be taken as the basis for inventory and time analysis.

Individual time fund consists of working and non-working time. Working time can be divided into actual work time; regulated (planned, normal) breaks in work; unregulated (random) breaks in work.

It is clear that any manager is interested in reducing, above all, the unregulated interruptions in work, which can occur either through the fault of the employee or due to internal organizational circumstances or due to interference from any external environment.

Extra working time can be divided into four subcategories [2, p.40]:

1) time associated with work - the road to the place of work; preparation for work (including preparation of tools, equipment, place of work, etc.); finishing or reworking previously completed work;

2) time for domestic work - cleaning the apartment; purchases; repair of the house; care, about helpless family members (children, old people, the sick ones), including, for example, cooking; other "one-off" types of work, include, for example, gardening;

3) self-care time - personal care (personal hygiene, make-up, hairstyle, etc.); nutrition; passive rest (including the sleep);

4) free time - communication with relatives and friends, all kinds of outdoor activities, as well as all sorts of non-professional activities "for soul".

When considering the structure of an individual fund of time, it is important to pay attention to the ratio of work time (mental and physical spending) and rest time (restoration of mental and physical strength). For representatives of various social groups, the ratio of work and rest times vary greatly. Labor time, as a rule, is made up of working time, of non-working time associated with work, and partly of domestic work time. Rest time mainly consists of free time and self-service time. Partly, some types of domestic work can be attributed to rest time. In some cases, it is quite difficult to distinguish between work time and rest time in "pure form". The difficulty lies in the fact that for different people different activities have different subjective value. What is a hard work for one person, may be a real high-quality rest for another one.

The manager should know and be able to use in planning of his time the listed types of time.

Figura 1. Time Management aspects [developed by the author]

Time Management (TM) is devoted to the study of the problems and methods of optimizing time costs in various spheres of human life activity [2, p.13]. It has interdisciplinary connections with

many other sciences: philosophy, psychology, sociology, biology, physics, etc. In all these sciences there is presented knowledge about time. Time management will be ineffective or simply impossible without taking this knowledge into account.

There are three main types of TM: individual, role-based and social.

Individual TM is carried out on the basis of personal self-development. In this case, the person acts as his own time manager. The time management methods he uses are highly individualized. A person takes something for himself from books, learns something at specialized courses and trainings, invents something for himself. Essentially, such an individual TM appears as a kind of hobby and is aimed at achieving primarily the personal goals, in the context of human improvement of their abilities and creative self-realization.

The aim of application of such an individual TM is most often creative hobbies (artistic or technical creativity) and training (working with information). For example, an independent study of a foreign language, which is carried out according to the plan developed by the student, using any techniques and methods of storing and reproducing information, etc.

The role-based TM differs from the individual one by its specialization, tied to solving specific professional or career challenges and requires the participation of a professional TM consultant in the time management process. The attachment of time management to the solution of professional tasks imposes more stringent requirements on the TM methods used and, therefore, makes participation in the work of an expert consultant extremely necessary. For example, a complaint of top and middle level managers about congestion with routine documentation — letters, memoranda, etc. — is quite frequent. If this problem is solved in the context of an individual TM, then each manager must be trained in some quick reading techniques. This may require several weeks or months of hard work. If, however, this problem is solved within the framework of the role-based TM, then it makes sense for the TM consultant to study at first:

- 1) the aim and forms of the input information;
- 2) the nature of the tasks facing the manager receiving this information;
- 3) an individual stereotype of actions for the processing of incoming information, peculiar for this manager, etc. On the basis on this analysis, the TM consultant can offer several recommendations for time management. For example, 2-3 recommendations for changing the nature of the presentation and processing of management information.

Since the object (client) of a role-based TM is a person (manager, or just any professional) who has a mixed motivation to master the TM methods, the TM consultant here plays a dual role. On the one hand, he acts as a coach, helping the client in professional and personal development. On the other hand, the TM consultant plays the traditional role of a business consultant as a process expert. It helps to optimize individual elements and structures of the client's professional activity [2, p.15].

Social TM has specific requirements for the work of TM-consultant. The object of this TM is a group of people and/or an organization. TM consultant acts as a specialist in organizational development (engineering or reengineering of an organization), modifying organizational structures themselves or making changes in key aspects of their activities. An example of such an activity could be the development of a control system, where time parameters of various labor operations will be taken more strictly into account. Such work requires from the TM consultant a deep knowledge of strategic and operational management, the structure of the organization, the nature of its production processes, etc.

In addition to solving the task of organizational development, within the framework of the social TM, the consultant must also solve the task of training and adapting a group of people to the

changes that have occurred (in the organizational structure or the nature of the activity). Training is usually quite traditional (conducting trainings, courses, seminars). Events for the adaptation of personnel can be of various forms: training in team building, the formation of corporate culture and others. All events should include time management issues.

The identified three types of TM are very different from each other. Each type of TM requires from the consultant a special organization of his activities, the use of special forms of work (diagnostics, activity analysis, design, individual counseling or even psychotherapy, individual or group teaching, including trainings, etc.) and the use of specialized TM techniques.

Each position has its own name and description, according to the aim. It defines the main functional responsibilities for which the employee is personally liable. In the absence of a job description, it must be compiled independently, defining its main duties. If you analyze the actual amount of work, you can find that time is spent on the performance of functions that are far from basic ones.

Setting and achieving the goals play a major role in time management. If the employee does not know what he wants to achieve, then he would not know where to start. By clearly defining the most important cases and the deadlines for their implementation, the employee can easily control the occurring events.

The goal is associated with the formulation of tasks. Tasks can be divided into four categories:

- the main tasks; their implementation is an indicator of how effectively he copes with his responsibilities;
- tasks that should be performed on the condition that the employee has already coped with his primary tasks;
- tasks that would be accomplished if there was time (as a rule, these projects are not destined to be realized).
- tasks with a low level of priority, but at the same time simple and pleasant (usually they are performed first).

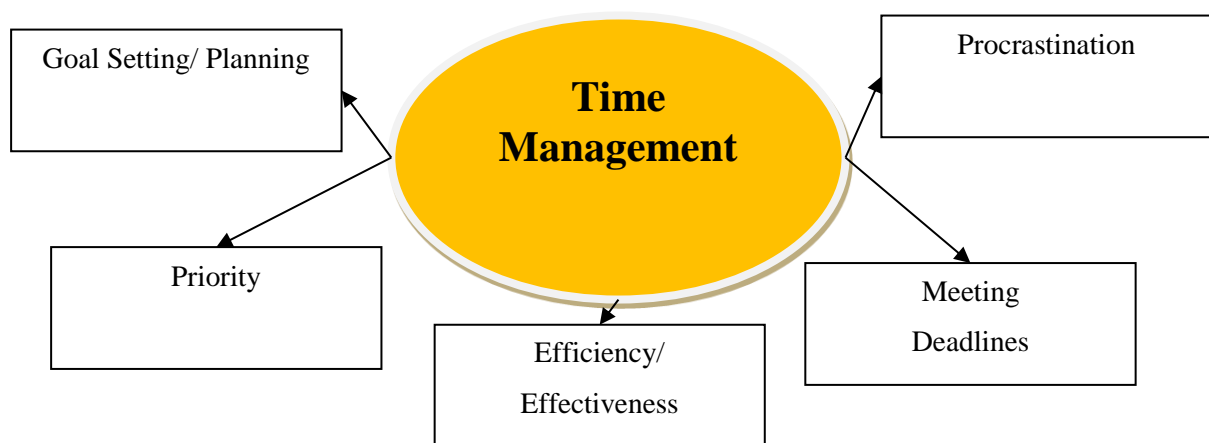

Figura 2. Time Management priorities [developed by the author]

The TM consultant should teach employees to distribute properly all their work and determine the time needed to complete the assigned tasks. They should not force themselves to stick to priorities too strictly. If circumstances require, there is needed to be flexible. If any of the priorities is suddenly

removed from the agenda (for example, the meeting is canceled), you need to use the vacated time to perform other tasks.

The understanding of the distinction between urgent and important is of great significance in the allocation of time. Urgent tasks require an immediate solution, but may be minor (for example, settling the parking issue). Important cases require careful preparation and, as a rule, additional thinking time (for example, drawing up a business plan).

For a proper time planning it is necessary to analyze the activity. It is necessary to determine how much time is spent on the duties of a manager, and how much is spent on the routine work, characteristic of a given activity or profession.

A management position requires:

- thinking in advance whether all the means required for the effective and high-quality execution of the task are available;
- gathering the right people and the right materials at the right time and in the right place;
- informing the performers about their tasks and explain them the criteria for evaluating the work performed;
- making sure that the performers understand the essence of the problem and know how to control the process.

The manager should be able to plan, organize, direct and control the progress of the work.

After the duties of the employees are defined, the goals are set, you need to arrange the tasks, in order of priority and distribute them to urgent and important ones, and then draw up a plan for an effective use of time.

Conclusions

When managing the time, the manager needs to set goals and define basic tasks. One of them is to determine the degree of importance of tasks and perform important work on a predetermined schedule. For this, it is necessary to distinguish clearly between important and urgent tasks. At any time, you need to be ready to correct your plans in the event of an unforeseen change in the situation and to make management decisions. All this will help to organize the time better.

Bibliography

1. Bob A. Time. Secrets of management. How to have time for living and working. M.: АСТ Астрель/Astrel, 2007. 304 p.
2. Kalinin S.Y. Time-management: Practical work in time management. Sankt-Petersburg: Речь/Speech, 2006. 371 p.
3. Polly B. Time management.M.: ФАИР-ПРЕСС/ FAIR-PRESS, 2004. 288 p.
4. Tracy B. Time management for results.M: SmartBook, 2007. 79 p.

UDC: 37.01

JEL Classification: N30, P36

COMPARATIVE ANALYSIS OF EDUCATION SYSTEMS
OF DIFFERENT COUNTRIES

ANALIZA COMPARATIVA A SISTEMELOR EDUCATIONALE
DIN DIFERITE ȚĂRI

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
ROBU Elena, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
HAJAJRA Mohamed,
Manager, PhD student of
Free International University of Moldova, Chisinau*

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
ROBU Elena, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
HAJAJRA Mohamed,
Administrator, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Abstract: Nowadays, the global education system all over the world has to adapt to multiple changes in geopolitics, demographics, climate and other domains. Today, economically developed countries choose education models that answer the chosen globalization scenario. For example, the American education system is aimed at individualization of the conscience and personality adaptation to the world economics arena, which suits the strategic Western plans of the world globalization scenario. Education system of Russia is based more on the society needs rather than the individual's needs, which suits the state strategy aimed at the multi-poles world. What are the main differences of the education systems of leading countries of the world today? This was the issue of this paper.

Adnotare: În zilele noastre, sistemul educațional mondial din întreaga lume trebuie să se adapteze la multiple schimbări în geopolitică, demografie, climă și alte domenii. Astăzi, țările dezvoltate economic aleg modele educaționale care răspund la scenariul de globalizare ales. De exemplu, sistemul educațional american are drept scop individualizarea conștiinței și adaptarea personalității la arena economiei mondiale, care se potrivește planurilor strategice occidentale ale scenariului mondial de globalizare. Sistemul de învățământ al Rusiei se bazează mai degrabă pe nevoile societății decât pe nevoile individului, care se potrivește cu strategia statului care vizează lumea multipolară. Care sunt diferențele principale ale sistemelor educaționale din țările de frunte ale lumii de astăzi? Aceasta a fost problema acestei lucrări.

Keywords: education system, comparative analysis, countries.

Cuvinte-cheie: sistem educațional, analiză comparativă, țări.

Introduction

Nowadays, the global education system all over the world has to adapt to multiple changes in geopolitics, demographics, climate and other domains. Today, economically developed countries choose education models that answer the chosen globalization scenario. For example, the American education system is aimed at individualization of the conscience and personality adaptation to the world economics arena, which suits the strategic Western plans of the world globalization scenario. Education system of Russia is based more on the society needs rather than the individual's needs, which suits the state strategy aimed at the multi-poles world. What are the main differences of the education systems of leading countries of the world today? This was the issue of this paper.

Materials and methods of research

The **American education** model does not overload the children with unnecessary knowledge from the one side, but from the other it strives to help a pupil to adapt to the competitive relations of the world economic market. To be clever in business and enterprise is very important for an American. Many young people do wish to study and get deep knowledge in some activities and fields, and they have such an opportunity in the more prestigious universities of US.

As a result, the US grants an excellent education for the elite, without supplying a high average level. Stevenson who researched for 10 years education systems of US, China, Russia and other countries, concluded that the Asian system is the most effective one. Stevenson claimed that the biggest barrier for the American education system is lack of honor to the school successes of the children, both on the society and the state levels. In the Asian schools, as noted Stevenson, the classes are big, the children sit two or even three at a table, and they get group assignments and answer before the whole class. In short, the education system is based on groups. In the American school, on the contrary, the pupils sit alone, get personal assignments from the teacher, when the weaker pupils get easier tasks. The teachers are sure the main goal is not to hurt a pupil's feelings, not to make a laugh out of him, to avoid a psychological trauma. Stevenson proves that in a group a pupil adapts quicker to life conditions in society, and laugh stimulates him to try harder.

Education system of **Germany** is characterized by early differentiation of pupils according to their achievements. After 4 year at the primary school, the federal laws make the child and her parents decide what the path of living for her is. The goal of two-year orientation stage at the German school is professional direction and conception of plans for the future life. The most prepared pupils usually choose real-based schools, which open a door for a Higher education. In countries like US and Russia there is no early professional orientation at school and most of the school pupils aged 15-16 do not think much about their future, in Germany they are already asked to make a choice, the preparation of skilled labor force for different State social structures is widespread. Perhaps, the educational phenomena is the key for understanding the national clarity, exactness, responsibility and efficiency of the German people.

Japan education system is very original. Although after the Second World War it was decided that the American model will be a basis for the Japanese education system, they differ significantly. Education in Japan is a cult, which is entirely supported by the family and the society as a whole. Maybe, this is the reason of such a prominent technological superiority of Japan over other countries.

Japanese people respect their teacher and listen to her with a great patience, know how to work with the materials. Japanese people are ready to learn constantly, in order to succeed in the competition with their peers, colleagues, other nations and countries. They study to get into a prestigious school, a better University, get a better job position at the successful corporation. In

addition to the basic school education, most of the High school pupils attend additional preparation courses in the evening. It was calculated that Japanese children spend till 240 days a year in the school, sit at the school table about 8-9 hours a day, prepare their homework assignments for 2 hours a day, whereas their American peers study only 180 days a year and spend about 30 minutes a day preparing their home works. Such a stressed year could cause psychological problems of children and teenagers in Japan, but the most advanced religious - philosophic system helps the school, called the Zen Buddhism.

The idea of education as developing positive traits of character is very common in Japan. It is used to think that the skills and knowledge developing is not as important at the primary school as the humanity in relations with the surrounding world. The human being and the animals should be respected, sympathy and empathy to other people is very important, like looking for the truth, ability to feel the beautiful, self-control, caring for the nature, contribution to society development. These principles are part of the education system and the everyday lives of the Japanese people. Japanese education system is the only one in the world where Higher education is a must and where the work of a teacher is more appreciated and evaluated than the one of army staff and officials. The secret of Japanese technological miracle is in massive generation of creative ideas, good conditions for intellectual growth and inventions [6].

The social infrastructure of China is not developed, the economics of China is oriented towards agriculture, so the modern technologies cannot capture all the regions of China. However, in 1993 "The reforms of education development program" was legislated in China, altogether with the national tele communicational education net. As a result of reforms implementations in China, only 15% of its grown up population cannot read and write. This is significantly higher than a similar rate of the neighbor countries like India, Pakistan and Bangladesh. Unlike Japan, there is no cult of education in China. There are lots of Higher education institutions, which level is similar to the one of many American colleges. Their objectives are absolutely practical- to prepare specialists for some real economic sectors. Deep scientific researches existing in US –almost does not exist in China. So, there are no new revolutionary inventions in China, but all the world is familiar with famous Chinese fakes.

Education system of **India** during the last decades is getting used to the global informational net.

About half of the grown up population are still illiterate, about a quarter still live under the poverty line. For centuries, the concept of education in India was based on humanity ideas and was not an obligation. However, the international situation made India look differently at the State view on education concept. So, nowadays India became a nuclear country and one of the world leaders of building and developing intellectual technologies. In the 21-s century, India government set a goal to give a primary and junior higher education for all. However, millions of India citizens employed in agriculture and stockbreeding are not highly motivated to be educated.

Modern education system of India is unique and original. While it is based on ancient religions like Buddhism, it tries at the same time to join the world economic system. People used to live alone and practice meditations are on the one side useless to the State in the economic sense, by on the other side they contribute to the next generations in the spiritual sense.

An interesting work examined the myth that weak populations do not believe in education as a tool of social and economic mobility and that this is one of the reasons to reproduce their status. Emily Christine Antze examined how do Indian mothers in the city of Varanasi perceived their

children's studies. Basing on semi-structured interviews the writer found that this myth is not real (at least not in the mothers' population in India).

The mothers see education as an essential investment in their sons and daughters. An investment that "put them on their feet" as independent adults. The main themes seen in the interviews are that the mothers perceive studies as a mean to improve social status, improve self-confidence, achieve salary and welfare as a mean to daily skills and "acquiring cultural capital". The researcher summarizes that the inequality cannot be explained due to parents' lack of interest in their children's education.

Carol and Moffatt examined the gap between writing equality policy by elementary school's principals and realizing the regulations and policy in action. The main conclusion is that what really important is the basic values of the principals and sometimes the formal plans does not achieve their goal due to the gaps between the written policy to actual values. This paper brings an interesting and practical angle about variables that promote/hold back inequality. The thesis examines the gap between the written policy and the realization based on interviews of elementary schools' principals and others as predictors for success and wealth[1].

Education transformation in South Africa

Brady examined the influence of the economic reforms in South Africa about inequality in public schools after 1998.

In post-apartheid South Africa in 1994, raised the question how to connect between the constitutional rights to basic education to the economic reforms with the capital, which are supposed to be implemented on the school level. In the themes to reduce the inequality in South Africa there are definitions of school regulations, standards to state financing allocations, standards to finance schools and definition that there is a basic right to education for all. During the apartheid there were racist status / social interests, and after regime change radical changes in finance and funding were required and the question who has the responsibility in the change process to achieve equal education was asked.

The financing issues put the focus on the social status. The rational was that schools were a tool to preservation of racist social status and the hierarchic division. The middle class included 2-5 million people out of 44 million civilians. The gap between poor and rich rose from 0.66 to 0.77 by Gini Index.

Therefore, the post-apartheid government brought to conciliatory politics, economic liberalization and extending monetary / fiscal policy to promote growth, poverty reduction and decreasing the inequality. This approach was hard political and economic effort since it caused government deficit. And, indeed, the expenditure in education raised from 31.1 billion rand in 1995 to 5936 billion rand in 2002.

The government's decision determined that the basic education will be given to all. The government fixed norms of unconditional division of grants and budgets. On the one hand, there has to be parents' participation to complete the state's funding in education, and on the other hand, the state will ensure that no child will be rejected due to lack of paying by his parents.

The other bodies (districts, cities) must financially support school including imposition of tuition fees to close the gap between governmental subsidy to all other school's financial demands – in this way the authorization is transferred to school to manage the roles and keeping school budget to reliable and available budgeting. In 2001 a direction was given to all counties that each one rank its schools from the poorest to the richest to allocate progressive funding.

Poor students will have a minimal allowance, 25% of the poor students are exempt of tuition and a nutrition plan was built.

Public education is now under crisis in many countries (Sahlberg, 2015): United States of America, England, Sweden, Norway and France all suffer from deterioration of the public education. They try to find solutions: making the inspection on school more severe, more responsibility on pupils' achievements, firing bad teachers and even closing problematic schools. These are the steps taken to fix failures of education system. In Sahlberg's opinion (2015), the solutions are quite different- the Finish example should be followed, which included empowerment of the teaching staff, building responsibility and trust, transmitting leadership at the school level and the region to the education professionals.

Finland: free economics and welfare

Economic and social success of Finland seems obvious today, but only 17 years before the situation was quite different. Finland economics depended on the Soviet Union for many years, which was its western neighbor. When the Soviet Union collapsed in the 1990-s, Finland entered a deep social and economic crisis, which brought the unemployment rate to 15% (Finland: social justice, welfare country- that's how things are made in Finland). A set of consequential and stubborn reforms made by the government of Finland in a decade to one of the most competitive economies in the world and the best place to make a business. Although they suffered much during the world crisis of 2009, the Finland people are still optimistic about their model of free and absolutely open economics, flexible labor markets and high taxes. There is a growing inequality in Finland, especially when we take into account the pensioners, the sick and poor. High achievements of Finnish students at the international exams, no educational gaps between the center and the periphery, making teaching a popular and highly demanded profession in Finland- all these made a little Nordic country into a place the education staff all over the world admire. Finland education system succeeded to get rid of the mediocracy and became a center of high quality and equal -to- all education. Sahlberg (2015) presents the central characteristics of Finnish educational reforms: full public budgeting, preventing too many studying hours and too many homework assignments, opposing external exams and numeric evaluation, improving individual-based teaching taking into consideration private needs and difficulties of any student, empowering teachers autonomy, building an educational climate of trust and brotherhood, developing a best possible general education and a personality of the students.

Republic of Moldova

The government of the Republic of Moldova identifies education as a national priority and recognizes the role of education in building a knowledge-based society. Education is considered as a determinant of quality of life and opportunities. The education sector in the country is transitioning from a centralized, traditional system to a student-centered one.

Moldova's main challenges relate to early childhood education coverage, especially for minority and disadvantaged children, and the management, monitoring, and evaluation of the education sector.

A major problem faced today by the Republic of Moldova and other countries in Europe is the large number of people excluded from the economic, social, political and cultural life of the community.

Of course, such a society cannot be safe and effective, and education, in this context, can provide the key to the exit from the impasse, the key to improving personal skills, widening the field of options to take full advantage of the freedoms that gives meaning and value to the existence.

For this reason, education must be human-centered and provide a positive horizon in order to be able to build a prosperous future. Thus, fundamental liberal values such as individual freedom, private property, individual responsibility, and equality before the law can only be ensured within a country if there are some recent achievements in at least one of the above-mentioned direction.

For almost 3 years, the Ministry of Education, Culture and Research of the Republic of Moldova with European Union's support is undertaking a major reform of Vocational Education Sector. The reform is in line with the VET Strategy for 2014-2020 having the vision to transform and to modernize this educational sector according to labor market needs and European standards. Therefore, first steps was to restructure the network of VET institutions and to create Centers of Excellence in the main fields of national economy. A new curriculum is under development with a focus on practical and relevant competencies of students. A new financing mechanism has been implemented and is expected to ensure a more efficient investment of resources. The dialogue between schools and economical agents has been established through the creation of Sector Committees, which role is to furnish the educational sector with information about labor market needs. The dual education system, which ensures the practical training of students, is also under development with at least ten companies and VET schools practicing this form of education.

The reform is expected to further continue with refurbishment of VET institutions and endowment with equipment, so that to ensure a fully modernized VET. As a result, it is foreseen an increase of interest in VET among young people, who are encouraged to choose VET as qualitative education option for their future career. In order to consolidate the above mentioned results and ensure the attractiveness of VET among young people and their parents, more actions are needed toward that.

Strengthening the network of general education institutions, extending the autonomy and accountability of educational institutions, implementing performance-based funding mechanisms, curriculum modernization, institutionalizing external evaluations, renewing the initial and in-service training for teachers and managerial staff remain actual as recommendations to the Government.

The education in the Republic of Moldova is facing objectives that are not easy at all, and the Government from Chisinau must stop the populist approach and get involved fully in their realization. All the society including teachers, parents, students depends on how it will overcome the obstacles in our path to change (Education system in Moldova, 2017).

The education system of the Republic of Moldova started its transformation process in the last decade of the XX century, accelerating the transformations together with the adherence at the Bologna process in 2005 by modifying and completing the Law on Education no. 547 of 21.07.1995[3].

Results and considerations

As Table 1 demonstrates, Israeli education system is quite similar to the American one. However, Israel has lots of ethnic and religious communities, and as a result the education system in Israel is highly diverse. Like the American one, it is individual-oriented and takes into consideration private and special needs of the pupils. Education in different sectors is quite different. For example, in Arab-speaking communities the school education is in Arabic language, while in the Jewish majority it is in Hebrew, and the contents of classes may differ greatly. Orthodox schools have different curricula from the secular ones, private schools are usually better than the governmental ones.

Table 1. Characteristics and problems of management of education system in different countries [developed by the author]

	US	Germany	Japan	India	China	Finland	Republic of Moldova	Israel
Obligatory school education	V	V	V	Education is not a must based on humanity ideas. In 21-st century a goal was set to supply primary education for all	Education is not a must, but 1993 reforms reduced the number of illiterate adults	V	V	V
Main characteristics of primary education	Pupils should know about economic and enterprise; General basic knowledge	Early differentiation according to achievements; professional orientation	Education and intellectual development is a cult supported by society and state	Combination of religious ideas (meditations etc.) and a try to join world economic system	Practical objects to prepare specialists for economic sectors	Teaching is admired; Education is high-quality and equal for all; few exams and numeric evaluations	The priority is knowledge-based society	General basic knowledge; High diversity of education due to lots of community segments
Prestigious Higher education	High level of scientific research education is for elite	Real-based schools open doors for Higher education	The only place where Higher education is very welcome. Education is a key for success (better job, self-realization), teachers are highly respected	Not many	Lots of Higher education institutions, without high levels of scientific research	Accessible and equal for all	Higher education is good	Higher education is good, but expensive
Individual vs. collectivistic approach	Highly individual-oriented: the teachers are afraid to hurt a pupils' feelings	Early individual professional orientation	The individual should develop for the sake of the society	Buddhism and other religions cause the society to be humanity-based and care for the individual	The main approach is collectivistic	Private needs and difficulties of students are taken into account; trust and brotherhood rule	Transitioning from traditionally centralized to a student-centered one	Special education is very developed, taking into consideration private needs
How the inequality is managed	Scholarships for poor and good students	Higher education is free.	Assistance in tuition fees is offered by local governments, nonprofit corporations, and other institutions	The government initiated the Scheme of Area Intensive Programme for Educationally Backward Minorities and Scheme of Financial Assistance or Modernisation of Madarsa Education as part of its revised Programme of Action (1992). In 2004 the Indian parliament passed an act which enabled minority education establishments to seek university affiliations if they passed the required norms	Compared with commonwealth countries' tuition, tuition of China's higher education is relatively inexpensive. Nevertheless, the Chinese per capita income is much lower than western countries, so there are still some students from rural and mountainous areas facing funding problems. Chinese government has taken some measures to ensure the smooth enrollment of this group, like students loans, part-time jobs within campus, etc.	No tuition fees are collected.	The state is trying to increase the number of places offered free of charge when students are admitted to public universities	Israeli schools and universities have been subject to repeated strikes over the years by faculty, and, occasionally, by students. The 2007 Israeli student strike started in April 2007 in protest at the government decision to increase tuition fees and the failure to implement the 2001 Winoograd Committee recommendation that they be reduced by 25%.

Bibliography

1. Antze E. C. Mothers Accounts of Education, School Choice and Their Children's Uncertain Futures Varanasi, India. University of Toronto. 2011.

2. Brady L. Outcome-based education: a critique. In: *The Curriculum Journal*, 1996, nr.7(1), p. 5-16.
3. Education system of Moldova. <https://www.lymec.eu/2017/10/04/education-system-in-moldova/><https://mecc.gov.md/>
4. Finland: social justice, welfare country- that's how things are made in Finland. <https://www.themarket.com/markerweek/markeryear/1.1596243>
5. Sahlberg P. *Finnish Lessons: Insights from successful education system*. Kibbutz-Poalim edition. Mofet institution, 2015.
6. Stevenson H., Azuma H., Hakuta K. (eds). *Child Development and Education in Japan*. Published by W.H.Freeman & Co Ltd, New York, NY, USA, 1986 ISBN 10: 0716717417 / ISBN 13: 9780716717416 .
7. Сравнительный анализ образовательных систем США, Германии, Японии, Индии и Китая. <https://www.politforums.net/culture/1297927919.html>

UDC: 330.1, 338.2, 334

JEL Classification:G32, D81, R51

**REFLECTING FINANCIAL RESOURCES USING RISK MANAGEMENT
IN THE BUDGETING PROCESS**

**REFLECTAREA RESURSELOR FINANCIARE PRIN MANAGEMENTUL RISCULUI
ÎN PROCESUL BUGETAR**

*RUSU Bianca, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Lăcrămioara, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Iulian, PhD, Lecturer,
Spiru Haret University, Bucharest*

*RUSU Bianca, doctor, Conferențiar universitar,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Lăcrămioara, doctor, Conferențiar universitar,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Iulian, doctor, Lector universitar,
Spiru Haret University, Bucharest*

Annotation: *A low level of revenues shows a warning – either the taxation or the tax evasion are too high. In both cases, an increase in taxation will not lead to a significant increase in the amounts collected to the local budget. The budget must be set up by local authorities in accordance to their short-term, medium and long term objectives. The fiscal policy should remain relatively constant in time and should be in line with the local development policy of the public institution.*

Adnotare: *Un grad scăzut al încasărilor reprezintă un semnal de alarmă - ori fiscalitatea este prea ridicată, ori evaziunea fiscală este mult prea mare. În ambele cazuri o creștere a nivelului fiscalității nu va conduce la o creștere semnificativă a sumelor încasate la bugetul local, acesta trebuie fixat în funcție de obiectivele pe termen scurt, mediu și lung ale autorității locale respective. Politica fiscală este bine să fie cât mai constantă în timp și să fie rezonantă cu politica de dezvoltare locală pe care autoritatea locală dorește să o impună.*

Keywords: *budgeting process, public institutions revenues, budget execution, budgeting project, forecast*

Cuvinte-cheie: *proces bugetar, venituri bugetare, proiect bugetar, execuția bugetară, prognoza*

Introduction

The local budgeting process represents all the actions and measures taken by local authorities to implement the financial policy implemented by the governmental authority.

The budget process involves the existence of financial resources and their allocation for the purpose of providing public goods and services to citizens.

The instrument in which all the financial resources and public expenditure of the territorial administrative unit are reflected is the local budget.

The budget is a document whereby revenue and expenditure or, as the case may be, only expenditure is provided and approved each year, depending on the funding system of the respective budgetary institution.

Materials and methods of research

The role of management, of the manager in general, is very important for the functioning of commercial companies, irrespective of their legal form. As a component of managerial activity, financial-accounting management requires knowledge of the legal norms governing the accounting activity, its optimal organization, use, management and continuous use of financial means based on the maximum profit principle, as well as the analysis and provision of capital requirements for the next period, which is based on choosing the optimal variant (Boulescu, 2002). The local budget is a tool for planning and conducting financial activity and reflects flows of revenue and expenditure, how to finance spending on destinations and coverage of deficits, respectively the degree of autonomy of local government and central government. In order for the local budget to become operational it is necessary to develop the government's financial policy for a certain period, the existence of the legal framework regulating the categories and levels of taxes and contributions pertaining to individuals and legal entities, as well as the destinations to which the budgeted allowances would provide public goods and services.

Based on a specific legislative framework that must be in line with the objectives of the governance program, the local council can trigger the local budgeting process.

Practical application of the financial-accounting management aims to ensure the conditions of the best decision-making act, for which the followings are necessary:

- 1) optimal organization of the information flow (financial-accounting documents and economic information);
- 2) economic-financial analysis of the results of the current period and taking immediate measures;
- 3) setting minimum profit and profit margins or, if there are no cost-effective solutions, the activities must be dismantled and the financial means directed towards other cost-effective activities;
- 4) inventory of all elements that may prevent or favor the profitability of some or other of the activities;
- 5) knowledge of the fundamental elements of demand and application of the principle of maximum profit according to the local specificity;
- 6) compliance with statutory-organizational provisions.

The main points which the manager has to pay attention to meet the above actions are:

- the use of total quality control, which can be achieved by introducing an appropriate control system for the activity;
- the use of statistical quality control by introducing statistical principles and methods;
- tracking the quality demanded by consumers.

Stages of the quality system application program

In organizing the company's activity, the quality system has an important role, which has to fulfill the following functions:

1. *The quality function*, in which all the activities necessary to be undertaken have to be taken into account, in a planned and organized way, all the factors influencing the quality of the products and services, namely:

- activities related to quality assurance,
- activities related to product / service compliance control;
- activities related to laboratory tests on the quality of materials and raw materials;
- activities related to the use, maintenance, verification, and repair of measuring and control equipment used within the institution.

2. *The research-design-development function*, which comprises all activities within the institution through which technical and scientific progress is conceived and applied and which consists of:

- the planning activity, which consists in the elaboration of prospective projects regarding the institution's development strategy;
- designing new products and upgrading those according to market requirements;
- designing and applying new and upgraded technologies to enhance the efficiency of the institution.

Information fund of financial and accounting management: supporting documents, registers and financial statements

The financial-accounting management refers to the legal and administrative systems as well as the procedures established to allow entities to conduct activities in order to ensure the correct use of funds in accordance with the standards defined by law and regulations. These activities include revenue growth, expenditure management, financial accounting and asset management.

The effective financial management implies the timeliness and legitimacy of spending, expenditure management in line with regulations, taking the necessary measures to prevent and punish any violation of the law and recover any damage caused by irregularity or negligence.

A key concept in the theory and practice of modern management is the concept of *responsibility*. Managers are required to carry out a defined set of tasks in accordance with the rules and standards applicable to their jobs. The person or body to which the manager has to report and to which he is responsible for his actions is explicitly indicated and the manager must be rewarded for good performance or bear the consequences of inadequate performance.

The manager of an organizational unit must also be responsible for the actions of the subordinate staff.

Modern management implies greater flexibility and autonomy for managers to improve the efficiency and effectiveness of their choices. Because this gives the manager more power to make decisions, greater emphasis is placed on accountability as a tool for balancing and controlling the exercise of these powers.

The financial-accounting management focuses on *managerial control* and *internal control*.

Managerial control involves organizing the policies and procedures used to ensure that:

- the programs are achieving their goals;
- the resources used to implement the programs are in line with the goals and objectives of the entity;
- the programs are protected against fraud and maladministration,
- the information is timely obtained and used in decision-making.

The entity's management has the responsibility to establish and monitor the managerial controls.

For management and administration, the control is a system of mechanisms and means of guidance, self-regulation or constraint, used to prevent. To control is to verify and analyze, to have a clear picture of the accounts.

The accounting control consists of procedures and documentation focused on the protection of patrimony, management and registration of financial transactions and compliance of financial documents. The procedures are frequently based on international and national standards to ensure uniform accounting practices.

Managers are also assisted by an information fund consisting of supporting documents, registers and financial statements. Information systems for financial-accounting management are designed to ensure better resource management. These systems can also help assess the performance of programs, plan assignments, and monitor progress, in line with the proposed objectives. Managerial information systems represent a key element of managerial control.

The structure of the local budget for both incomes and expenditures follows the structure of the budgetary classification established by the Ministry of Public Finance.

The principal authorizing officer allocates the budget approvals approved by the local budget, on hierarchically lower units in relation to their budget expenditures and approves the execution of the expenditures from their own budgets.

The authorizing officer has the obligation to commit and use the budget credits only within the limits of the approved provisions and destinations, for expenditures strictly related to the activity of the respective public institutions or services.

After approval, the decision to approve the local budget is published in the local press or is displayed at the city hall headquarters, at which time the budget becomes operational, going to its execution, which is carried out during the entire budgeting year.

The budget execution consists of ensuring income collection and spending in accordance with the following rules:

- separating the duties of accounting officer;
- the principle of the uniqueness of the house;
- the obligation to perform all treasury financial operations.

Budget execution is a complex process that involves the participation of a large number of budgetary operators, namely: the fiscal body, the public institutions of local subordination with all its structures, however the responsibility for the execution of the budget is of the mayor.

The implementation of the budget follows the following steps:

- the distribution of budget revenues and expenditures per quarter;
- house budget execution;
- achieving budget revenues;
- budget expenditure.

The quarterly breakdown of budget revenues and expenditures is based on the legal timelines for revenue collection and the time it takes to spend. This operation is within the competence of the Minister of Public Finance, which also has the power to distribute the disbursed sums from the state budget revenues and transfers for the local budget, based on the mayor's proposals. Quarterly distribution of revenue and expenditure ensures a balanced budget execution.

The house execution of the budget is done through state treasury. Some public expenditures are also incurred through the commercial banks' system, based on service contracts concluded between them and the Ministry of Finance.

In house execution, there are the following distinct accounts:

- budget revenues collected on the structure of the budgetary classification;
- payments made by authorized persons of the public institution within the limits of the budget credits and the approved destinations;
- performing other financial operations on behalf of the city hall.

The execution of the budget revenues represents the revenue collection and is realized through specialized departments within the city hall.

The following rules have to be complied with in determining the achievement of budget revenues:

- no taxes, duties or other obligations can be entered in the budget and collected unless they have been established by law;
- the annual budget law approves for each year the list of taxes, duties and other revenues of the state to be levied;
- it is forbidden to perceive any contributions other than those established by law.

For direct taxes, the phases of budget execution are:

- identification and settlement - identifying and dimensioning the taxable matter of natural or legal persons;
- opening the fiscal role of the natural or legal person in which the amount due (debit) is entered by the respective person;
- issuance of the title of tax collection, e.g. the title of collection issued when the taxpayer repays on his own initiative the debt or a collection order is used to notify the debtor of the payment obligations and in case of forced execution of debtors who do not execute their debts to the budget in legal term;
- levying the tax - is to collect the amount owed by the debtor. This stage also includes the pursuit of the taxpayer in the event of non-compliance with his obligations, namely: non-compliance with payment deadlines, tax evasion corresponding to a portion of the taxable object, erroneous tax calculation.

The revenues presentation

Own revenues are defined as:

- current (taxable and non-taxable);
- from capital;
- with special destination.

Current tax receipts from local taxes and fees have been affected, in terms of substantiation, by the following changes:

- local taxes and charges have been updated based on last year's inflation;
- local authorities are allowed to permanently update fixed taxes and fees in relation to annual inflation. This update is based on the latest 12 monthly inflation indices. The local tax policy can be achieved through the local authorities' ability to set local taxes within certain limits and to raise local taxes and fees by 20% compared to the law.

Revenues with a very large weight must be monitored on a permanent basis and their substantiation is particularly important, these are:

- building tax on individuals;
- land tax on individuals;
- transport fees from individuals;

- transport fees from legal persons;
- authorization fee for constructions;
- payments from public institutions;- the corporation tax of the local public institutions and of the commercial companies set up by the Local Council;
- payments from the net profit of local public institutions;
- rental income and concessions.

For some current incomes it is not possible for local authorities to have their own fiscal policy, the level being generally based on the previous year's results (income tax, public institutions' payments, corporation tax and payments from the net profit of local governments).

The structural and dynamic analysis of total revenues of the local budget for Huedin city
 The evolution of local budget for Huedin city is shown in Table 1 below:

Table 1. The total revenues evolution of Huedin city budget and inflation rate for period 2008-2016

Indicator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Thousand RON								
Total Revenues	533,3	712	1077,5	2918,9	3744,1	4733,2	5455	6176,3	10366
Inflation Rate	40,6%	54,8%	40,7%	30,3%	17,8%	14,1%	9,3%	8,6%	4,87%

Source: calculated based on the data provided by the local budget of Huedin city for years 2008-2016

The nominal values of the budgetary revenues have a year-on-year increase, from 533.3 thousand RON, in 2008 to 10.366 thousand RON in 2016. The increase in revenues is determined mainly by the evolution of inflation and the shares broken down from the VAT corresponding to the personnel costs from education and agriculture. This fact is obvious if we look at the real values of revenues from this period. Their level stayed relatively constant between 2008 and 2010, following a 100% increase in the total revenues of the local budget, this being generated by the increased contribution from the state budget in financing the personnel expenses of educational bodies, nursery, agricultural consultancy, with rates deducted from the VAT. In order to highlight the year on year variation of total revenues, we have considered necessary to graphically present the rhythms of growth of these revenues.

Please refer to Table 2 below.

Table 2. Growth rates of total revenues

Growth rate	Years								
	(%)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Growth compared to 2008	0	33,51	102,04	447,33	602,07	787,53	922,87	1056,44	1891,18
Growth compared to previous year	0	32,5	50,91	170,89	28,27	26,41	15,24	13,22	71,03

Source: calculated based on the data provided by the local budget of Huedin city for years 2008-2016

Table 2 shows the growth rate of total revenues compared to the 2008 as a reference year. It is clear from this that the revenues growth rate showed a constant increase from one year to another, if compared to the reference year 2008. We note that the growth rates of revenues reported in previous years fluctuated, so in the first year (2009) since the takeover from the State Finance Administration to the local administration has taken place, there was an increase of 32.5% compared to 2008. This percentage declined from 2012 to 2015 by 13.22%, presenting a significant peak in 2011 (170.89%), a year in which the amounts deducted from the VAT have been introduced.

Also, similar to previous years, some taxes have also increased that year (e.g. the land tax has doubled). In 2016 there is again an increase compared to 2015 by 71.03%, this increase being due to the amounts deducted from the VAT.

Total revenues of local budget include: own revenues; *state budget levies, which consist of:*

- sums deducted from the value added tax;
- quotas and amounts deducted from income tax;
- subsidies received from the state budget;
- donations (since 1996);
- loans.

Donations and loans do not have any weight in total budget revenues, which is why we will focus on analyzing only their own revenues, the amounts deducted from value added tax, the quotas and amounts deducted from income tax. Table 3 below shows their weight in the total revenues budget.

The financial autonomy of the local budget is expressed by the share of own revenues, the amounts deducted from the salary tax, as well as of the income tax breakdowns in the total income from the analyzed period. Table 3 below shows the share of own revenues, income tax rates and VAT rates in relation to total income.

Between 2009 and 2016, the financial autonomy fluctuated from 41.49% in 2009 to 14.11% in 2011, then rising again to 42.1% in 2016.

The most important causes of the decline in financial autonomy were:

1. The update of direct taxes was not at inflation level.
2. The bankruptcy and judicial liquidation of economic units with a weight in Huedin city had a significant impact on local budget revenues.

In general, local government reports its revenues at the programmed level rather than at debits.

Table 3. The percentage of own revenues and Ponderea veniturilor proprii și a prelevărilor din bugetul de stat în totalul veniturilor bugetului local

Indicators / Years	Sum	Total revenues	Own revenues	State budget collection	
	Percentage			Income tax rate	VAT rate
2009	Thousand RON	712	295,3	419,6	0
	%	100	41,49	58,9	0
2010	Thousand RON	1077,5	376,7	649,5	0
	%	100	34,21	60,27	0
2011	Thousand RON	2918,9	410,1	1091,01	1177,3
	%	100	14,11	37,37	40,33

Indicators / Years	Sum	Total revenues	Own revenues	State budget collection	
	Percentage			Income tax rate	VAT rate
2012	Thousand RON	3744,1	628,7	1070,8	1442,5
	%	100	16,79	28,6	38,52
2013	Thousand RON	4733,2	1190,6	1308,5	1730,9
	%	100	25,1	27,64	36,56
2014	Thousand RON	5455	2997,1	1718	2033
	%	100	54,9	31,5	37,26
2015	Thousand RON	6176,3	2326,4	1053,8	3274,1
	%	100	37,6	17,1	53,01
2016	Thousand RON	10366	4365	2327,3	6001,6
	%	100	42,1	22,45	57,89

Source: calculated based on the data provided by the local budget of Huedin city for years 2008-2016

This is misleading because it does not reveal important issues like:

1. The ability to collect local taxes and fees.
2. The capacity of the population and economic agents to pay the established taxes.
3. Available reserves of local government.

As a consequence, a decrease is noted in the level of financial autonomy, the sub-financing of the actions included in the local budget and the public development services.

The legislative updates have led to substantial changes, namely the degree of financial autonomy of local authorities and the amounts they have for the local budget have substantially increased and. This was accomplished by shifting taxes from the state budget to local budgets (fines on public roads, stamp duties for notarial and judicial activity). Amendments to the Fiscal Code include the application of progressive building taxes to individuals who own several residential buildings.

Taking into account the existence of local autonomy, budgeting is made on the basis of the budgetary policy promoted by the executive and the regulations of the territorial administrative unit. The local authorities need to develop a balanced budget, which should not underestimate spending or overestimate revenue.

Although it is the other side of the budgeting process, the share of expenditures is the rationale and final motivation of the revenue collection process, to which it is directly and essentially linked. Given the impact their volume and quality have on the local public service consumer, which is also the potential voter, the local authority is motivated and interested in setting its objectives, directions, priorities and opportunities as effectively as possible. The establishment of budget expenditures is the result of the expenditure substantiation process.

The forecast of this indicator is a very important element in assessing the amounts that will enter the local budget and in setting the level of local taxes and duties. If the collection rate is high and the level of tax relatively low, then there are still reserves, which can be used in exceptional situations (high deficits, ambitious investment programs). A low level of revenue is signal of alarm –

either the tax is too high, or tax evasion is far too high. In both cases an increase in the level of taxation will not lead to a significant increase in the amounts collected to the local budget, it should be set according to the short, medium and long term objectives of the local authority concerned. Fiscal policy should be as constant as possible over time and be resonant with the local development policy the local authority wishes to impose.

It should be noted that the forecast of current revenues is easier to achieve and closer to reality when the collection of local taxes and taxes is made through the specialized services of the city halls, having the necessary database for such a particularly complex operation.

The forecast of income collections and amounts deducted from income tax is much more difficult to achieve because many of the determining factors escape the decision of the local public administration.

Results and considerations

From the analysis of the Huedin city budget, it can be noticed that the main current problem in the budgetary field is to strengthen the functional and financial autonomy of the Huedin territorial-administrative unit and its budget. Functional autonomy based on real financial autonomy presupposes the financing of the actions only on the basis of their own revenues.

Although laws have been drafted for the functioning of the budget system on the principle of local autonomy, Huedin city cannot talk about the existence of real local autonomy because the local budgets' incomes are not able to cover the expenses. Thus, Huedin own revenues did not exceed 40% of the local budget expenditures in any of the analyzed period except for 2009 (41.49% of expenditures), when there were considerable increases in local taxes and fees (the tax on buildings has increased about 20 times, other taxes and fees about 10 times, the tax on vehicles 4-6 times). It is concluded that the local budget is still dependent on the amounts deducted from the tax on wages and subsidies. Years 2014 and 2016 also show a fairly significant share of own revenues, but in 2014, the total own revenues also included the quotas broken down from VAT, and in 2016 the budget classification has undergone significant changes, so that year other revenues were included in the total revenues.

Conclusions

By analyzing Huedin's local budget revenue, we see that the vast majority are current incomes and, as expected, most of the tax revenue would lead to the failure to realize their own income. Since direct taxes, taxes that are more difficult to adapt to the changes in the economy, have the most important percentage, the own incomes are affected by the increase of inflation, a phenomenon that characterizes the Romanian economy.

For a better and faster collection of taxes, it would be necessary to use modern means: the card, the promissory note. Using the same basis to calculate more taxes would be a measure that would reduce the time required for the tax transactions and the associated costs. Setting up a local bank which would give the possibility of financing investments projects with an interest for the deposited amounts would maximize the use of available local financial resource, a fact which is not done through the state treasury.

Bibliography

1. Accounting Law no. 82/1991 with the amendments and completions brought by GEO no. 79/2014, MO no. 902 of December 11, 2014. http://ier.ro/sites/default/files/traduceri/L82_1991_EN_IER.pdf
2. Boulescu M., Financial-Accounting Management, Tomorrow's. Romanian Publishing House, Bucharest, 2002.
3. Budgeting in the Public Sector, Documents. www.oecd.org/EN/documents.
4. Hurloiu L., Burtea E., Preda B., Hurloiu I., Șerban M., Meruță A., Ștefan R. Financial Accounting, Control, Audit, Classification and Security Documents. ULIM Publishing House, Chisinau, 2014.
5. International Public Sector Accounting Standards (IPSAS). CECCAR Publishing House, Bucharest, 2015.
6. International Public Sector Accounting Standards (IPSASs). <https://www.ipsasb.org/>
7. Naneș M., Strategic Management of Enterprises and Transition Challenges. ALL Beck Publishing House, Bucharest, 2000.
8. Office of European Integration. www.ccir.ro/oie/abc.htm
9. Preda B., Hurloiu L. Current regulations and procedures regarding the financial-accounting audit. Romanian Tomorrow Foundation, Bucharest, 2013.

UDC: 37.06

JEL Classification: I21, I25

EQUAL OPPORTUNITIES IN THE EDUCATIONAL SPHERE OF ISRAEL

POSSIBILITĂȚI EGALE ÎN EDUCAȚIA DIN ISRAEL

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
DASMAN Elfahel, PhD student
Institute of International Relations of Moldova, Chisinau*

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
DASMAN Elfahel, doctorand,
Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău*

Annotation: *In Israel, the Basic Law: “Human Dignity and Liberty was enacted, followed by a series of judgments determining that the right to equality” is a constitutional right derived from the right to dignity; However, sixty-two years after the establishment of the State of Israel, there is still no explicit constitutional anchoring in Israel for the right to equality. A country that seeks to act with equality should allocate its resources fairly and even act vigorously to decrease social gaps within it. Fair allocation of resources is the basis for equality in many fields: for example, a fair allocation of educational resources is essential to create equal opportunities in society.*

Adnotare: *În Israel a fost adoptată Legea fundamental privind demnitatea umană și libertatea, urmată de o serie de hotărâri care au stabilit că dreptul la egalitate este un drept constituțional derivat din dreptul la demnitate; cu toate acestea, la șaiszeci și doi de ani de la înființarea statului Israel, nu există încă o ancorare constituțională explicită în Israel pentru dreptul la egalitate. O țară care încearcă să acționeze prin egalitate ar trebui să își aloce resursele în mod echitabil și chiar să acționeze energic pentru a reduce lacunele sociale din cadrul acesteia. Alocarea echitabilă a resurselor reprezintă baza egalității în multe domenii: de exemplu, o alocare echitabilă a resurselor educaționale este esențială pentru a crea șanse egale în societate.*

Keywords: *equality, inequality, education, sectors, opportunities.*

Cuvinte cheie: *egalitate, inegalitate, educație, sectoare, oportunități.*

Introduction

Policy in education in countries around the world and in Israel expresses the system of values and norms formulated by the company and determines the arrangements, procedures and frameworks for realizing them. It is also the most articulated and binding expression of educational policy, both on the symbolic level and on the operational level [3]. The role of the state in shaping education policy and the aspiring image of a future member of the society is often described in the law as a definition of the goals of general education.

In Israel, the Basic Law: Human Dignity and Liberty was enacted, followed by a series of judgments determining that the right to equality is a constitutional right derived from the right to dignity; However, sixty-two years after the establishment of the State of Israel, there is still no explicit constitutional anchoring in Israel for the right to equality. A country that seeks to act with equality should allocate its resources fairly and even act vigorously to decrease social gaps within it. Fair allocation of resources is the basis for equality in many fields: for example, a fair allocation of educational resources is essential to create equal opportunities in society.

Materials and methods of research

Equal opportunities in education

Equality is a central and declared value in today's modern society, and its centrality derives from the concept of equality of opportunity in society, a meritocracy based on the principle of fairness [5]. Shalsky adds that the demand for educational equal opportunity is based on the argument that in order for norms of fairness to prevail over the rules of competition for social resources, the conditions of competition and equal opportunities for all must be ensured. The school is perceived as a mechanical channel for creating a society whose talent and effort determine the social status of the individual. Therefore, the school is a system in which the student acquires educational resources and determines to a large extent our future life chances.

Education policy and the structure of equality in educational opportunities for Arab society

The Arab education system in Israel operates under conditions of inequality in inputs, and accordingly suffers from inferiority in its outputs. This system suffers greatly in the field of physical infrastructure, as it suffers from formal inequality (not to mention substantive equality) with respect to the budget of teaching hours per class and student, the quality of teaching personnel, and the quality of support services[1]. He argues that education is the most important tool for reducing social and economic gaps both at the individual and group level. Equality in access to education at an appropriate level, from early childhood to higher education is a central factor in the realization of the ideal of egalitarianism in a democratic society.

In Israel there are large and wide gaps in educational achievements, among different groups. These disparities are the result of inequality at the point of departure, on the one hand, and of discrimination in the allocation of resources, on the other.

Abu Asbah goes on to say that the Israeli government has recognized the gaps in the resources invested between the two educational systems. In 2001, Israel reported to the UN Committee on the Rights of the Child "there is a great deal of variance in the resources allocated to education in the Arab sector as opposed to the Jew. These discrepancies reflect various components of a system in value education, such as physical infrastructure, average number of children in a classroom, number of hours of enrichment, support services, and level of education of the professional staff. "

The Or Commission, established following the events of October 2000, determined that education is an area in which there is clear discrimination in the allocation, and that the gap in this area is simple to locate and close.

It was Ben-Gurion who effectively determined the status of the Arabs in Israel by instructing them to grant them basic civil rights and for their religious and cultural autonomy. In the Arabic language according to the Director General's circular (September 2000), "A school is required to see itself as a part of society and as a central factor in shaping its face, and its role is to enable its learners

to achieve academic achievements, acquire learning skills and acquire knowledge. In particular, the school must serve as a learning community for itself, which combines the values of equality, freedom of expression and social involvement in the educational diet.

There is a gap between the Jewish educational system and the Arab sector, which is reflected not in the allocation of resources to classrooms, which is one of the main problems of the education system in the Arab sector, including budgets for equipment such as libraries, laboratories, others. According to him, the Ministry of Education subsidizes Arab schools with minimal subsidy.

According to [7], the school in Israel, instead of contributing to the creation of a civil society based on common symbols and ethos, acts as a factor that strengthens communal tendencies of separation based on national or religious affiliation.

There are various approaches in education, including the egalitarian approach according to which the school must develop its students regardless of their social, economic, gender, or national background, so that they learn to take an active law while cooperating in a more egalitarian society. According to [6], there are three main policy measures in the post-1948 period, which represent attempts to increase equality in access of various groups of members to educational resources in Israel:

1. The Compulsory Education Law 5719-1969.
2. Reform in the education system 1969.
3. Compulsory Education Law Amendment – 5738 – 1977

He further adds that the contribution of educational policy to the promotion of equality and educational opportunities has been examined mainly in the Arab education system, but not in Arab education in Israel.

The differentiation between Jews and Arabs in the Israeli education system is a direct continuation of the differentiation that prevailed during the British Mandate period.

Results and considerations

Compulsory education

Compulsory education comes into being in the wake of the economic needs of industrial society and the need to establish an ideological basis for the functioning of human beings as disciplined citizens of the state.

Free compulsory education is given equally to everyone. Citizens pay taxes according to their ability and receive education equally. Compulsory education refers to the duration of studies and the age of students, and not to the very existence of a particular type of school, i.e., the duty is imposed on the citizen, and even on the private institutions. Compulsory education derives from the basic right of every person in order to live a meaningful life in a democratic state, compulsory education has special importance in providing the necessary tools for the citizen to take part in the democratic process [4].

The right of the state is bound by education, especially its contents, in light of the differences between different groups in society - ethnic groups, religions - which seek to preserve their culture through the compulsory education system.

The Free Compulsory Education Law, 5709 (1949). According to this law, all children between the ages of five and fifteen are required to visit regular kindergarten and grades 1-10 when their parents have the duty to ensure that the child or adolescent learns the manner in which they have a recognized education (Amendments, 5729, 5742).

In 1953, the State Education Law was passed, which established the educational goals of the State of Israel: "The goal of state education is to base the country's elementary education on the values of Israel's culture and the achievement of science, love of the homeland and loyalty to the state and the people of Israel for freedom, equality, mutual aid and love of people." The Compulsory Education Law and the creation of a more or less uniform elementary education system in most Western countries laid the foundation for ensuring equal opportunities for basic education for all levels [4]. These goals were set for all students of the State of Israel, Jews and Arabs, religious and secular.

Gaps between the minority sector and the Jewish sector in the education system

Most of the Arab students are characterized by low background data, in terms of parents' education and per capita income, and therefore their dependence on the school as a source of their cultivation, personal growth and full potential is much greater. Students with weaker background characteristics are more sensitive and vulnerable to poor physical conditions, and are more positively affected by improved physical conditions [4].

A study conducted by the Sikkuy association for the promotion of civic equality shows that:

1. Over the past decade, there has been no significant improvement in the shortage of classrooms. Although the five-year plan for the construction of classrooms that was implemented in 2007-2011 provided a solution, at best, to the additional needs stemming from natural growth, it barely addressed the gaps and shortages of the past.
2. In 2012, about a third of the classrooms in Arab education schools were missing, and about two-thirds of the kindergarten classrooms. This is before the application of the Compulsory Education Law for ages 3 and 4 to the entire population.
3. The shortage of classrooms leads to overcrowding in schools and an increase in the number of classrooms, using spaces that are supposed to serve other vital educational purposes, such as libraries and laboratories. There is no information on the number of classrooms operating in mobile buildings, but as of 2012, 75% of the rented classrooms in Israel were classrooms in Arab education. This imposes an unbearable economic burden on the Arab local authorities in relation to the size of their budget, and constitutes a terrible waste of resources that could be invested in educational programs.
4. The number of students per computer position in Arab education is double that of the Hebrew State education system.
5. The percentage of schools with no libraries and resource centres is higher in Arab education, even in junior high schools and high schools, where a school library must be established.
6. The lack of sports halls, as opposed to the relative abundance of soccer fields and basketball, may be due to internal preference, or perhaps considerations of costs.

Compulsory study hours

The following diagram shows the average number of hours of compulsory schooling accumulated per pupil over the years in all OECD member countries. The average age ranged from 6 at the beginning of the elementary level to 15 at the end of the junior high school. In some countries, students start primary education from the age of 5 or 7, and in other countries they finish middle school at the age of 14 or 16. The total number of years in this period ranges from eight years in countries such as Hungary, Italy, Belgium or Austria to 11 years of study in Australia. In Israel, as in most OECD countries, students learn nine years of schooling from the beginning of primary education to the end of middle school.

Only Australia (11 years) and Denmark, Iceland, New Zealand and Norway (10 years) learn more. This figure shows that in comparison to other countries, the number of study hours in Israel is the fourth largest in OECD countries (Colombia, which is not a member state of the organization).

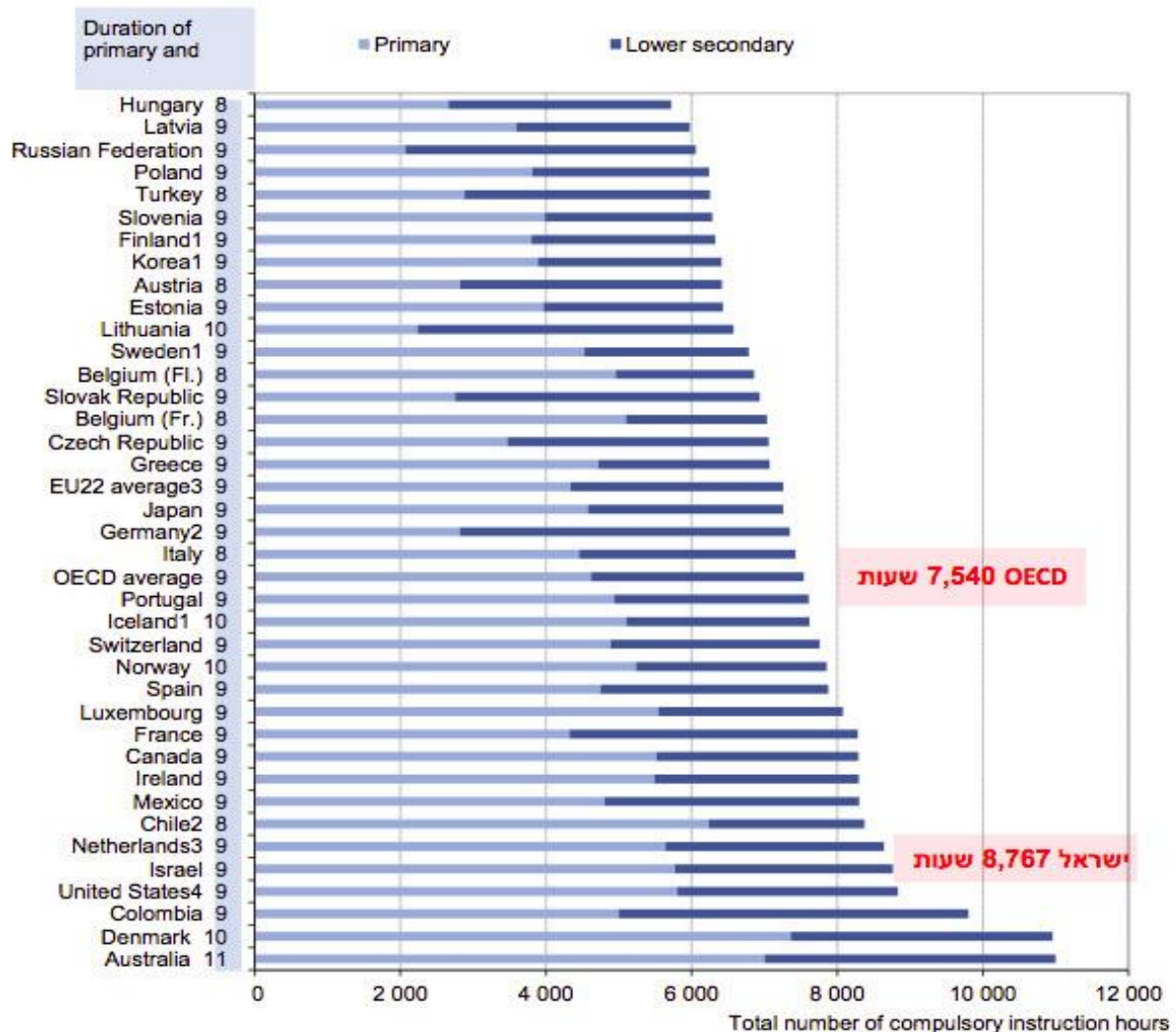

Figure 1. Number of teaching hours reported in primary and junior high schools (2016)
 Source: EAG 2016, chart D1.1, p.380; Table D1.1, p. 389-390.

The number of study hours in Israel is higher than the OECD average. During this period of study, which includes elementary and junior high school, a student in Israel learns an average of 3.8 more weekly hours per year in a school year. It should be noted that in the number of hours, long hours of education are included, which average about 1.3 hours in primary education. The education system in Israel allocates more hours in both elementary and junior high schools than in the OECD.

Unlike the OECD countries, the Israeli educational system does not have the designated hours of study (lengths offered by the school but are not compulsory under the compulsory curriculum). In other words, there is no gap in Israel between the number of hours of compulsory education and the

number of hours of study. On the other hand, on average OECD countries this gap increases to about 209 hours throughout the years of schooling in primary and secondary education.

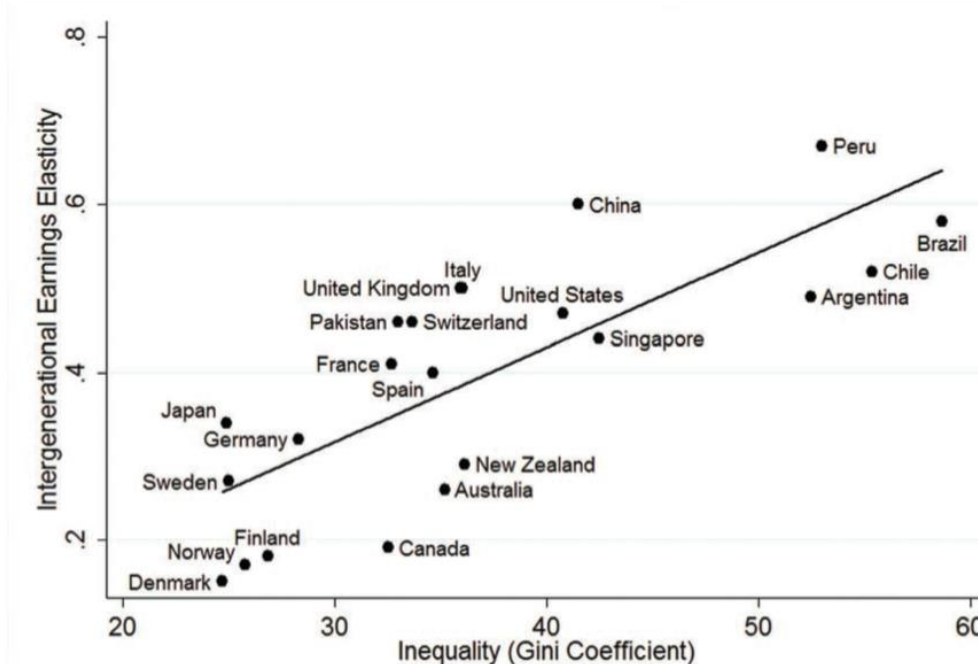

Figure 2. The correlation between the level of inequality in the country and the intensity of the intergenerational correlation of salary [2]

The horizontal axis in Figure 2 reflects the degree of economic inequality in the country measured by the Gini Coefficient. The vertical axis indicates the intensity of the intergenerational correlation of incomes. The higher the value, the stronger the correlation between fathers' incomes and sons' incomes. **The pattern that shown by data shows that countries where economic inequality is particularly high (on the horizontal axis) are countries with high correlation between parents' income and those of their offspring.** In other words, these countries have less intergenerational economic mobility, less accessibility to opportunities for the weaker populations, and less ability to extract the opportunities offered to them.

The status of the Arab-Palestinian minority in Israel

There is a fundamental contradiction between the fact that Israel is a democratic state, which in its Declaration of Independence has promised "full equality of social and political rights to all its citizens" and called upon its Arab citizens to participate in the building of the State "on the basis of full and equal citizenship and due representation in all its provisional and permanent institutions." And the fact that Israel is a "Jewish state" or a "Jewish nation state," which by definition prefers Jews.

Despite the many changes that have taken place in the status of the Arab population in the State of Israel, in its standard of living and education, and in the spheres of society and culture, the essence of the plight of the Palestinian Arabs has not changed.

Conclusions

Since the establishment of the State of Israel, the Arabs in Israel have not been recognized as a national minority. Hence the authorities' refusal to recognize the High Follow-up Committee as a

representative body of the Palestinian minority and to share it in determining the government's policy towards this minority. That the binding international documents do not expressly address "adequate representation" and suffice with the expression "effective participation". The documents usually emphasize the need to enable the minority to participate effectively in decisions relating to it. And the possibility of effective participation in public life.

In the State of Israel, which was established with the aim of realizing a national Jewish vision, no civil culture was created that differs from national culture, and therefore citizens who identify with another nationality can not be considered an integral and equal part of the Israeli experience. The Zionist vision of the State of Israel effectively expropriated its non-Jewish citizens - the Arabs - from the national goals of the state. Hence discrimination against Arab citizens is inherent and prevents their integration and development within the civilian framework. Another area in which the state gives preference to Jews is the official state symbols: the flag, the symbol of the state, the main language and official holidays.

The main claim raised by the Arab population is the demand for full equality and non-discrimination. A claim to the right to equality is not in itself a collective right, and it is a right granted to every person as a person. However, discrimination against a person because he belongs to a certain group is a type of discrimination that is expressly prohibited in international law and in human rights law. The difficulty arises "when the demands for equality and the prohibition of discrimination come in order to decide on priorities in the budget ... There are a number of laws in Israel that guarantee equality in the public and private spheres and in the field of employment.

Bibliography

1. Abu Asbah K. The Arab education system and the issue of equality are turning. October 2008.
2. Corak M. Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. In: *Journal of Economic Perspectives*, 2013, Vol.27, no.3, p.79-102
3. Elboim-Dror R. Determining Education and Culture Policy in the Light of Legislation. In: *"Studies in Education: Research Journal*, 2012.
4. Endbald M., Heller Or, Berkeley N., Gottlieb D. The Dimensions of Poverty and Social Gaps. Annual Report 2012, National Insurance Institute, Jerusalem, 2013.
5. Kashti Y. Ariel M. Shalsky S. Lexicon of Education and Instruction. In: Ramot Publishing, Tel Aviv in the lexicon of education and teaching, 2008.
6. Mazawi A. Culture and Nationality in the Curricula of Arab Education in Israel. 2000.
7. Swirski S. Education in Israel: Separate Track District. Tel Aviv, Berotot, 2003.

UDC: 331.1; 316.33

JEL Classification: I21, I25, I26

INEQUALITY BETWEEN BEDOUIN AND OTHER ETHNIC SECTORS IN ISRAELI EDUCATION

INEGALITATEA ÎNTRE SECTORUL BEDUIN ȘI ALTE SECTOARE ETNICE ÎN EDUCAȚIA DIN ISRAEL

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
HAJAJRA Mohamed,
Manager, PhD student of
Free International University of Moldova, Chisinau*

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
HAJAJRA Mohamed,
Administrator, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *In Israel the relation tissue between the Jewish majority and the Arab minority is characterized in increasing tensions and in exclusion and negation relations, worsening of inequality may also cause a crisis and violence and create a threat upon the democratic character of the country. In the current research the authors examined the equality issue in the education policy in the state of Israel and focused on the economic causes to marginalization in education in the Bedouin sector.*

Adnotare: *În Israel, relațiile dintre majoritatea ebraică și minoritatea arabă se caracterizează prin creșterea tensiunilor și prin excluderea și negarea raporturilor, aprofundarea inegalității putând provoca o criză și violență și crea o amenințare pentru caracterului democratic al țării. În studiul de față autorii au examinat problema egalității în politica educațională a statului Israel și s-au axat pe cauzele economice ale marginalizării în educația din sectorul beduin.*

Keywords: *equality, inequality, education, sectors, Bedouin.*

Cuvinte-cheie: *egalitate, inegalitate, educație, sectoare, beduin.*

Introduction

In his book, *The Theory of Justice*, the political philosopher John Rawls presents some reasons for the importance of engagement with the concept of equality and its social meaning. One reason is phrased in moral terms. He claims that it is not just that some people in society, or even many of them, "... will be full of means for their welfare, while many others, or even few, will suffer the hardships of existence.. "[12].

Wilkinson and Pickett's study [14] demonstrates the insight that high inequality eroded trust in society and cause many negative effects, from high morbidity to violence and crime. Inequality may bring the weaker classes – those who suffer of lack of economic and politic resources –to be perceived along time as inferior, to themselves and to others. Socio-economic gaps that pass from generation to generation, may cause injustices and moods that will lead to systemic failure in everything related to the possibility that the weak in society will be able to realize better chances of life.

In Israel the relation tissue between the Jewish majority and the Arab minority is characterized in increasing tensions and in exclusion and negation relations [3], worsening of inequality may also cause a crisis and violence and create a threat upon the democratic character of the country.

Materials and methods of research

The authors of this papers studies the existing inequality between different Bedouin minority and Jews majority sectors in Israel. Especially in the field of education. They used the existing official data from Adler and Blass [2], Parizot [11], and Knesset research [9].

Results and considerations

Inequality in achievements

The clearest expression of national, class, ethnic and religious differentiation and inequality is the big differences in achievements level of students in Israel.

The achievements may be measured in two forms: the one, the students' success level in completing the formal study course: perseverance in studies (not dropping out), transition from class to class in elementary school, transition from elementary to junior high school, transition from junior high to high school (while transition to academic high school is perceived as higher achievement than transition to vocational high school), studying to the matriculation exams (when student are divided to levels by the number of units in each subject), the success rate in matriculation exams (the exam level of difficulty, number of units and the exam grade); coping the admission requirements of higher education institutes; and continue studying in higher education institute (here there is also a distinction based on level and / or prestige between the institutes) .

A second form of achievements' measurement is putting the students in comparing exams – national and international. We will present here the achievements of Israeli students from the different streams in several indices: the success rate in matriculation exams and success in School Efficiency and Growth indices (MEIZAV) exams in Israel and in the international exams PIRLS, TIMSS and PISA.

The eligibility rate to matriculation diploma

Table 1 shows the eligibility rate to matriculation diploma by stream and by gender. The table first shows the class, ethnic and national gaps: the eligibility rate grew up constantly over time, but in Jewish not Ultra -Orthodox schools it was much higher than in the Arab population. Interestingly, the girls in the Arab sample have much higher eligibility rate than boys.

Table 1. Matriculation exams data of 2000, 2015-2017. Percentages of entitlement to a certificate [10]

	Not entitled, %	Entitled, %
Grand Total		
2000	39,0	61,0
2015	26.2	73.8
2016	25.3	74.7
2017	24.4	75.6
Hebrew education		
2000	36.1	63.9
2015	22.2	77.8
2016	21.2	78.8
2017	20.5	79.5
Supervision in 2017		
General	16.9	83.1
Administration of religious education	16.3	83.7
Ultra-Orthodox	63.7	36.3
Gender in 2017		
Boys	22.9	77.1
Girls	18.4	81.6
Arab education		
2000	54.7	45.3
2015	38.6	61.4
2016	37.3	62.7
2017	35.8	64.2
Gender in 2017		
Boys	46.4	53.6
Girls	26.2	73.8

The **Bedouin** population in Israel belongs to the Arab ethnic minority which believes in Islam. Today, Bedouin population is about 3.5% from the total population [13]. Until the 1950-s, most of the Bedouins could not read and write. The Israeli law of obligatory education was implemented only partially in the Bedouin community. In the period of the Army government, 1948-1966, their style of living became less nomadic and many got a special certification to be educated and employed. It was hard for many of them, especially women, to get educated. Only in the late 1970-s began the State of Israel to implement an obligation studies law in the Negev desert, place of living of Bedouin clans. Two schools were built in two Bedouin settlements. Unlike Arab women at the North of Israel, who enjoyed the advantages of well-developed education system, Arab-Bedouin women almost didn't have an access to the formal education system. Only in 1976 the first Bedouin woman got a Higher education diploma, and in 1988 already 12 women completed their BA degree.

However, the law of obligatory studies did cause a revolution at the Bedouin community, and during only one generation the level of literacy changed from 25% to 95%. The ones who still cannot read and write today are mostly old people. The rate of dropout from school is still very high, one of the highest in Israel [5], but it is decreasing over years.

Lots of efforts are invested in order to change the situation. Universities, for example, grant special scholarships for Bedouin students, so during 1996-2001 the number of female Bedouin students increase 6 times. In 2012 another phenomenon was noticed- hundreds of Bedouins are accepted to Higher education at the Palestinian institutions. The high tuition fee in Israel, high acceptance demand and not enough professions that interest Bedouins make them to study at the Palestinian territory [8]. For years, women at the Bedouin community were an inferior class (due to polygamy and other social conditions). Lately, female status gets stronger. One of the reasons is the chance women have to get a Higher education and to gradually join the labor market. Bedouin women get special scholarships [11] for higher studies, get different professional courses sponsored by a wide range of projects.

Since the Bedouin population is spread over some geographic regions at the periphery and its education level is still low, there are not many opportunities for the Bedouins at the Israeli labor market. The inequality in education inevitably leads to inequality in the employment [6]. At the end of 2016, the rate of unemployed Bedouins was about 14.4%- 26% out of the recognized Bedouin settlements' populations. The general mean rate of unemployed in Israel is about 5.8%. Although the unemployment rate is very high inside the Bedouin community, their rate of unemployment allowances is quite low, and the average age of the Bedouin unemployed is lower than the Israeli average age- 35-37 years old at the Bedouin sector versus the 40+ age in other Israeli sectors [10].

Most of the Bedouins are employed in traditional economic sectors, like agriculture and shepherding, building , often the salary is extremely low. Sometimes, teenagers are also employed on the expense on their school studies [1], although it is prohibited by the law.

The Bedouin population at the Negev desert in 2016 was about 244,200 people. About 46.2% are children under 14 years old. During the studies year of 2016/2017, there were 95,352 pupils at the education system living in Negev, out of which there are 19,244 kindergarten children. There are 673 kindergartens, 94 elementary schools and 41 other schools. During 2000-2017 the number of Bedouin pupils in the Negev grew up more than two times. In the kindergartens, there are on average 31.6 pupils, which is 4 children more than Israeli average. In the schools, the average number of pupils at the Bedouin sector is a little lower than the State average [9].

Demography and Class size

The issue of demographic structure in the education system was discussed a lot and since 2009 [4] is discussed again each year. After the "Four clans" speech of the Israeli prime-minister Reuben Rivlin in 2015, the issue got another accent at the public and political life, due to big gaps in birth rates in different ethnic and religious sectors in Israel. From 1960 till 2000, the percentage of Orthodox Jews and Arabs in education system grew up from 15% to 50% [7]. However, figure 1 shows some changes in this trend. Figure 1 presents change rates of average number of first class pupils by sectors, during 2 periods of time: from 2000 to 2010 and from 2010 to 2016. It is clear from the figure that in the first period the growth of pupils per class rates are in accordance with the familiar pattern, but during the second period the picture is different: in the Arab population, the growth rate became 0 and even negative, and in the Orthodox Jewish population is decreased and became similar to the one of other Jews.

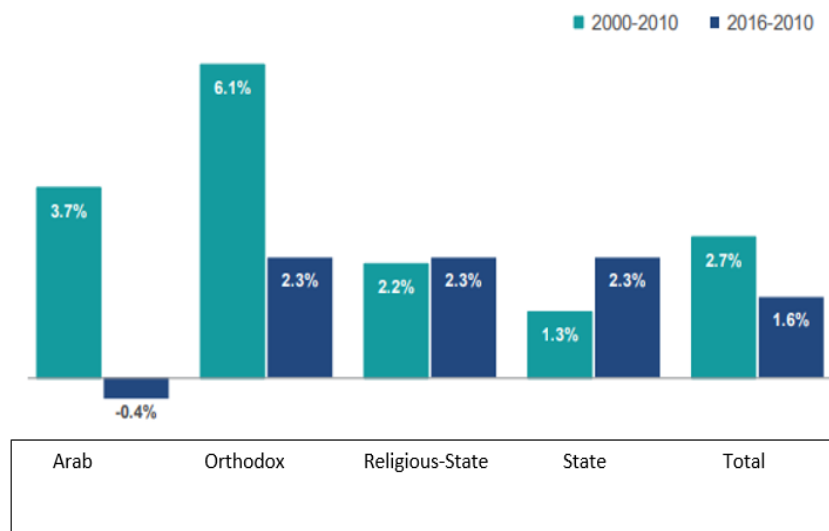

Figure 1. Change rates of average number of first class pupils by sectors, during 2 periods of time: from 2000 to 2010 and from 2010 to 2016 [4]

The recognized goal of education Ministry was to achieve a class number of 34 pupils in the elementary school. During 2011-2013 the number of pupils per class decreased, although slowly, in all the sectors but the Orthodox one, but later between 2013 till 2016 there was a slow increase in the size of Jewish class, and slowing down at the decrease in the Arab sector. These changes are presented in Figure 2.

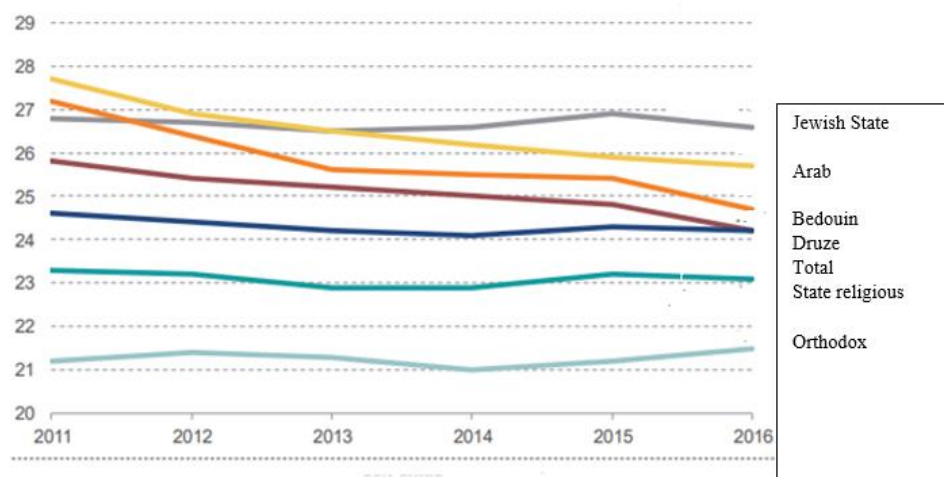

Figure 2. Number of pupils in class in elementary schools, by sectors, over years [4]

The climate and academic atmosphere in schools

The issue of academic atmosphere in schools is not less important than the issue of academic achievements and it also gets a lot of attention by the media. This attention mostly focuses on difficult cases of violence between students and between students and teachers.

However, the questionnaires distributed to students and teachers in the MEIZAV exams allow to see the situation beyond hard and exceptional cases and focus the attention on continuing trends (although in some of the cases the improvement does not bring to a satisfactory status).

There is a constant rise in positive reports about general positive students' feeling towards school. There is a relatively stable rate of 70% of teachers reporting on satisfaction. There is an improvement in the relationship between teachers and students in all education levels in Jewish and Arab education, except for in Arab education high school.

1. There is a decrease in the rate of students reporting lack of protection sense (except for 10th – 11th grades), and there is also a slight decrease in the rate of 5th – 6th grades students reporting about involvement in violence events.
2. There is a decrease in the rate of teachers reporting lack of protection sense.
3. We may identify an improvement in proper behavior in classes in all age classes and the two population groups (except for stability in 10th – 11th grades in Arab education).

This data was verified and confirmed in another big research (national authority on measuring and evaluation, 2014), which was dedicated to monitoring violence phenomenon. This research included over 20,000 respondents in elementary, junior high and high education, and the primary conclusions were that between 2009 and 2013 there was an improvement in most indices measured (i.e. there was a decrease in reports of violence) and no deterioration in any of the indices. The increase in the rate of students reporting about: extreme violence, social violence, violence by the staff and towards the staff, sexual violence, violence in transportation and drinking alcohol.

This trend concerned all age groups, but especially prominent in elementary education – where the violence level is the higher, in the past and in the present. In junior high there were also an improvement and in high school there was an improvement in some of the indices and stability in other indices.

The improvement was in Jewish and Arab schools but was especially prominent in Arab schools.

In 2015-2016 invested Israeli Ministry of education 1.7 milliard NIS in Bedouin education in the Negev region. During 2013/14 and 2015/16 the budget of Bedouin education through the Ministry grew up in about 20%. A budget for a pupil in the elementary Bedouin school (18,347 NIS per year) is 15% higher than a budget of any other pupil. However, at the Junior and Junior High school the budget per pupil is lower than the one of other sectors. One of the biggest problems of the Bedouin education in Negev is lack of proper buildings and poor physical infrastructure of the existing buildings. According to the Ministry of education, there are about 1,200 classes in the Bedouin settlements are missing. The government decided to invest 1.18 milliard NIS in the Bedouin education during 2016-2021, to reduce the gaps in the physical conditions (build more classes at schools and kindergartens) and in studying achievements, which are constantly lower than in other sectors [9].

Conclusions

The Bedouin community in Israel undergone vast social and economic changes in the past decades. From the illiterate agriculture-based, nomadic and polygamists society, it became more involved in the economic and political lives of Israel, Western culture democratic country. There are still big gaps at the education system between Bedouin and other communities of Israel, including the Arab minority. Much is done by the Ministry of education to reduce the gaps and the existing inequality, much is still needed to be done in the future.

Bibliography

1. Abu-Saad, I. Education as a tool for control vs. development among indigenous peoples: The case of Bedouin Arabs in Israel. *Hagar: International Social Science Review*, 2001. 2(2), 241-259.
2. Adler H. and Blass N. 2001. Inequality in education in Israel. Kfir, Drora & Ariav, Tamar (editors). 2008. *The teaching crisis: towards proper teachers training*. Jerusalem. Van-Leer institute and Ha'Kibuts Ha'Meuchad.
3. Agbaria A.K. and Mustafa M. Two states for three peoples: the 'Palestinian-Israeli' in the Future Vision Documents of the Palestinians in Israel. *Journal of Ethnic and Racial Studies*. 2012. Volume 35, Issue 4. P. 718-736.
4. Blass, N. Teaching achievements of Arab pupils, Policy document n. 04. Taub Center. Social policy of Israel. 2017.
5. Flug K. and Kasir, N. Poverty and Employment and the Gulf between them. *Israel Economic Review*, 2003. Vol. 1, p. 55-80.
6. Gardner, A., and Marx, E. Employment and unemployment among Bedouin. *Nomadic Peoples*, 2000. Pp.21-27.
7. Halihel, A. Productivity of Israeli women by their religiosity in 1979-2014. CBS, 2017. Working Paper.
8. Janga J. Give up on Israel. Sharp increase in number of Bedouins who study at the Palestinian authority. *Haaretz*, 2012.
9. Knesset, Science and Research Center. Bedouin education in the Negev- the current situation picture. 2017. <http://din-online.info/pdf/kn193.pdf>
10. Local authorities data. Central Bureau of Statistics. 2017.
11. Parizot C. "Gaza, Beersheba, Dhahriyya: Another Approach to the Negev Bedouin in the Israeli-Palestinian Space"; *Bulletin du Centre de recherche français de Jérusalem*, 2001.
12. Rawls. J. A theory of justice. In Steven M. Cahn (ed.), *Philosophy and Rhetoric*. Oxford University Press. 2009. p. 133-135.
13. Shimony J. Israeli Arabs. Tel-Aviv. *Am Oved*. 1947. Pp.132-133.
14. Wilkinson, R. and Pickett, K. *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. London: Allen Lane. 2009. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15700763.2011.577928>

UDC: 338.1

JEL Classification: L80, L83, Q13, Q19

TYOLOGY OF AGRITOURISM

TIPOLOGII ALE AGROTURISMULUI

*TACU Georgiana, Scientific Researcher,
Institute for Economic and Social Research "Gh. Zane",
Romanian Academy, Iasi Branch*

*TACU Georgiana, Cercetător științific,
Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane” – Academia
Română, Filiala Iași*

Annotation: *The paper presents definitions and typologies of agritourism, discussing the similarities and differences between them. Squashing grapes into a vat, herding the sheep to the pasture lands or making cottage cheese, all traditional countryside activities are, for many urban dwellers, exciting and enigmatic events. It is not at all surprising that each year more and more people become interested in agritourism. Tourists, visiting the farm, learn or at least find out how to take care of horses or ostriches, pick nonpoisonous wild mushrooms, milk the cows, harvest apples, olives or corn, make cream or wine at home. One of the fundamental advantages of agritourism is that it gives the tourists the possibility to consume food produced and/or processed on the farm or acquired from local or regional farms. Thus, agritourism gives everyone interested the opportunity to taste the local delicacies and discover the eno-gastronomic traditions of each county: from the plum jam of Topoloveni to the Moldovan pie “învîrtita” and from Grasă de Cotnari to Negru de Purcari. The rural pubs and restaurants and the farms offer tourists the chance not only to spend a wonderful day enjoying a traditional dinner, with organic food and fresh air, but also to enrich their gastronomic knowledge, making them familiar with the local culinary delights. The paper makes the differentiation, already established in the international literature, between agritourism and rural tourism. This is essential to making effective economic policies since no such policy can have the expected impact unless it takes into consideration the specificity of agritourism.*

Adnotare: *Lucrarea prezintă definiții și tipologii ale agroturismului, discutând similaritățile și deosebirile dintre acestea. Tescuitul strugurilor, mînatul oilor spre pajiști sau prepararea brînzei de casă, toate activitățile rustice tradiționale reprezintă, pentru mulți cetățeni, evenimente incitante și enigmatice. Nu este deloc surprinzător că în fiecare an din ce în ce mai multe persoane ajung să fie interesate de agroturism. Turiștii, vizitînd ferma, învață sau măcar află cum se îngrijesc caii sau struții, cum se culeg ciupercile de pădure neotrăvitoare, cum se mulg vacile, cum se recoltează merele, măslinile sau porumbul, cum se pregătesc smîntîna și vinul de casă. Unul dintre avantajele fundamentale ale agroturismului este acela de a oferi turiștilor posibilitatea consumării alimentelor produse și/sau procesate în gospodărie sau achiziționate din zonă. Astfel, agroturismul asigură tuturor celor interesați oportunitatea de a gusta delicatesele locale și de a descoperi tradițiile eno-gastronomice ale fiecărui ținut: de la magiunul de Topoloveni la învîrtita moldovenească și de la*

Grasa de Cotnari la Negrul de Purcari. Localurile și gospodăriile din zonele rurale nu numai că oferă turiștilor șansa de a petrece o zi minunată, bucurându-se de o masă tradițională, cu produse bio, la aer curat, dar îi și ajută să-și extindă cunoștințele gastronomice, familiarizându-i cu deliciile culinare locale. Lucrarea face distincția, consacrată deja în literatura internațională, între agroturism și turism rural. Acest fapt este esențial în adoptarea politicilor economice, întrucât acestea nu pot avea impactul scontat decât dacă iau în considerare specificul agroturismului.

Keywords: *agritourism, typology, rural tourism, Romania.*

Cuvinte-cheie: *agroturism, tipologie, turism rural, România.*

Introducere

Actualitatea temei. Agroturismul, ca activitate de sine stătătoare, este recunoscut în lume de la începuturile secolului XX [2;10].

Cu toate acestea, indecizia cronică în definirea fenomenului a întârziat enorm alcătuirea unui corpus cuprinzător de cunoștințe, inserate pe un cadru teoretic judicios construit. Obscuritatea conceptuală a avut drept corolar lingvistic inconsecvența terminologică. În publicațiile de limbă engleză, spre exemplu, există o întreagă suită de aproximări: *tourism on a farm, farm tourism* [2, p. 638], *farm-based tourism, vacation farms, holiday on farms, farm stay, agrotourism, agritourism* — și chiar *rural tourism*. Cea mai stăruitoare și totodată pernicioasă indistinție rămâne, evident, cea în raport cu turismul rural. De la finalul secolului 20, însă, această confuzie a început să fie denunțată ca atare: [5, p.27; 16, p.7, 10; 15, p.161].

Agroturismul poate juca un rol însemnat în dezvoltarea sustenabilă a comunităților rurale. Pragmatic discutând, însă, lipsa unui sistem de referință comun agreat în înțelegerea acestui fenomen socio-economic are două consecințe nefaste majore: (1) dificultatea conceperii politicilor de promovare sau de potențare a dezvoltării agroturismului [6]; (2) anevoința creării strategiilor de marketing, cu consecința șubrezirii eficacității eforturilor de a transforma agroturismul într-un demers cât mai accesibil marelui public [20].

Scopul cercetării. Finalitatea lucrării o reprezintă prezentarea, cât mai deslușită, a cadrului teoretic elaborat în literatura de specialitate internațională, în interiorul căruia, pentru prima dată, caracteristicile agroturismului sunt pertinent identificate, astfel încât fenomenul poate, finalmente, beneficia de investigații mult mai nuanțate, din unghi epistemic, și de recomandări mult mai aplicate, în orizont social.

Material și metodă

Spre a evalua similitudinile și disimilitudinile dintre tipurile de agroturism, s-a utilizat analiza comparativă, cea mai relevantă în context, întrucât reușește să pună în lumină trăsăturile specifice dominante, cele care dau nota distinctivă a fenomenului agroturistic, distanțându-l decisiv de turismul rural.

Reglementări legislative europene. Foarte puține țări europene au definit și reglementat oficial agroturismul sau au creat un organism guvernamental specific de anvergură națională.

Tabelul 1. Reglementări legislative europene privind agroturismul [după 18, p. 254]

Țară	Terminologie	Definiție
Spania	agroturismo	<p>„Prin agroturism se înțelege furnizarea oricăror tipuri de servicii turistice remunerate, pentru motive recreaționale, în locuințe construite înainte de 1 ianuarie 1960, amplasate în zone non-urbane și în exploatații agricole, zootehnice sau forestiere și care angajează cel puțin jumătate UMU (Unitate de Muncă Umană).” [7, Art. 2, 2.]</p> <p>„Prin agroturism se înțeleg serviciile turistice prestate în exploatațiile agricole, cu condiția să fie complementare activității agricole, care este activitatea habituală și principală.” [8, Artículo 28, 1.]</p>
Polonia	agroturystyka	<p>„Actul privind Libertatea Activității Economice (<i>Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej</i>) permite fermierilor să furnizeze servicii de turism și catering ca activitate secundară în cadrul fermei, cu condiția să fie menținută funcția de producție agricolă drept activitate principală.” (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej (2004). <i>Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej</i> / Freedom of Economic Activity Act, după [14, p.5])</p>
Italia	agriturismo	<p>„Prin activități agroturistice se înțeleg activitățile de primire și ospitalitate desfășurate de fermieri [...], utilizându-și propria fermă, în conexiune cu activitățile de cultivare a pământului, silvicultură și creștere a animalelor.” [12, Art.2, 1.]</p>
Slovenia	kmečki turizem	<p>„În Slovenia, o conexiune strânsă între turismul la fermă și agricultură este determinată de Actul pentru Agricultură (<i>Zakon o kmetijstvu</i>, 2008). Acest document definește activitatea suplimentară în cadrul unei ferme active ca fiind asociată cu agricultura (sau silvicultura).” (Vlada Republike Slovenije. (2008). <i>Zakon o kmetijstvu (ZKme-1) / Agriculture Act</i>, după [4, p. 342])</p>
România	agroturism	<p>„Pensiunea agroturistică este o structură de primire turistică, având o capacitate de cazare de până la 8 camere, funcționând în locuințele cetățenilor sau în clădire independentă, care asigură, în spații special amenajate, cazarea turiștilor și condițiile de pregătire și servire a mesei, precum și posibilitatea participării la activități gospodărești sau meșteșugărești.</p> <p>În pensiunile agroturistice turiștilor li se oferă masa, preparată din produse majoritar naturale, din gospodăria proprie (inclusiv produse piscicole) sau de la producători/pescari autorizați, de pe plan local. Gazdele se ocupă direct de primirea turiștilor și de programul acestora pe tot parcursul sejurului pe care îl petrec la pensiune și vor însoți turiștii care participă la activitățile tradiționale, gospodărești sau meșteșugărești.</p> <p>În cadrul pensiunilor agroturistice se desfășoară cel puțin o activitate legată de agricultură, piscicultură, pescaturism, recoltat de stuf, creșterea animalelor, cultivarea diferitelor tipuri de plante, livezi de pomi fructiferi sau se desfășoară o activitate meșteșugărească, cu un atelier de lucru, din care rezultă diferite articole de artizanat.” [1, Norme metodologice, Anexa 1.5, pct. 3, 4 și 5.]</p>

Rezultate și discuții

În 2010 apare prima tipologie a agroturismului la nivel mondial, cea a lui Phillip et al. (2010). Premiera se datorează unei echipe de cercetători scoțieni, care își fundamentează clasificările pornind de la trei caracteristici esențiale: (1) prezența unei ferme active/funcționale; (2) natura relației turiștilor cu activitățile agricole din fermă; (3) autenticitatea experienței agricole. Ulterior, în 2014, autorii, Flanigan et al. (2014), revin asupra tipologiei, nuanțând-o prin prisma înțelegerii nemijlocite a fenomenului de către diverși actori implicați în mod cotidian în acest demers, atât din rândul prestatorilor de servicii, cât și al beneficiarilor. Tipologia din 2010, de sorginte livrescă, constituie o sinteză a literaturii de specialitate, în timp ce tipologia din 2014, de factură mixtă, integrează și înțelegerea empirică a fenomenului, atât sub raportul cererii, cât și al ofertei, prin intermediul a 47 de interviuri realizate în 25 de locații situate în 5 arii geografice de pe teritoriul Scoției.

Anterior, în 2013, apăruse prima cercetare pe plan internațional care pune în balanță viziunea prestatorilor cu cea a beneficiarilor, prin recurs la sondaje electronice realizate în cadrul a două dintre statele federației americane, Missouri și Carolina de Nord, apelându-se la 1.119 rezidenți, 797 fermieri și 512 universitari implicați în programe educaționale de asistență agricolă și agroturistică (*extension faculty*). Miza autorilor, Gil Arroyo et al. (2013), era testarea empirică a cadrului tipologic propus în 2010, noua imagine asupra fenomenului agroturistic vădind, însă, neconsonanțe cu reprezentarea originară.

Autorii admit că ambele demersuri trebuie privite sub rezerva caracterului contextual al rezultatelor, întrucât, pe de o parte, percepțiile sunt inerent tributare orizontului socio-economic și cultural căruia îi aparțin respondenții, iar, pe de altă parte, eșantioanele au fost, într-un caz (2014), insuficient de ample numeric, iar în celălalt caz (2013), rezidenții (beneficiari efectivi și potențiali) au fost aleși non-aleatoriu.

În 2013, într-un studiu axat pe analiza unui proiect de agroturism ecologic propus de o fermă italiană, autoarea, Ciervo (2013), extinde schema din 2010 prin introducerea unei noi categorii, așa-numitul „agroturism deschis” (*open agritourism*), în relație dihotomică cu agroturismul de tip „comercial”.

În 2016 se configurează a cincea clasificare, dar care, de astă dată, nu discriminează între tipurile de agroturism, ci între așa-numita categorie a „agroturismului autentic” și formele înșelătoare, improprii, care, pe cât de frecvent, pe atât de neîntemeiat, susține autorul, sunt asimilate agroturismului. În accepțiunea cercetătorului german, Streifeneder (2016), „turismul rural” (*rural tourism*) reprezintă denominația generică ce subsumează două tipuri de practici turistice desfășurate la țară: „agroturismul autentic” (*authentic agritourism*) și „turismul rustic” (*countryside tourism*), ultimul neavând în mod necesar o dimensiune agricolă.

Voi zăbovi, în cele ce urmează, asupra acestor abordări.

1. Working farm — non-working farm

Phillip et al. identifică cinci tipuri de agroturism, plecând de la criteriul definitoriu al existenței / non-existenței unei ferme agro-zootehnice funcționale.

(1) *non-working farm agritourism*: turiștii sunt cazați la o fermă agro-zootehnică nefuncțională, cu rol eminent decorative, asistă la practici tradiționale desfășurate în locații din afara fermei (tunderea oilor la o fabrică de lână etc.), iau, spre exemplu, lecții de echitație, cumpără produse agro-alimentare din piețe de profil;

(2) *working farm, passive contact agritourism*: ferma agro-zootehnică este activă, dar asigură numai fundalul pentru activități turistice, în sensul de a oferi doar cazare și mic dejun, evitându-se

orice interferență din partea oaspeților în dinamica fermei, în timp ce aceștia iau parte, spre exemplu, la o nuntă celebrată într-o podgorie etc.;

(3) *working farm, indirect contact agritourism*: turiștii nu iau contact cu practicile agricole, ci doar cu produsele agricole, consumate la fermă sau în localurile din zonă ori achiziționate din magazine agro-limentare, sau asistă la procesări *ad hoc*, ilustrative (fabricarea untului, vizita la o vinărie etc.); de asemenea, sunt prezente așa-numitele *crop mazes*, lanurile de porumb cultivate în formă de labirint, spre deliciul privitorului;

(4) *working farm, direct contact, staged agritourism*: turiștii vin în contact direct cu activitățile agricole, dar acestea sunt „puse în scenă”, într-o regie care fie le „reproduce” (ferma model, experimentală, *model farm*), fie le „organizează” (vizitarea fermei, *farm tour*); de asemenea, sunt replicate îndeletnicirile clasice, *farming demonstrations* (mulsul vacilor, mânatul oilor etc.) și este îngăduit contactul fizic cu animalele (mângâiere, hrănire);

(5) *working farm, direct contact, authentic agritourism*: turiștii participă efectiv la muncile specifice (mulsul vacilor, strânsul recoltei etc.), inclusiv prin prestații de tip WWOOF (World Wide Opportunities on Organic Farms / OFBLI), recompensate de către gazde prin cazare și masă gratuite.

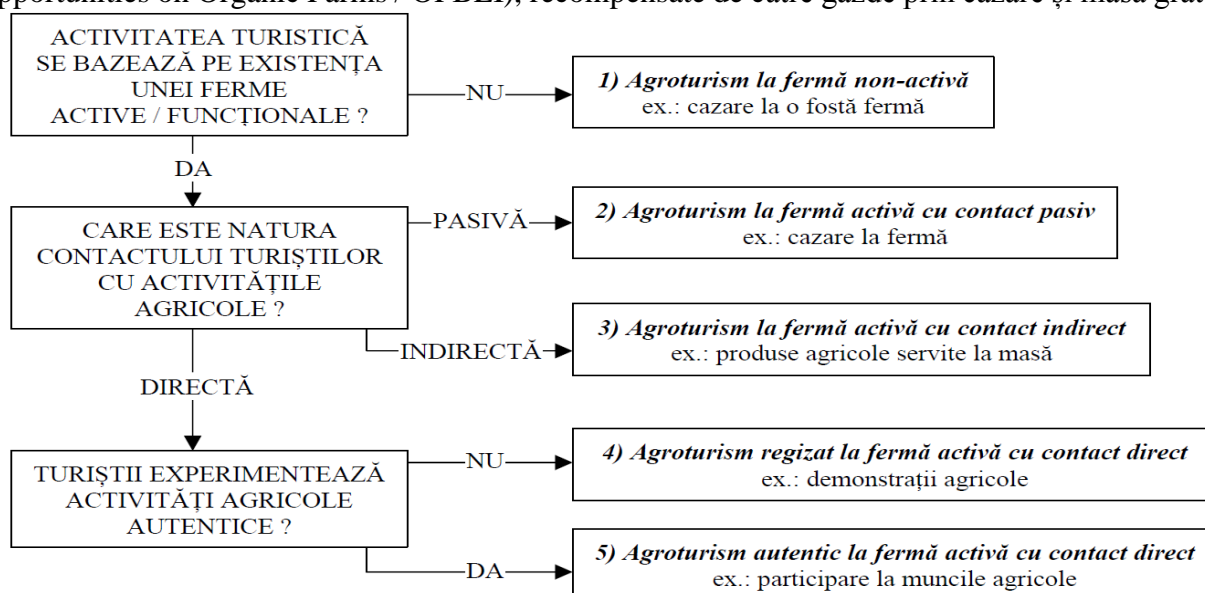

Figura 1. Tipologia agroturismului, 2010 [17, p.756]

Flanigan et al. amendează schema, rafinând-o.

Iată care sunt noile categorii, consubstanțiale celor dintâi:

(1) *non-working farm indirect interaction agritourism (NWFII)*: cazare și activități turistice în ambianța unei foste ferme (echitație etc.); piețe și magazine agro-alimentare, restaurante cu produse agricole locale etc. Într-un cuvânt, categoriei i se circumscriu toate produsele agroturistice apte să pună în valoare stilul de viață agrar tradițional, dar care nu sunt administrate de fermieri. De aici și caracterul lor controversat, din pricina lipsei de specificitate în raport cu turismul rural: “their likeness to generic rural tourism” [9, p.399];

(2) *non-working farm direct interaction agritourism (NWFDI)*: produse de la ferme cândva active sau din afara fermelor, demonstrații agricole (*farm demonstrations*), ferme model (*model farms*), atracții ce țin de patrimoniul agricol, târguri și spectacole agricole;

(3) *working farm indirect interaction agritourism (WFII)*: cazare și mic dejun la fermă, în cabane cu auto-catering, în campinguri; magazine agro-alimentare și restaurante cu produse agricole locale, atracții constând în procesarea de produse agricole; activități în aer liber (ATV-uri, echitație, sporturi de teren); facilități recreative (terenuri de golf, piste pentru ciclism, iazuri de pescuit); atracții pentru vizitatori (parcuri de joacă pentru copii, atracții ale naturii);

(4) *working farm direct staged interaction agritourism (WFDSI)*: interacțiunea, deși directă, cu animale, culturi, echipamente și procese agricole, nu e genuină, ci regizată, adică „reprodusă” sau „organizată”, spre beneficiul turistului (ferme deschise, tururi de fermă etc.);

(5) *working farm direct authentic interaction agritourism (WFDAI)*: participare propriu-zisă și voluntară la muncile agricole, turiștii contribuind, prin investiție de efort fizic, la economia fermei; masiv voluntariat de tip WWOOF (agricultură biologică, culturi sezoniere de fructe și legume etc.).

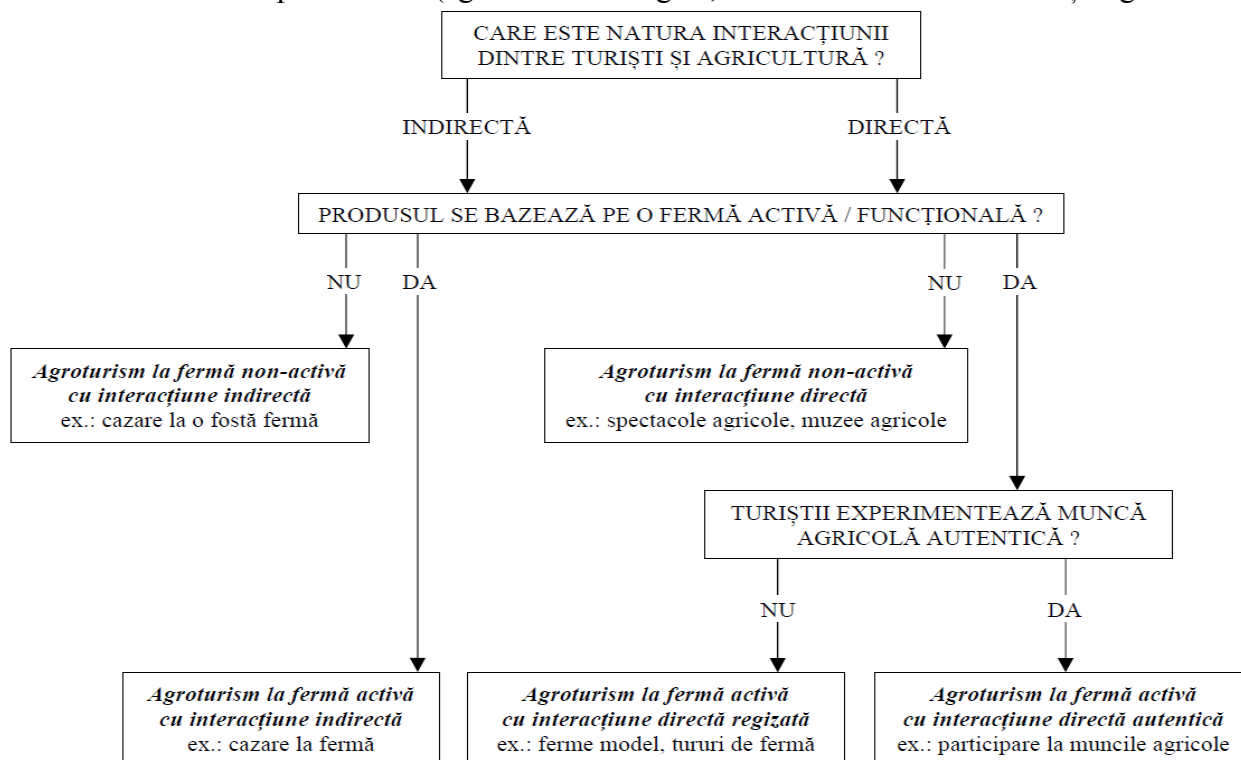

Figura 2. Tipologia agroturismului revizuită, 2014 [9, p.399]

2. Commercial agritourism — open agritourism

Ciervo adaugă al șaselea tip de agroturism tipologiei din 2010:

(6) *working farm, direct contact, open agritourism*: scopul fundamental al turistului este acela de „a cunoaște și a învăța despre cultura rurală” și de aceea „agroturismul deschis” se întemeiază pe “tourist’s purpose for experiencing authentic agricultural activities: knowledge rural values and lifestyle, learning agricultural and handcraft activities.” [3, p. 331]

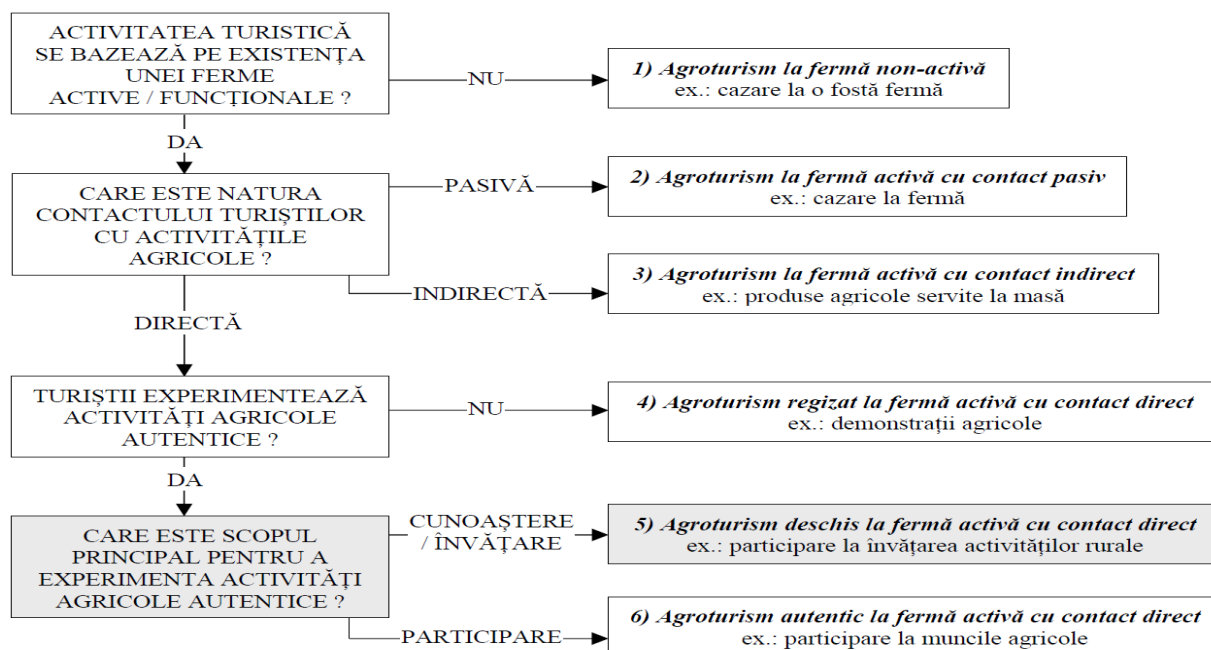

Figura 3. Tipologia agroturismului adăugită, 2013 [3, p.332]

Prin contrast, „agroturismul comercial” se desparte tot mai mult de agricultură, focalizându-se, în schimb, pe “*comfort solutions, more and more differentiated modern services and the offer of various activities*” [3, p. 335]. Rezultatul este obiectificarea universului rural: “*commodification of rural world, landscapes, traditions and territorial identity*” [3, p. 335].

Agroturismul deschis, participativ, are adepți și în literatura economică românească: „Atenția noastră și a tuturor acelor care doresc transformarea turismului românesc într-unul de succes trebuie să fie îndreptată spre următoarele aspecte: [...] inițierea și organizarea unor forme de turism inedite pentru România și de mare interes pentru străini, din categoria *turismului interactiv*, care să treacă dincolo de contemplarea orizontului de viață al gazdei (comunitate sau individ), prin asumarea de către turist a unor activități practice, cum ar fi, de pildă, participarea la împăduriri, la marcarea traseelor turistice, la amenajarea peșterilor, la săpături arheologice sau, în registrul familial specific agroturismului, la activități domestice și agricole, spre exemplu prepararea cinei, mulsul vacilor, cositul și strânsul fânului, culesul recoltei etc. În acest caz, s-ar putea ține seama, în stabilirea prețurilor, de contribuția efectivă a turistului, în măsura în care implicarea este reală. Apreciem că astfel de activități nu încalcă una dintre cerințele esențiale, anume aceea ca demersul turistic să fie nelucrativ.” [19, p. 183]

3. Countryside tourism — authentic agritourism

Streifeneder intră în polemică cu toate clasificările anterioare.

Autorul distinge între „agroturismul autentic” (*authentic agritourism*), care are drept criterii specifice “*a working farm with agricultural activities [...], an unaltered agricultural setting, and offers closely linked to farming*”, și „turismul rustic” (*countryside tourism*), compus din “*other types of rural tourism not necessarily linked to effective agricultural production activities*” [18, p. 251].

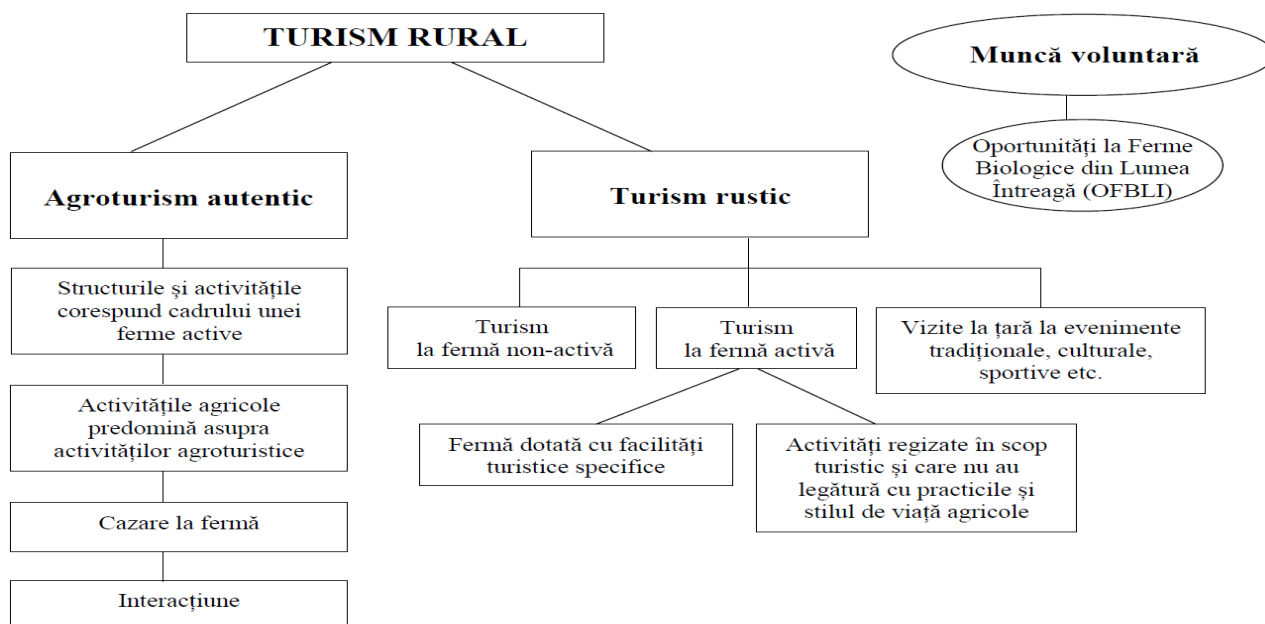

Figura 4. Clasificarea turismului rural, 2016 [18, p.259]

„Turismul rural” (*rural tourism*) este “a well-acknowledged umbrella term for every touristic activity or offer (incl. authentic agritourism) within rural areas.” [18, p. 259]. În plus, trebuie disjuns de “non-touristic volunteer work experiences or activities such as WWOOF or active working periods on farms including covering (additional) workloads with their workforce in return for money, board and/or lodging.” [18, p. 259]

„Agroturismul deschis”, în măsura în care presupune muncă fizică în schimbul cazării și al mesei, cum reiese din [3, p. 330-331], este radical diferit față de agroturismul autentic, avertizează autorul, întrucât “it represents a volunteer work experience and not a touristic stay on a farm” [18, p. 258].

Concluzii

Nu există, în prezent, o tipologie general valabilă a agroturismului.

Din pricina subiectivității intrinseci oricărei receptări (prestatori de servicii, beneficiari efectivi și potențiali, universitari implicați în programe educaționale de asistență agricolă și/sau agroturistică, agenții guvernamentale, firme rurale locale etc.), sunt șanse minime ca o asemenea tipologie să se poată formula vreodată.

În schimb, tipologiile agroturistice geografic contextualizate pot căpăta un grad înalt de acuratețe și o extindere remarcabilă, cu condiția să se fundamenteze pe percepțiile unui număr cât mai amplu și mai variat de actori sociali.

De la prima încercare de tipologizare (2010) și până la cea din urmă (2016), agroturismul și-a dezvăluit progresiv chipul, pe căi catafactice și apofatice deopotrivă. Esența sa rămâne neîndoios legată de una dintre cele mai complexe și mai vechi relații umane – cea cu „Pământul-Momă”.

Bibliografie

1. Autoritatea Națională pentru Turism. Ordinul 65/10.06.2013 pentru aprobarea Normelor metodologice privind eliberarea certificatelor de clasificare a structurilor de primire turistice

- cu funcțiuni de cazare și alimentație publică, a licențelor și brevetelor de turism. *Monitorul Oficial*, 353 bis. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/205610>.
2. Busby Gr., Rendle S. The transition from tourism on farms to farm tourism. In: *Tourism Management*, 2010, 21, p.635-642.
 3. Ciervo M. Agritourism in Italy and the local impact referring to Itria Valley. The organic firm “Raggio Verde” and its ecological agritourism project. In: *European Countryside*, 2013, nr.5(4), p.322-338.
 4. Cigale D., Lampič B., Potočnik-Slavič I. Interrelations between tourism offer and tourism demand in the case of farm tourism in Slovenia. In: *European Countryside*, 2013, nr.4, p.339-355.
 5. Clarke J. (1999). Marketing structures for farm tourism: Beyond the individual provider of rural tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 7(1), 26-47.
 6. Colton, John W.; Bissix, Glyn. Developing agritourism in Nova Scotia: Issues and challenges. In: *Journal of Sustainable Agriculture*, 2005, nr.27(1), p.91-112.
 7. Comunidad Autónoma de las Islas Baleares. Decreto 62/1995, de 2 de junio. Regula la prestación de servicios técnicos en el medio rural. *Boletín Oficial de las Islas Baleares*, 80.
 8. Comunidad Autónoma de Extremadura. Decreto 87/2007, de 8 de mayo. Ordenación y clasificación del alojamiento turístico en el medio rural. *Diario Oficial de Extremadura*, 55.
 9. Flanigan Sh., Blackstock K., Hunter C. Agritourism from the perspective of providers and visitors: A typology-based study. In: *Tourism Management*, 2014, nr.40, p.394-405.
 10. Gil Arroyo C., Barbieri C., Rozier Rich S. Defining agritourism: A comparative study of stakeholders’ perceptions in Missouri and North Carolina. In: *Tourism Management*, 2013, nr.37, p.39-47.
 11. Governo della Repubblica Italiana. Legge 5 dicembre 1985, n.730: Disciplina dell’agriturismo. *Gazzetta Ufficiale*, 295.
 12. Governo della Repubblica Italiana. Legge 20 febbraio 2006, n.96: Disciplina dell’agriturismo. *Gazzetta Ufficiale*, 63.
 13. Hernández-Maestro R. M. La normativa española sobre turismo rural. In: *Estudios Turísticos*, 2010, nr.183, p.25-41.
 14. Kubal M., Mika M. Agritourism in Poland – The legal model and the realities of the market. In: *Current Issues of Tourism Research*, 2012, nr.1, p.4-11.
 15. McGehee Nancy G., Kim K. Motivation for agri-tourism entrepreneurship. In: *Journal of Travel Research*, 2004, nr.43, p.161-170.
 16. Nilsson Per Å. Staying on farms: An ideological background. In: *Annals of Tourism Research*, 2002, nr.29(1), p.7-24.
 17. Phillip Sh., Hunter C., Blackstock K. A typology for defining agritourism. In: *Tourism Management*, 2010, nr.31, p.754-758.
 18. Streifeneder Th. Agriculture first: Assessing European policies and scientific typologies to define authentic agritourism and differentiate it from countryside tourism. In: *Tourism Management Perspectives*, 2016, nr.20, p.251-264.
 19. Talabă I., Crețu E. M., Apetrei R. M. Turism în Carpații Occidentali. Cunoaștere, analiză, valorificare, dezvoltare, perspective. Iași: Tehnopress, 2018.
 20. Veeck Gr., Che D., Veeck Ann. America’s changing farmscape: A study of agricultural tourism in Michigan. In: *The Professional Geographer*, 2006, nr.58(3), p.235-248.

UDC: 338.1

JEL Classification: D01, J50, K23

PRINCIPLES OF TRAINING OF THE ANTI-CRISIS MANAGEMENT MODEL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

PRINCIPIILE DE FORMARE A MODELULUI DE GESTIUNE ANTICRIZA A INTREPRINDERILOR MICI SI MIJLOCII

*TARANENCO Lilia, Phd
Free International University of Moldova, Chisinau*

*TARANENCO Lilia, doctor în științe economice,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Given the strong market competition, many companies of different legal forms are in difficult financial and economic situation. This affects both limited companies and many smaller business organizations. Therefore, managers and owners assume the task of ensuring a stable and sustainable position of business and crisis prevention. Also, market economic relationships require the use of efficient managerial methods and the entire managerial potential existing in the enterprise.*

Adnotare: *În condițiile unei puternice competiții pe piață multe întreprinderi de diferite forme organizatorico-juridice se află în situații economice și financiare dificile. Această acutizare afectează atât societățile pe acțiuni, cât și multe alte structuri antreprenoriale de dimensiuni mai mici. Prin urmare, conducătorii și proprietarii își asumă sarcina asigurării unei poziții stabile și durabile a activității întreprinderilor și prevenirea situațiilor de criză. De asemenea, relațiile economice de piață solicită utilizarea unor metode manageriale eficiente și a întregului potențial managerial existent în activitatea întreprinderii.*

Keywords: *small and medium enterprises (SMEs), management model, economic crises, managerial methods.*

Cuvinte cheie: *întreprinderi mici și mijlocii, model de gestiune, management anticriză, metode manageriale.*

Introducere

În condițiile unei puternice competiții pe piață multe întreprinderi de diferite forme organizatorico-juridice se află în situații economice și financiare dificile. Această acutizare afectează atât societățile pe acțiuni, cât și multe alte structuri antreprenoriale de dimensiuni mai mici. Prin urmare, conducătorii și proprietarii își asumă sarcina asigurării unei poziții stabile și durabile a activității întreprinderilor și prevenirea situațiilor de criză. De asemenea, relațiile economice de piață solicită utilizarea unor metode manageriale eficiente și a întregului potențial managerial existent în activitatea întreprinderii.

Material și metodă

În diferite concepte, managementul anticriză este tratat ca o situație de prevenire a falimentului sau de gestiune a întreprinderii în situații de risc. Așadar, Burlacu N. și Tcaci C. consideră managementul anticriză ca o activitate administrativă generală de transformare a organizației din stare instabilă (stagnare, colaps) în stare de reproducție echilibrată. De asemenea, managementul anticriză reprezintă una dintre formele specifice de gestiune a organizației, ce se caracterizează prin cerințe sporite față de componenta analiză și pronosticare a deciziilor și acțiunilor administrative [2, p.56].

Alți autori consideră că managementul anticriză reprezintă [3, p.89]:

- analiza mediului macro și microeconomic și determinarea misiunii întreprinderii;
- cunoașterea mecanismului economic de prevenire a situațiilor de criză și crearea sistemului de scanare a mediului intern și extern al întreprinderii în scopul depistării timpurii a semnalelor care amenință apariția crizei;
- controlul strategic al firmei și elaborarea unei strategii care ar preveni insolabilitatea ei;
- evaluarea operativă și analiza situației financiare a întreprinderii și identificarea posibilei apariții a falimentului;
- elaborarea politicii adecvate în condițiile apariției crizei și ieșirea întreprinderii din această situație;
- evidența permanentă a riscului antreprenorial și elaborarea măsurilor de reducere a acestuia.

Autorul articolului definește managementul anticriză ca fiind un proces managerial de prevenire a situației de criză, care contribuie la realizarea obiectivelor întreprinderii și tendințelor de dezvoltare. Este procesul de analiză a simptomelor de criză, măsurilor de reducere a consecințelor negative ale crizei și utilizarea factorilor pentru dezvoltarea ulterioară a întreprinderii.

Managementul anticriză este eficient nu doar în situații de criză și ieșire din criză, dar și pentru previzionarea crizelor la întreprindere. Scopul acestui proces este de a preveni situația de insolabilitate a întreprinderii, iar aceasta constituie ultima etapă a crizei. Prin urmare, necesitatea de gestiune a crizelor apare cu mult mai devreme.

Managementul anticriză trebuie să aibă însușirile care ar reduce la minim influența factorilor negativi asupra sistemului economic și organizațional al întreprinderii. În acest sens, esența managementului anticriză constă în următoarele:

- criza poate fi anticipată, așteptată și provocată;
- criza în anumită măsură poate fi accelerată;
- la apariția crizei este necesar a pregăti instrumentele manageriale care ar reduce riscul influenței acestui flagel;
- criza poate fi atenuată;
- procesul de gestiune în condițiile crizei necesită cunoștințe speciale, experiență și artă;
- în anumită măsură situațiile de criză pot fi controlabile;
- gestiunea activităților de ieșire din criză pot contribui la reducerea consecințelor negative ce pot apărea în perioada crizei.

Gestiunea crizelor poate fi diferită, în funcție de diversitatea crizelor. Această diversitate este proprie sistemului și procesului de gestiune (algoritmul elaborării deciziilor manageriale) și anume a mecanismului de gestiune.

Gestiunea anticriză, ca funcție, asigură minimizarea daunelor crizei și ajută la stabilirea controlului asupra situației. În contextul problemelor analizate în prezenta lucrare, gestiunea anticriză

reprezintă sistemul de măsuri care permit întreprinderii cu consecințe negative minime ale activității să iasă din situația de criză și în același timp să obțină avantaje majore.

Metodologia managementului anticriză reprezintă un set de măsuri și decizii manageriale orientate spre prevenirea, controlul și minimizarea riscurilor crizei [1, p. 67].

Există diverse principii de formare a mecanismului de gestiune anticriză a întreprinderii. La baza acestora stau două orientări, și anume, teoria managerială și reglementarea guvernamentală (legislația).

Mecanismul format în baza reglementării guvernamentale este orientat spre soluționarea civilizată a conflictului apărut în relațiile de piață între toți participanții. De exemplu, unul dintre mecanismele de soluționare a conflictelor dintre debitori și creditori, în limitele legislației, este mecanismul insolabilității. Se consideră că în cazul insolabilității se pot utiliza cele mai efective metode de gestiune a situației financiare nefavorabile. Scopul legislației cu privire la insolabilitate constă în menținerea viabilității firmei și asigurarea protecției intereselor creditorilor și satisfacerea creanțelor acestora.

Aceste scopuri conțin în sine contradicții în soluționarea conflictelor apărute în relațiile subiecților activității economice. De exemplu, la efectuarea primelor plăți este respectat principiul social, adică, în primul rând sunt rambursate datoriile față de cetățenii pentru care debitorul poartă răspundere privind daunele cauzate, iar în al doilea rând – datoriile privind retribuirea muncii față de salariați, ceea ce încalcă echilibrul dintre interesele angajaților și angajatorilor în situația de recesiune.

La mecanismul gestiunii anticriză se referă procedurile prevăzute de legislație precum asanarea, îmbunătățirea financiară, supravegherea, gestiunea externă, administrarea judiciară, acordul de pace. În contextul măsurilor propuse, esența acestora constă în următoarele:

- asanarea: reprezintă măsurile de restabilire a capacității de plată a întreprinderii debitoare utilizate de proprietari, creditori sau persoane terțe;
- îmbunătățirea financiară: este o măsură de restabilire a capacității de plată a întreprinderii debitoare prin acordarea ajutorului financiar proprietarilor, creditorilor sau persoanelor terțe;
- supravegherea: procedura judecătorească aplicată întreprinderii din momentul depunerii cererii în instanța de judecată despre recunoașterea întreprinderii în situație de insolabilitate. Scopul acestei proceduri constă în asigurarea securității și integrității patrimoniului întreprinderii insolabile pe durata analizei situației ei financiare;
- gestiunea externă: este procedura judecătorească aplicată întreprinderii debitoare în scopul restabilirii capacității de plată prin transmiterea responsabilităților de gestiune a întreprinderii unui organ extern;
- acordul de pace: atingerea unui compromis între interesele creditorilor și proprietarilor întreprinderii cu privire la termenul de plată, amânare sau reducere a datoriilor întreprinderii debitoare.

Rezultatul utilizării acestor metode pentru întreprinderea insolabilă constă în restabilirea capacității de plată, îmbunătățirea indicatorilor financiari, restructurarea și dezvoltarea durabilă a afacerii. Acestea reprezintă un set de instrumente optimiste care contribuie la formarea mecanismului eficient de gestiune anticriză.

Pe lângă avantajele specificate, există și dezavantaje. În grupul strategiilor radicale se includ lichidarea benevolă a întreprinderii, administrarea judiciară și lichidarea silită:

- lichidarea benevolă este procedura de lichidare a întreprinderii insolabile efectuată de proprietarii întreprinderii sub controlul creditorilor;

- administrarea judiciară este procedura de falimentare a întreprinderii debitoare în cazul în care este recunoscută ca insolubilă în urma deciziei instanței de judecată privind lichidarea debitorului și vânzării proprietății acestuia;
- lichidarea silită este procedura de insolabilitate a întreprinderii debitoare, scopul căreia constă în vânzarea rapidă a proprietății și lichidarea urgentă a debitorului.

Rezultatul utilizării variantelor radicale constă în lichidarea debitorului în calitate de persoană juridică, vânzarea activelor, repartizarea resurselor umane.

În Republica Moldova, utilizarea unui mecanism legislativ de gestiune anticriză a întreprinderilor mici și mijlocii întotdeauna a fost unul problematică. În primul rând, antreprenorul, acționând în nume propriu și folosind propriul patrimoniu, încearcă să gestioneze afacerea astfel, încât în situații dificile să nu o falimenteze.

Modul de desfășurare a procedurii de insolabilitate a întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova este reprezentat în figura 1.

Mecanismul managementului anticriză a întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova format în baza sistemului economic este orientat spre soluționarea problemelor dintre subiecții activității economice cum ar fi întreprinderea debitoare și creditorii, proprietari, salariați și alții. Toți acești subiecți înțeleg că falimentul întreprinderii debitoare nu soluționează problemele economice apărute. Deseori, participanții la afaceri sunt nevoiți să meargă unul în întâmpinarea celuilalt, îngrijorându-se de faptul că criza, răspândindu-se conform principiului „domino”, poate afecta activitatea lor. Aceștia pot recurge la încheierea unui acord de pace cu condiția să nu ducă partenerul la faliment. De aceea, elaborarea mecanismului de soluționare a situației de criză pentru IMM reprezintă un element important.

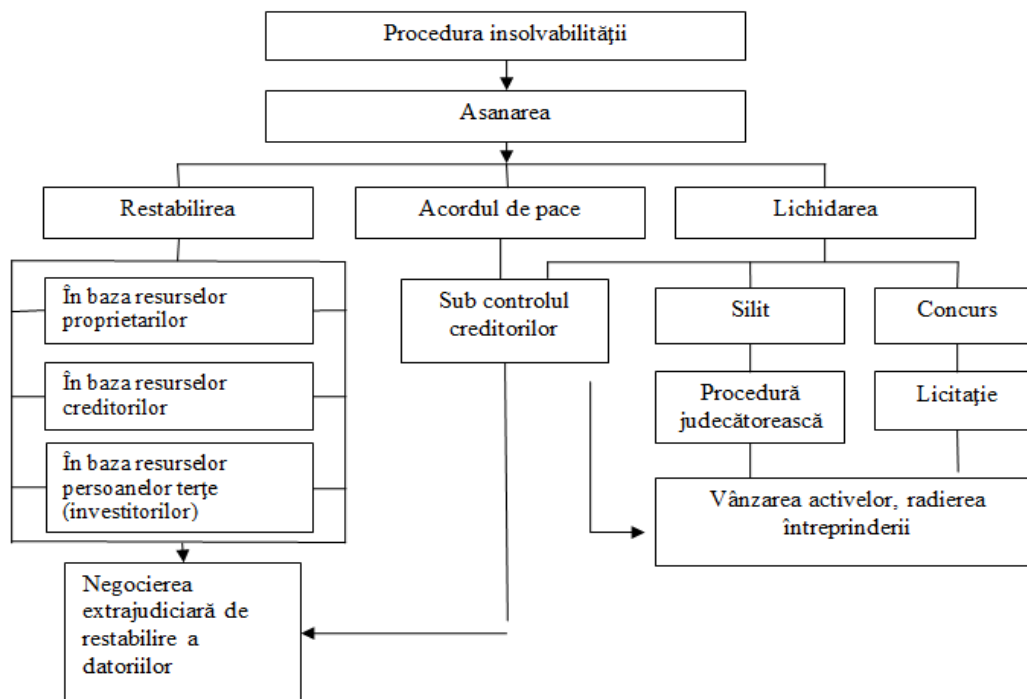

Figura 1. Modul de efectuare a procedurii de insolabilitate [2, p.85]

De asemenea, experții subliniază dependența în linii mari a procedurii de ieșire din criză a întreprinderii debitoare de dimensiunile sale.

În opinia autorului, cu cât este mai mare întreprinderea debitoare, cu atât mai dificile sunt procedurile de ieșire din criză. Procedura insolvenței pentru întreprinderile mari se încheie deseori prin proceduri judecătorești, metodă specificată și de autor în figura 1.

Utilizarea măsurilor de restabilire a întreprinderii în această situație este foarte dificilă, iar semnarea unui acord de pace este practic imposibilă. Recunoașterea întreprinderii de către instanța de judecată ca fiind insolubilă este una dintre metodele de lichidare a activității ei economice.

Mecanismul de gestiune, care este menit să depășească situațiile de criză a întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova și să le asigure o dezvoltare durabilă, din punct de vedere al metodelor economice, este constituit din următoarele elemente sau subsisteme:

- monitoringul activității întreprinderii;
- managementul financiar;
- managementul organizatoric și de producere;
- planificarea afacerii anticriză.

1. Monitoringul ca element al mecanismului de gestiune anticriză a activității întreprinderii reprezintă starea exactă specifică tuturor parametrilor și caracteristicilor procesului de funcționare în scopul luării deciziilor manageriale.

Deciziile luate de conducerea întreprinderii pot fi clasificate în funcție de nivelul de incertitudine a mediului exterior cum ar fi:

- situația incertitudinii joase se caracterizează prin faptul că conducătorul cunoaște exact variantele posibile de acțiune ale angajaților și rezultatul realizării fiecărei variante;
- situația riscului exterior: conducătorul nu cunoaște rezultatul concret, dar cunoaște probabilitatea fiecărui rezultat;
- situația incertitudinii înalte: conducătorul nu posedă informații clare despre posibilele rezultate și nu poate evalua probabilitatea obținerii acestor rezultate.

Întreprinderea nu-și poate gestiona activitatea fără a prevedea rezultatele ce pot fi obținute, poziția pe piață, corelația dintre venituri și cheltuieli, factorii care pot influența dezvoltarea sa. De aceea, autorul tezei consideră că întreprinderea are nevoie de un diagnostic al activității sale care trebuie efectuat în perioade scurte de timp și care să determine situația actuală a acesteia.

Pentru aceasta, orientările de bază sunt următoarele:

- evaluarea obiectivă a rezultatelor activității;
- evidențierea complexă a rezervelor neutilizate;
- controlul îndeplinirii planurilor și bugetelor;
- planificarea științifică și prognozarea activității.

În baza rezultatelor obținute poate fi prevăzută situația activității întreprinderii.

2. Managementul financiar. Organizarea gestiunii financiare eficiente a resurselor se efectuează în limitele managementului financiar. Managementul financiar este elementul de bază al gestiunii anticriză. Acesta reprezintă ansamblul elementelor strategice și tactice în asigurarea financiară a activității de antreprenariat, care permite gestionarea corectă a resurselor bănești și găsirea deciziilor optime. În procesul de gestiune a întreprinderilor care se află în situația de criză este necesar a intensifica controlul asupra resurselor bănești. Una dintre sarcinile importante ale managementului financiar în condițiile de criză, după cum s-a menționat anterior, este analiza situației financiare a întreprinderii. Economia de piață a elaborat un sistem complex de metode financiare care

contribuie la protecția întreprinderii de situația de insolvabilitate. Prin urmare, autorul consideră că un rol important în mecanismul managementului anticriză îl joacă managementul financiar.

3. Managementul organizațional și de producere. Managementul organizatoric și de producere reprezintă totalitatea metodologiilor cu caracter organizatoric orientate spre creșterea eficacității procesului de producere în sporirea competitivității producției. El constituie baza activității tuturor elementelor structurale de gestiune a întreprinderii independent de forma organizatorico-juridică. Diferitele mecanisme organizatorice contribuie la atenuarea situației de criză în procesul activității economice sau la soluționarea problemei de incapacitate de plată a întreprinderii.

4. Planificarea afacerilor anticriză. Planul de afaceri reprezintă pentru IMM documentul de bază al îmbunătățirii situației financiare în care sunt analizate modificările ce au loc în activitatea întreprinderii, sunt determinate căile de depășire a situației de criză și prevenirea falimentului. În condițiile de criză, planul de afaceri al structurilor antreprenoriale mici și mijlocii este menit să asigure realizarea sarcinilor privind îmbunătățirea situației financiare. Modul de elaborare a planului de afaceri este descris în lucrările multor autori atât autohtoni, cât și străini. Un plan de afaceri reprezintă multe provocări și oportunități pentru un antreprenor începător, precum și șansa de a-și testa ideile, de a structura mai întâi toate oportunitățile și riscurile pe hârtie. Este un instrument de simulare a dezvoltării atât a succesului în afaceri, cât și a situației de eșec.

Pentru antreprenorii din Republica Moldova, managementul anticriză se realizează deseori în condiții de insuficiență de timp, resurse, inclusiv financiare, a climatului nefavorabil la întreprindere, înrăutățirea relațiilor cu creditorii, schimbarea permanentă a condițiilor de activitate.

Autorul menționează că principiile de bază ale planificării anticriză pentru întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova sunt:

- evaluarea critică a afacerii și a echipei de conducere în scopul evidențierii problemelor întreprinderii;
- elaborarea strategiei firmei și principalelor direcții de activitate;
- includerea în procesul de planificare a noilor planuri cum ar fi „Restructurarea datoriilor”, „Planul îmbunătățirii financiare a întreprinderii”, „Calculule privind creditorii”;
- claritate și precizie în conținutul tuturor planurilor;
- controlul realizării activităților planificate;
- supravegherea permanentă a modificărilor activităților;
- principiul priorității scopurilor și sarcinilor;
- elaborarea alternativelor, evaluarea eficacității economice a tuturor variantelor.

Caracteristica planului de afaceri ca document prioritar în procesul de gestiune anticriză constă în echilibrul dintre planul de afaceri și sarcinile stabilite în corespundere cu posibilitățile financiare reale ale întreprinderii. Planul de afaceri trebuie să fie asigurat în permanență cu resursele financiare necesare. Acesta determină caracterul proiectelor care sunt luate în considerație la elaborarea planului de afaceri privind îmbunătățirea activității întreprinderii.

Elaborarea planului de afaceri poate să atragă nu doar investitorii, dar și să servească drept punct de sprijin al managementului întreprinderii. Un proiect bine elaborat permite evidențierea punctelor slabe invizibile în activitatea întreprinderii.

Rezultate și discuții

Experiența națională a managementului întreprinderilor mici și mijlocii demonstrează că principala caracteristică a înrăutățirii situației economice a întreprinderii este neachitarea datoriilor, de aceea un rol important în gestiunea anticriză îl are managementul financiar. Însă managementul financiar nu va îndeplini sarcinile stabilite fără soluționarea problemelor care nu au legătură directă cu finanțele. Acestea sunt: dispunerea unei evidențe manageriale calitative, planificarea la timp, previziunea situației, asigurarea întreprinderii cu personal calificat. Prin urmare, pentru a îmbunătăți situația financiară a întreprinderii este necesar a îmbunătăți calitatea întregului proces de gestiune a întreprinderii.

Concluzii

Pentru economia de piață din Republica Moldova este absolut firesc când întreprinderile mici și mijlocii falimentează. Însă este nefiresc când lichidarea întreprinderilor creează bariere în dezvoltarea normală a economiei și o situație instabilă în societate. De aceea, un rol important în aceste condiții are formarea mecanismului managerial eficient, care să permită dezvoltarea durabilă a structurilor antreprenoriale mici și mijlocii din Republica Moldova.

Bibliografie

1. Burlacu N., Călugăreanu I. Managementul anticriză. Chișinău: ULIM, 2013. 327 p.
2. Burlacu N., Tcaci C. Viabilitatea întreprinderii prin managementul anticriză. Chișinău: ULIM, 2012. 291 p.
3. Patrașcu D., Roman A., Patrașcu T. Incursiuni în managementul anticriză. Chișinău: AAP, 2014. 392 p.

UDC: 334.4, 338.242

JEL Classification: D81, G32

THE IMPORTANCE OF RISK MANAGEMENT FOR MANAGERS

IMPORTANȚA MANAGEMENTULUI RISCULUI PENTRU MANAGERI

*HOD LECK, PhD student,
Institute of International Relations of Moldova, Chisinau
SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel*

*HOD LECK, doctorand,
Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău
SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel*

Abstract: *Accidents don't happen by themselves, they are caused accidentally, but being related to deliberate events. In most organizations in the world the most valuable asset is the human resource. The human workers are in charge of the planning, manufacturing, building, packing, shipping and selling of any kind of product. Workers who are injured affectively hinder the organizations goals. The immediate consequences are losses, immediate and long termed; therefore any injured worker affects the organizations resistance. Managers should investigate the causes of these accidents and thereby prevent future accidents and achieving goals they set for themselves regarding safety. Managers at all levels should pin-point the hazards and investigate the factors which could lead to accidents.*

Adnotare: *Accidentele nu se întâmplă de la sine, sunt provocate fortuit, în raport cu evenimentele deliberate. În majoritatea organizațiilor din lume cea mai valoroasă componentă este resursa umană. Angajații sunt responsabili de planificarea, fabricarea, construirea, ambalarea, transportarea și vânzarea oricărui tip de produs. Accidentarea angajaților afectează în mod firesc obiectivele organizațiilor. Consecințele imediate constau în pierderi pe termen lung și scurt, prin urmare, accidentarea oricărui angajat afectează reziliența organizațiilor. Managerii ar trebui să investigheze cauzele acestor accidente și astfel să le prevină pe viitor, realizându-și obiectivele pe care le-au stabilit în ceea ce privește siguranța. Managerii de la toate nivelurile ar trebui să pună în evidență riscurile și să investigheze factorii care ar putea duce la accidente.*

Keywords: *management, risk, accident, hazard, injury.*

Cuvinte cheie: *management, risc, accident, pericol, accidentare.*

Introduction

Immediate and critical factors in contrast to indirect, systemic and deep-seated factors. When discussing the causes of accidents one must distinguish between immediate factors which cause the accident directly and indirect factors which raise the probability for an accident, though not causing it directly. For instance, a forklift driver can miss and run over a stone on the road causing the forklift to tip over. The direct cause of this accident is the contact between the wheel and the stone and maybe

also the driver who was not paying enough attention. But this accident may have, in addition, more profound causes such as the driver being tired after a ten hour shift, poor maintenance of the factory roads, lack of safety guidance for the drivers etc. As demonstrated, there is a huge difference between the immediate and indirect causes. Therefore there are two main theories regarding accident causes; theories which focus mainly on the critical event that caused the accident (an event that can be referred to as the malfunction mechanism), and theories that focus mainly on the indirect and deep-seated causes. As can be deduced, theories that focus on the critical event are much simpler and don't deal with complicated theoretical considerations. Theories that focus on deep-seated causes are often more complex, are multi-layered and use theories from the fields of psychology and management. This paper will discuss both types of theories.

Early theories regarding safety [4,5] used phrases as "unsafe behavior" and "unsafe condition". Nowadays, the most advanced theories are inclusive theories which relate to factors such as immediate execution factors, management efficiency, management types regarding safety, risk management etc. This approach was developed in the late 70's during the convention of atomic energy in the US [7]. The theory maps out the hazard points which lead to the accidents, concerning the management level and the workers level. In fact the "root cause analysis" was adopted in Israel in 2000. The main idea is that each manager will be legally, lawfully, criminally and morally responsible to manage the risks on his watch [6].

Materials and methods of research

The authors of this papers studies the existing literature on risk management and its methods.

Basic models of accidents

Basic models of accidents try to describe or explain how the critical event that caused the accident happened without trying to explain the indirect and environmental factors that led to the accident. These models describe a typical chain of events that end with an injury in order to achieve a basic understanding of the malfunction mechanisms involved in accidents. Most of the more complex theories of accident causes are based on basic models that relate to the critical event that caused the injury. There are five major models that try to explain how the critical event happens:

The injury causation model- the "classic" safety model which is based on the presence of a risk factor that due to a "malfunction" or "error" caused the injury or damage.

Occupational hygiene model- this model explains the injury in terms of exposure of the human to the environment risk factor.

The "energy" model- this model sees the accident as a result of an uncontrolled energy passage through a man or equipment.

The "change" model- this model argues that at the base of any accident is a change in one of the regular stages of the work process.

The ergonomic model- this model sees the accident as a lack of compatibility between the organizations needs and the humans' actions.

Each one of these models is important in order to understand the occurrence of accidents, as each one of them focuses on the accident from a different point of view.

The injury causation model

This is the basic safety model which explains the occurrence of an accident as a combination of two factors:

1. A hazard with the potential of injury.

2. A “malfunction” or “error” which fulfilled the hazard potential and made the injury or damage possible.

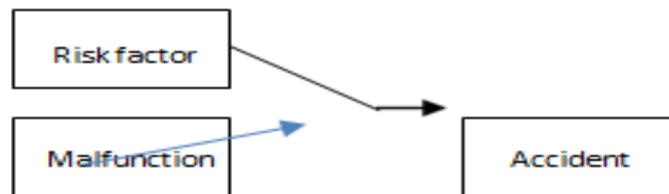

Figure 1. The injury causation model [9]

As described in illustration number 1, the presence of a risk factor is not enough to cause an accident. The potential for harm is fulfilled only if a malfunction or a deviation from normal work occurs as well. Wigglesworth (Wigglesworth [11]) described this model a little differently when replacing the phrase “malfunction” with “error” (no wonder he was a industrial psychologist, therefore preferring the word “error”) (see illustration number 2). He distinguished between an accident without injury that can be cause by an error with no risk factors present and an accident with injury that must involve the presence of a risk factor.

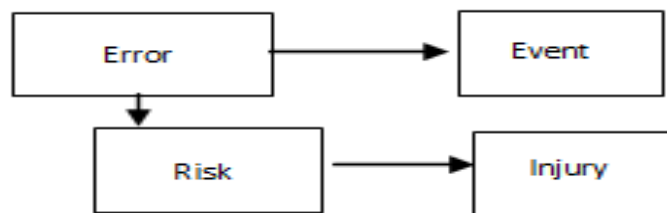

Figure 2. Wigglesworth’s model of injury [11]

What we can derive from this model in order to reduce the number of accidents is 1) to remove the risk factors (a solution that is not practical many times) or 2) preventing errors and malfunctions during the work process. This basic model is included in the more complex models presented next.

Occupational hygiene model

The occupational hygiene model uses the term of exposure to environmental risk factors. The human is exposed to harmful substances which are released to the air, and that is how he is injured (see illustration number 3).

Figure 3. The occupational hygiene model [10]

Results and considerations

There are six components in the occupational hygiene model:

1. Source: the source has a potential to release harmful substances into the environment. The most efficient way to prevent an injury is to replace the current source with a less dangerous source, or changing the process in a way that the source is less likely to release harmful substances (for example, working with standard pressure and temperature).
2. Emission: a substance emitted from the source, such as smoke, that has the potential to cause harm. Preventing an injury in this stage includes using means for preventing the harmful substance from being released into the air by using special devices for that purpose such as fume hoods, suction devices etc.
3. Transmission: the channel by which the harmful substance reaches the receiver in the working environment. Prevention in this stage can include building physical barriers, increasing the distance between the worker and the source and working in a ventilated work place.
4. Absorption: the entrance of the harmful substance in the receivers' body by means of breathing, injection etc. Prevention in this stage can include proper clothing and safety equipment, but also by using substances that cannot penetrate the human body (for example, using a weak beta radiation that cannot penetrate the clothes and skin).
5. Receiver: usually the meaning is the human that absorbs the substance. Prevention in this stage could be minimizing the time of exposure to the hazard: organizing the work in such a way that a minimum of workers will be present when the hazardous substance is released, changing positions between workers etc.
6. Result: controlling the possible outcome in two aspects: early detection of symptoms indicating an over-exposure (the worker should immediately stop the exposure), and medical care and first aid to decrease the effect of the exposure on the workers health.

The "energy" model

This model, which underlies many other more complex theories, defines the accident as an uncontrolled energy passage through a man or equipment (see illustration number 4).

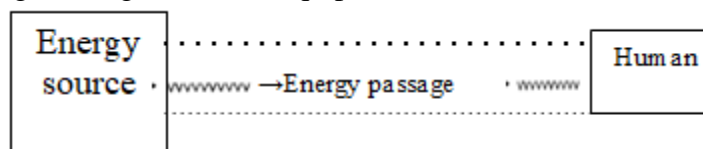

Figure 4. Johnsons' energy model [7]

The energy model focuses on the energy source which releases energy in the direction of the human. When there are no barriers between the source and the human an injury can occur. The energy could be one of many types such as physical, chemical, biological, electrical, kinetic energy etc. Barriers that can prevent the energy from reaching the human being are a major part of this model since they can prevent the injury. This model suggests four ways to prevent an injury:

Removing the source of energy (removing the risk factor).

Blocking the energy source and by that preventing the energy from spreading in the work place (building barriers, fences etc).

Separating the human from the energy source (physical separation such as a barrier or time based separation meaning preventing humans from being in the energy path when it is released from the energy source).

Protecting the human workers by proper safety equipment which prevents the hazard source from penetrating.

The “change” model

Work accidents are often the result of changes in the work method or in the working crew. A technique called change analysis, which is an accepted technique in investigating accidents in the chemistry and fuel industry, tries to pin- point the changes that occurred in the working zone near the time of the accident. This model assumes that any accident is caused by a change in one of the working processes or due to a new circumstance. Therefore, in order to understand the causes of the accident one must investigate and characterize those changes (see illustration number 5).

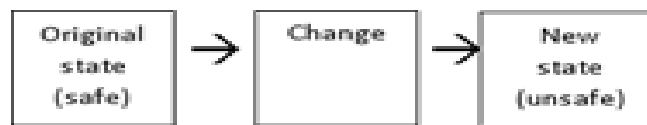

Figure 5. The change model [8]

Based on this model, the researchers Kepner and Tregoe [8] developed a six step technique to investigate the causes of accidents. This technique is particularly suitable for accidents where the causes for the occurrence are unclear (as seen in illustration number 6).

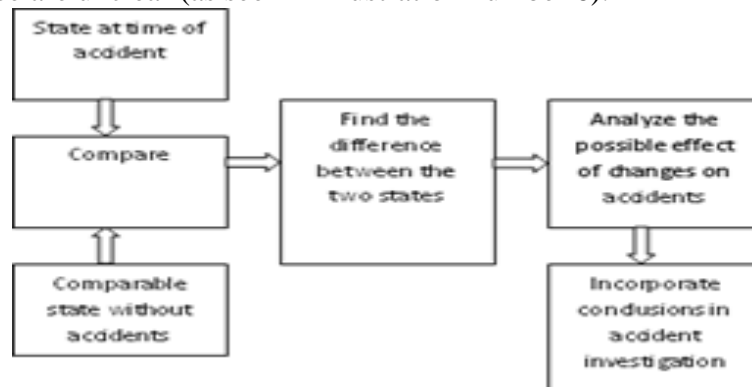

Figure 6. Ferry's change analysis technique [3]

This technique can be used not only for understanding the critical event but also in order to identify the indirect causes. In fact, this model is used also to identify system related causes and management causes but due to the techniques simplicity and implications on other models, I chose to present it in this section of basic models for accidents.

Bird and Loftus domino theory

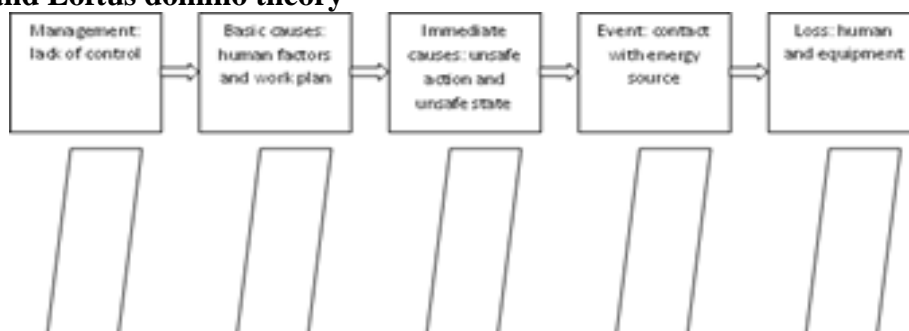

Figure 7. Bird and Loftus domino theory [1]

Bird and Loftus (Bird and Loftus, 1976 [1]; Evans and Parker, 2008 [2]) suggested an improved domino theory which includes the responsibility of the management in the event of an accident (see illustration 7).

Conclusions

An accident in the workplace is a malfunction. It is a malfunction in terms of the human behavior, of the technology, the work environment and in terms of the management in charge. The malfunctions in term of the management can refer to a lack of proper planning, lack of safety guidance for the workers, lack of supervision, and negligence in identifying hazards or finding proper solutions for known hazards.

What is in common for all of these malfunctions is related to the management style. The management's main goal is to organize and coordinate between the workers, the environment, and the technology. That is why it is imperative for a manager to understand and use risk management in every step of the working process regarding his workers. Questions he must ask himself are is the worker qualified to undertake the task and does he know what is expected of him? Are the machines intact? Is the working environment safe and pleasant (for instance is there enough light)? And who is supervising the worker?

Bibliography

1. Bird F.E, Loftus R.G. Loss control management. Loganville, Georgia: Institute Press.1976.
2. Evans A.,Parker J. Safety Management Systems. Beyond Safety Management Systems. AeroSafety World. 2008. p. 12–17.
3. Ferry T. S. Modern accident investigation and analysis (2nd ed.). New York: John Wiley and Sons. 1988.
4. Heinrich H. W. Industrial accident prevention (2nd ed.). New York: McGraw Hill. 1941.
5. Heinrich H. W., Petersen D., Roos N. Industrial accident prevention: A safety management approach (5th ed.). New York: McGraw Hill. 1980.
6. Johnson A. Examining the foundation. Were Heinrich's theories valid, and do they still matter? Safety+Health. The official magazine of NSC Congress& Expo. 2011. Can be found on <https://www.safetyandhealthmagazine.com/articles/6368-examining-the-foundation>.
7. Johnson W. G. Mort: Safety assurance systems. New York: Marcel Dekk. 1980.
8. Kepner C. H., Tregoc B. B. The New Rational Manager. New York: McGraw-Hill. 1981.
9. Meeuwisse W.H., Tyreman H., Hagel, B., Emery C. A dynamic model of etiology in sport injury: the recursive nature of risk and causation. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17513916>
10. Vadali M., Ramachandran G., Mulhausen J. Exposure modeling in occupational hygiene decision making. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19326267>
11. Wigglesworth, E.C A teaching model of injury causation and a guide for selecting countermeasures. In: Occupational Psychology, 1972. 46, p.69-78.

1.2. SOCIAL SCIENCES
1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

UDC: 316.6

**THE APPROACH TO THE CONCEPT OF HAPPINESS IN THE STUDENT'S
ENVIRONMENT**

ABORDAREA CONCEPTULUI DE FERICIRE ÎN MEDIUL STUDENTESC

*AȘEVSCHI Ioana, MA, lecturer,
University of European Political and Economic Studies "Constantin STERE",
PhD student, Free International University of Moldova, Chisinau
RUSNAC Svetlana, PhD in Psychology, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*AȘEVSCHI Ioana, master în psihologie, lector universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin STERE”,
studentă-doctorandă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *This research presents the results of the focus group on views on the concept of happiness. The focus group was made on a sample of 45 students from the 1st, 2nd and 3rd year of study, which were divided into three groups: 1) Law specialty – 17 persons; 2) ecology and environmental protection – 11 persons; 3) International Relations and Economic Sciences – 17 persons. Questions addressed in the focus group: discussion and appreciation of ten aphorisms about happiness; analyzing and arranging by importance ten words of the social representation of happiness, previously researched by the author on a larger sample; defining the notion of happiness etc.*

Adnotare: *În cercetarea de față sunt prezentate rezultatele focus-grupului privind opiniile asupra conceptului de fericire. Focus-grupul s-a realizat pe un eșantion alcătuit din 45 studenți de la anul de studii 1, 2 și 3 care au fost împărțiți în trei grupe: 1) specialitatea Drept – 17 persoane; 2) specialitatea Ecologie și protecția mediului – 11 persoane; 3) specialitățile Relații internaționale și Științe economice – 17 persoane. Întrebările abordate în cadrul focus-grupului: discuția și aprecierea a zece aforisme privind fericirea; analiza și aranjarea după importanță a zece cuvinte din reprezentarea socială a fericirii, cercetată anterior de autor pe un eșantion mai mare; definirea noțiunii de fericire etc.*

Keywords: *happiness, focus group.*

Cuvinte-cheie: *fericire, focus-grup.*

Introducere

Focus-grupul se află la intersecția interviului focalizat cu interviul de grup, fiind denumit și interviu de grup în profunzime. Focus-grupul nu are o definiție precisă: termenul desemnează de fapt o varietate de tehnici[1]. Morgan [4] definește focus-grupul ca o tehnică de colectare a datelor prin interacțiunea dintre membrii grupului, referitoare la o problemă stabilită de către cercetător.

Scurt istoric al focus-grupului.Metoda focus-grup a fost legitimată ca tehnică de cercetare în psihologia socială de către Robert Merton, M. Fiske și P. Kendall, care au utilizat-o la mijlocul anilor '40, aceasta fiind descrisă în manualul *The focused interview: A manual of problems and procedures*[3, 6]. A fost utilizată ulterior, începând cu anii 1950, pe scară largă în marketing.

În științele sociale, a început să fie utilizată relativ recent, mai ales în studiile de explorare(interviuri cu experți, actori-cheie sau actori obișnuiți) în: cercetarea medicală, științele educației, cercetările realizate din perspective feministe, cercetările-acțiune ș.a.

Descriere generală a metodei focus-grupului. Metoda focus-grup sau interviul de grup în profunzime se numără printre așa-numitele metode „flexibile” sau „calitative” de cercetare.

Parametrii de bază ai studiului prin metoda focus-grupului, cum ar fi numărul de participanți, caracteristicile lor sociale, numărul de grupuri etc. sunt determinați de doi factori: cerințele metodologice generale pentru efectuarea interviurilor de grup și cerințele care decurg din obiectivele studiului.

Principiile de formare a grupurilor

Numărul participanților. Această problemă este considerată bine prelucrată și are o istorie îndelungată. Formula-cheie a fost expusă de R. Merton și de coautorii săi [3, 6]: „Mărimea grupului trebuie să fie determinată de două considerente. Nu trebuie să fie atât de mare încât să fie imposibil de gestionat sau să împiedice participarea adecvată a majorității membrilor și nu trebuie să fie atât de mic încât să nu ofere mult mai multă acoperire decât un singur interviu. Experiența arată că aceste cerințe sunt satisfăcute cel mai bine cu un grup de 10-12 persoane.

Grupul de participanți poate fi mărit și, prin urmare, introduse unele reguli mai stricte de discuție. În acest caz, numărul de participanți poate fi mărit, poate chiar până la 15-20 de persoane” [3].

Indiferent de scop, grupul nu ar trebui să crească în măsura în care majoritatea membrilor săi reprezintă doar o audiență pentru câțiva care au ocazia de a se expune.

Întregul context social în care se recoltează datele este construit, participanții sunt aleși după anumite criterii care asigură omogenitatea și știu că se află acolo pentru o cercetare. Membrii grupului sunt convocați într-un spațiu special amenajat (tip „masă rotundă”, în care fiecare îl vede pe fiecare. Subiecții sunt plasați în spațiu de către cercetător. În opinia unor cercetători, ideea de a realiza „*informal setting*” este discutabilă [1].

Participanții sunt convocați la o anumită dată și la o anumită oră, pentru o durată determinată, cunoscută în avans (1-2 ore).

Caracter focalizat și structurat. Discuția este focalizată puternic pe o temă și mai ales pe câteva aspecte ale acesteia (mai puține decât în interviurile individuale, maxim zece).

Discuția este mai mult sau mai puțin structurată. Gradul de structurare variază de la o cercetare la alta. Cercetătorul pregătește un ghid de interviu asemănător ghidului de interviu calitativ semistrukturat sau structurat: un număr de întrebări sau aspecte care trebuie abordate, în ordinea în care vor fi abordate.

Moderatorul. Discuția este condusă de un moderator[2]. Moderatorul poate fi cercetătorul însuși sau o altă persoană care are sarcina de a monitoriza intervențiile și a menține focalizarea.

Scopuri. Focus-grupul este utilizat pentru scopuri diferite [1]:

- pentru colectarea unor date cu privire la experiențele, credințele, atitudinile etc. legate de o anumă problematică – colectare efectuată într-un context *social*;
- pentru recoltarea credințelor și atitudinilor, percepțiilor și opiniilor care susțin un comportament observabil;
- la finalul unei cercetări: pentru îmbogățirea sau clarificarea unor interpretări cu privire la rezultate, îndeosebi când acestea sunt contradictorii.

Organizarea focus grupului presupune:

- a) stabilirea temei de discuție,
- b) stabilirea structurii grupului și a modalităților de selectare a participanților,
- c) elaborarea și testarea ghidului de interviu,
- d) stabilirea datei, locului și pregătirea acestuia pentru întâlnire,
- e) pregătirea moderatorului, a asistentului moderator,
- f) derularea focus-grupului.

Inovații. Ca și în cazul interviurilor individuale, nu există o „rețetă” a interviurilor de grup. Practica de cercetare lasă liberă creativitatea cercetătorului. Orice inovație e acceptabilă, dacă facilitează colectarea unor date valide, fiabile, cu sens și care pot fi utilizate în înțelegerea mai bună a unui fenomen sau / și într-o intervenție socială.

Ideal este „să utilizăm orice resurse avem la îndemână pentru a face cea mai bună treabă cu putință” [5].

Material și metodă

Participanții. Focus-grupul s-a realizat pe un eșantion alcătuit din 45 studenți de la anul de studii 1, 2 și 3 care au fost împărțiți în trei grupe: 1) specialitatea Drept – 17 persoane; 2) specialitatea Ecologie – 11 persoane; 3) specialitățile Relații Internaționale și Științe Economice – 17 persoane.

Scopul focus-grupului. Metoda a fost utilizată pentru îmbogățirea, clarificarea rezultatelor căpătate prin aplicarea metodei asociațiilor libere în cercetarea reprezentărilor sociale ale succesului și, ulterior, ale fericirii, ținând cont de caracterul contradictoriu al elementului central și periferic al acestora.

Programul ședințelor. Ședințele tematice au fost organizate sub genericul „Orientarea spre succes – condiție a fericirii și performanței”.

1. Prima ședință – Dezvoltăm responsabilitatea personală.
2. A doua ședință – Care sunt obiectivele mele personale în cadrul formării profesionale?
3. A treia ședință – Planificarea și succesul.
4. A patra ședință – Sunt activ în formarea mea personală.
5. A cincea ședință – Informația este putere!
6. A șasea ședință – Comunicarea eficientă – o condiție a succesului academic.
7. A șaptea ședință – Managementul timpului – o condiție a succesului.
8. A opta ședință – Starea de spirit pozitivă este o condiție a succesului.
- 9-10. A noua-zecea ședință – Focus-grup „Care sunt condițiile fericirii?”.

Rezultate și discuții

Prezentăm rezultatele focus-grupului calculate în ultimele ședințe, la care s-au pus în discuție condițiile fericirii.

Prima probă în cadrul ședinței a constat în ierarhizarea a 10 aforisme, în conformitate cu importanța personală pentru fiecare din participanți. Cele 10 aforisme au fost selectate, pentru a oglindi diverse aspecte ale fericirii. După părerea autorilor metodei, fericirea poate fi: 1) o creație personală a fiecărui (aforismul 1); 2) o stare de bine fizic (aforismul 2); 3) libertatea personală (aforismul 3); 4) starea financiară bună (aforismul 4); 5) orientarea spre succes (aforismul 5); 6) starea de spirit (fericire) a prietenilor (aforismul 6); 7) posibilitatea de a împărtăși cuiva succesul (aforismul 7); 8) dedicație profesională (aforismul 8); 9) preocuparea de lucruri care pasionează (aforismul 9); 10) plinătatea vieții (aforismul 10).

Calculule au oferit ierarhia definițiilor fericirii, conținute în aforismele propuse pentru evaluare (Tab. 1).

Cele mai multe puncte au fost oferite aforismelor 5 și 10 – media aprecierilor fiind de 6,8.

Tabelul 1. Ierarhia definițiilor fericirii, conținute în aforisme de către întregul lot supus cercetării [elaborat de autor]

No	Aforisme	Rang
Aforismul 10	Componentele fundamentale ale fericirii sunt să faci ceva, să iubești pe cineva și să speri la ceva (Chalmers)	6,8
Aforismul 5	Atunci când se închide o ușă spre fericire, se deschide alta, pe care frecvent n-o observăm, deoarece continuăm să privim la ușa închisă (Keller)	6,8
Aforismul 9	Fericirea e ca un fluture. Cu cât mai mult te strădui s-o prinzi, cu atât mai ușor îți scapă din mâini. Dacă te preocupi de alte lucruri, ea va veni și se va așeza pe neobservate pe umărul tău (Frankl)	6,2
Aforismul 7	Vom fi fericiți doar atunci, când vom avea alături un om, cărui poți să-i vorbești despre fericirea ta	5,9
Aforismul 2	Cerșetorul sănătos este mai fericit decât un rege bolnav (Schopenhauer)	5,7
Aforismul 8	E fericit acel om, care a transformat profesia într-un hobby, iar hobby – în profesie (Gercikov)	5,7
Aforismul 4	Când ai bani cazi mai ușor de acord cu afirmația că banii nu aduc fericirea (Krutier)	5,2
Aforismul 3	Adevărata fericire nu constă în a avea mulți prieteni, dar în a deține libertatea și posibilitatea alegerii (Johnson)	4,9
Aforismul 1	Sarcina de-al face pe om fericit nu intra în planurile Creatorului (Freud)	3,9
Aforismul 6	Ești fericit atunci, când sunt fericiți prietenii tăi	3,8

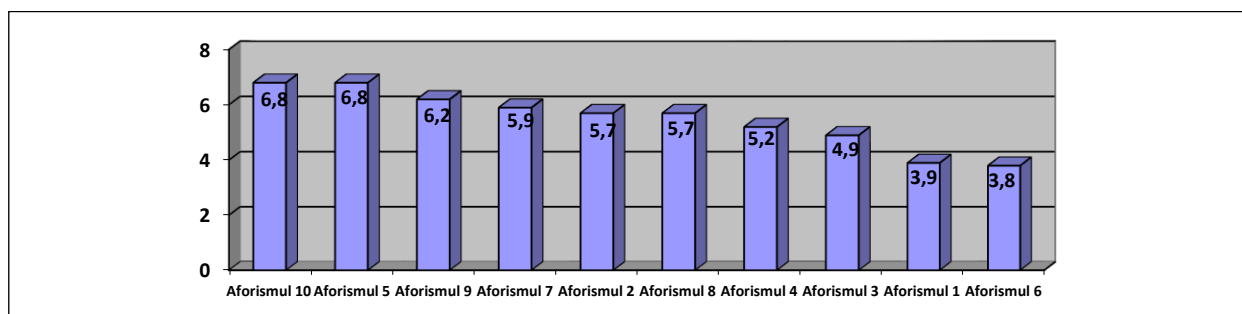

Figura 1. Reprezentarea grafică a ierarhiei definițiilor fericirii, conținute în aforisme de către întregul lot supus cercetării [elaborat de autor]

Comentând aceste aforisme, participanții au menționat următoarele.

Pentru aforismul 10 – Componentele fundamentale ale fericirii sunt să faci ceva, să iubești pe cineva și să speri la ceva (Chalmers).

1. „Fericirea este când faci ceva cu plăcere, ai un scop și o persoană care te încurajează”.
2. „Pentru ca un om să fie fericit, el trebuie să aibă o ocupație, să fie iubit și să iubească, să aibă un scop și să tindă spre realizare”.
3. „Componentele fundamentale ale fericirii se conțin în noi înșine, singuri punem bazele fericirii și a întregii vieți. De aici se desprinde ideea – iubirea, fericirea și speranța, ne oferă o viață fericită”.
4. „Pentru fiecare om fericirea este diferită, însă cele trei componente fundamentale persistă la fiecare, deoarece pentru a fi fericit, trebuie să faci ceea ce-ți place, să ai cu cine să împarți atât fericirea cât și dezamăgirea, de asemenea speranța este ceea ce îl motivează pe om”.
5. „Fiecare om definește fericirea drept o necesitate vitală. Preocupându-ne tot mai mult de fericire, viața trece neobservată, deci este ratată. Nu fericirea este scopul principal, ci savurarea căii de a ajunge la ea, adică viața. Savurând-o, fericirea ni se va alătura”.
6. „Un om împlinit – este și fericit, iar dacă ai o ocupație, iubești pe cineva și speri la ceva, la sigur ești fericit”.
7. „Fiind în mișcare avem posibilitatea de a schimba lucrurile pe placul propriu, astfel ne putem singuri crea fericirea”.
8. „Pentru a fi fericit, nu este de ajuns doar să speri că „cândva voi fericit”. Este nevoie de acțiune, conștiință, un scop bine definit și atunci, fericirea va veni în întâmpinare”.
9. „Fericirea este sentimentul ce îți dă puteri, împlinire sufletească și dorința de a obține noi realizări, de a deschide ușile succesului”.
10. „Fericirea este când faci ceea ce-ți place, când ai alături un sprijin și visuri”.
11. „Dacă omul face ceea ce-i place, iubește și speră la viitor, de exemplu, la familie în care este iubire și înțelegere, serviciu care îi place, deja este fericit”.
12. „În viața de zi cu zi ni se întâmplă diferite lucruri, și atunci când ne străduim să fim mai fericiți, nu ne reușește dar fericirea vine în momentul când nici nu te aștepti”.
13. „Ești cu adevărat fericit doar atunci când faci ceva ce îți place, când ai pe cineva care îl plăci și când îți dorești ceva mai mult”.
14. „Fericirea poate veni și de la locul frumos, și de la un mic cadou pe care l-ai primit, și chiar de la animalul de companie”.
15. „A fi fericit – înseamnă să faci fericit pe aproapele tău, să faci fapte bune și mărețe”.

Pentru aforismul 5 – Atunci când se închide o ușă spre fericire, se deschide alta, pe care frecvent n-o observăm, deoarece continuăm să privim la ușa închisă (Keller).

1. „Atunci când este închisă o ușă, este necesar să-ți aduni puterile și să lupți pentru un viitor mai bun”.
2. „Deseori suntem axați pe unele lucruri din viața noastră care ne sunt aproape sufletului dar care nu ne mai fac fericiți, și când așteptăm fericirea de acolo, de unde nu mai vine, nu observăm că fericirea este alături”.
3. „Multe persoane își pun un scop, iar când nu îl ating, se pierd și își caută undeva alinarea, mereu plângându-se. Ar trebui să includă gândirea și să observe multitudinea posibilităților de a găsi fericirea”.
4. „Oamenii deseori nu observă lucrurile din preajmă. Ne-am obișnuit să privim departe dar de fapt, ceea ce ne face fericiți se află chiar lângă noi”.

5. „Să nu fim pesimiști, trebuie să profităm de ocaziile care apar în viața noastră, să nu trăim cu trecutul și întunericul ușilor închise dar să vedem un viitor luminos chiar dacă suntem într-o situație întunecoasă”.
6. „De multe ori omul preferă să privească în trecut, să regrete, să nu observe viitorul luminos și posibilitățile pe care îl are chiar în față”.
7. „Când avem un eșec, fie la serviciu ori în viața personală, lăsăm mâinile în jos și ne axăm doar pe el, neobservând că sunt uși deschise care te pot ajuta să obții mai ușor ceea ce dorești”.
8. „Atunci când se închide o ușă spre fericire, nu trebuie să ne plângem de obstacolele întâlnite, trebuie să sperăm și să fim atenți că poate se deschide alta, unde putem întâlni fericirea”.

În tabelele 2, 3 și 4 sunt prezentate rezultatele obținute în urma ierarhizării definițiilor fericirii conținute în aforisme de către fiecare grup.

Tabelul 2. Ierarhia definițiilor fericirii, conținute în aforisme de către grupul 1 – studenții de la Drept [elaborat de autor]

No	Aforisme	Rang
Aforismul 10	Componentele fundamentale ale fericirii sunt să faci ceva, să iubești pe cineva și să speri la ceva (Chalmers)	7,1
Aforismul 2	Cerșetorul sănătos este mai fericit decât un rege bolnav (Schopenhauer)	6,9
Aforismul 5	Atunci când se închide o ușă spre fericire, se deschide alta, pe care frecvent n-o observăm, deoarece continuăm să privim la ușa închisă (Keller)	6,1
Aforismul 7	Vom fi fericiți doar atunci, când vom avea alături un om, cărui poți să-i vorbești despre fericirea ta	6,1
Aforismul 9	Fericirea e ca un fluture. Cu cât mai mult te strădui s-o prinzi, cu atât mai ușor îți scapă din mâini. Dacă te preocupi de alte lucruri, ea va veni și se va așeza pe neobservate pe umărul tău (Frankl)	5,9
Aforismul 8	E fericit acel om, care a transformat profesia într-un hobby, iar hobby – în profesie (Gercikov)	5,5
Aforismul 4	Când ai bani cazi mai ușor de acord cu afirmația că banii nu aduc fericirea (Krutier)	5,1
Aforismul 3	Adevărata fericire nu constă în a avea mulți prieteni, dar în a deține libertatea și posibilitatea alegerii (Johnson)	5
Aforismul 1	Sarcina de-al face pe om fericit nu intra în planurile Creatorului (Freud)	3,7
Aforismul 6	Ești fericit atunci, când sunt fericiți prietenii tăi	3,6

Tabelul 3. Ierarhia definițiilor fericirii, conținute în aforisme de către grupul 2 – studenții de la Ecologie [elaborat de autor]

No	Aforisme	Rang
Aforismul 5	Atunci când se închide o ușă spre fericire, se deschide alta, pe care frecvent n-o observăm, deoarece continuăm să privim la ușa închisă (Keller)	8,2
Aforismul 8	E fericit acel om, care a transformat profesia într-un hobby, iar hobby – în profesie (Gercikov)	6,5
Aforismul 9	Fericirea e ca un fluture. Cu cât mai mult te strădui s-o prinzi, cu atât mai ușor îți scapă din mâini. Dacă te preocupi de alte lucruri, ea va veni și se va așeza pe neobservate pe umărul tău (Frankl)	5,8

No	Aforisme	Rang
Aforismul 3	Adevărata fericire nu constă în a avea mulți prieteni, dar în a deține libertatea și posibilitatea alegerii (Johnson)	5,5
Aforismul 2	Cerșetorul sănătos este mai fericit decât un rege bolnav (Schopenhauer)	5,4
Aforismul 10	Componentele fundamentale ale fericirii sunt să faci ceva, să iubești pe cineva și să speri la ceva (Chalmers)	5,3
Aforismul 4	Când ai bani cazi mai ușor de acord cu afirmația că banii nu aduc fericirea (Krutier)	5,2
Aforismul 1	Sarcina de-al face pe om fericit nu intra în planurile Creatorului (Freud)	4,7
Aforismul 7	Vom fi fericiți doar atunci, când vom avea alături un om, cărui poți să-i vorbești despre fericirea ta	4,7
Aforismul 6	Ești fericit atunci, când sunt fericiți prietenii tăi	3,9

Tabelul 4. Ierarhia definițiilor fericirii, conținute în aforisme de către grupul 3 – studenții de la RI și SE [elaborat de autor]

No	Aforisme	Rang
Aforismul 10	Componentele fundamentale ale fericirii sunt să faci ceva, să iubești pe cineva și să speri la ceva (Chalmers)	7,4
Aforismul 9	Fericirea e ca un fluture. Cu cât mai mult te strădui s-o prinzi, cu atât mai ușor îți scapă din mâini. Dacă te preocupi de alte lucruri, ea va veni și se va așeza pe neobservate pe umărul tău (Frankl)	6,9
Aforismul 5	Atunci când se închide o ușă spre fericire, se deschide alta, pe care frecvent n-o observăm, deoarece continuăm să privim la ușa închisă (Keller)	6,6
Aforismul 7	Vom fi fericiți doar atunci, când vom avea alături un om, cărui poți să-i vorbești despre fericirea ta	6,5
Aforismul 8	E fericit acel om, care a transformat profesia într-un hobby, iar hobby – în profesie (Gercikov)	5,5
Aforismul 4	Când ai bani cazi mai ușor de acord cu afirmația că banii nu aduc fericirea (Krutier)	5,4
Aforismul 2	Cerșetorul sănătos este mai fericit decât un rege bolnav (Schopenhauer)	4,8
Aforismul 3	Adevărata fericire nu constă în a avea mulți prieteni, dar în a deține libertatea și posibilitatea alegerii (Johnson)	4,6
Aforismul 6	Ești fericit atunci, când sunt fericiți prietenii tăi	3,9
Aforismul 1	Sarcina de-al face pe om fericit nu intra în planurile Creatorului (Freud)	3,7

Astfel, grupul 1 au oferit cele mai multe puncte aforismelor 10 și 2 – media aprecierilor fiind de 7,1 și respectiv 6,9.

Participanții din grupul 2 au oferit cele mai multe puncte aforismelor 5 și 8 – media aprecierilor fiind de 8,2 și respectiv 6,5.

Membrii grupului 3 au oferit cele mai multe puncte aforismelor 10 și 9 – media aprecierilor fiind de 7,4 și respectiv 6,9.

A doua probă în cadrul ședinței. Participanților a fost propus să ierarhizeze după importanță un corpus alcătuit din 10 termeni asociativipentru cuvântul inductor *fericire*.

Tabelul 5. Aprecierile pentru cuvântul inductor fericire – conținutul reprezentării sociale
[elaborat de autor]

I măsurare		II măsurare		
Rang	Reprezentare	Reprezentare	Rang	Apreciere
1	Familie	Familie	1	8
2	Sănătate	Sănătate	2	8
3	Dragoste	Părinți	3	7
4	Bani	Copii	4	6
5	Iubire	Dragoste	5	5,2
6	Copii	Iubire	6	5,1
7	Părinți	Înțelegere	7	4,6
8	Prieteni	Bucurie	8	4,1
9	Bucurie	Bani	9	3,6
10	Înțelegere	Prieteni	10	3,4

În tabelul 4 sunt prezentate rezultatele a două măsurări. *Prima măsurare* a fost efectuată prin metoda *asociației libere*, aplicată pe un lot de 245 persoane, au fost obținuți 1225 termeni asociativi pentru cuvântul inductor *fericire*, dintre care 59 termeni asociativi figurează în răspunsuri o singură dată. În urma excluderii sinonimelor și a luării în calcul doar a asociațiilor care au obținut un rang al importanței de la 1 la 10 și a fost stabilit un corpus de 10 termeni asociativi pentru cuvântului inductor *fericire*. *A doua măsurare* a fost efectuată în cadrul focus-grupului. Subiecții au fost rugați să noteze de la 1 la 10 importanța pe care o oferă ei fiecărui termen asociativ pentru cuvântul inductor *fericire*.

Analiza rangului importanței termenilor evocați arată că termenii *familie* și *sănătate* își păstrează poziția atât ca rang al importanței dar și au fost apreciate mai înalt. Termenii asociativi *părinți* și *copii* cu rangul importanței 7 și respectiv 6 în prima măsurare, își întăresc poziția în rangul importanței și ocupă locul 3 și 4. Termenii *dragoste* și *iubire* își pierd poziția situându-se pe locul 5 și 6. Termenii asociativi *înțelegere* și *bucurie* cresc în importanță plasându-se de pe locurile 10 și respectiv 9, pe locurile 7 și 8. Au cedat pozițiile ca importanță termenii *bani* și *prieteni*, plasându-se de pe locul 4 și 8, pe locurile 9 și respectiv 10.

A treia probă în cadrul focus-grupului. În studiu au fost luați 8 termeni asociativi care în prima măsurare au fost pomeniți foarte rar ca o reprezentare a *fericirii*. Participanților li s-a propus să-și expună opinia și să înlocuiască aceste cuvinte.

Tabelul 6. Aprecierile pentru cuvântul inductor fericire – cele mai rar folosite asocieri
[elaborat de autor]

Reprezentare	Frecvență	%
Realizare	4	8,9%
Libertate	4	8,9%
Sport	3	6,7%
Studii	3	6,7%
Prosperitate	3	6,7%
Frumusețe	2	4,4%
Toleranță	2	4,4%
Țară	1	2,2%

Termenii asociativi *realizare* și *libertate* au acumulat câte 8,9%. Câte 6,7% au acumulat termenii *sport*, *studii* și *prosperitate*. Termenii *frumusețe* și *toleranță* au acumulat câte 4,4% iar termenul *țară* 2,2%.

Concluzii

Tinerii din mediul studentesc apreciază fericirea ca pe un rezultat al acțiunii, scopurilor (dorințelor), iubirii. Se manifestă diferențe ne semnificative între opiniile privind fericirea ale studenților de la facultăți diferite: studenții de la drept apreciază mai înalt decât alții sănătatea, cei de la ecologie – pasiunea pentru meserie, de la relații internaționale și științe economice – capacitatea de a te preocupa de diverse lucruri importante, chiar în cazul că nu-și reușește realizarea scopului primordial.

În cadrul focus-grupului s-au confirmat rezultatele cercetărilor anterioare, tinerii apreciind înalt valorile familiei și a sănătății pentru realizarea succesului și fericirii. La fel precum în cercetarea precedentă, valoarea țării este subestimată.

Se poate constata despre o atitudine pragmatică și realistă a tinerilor față de succes și fericire, aceste două scopuri fiind măsurate prin activitate, comunicare, suport al apropiaților (familiei, părinților, mai puțin – prietenilor).

Bibliografie

1. Carey M. A. The Group Effect în Focus Groups: Planning, Implementing and Interpreting Focus Group Research. In: Morse J. M. (Ed.). Critical Issues in Qualitative Research Methods. Thousand Oaks: Sage Publications, p. 225-241.
2. Krueger R. A., Casey M. A. Metoda focus-grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată. Iași: Polirom, 2005. 255 p.
3. Merton R. K., Fiske M., Kendall P. L. The focused interview: A manual of problems and procedures. New York: Free Press, 1990. 200 p.
4. Morgan D. L., Spanish M. T. Focus groups: A new tool for qualitative research. In: Qualitative Sociology, 1984, vol. 7, issue 3, p. 253-270.
5. Patton M. Qualitative Evaluation and Research Methods. Newbury Park, California: Sage, 2002. 688 p.
6. Мертон Р., Фиске М., Кендалл П. Фокусированное интервью. Москва: Институт молодежи, 1991. 106 с.

UDC: 316.6

**THE INFLUENCE OF MILITARY LEADER'S EMOTIONAL COMPETENCES ON
COLLECTIVE MORAL-PSYCHOLOGICAL ATMOSPHERE**

**INFLUENȚA COMPETENȚELOR EMOȚIONALE ALE LIDERULUI MILITAR ASUPRA
ATMOSFEREI MORAL-PSIHOLOGICE A COLECTIVULUI**

*IURCHEVICI Iulia, PhD in Sociology, Associate Professor,
Free International University of Moldova,
Military Academy of the Armed Forces "Alexandru cel Bun", Chisinau*

*IURCHEVICI Iulia, doctor în sociologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", Chișinău*

Annotation: *This article have as purpose to discover the relationship between the emotional skills of the military leaders and the moral-psychological atmosphere of the military team that they lead. The described empirical study underlines the research of the military leader's emotional skills and the importance of their development for the efficiency of the team's leadership.*

The analysis of the research results confirms the hypothesis advanced by us, according to which the moral-psychological atmosphere of the military team depends to a great extent on the emotional skills of the military leader in his/her managerial capacity of military training and education. Thus, the high level of development of emotional skills of the leaders determine the welfare of the moral-psychological atmosphere of the collective. In order to raise the level of emotional intelligence of the military leaders, it is necessary to develop a program to train military staff, namely those with higher education degree, having a leading position. The officer must be trained and improved in the sphere of military education, and the essence of the officers' training should focus on reflection and action, creative thinking and critical spirit, on the ability to find appropriate responses, with a clear ethical charge, as well as appropriate ways of dealing with issues and problems that may appear during their career. Also, the given training should include practical exercises regarding the development of emotional skills such as: emotional balance, interpersonal relation capacity, sociability, self-confidence, lack of inhibitions, responsibility, self-confidence, motivation for intellectual activities, independence, empathy, orientation towards solving tasks.

Adnotare: *Acest articol vizează dezvăluirea relației dintre competențele emoționale ale liderului militar și atmosfera moral-psihologică a colectivului de militari pe care îl conduc. Studiul empiric descris pune accent pe cercetarea competențelor emoționale ale liderului militar și importanța dezvoltării acestora pentru eficiența activității colectivului condus.*

Analiza rezultatelor cercetării confirmă ipoteza înaintată de noi precum că atmosfera moral - psihologică a colectivului militar depinde în mare măsură de competențele emoționale ale liderului militar în calitatea sa de manager al instruirii și educației militare. Astfel, cu cât acestea prezintă un grad mai înalt de dezvoltare cu atât atmosfera moral psihologică a colectivului este mai bună. Pentru a ridica nivelul inteligenței emoționale a liderilor militari este necesar de a elabora un program de

formare a cadrelor militare, în special a celor cu pregătire superioară, investite cu responsabilitatea de a conduce. Ofițerul trebuie format și perfecționat ca atare în învățământul militar, iar în procesul de formare a ofițerilor să se pună accentul pe reflecție și acțiune, gândire creativă și spirit critic, capacitatea de a găsi răspunsuri adecvate, cu o evidentă încărcătură etică, provocărilor cu care se vor confrunta de-a lungul carierei. De asemenea în practica formării liderului militar trebuie inclusă dezvoltarea competențelor emoționale precum: echilibru emoțional, capacitatea de relaționare interpersonală, sociabilitatea, siguranța de sine, lipsa inhibițiilor, responsabilitatea, încrederea în forțele proprii, motivația pentru activitățile intelectuale, independența, empatia, prezența socială, orientarea spre rezolvarea sarcinilor.

Keywords: *moral-psychological atmosphere, emotional coefficient, emotional skills, emotional intelligence, military collective, military leader.*

Cuvinte-cheie: *abilități emoționale, atmosferă moral-psihologică, coeficient emoțional, competențe emoționale, inteligență emoțională, colectiv militar, lider militar.*

Introducere

În ultimii ani tot mai multe studii se apleacă asupra rolului și locului ofițerului în cadrul organizației militare moderne și aceasta întrucât ofițerul este factorul principal în măsură să performeze îndeplinirea misiunilor militare. Pentru a realiza cu succes această sarcină ofițerul trebuie să se manifeste ca o personalitate distinctă, bine conturată sub aspectul formării și perfecționării competențelor sale, între care cea de lider îi poate asigura capacitatea de a crea și realiza oportunități potențiale pentru conducerea organizației militare moderne [18]. eficiența sa atât în rezolvarea problemelor din viața de zi cu zi, cât și a celor întâlnite în activitatea profesională, nu depinde numai de aptitudinea intelectuală, ci și de capacitatea de a construi și dezvolta relații interpersonale pozitive și armonioase, care să permită îndeplinirea țelurilor propuse. Pentru a putea construi astfel de relații în mediul militar care este un mediu specific, caracterizat prin ordine și disciplină, relațiile interpersonale fiind reglate prin diferite norme oficiale, ofițerul trebuie să dispună de un nivel ridicat de inteligență emoțională. Pe de altă parte, cei care au un nivel al inteligenței adecvat pot face față cu ușurință cerințelor din mediul militar pentru că, după cum bine știm, acest mediu este într-o continuă mișcare și militarul trebuie să se adapteze la tot felul de provocări care apar pe parcursul programului de lucru [23].

Unii cercetători din domeniul științelor socio-umane [3, 10, 11, 12] consideră că inteligența emoțională descrie mult mai bine capacitatea persoanei de a reuși pe plan personal și profesional, de a se adapta eficient la diferite situații de viață. Profesia militară presupune un înalt grad de adaptare și curaj care sunt legate în mare măsură de inteligența emoțională în comportamentul creativ. Gestiunea emoțiilor joacă un rol important în prevenirea uzurii de luptă și păstrării moralului ridicat sau prevenirii crizelor emoționale [17]. Foarte important în cariera militară este ca ofițerii să găsească cea mai eficientă cale de a înțelege și a îmbunătăți maniera de a administra propriile emoții și emoțiile celorlalți, de a le „discrimina corect și de a folosi informația pentru a controla unele situații sau acțiuni” [7]. Cei mai buni militari se deosebesc de ceilalți prin faptul că înțeleg rolul important pe care îl joacă emoțiile în cariera militară și știu să-și atingă scopurile cu minim de conflicte inter și intrapersonale.

La ziua de azi studiul inteligenței emoționale a căpătat proporțiile unui adevărat domeniu științific, iar rezultatele cercetărilor sunt utilizate în întreaga lume și în toate domeniile de activitate, iar cel militar nu este o excepție. Există deja zeci de studii care au dovedit importanța și efectele

pozitive ale dezvoltării personale, și majoritatea sunt incluse în conceptul de dezvoltare socio-emoțională. Competențele socio-emoționale care pot fi dezvoltate [15] au la bază inteligența emoțională care reprezintă capacitatea de percepere, înțelegere și utilizare a emoțiilor în vederea luării deciziilor optime și punerii lor în practică de o manieră cât mai eficientă. Aceleași studii relevă faptul că peste 80% dintre factorii care determină succesul profesional și obținerea unui nivel ridicat de satisfacție în viață sunt asociați cu nivelul de inteligență emoțională (EQ) și independenți de nivelul de inteligență rațională sau academică (IQ) [4].

Studiile privind inteligența emoțională sunt relativ recente, ele debutând în jurul anilor '90 ai secolului trecut, dar își au rădăcinile în teoriile preștiințifice ale lui Platon și Aristotel. Inteligența socială a fost definită de către Thorndike, încă la începutul sec. XX, ca fiind capacitatea de a înțelege și de a reacționa inteligent în relațiile interumane [după 19]. David Wechsler în 1940, a argumentat că modelul de inteligență dezvoltat în acea perioadă nu este complet fără includerea aspectelor non-intelectuale ale inteligenței generale [21]. Mai târziu cu opt ani R.W. Leeper, un cercetător american, a promovat ideea *gândului emoțional*, care se credea că are o contribuție la *gândul logic* [după 10]. Leunnen publică o lucrare despre inteligență emoțională și emancipare în 1966 și folosește Mult mai târziu, H. Gardner, teoreticianul inteligențelor multiple, a introdus termenii de inteligență interpersonală și intrapersonală, forme de inteligență ce permit omului o adaptare superioară la mediu social mai apropiat sau îndepărtat lui [9]. Inteligențele multiple includeau atât inteligența intrapersonală, cât și inteligența interpersonală. În anul 1985, pentru prima dată, termenul de inteligență emoțională este folosit în mediul academic de către Wayne Leon Payne în teza sa de doctorat, *un studiu al emoției*, dezvoltarea inteligenței emoționale unde discută despre inteligența emoțională ca despre o abilitate care implică o relaționare creativă cu stările de teamă, durere și dorință [după 14].

În prezent există foarte multe studii care tratează inteligența emoțională într-un context sau altul și care se înscriu în una din cele trei mari direcții în definirea inteligenței emoționale, reprezentate de John D. Mayer și Peter Salovey, Reuven Bar-On și Daniel Goleman. Prima direcție este cea a coeficientului emoțional dezvoltat de Bar-On, centrat pe starea generală de bine, măsurată cu ajutorul Inventarului Coeficientului Emoțional [2]. A doua direcție o reprezintă modelul abilităților emoționale a lui *Salovey și Mayer care* consideră că inteligența emoțională implică abilitatea de a percepe cât mai corect emoțiile și de a le exprima, abilitatea de a genera sentimente atunci când ele facilitează gândirea și abilitatea de a cunoaște și de a percepe emoțiile și de a le regulariza pentru a promova dezvoltarea emoțională și intelectuală [13]. Modelul competențelor emoționale a lui *D. Goleman* constituie cea de-a treia direcție. Conform viziunii lui Daniel Goleman, constructele care compun această formă a inteligenței sunt: conștiința de sine - încredere în sine; auto-controlul - dorința de adevăr, conștiinciozitatea, adaptabilitatea, inovarea; motivația - dorința de a cuceri, dăruirea, inițiativa, optimismul; empatia - a-i înțelege pe alții, diversitatea, capacitatea politică; aptitudinile sociale-influența, comunicarea, managementul conflictului, conducerea, stabilirea de relații, colaborarea, cooperarea, capacitatea de lucru în echipă [12]. Toate aceste trei modele au fost reunite de către Seal într-un model integrativ care oferă o înțelegere mai bună a conceptului de IE și a rolului ei în dezvoltarea competențelor emoționale [după 16].

Competențele emoționale, așa cum am vorbit mai sus, au o importanță deosebită în viața de zi cu zi și în special la locul de muncă, deoarece ele pot fi folosite în mod conștient la modelarea cursului evoluției proprii și în obținerea unei dezvoltări emoționale echilibrate și mai ales congruente. Liderii militari care își cunosc propriile emoții și atitudini, sunt capabili să dezvolte relații semnificative, se preocupă de cei din subordine și sprijină schimbările în bine au un mare rol în

formarea unei atmosfere moral-psihologice bune în colectivul de militari pe care îl conduce. Liderii inteligenți emoțional iau decizii bune datorită controlului pe care îl au asupra propriilor emoții și obiectivității conferite de către aceste competențe.

Material și metodă

Scopul cercetării de față este de a determina influența competențelor emoționale ale liderului militar asupra atmosferei moral-psihologice a colectivului din subordine. În cercetarea noastră am pornit de la *presupunerea* că atmosfera moral - psihologică a colectivului militar depinde în mare măsură de competențele emoționale ale liderului militar în calitatea sa de manager al instruirii și educației militare, cu cât acestea prezintă un grad mai înalt de dezvoltare cu atât atmosfera moral psihologică a colectivului este mai bună.

Eșantionul investigației a fost constituit din 85 de subiecți cu vârsta cuprinsă între 18-25 ani, dintre care 81 militari în termen și 4 militari prin contract, comandați de plutoane din Brigada 1 infanterie motorizată din or. Chișinău.

Pentru culegerea datelor am ales ca *metode de cercetare* : *observația* deoarece ea constă în urmărirea intenționată și înregistrarea exactă, sistematică a diferitor manifestări comportamentale ale individului sau ale grupului ca și a contextului situațional al comportamentului, *convorbire* care a fost folosită în cercetarea noastră pentru că permite sondarea mai directă a vieții interioare a persoanelor, a intențiilor ce stau la bază comportamentului lor, aopiniilor, atitudinilor, intereselor, convingerilor. Pentru determinarea climatului moral-psihologic a colectivului am folosi *testul de măsurare a atmosferei moral - psihologice a colectivului*. Elementul de bază în aprecierea atmosferei moral-psihologice este compania sau subunități similare ei. Pentru măsurarea nivelului inteligenței emoționale am aplicat *scala de maturitate emoțională a lui Friedemann*, iar pentru identificarea gradului de dezvoltare a competențelor emoționale am utilizat *testul de măsurare a nivelului inteligenței emoționale de Bar-On și D. Goleman adaptat de Mihaela Roco*. Testul este format din două părți. Prima parte a testului conține 10 situații și testează nivelul inteligența emoționale a persoanei. Partea a doua conține 24 de întrebări și oferă posibilitatea de a obține informații privind direcțiile în care trebuie să intensificăm eforturile pentru a dezvolta competențele emoționale.

Procedură

Instrumentele au fost aplicate individual, participanții au fost asigurați în prealabil că răspunsurile sunt strict confidențiale. Pentru recoltarea unor informații numeroase, variate și prețioase într-un timp relativ scurt s-a aplicat convorbirea semi-standardizată în care uneori s-au adresat întrebări suplimentare, altelei acestea au fost reformulate sau s-a schimbat succesiunea lor.

Rezultate și discuții

Nivelul de dezvoltare a inteligenței emoționale cât și a competențelor acesteia la liderul militari au fost măsurate prin intermediul scalei de maturitate emoțională a lui Friedemann a gradului de maturitate Friedmann și testul de măsurare a nivelului inteligenței emoționale de Bar-On și D. Goleman adaptat de Mihaela Roco. În urma aplicării primului instrument am obținut următoarele rezultate care sunt redate în figura 1.

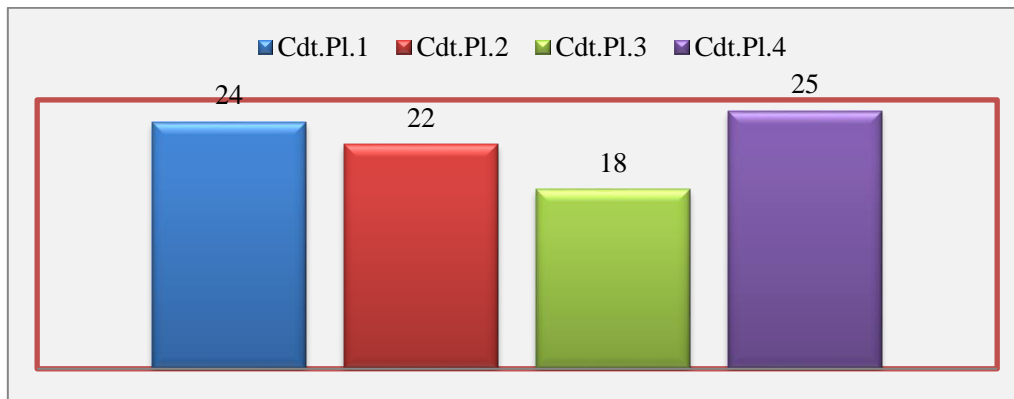

Figura 1. Gradul maturității emoționale a liderului militar [elaborat de autor]

Studiind rezultatele testului de măsurare a gradului inteligenței emoționale Friedmann am constatat că, comandantul plutonului 1 a obținut 24 puncte, iar comandantul plutonului 2-22 puncte ceea ce atestă un grad de maturitate emoțională normală. Ambii ofițeri caută să câștige simpatia celor din jurul lor, sunt foarte atenți față de sentimentele altora, rareori spun lucruri pe care apoi le regretă, nu sunt înclinați să dea vina pe alții pentru greșelile și erorile lor, sunt stăpâni pe sine în situații neprevăzute și periculoase. Comandantul plutonului 3 a acumulat 18 puncte ceea ce indică un grad redus de maturitate emoțională, situat spre limită. Aceasta ne indică faptul că se simte adesea rănit de cuvintele și acțiunile altora, relațiile cu familia lui nu sunt pașnice și armonioase, micile supărări îl fac să-și iasă din fire, este furios când are necazuri sau neplăceri, devine plin de invidie și gelozie când alții au succes. Comandantul plutonului 4 a acumulat 25 puncte ceea ce înseamnă că este perfect matur din punct de vedere emoțional și este foarte atent față de sentimentele altora, caută să câștige simpatia celor din jurul lui, solitudinea îi este agreabilă, îi place să fie singur, este stăpân pe sine în situații neprevăzute și periculoase, este gata să admită că a greșit când își dă seama de aceasta. Din cele prezentate mai sus putem afirma că majoritatea ofițerilor implicați în studiu au un grad de maturitate emoțională *normală*, cu excepția comandantului plutonului 3 care a demonstrat, conform rezultatelor, o maturitate emoțională redusă, situată spre limită.

Rezultatele celui de al doilea test, folosit pentru studiul mai aprofundat al nivelului de inteligență emoțională a liderului militar, format din două părți atestă următoarele rezultate:

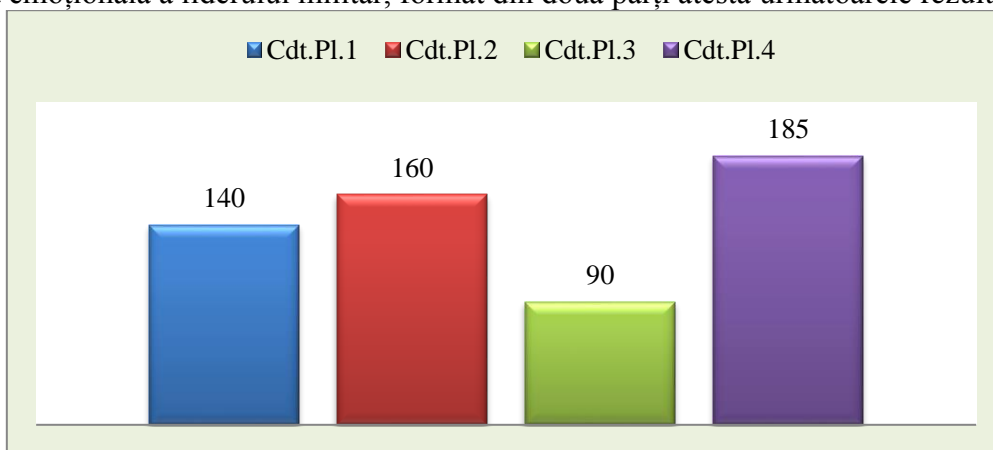

Figura 2. Nivelul inteligenței emoționale a liderului militar partea I [elaborat de autor]

Așa cum se vede din figura 2, majoritatea subiecților testați au identificat valori medii. Cel mai bun rezultat a demonstrat comandantul plutonului 4 acumulând 185 puncte ceea ce înseamnă o inteligență emoțională excepțională și un succes mai bun în conducerea colectivului militar, la locul opus se află comandantul plutonului 3 care a acumulat 90 puncte – o inteligență emoțională redusă.

Partea a doua a testului oferă posibilitatea de a determina direcția, nevoia de atenție și strategia de schimbare pentru dezvoltarea competențelor emoționale, tabelul 1 și 2.

Tabelul 1. Direcția și strategia de schimbare a IE a liderilor militari [elaborat de autor]

Direcția	Scor	Nevoia de atenție	Strategia de schimbare
Autoconștientizarea emoțiilor proprii.	Cdt. Pl.1/ 30p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.2/ 36p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.3/ 15p.	Este nevoie de atenție	Adoptați strategii de dezvoltare a competențelor emoționale
	Cdt. Pl.4/ 38p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
Administrarea propriilor emoții.	Cdt. Pl.1/ 34p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.2/ 30p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.3/ 21p.	Necesită atenție în oarecare măsură	Conservați-vă , focalizați-vă asupra reacțiilor celor din jur, cere și feedback.
	Cdt. Pl.4/ 36p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
Conștientizarea emoțiilor celor din jur.	Cdt. Pl.1/ 26p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.2/ 28p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.3/ 16p.	Este nevoie de atenție	Adoptați strategii de dezvoltare a competențelor emoționale
	Cdt. Pl.4/ 34p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
Influențarea celor din jur.	Cdt. Pl.1/ 28p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.2/ 32p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.
	Cdt. Pl.3/ 14p.	Este nevoie de atenție	Adoptați strategii de dezvoltare a competențelor emoționale
	Cdt. Pl.4/ 40p.	Nu necesită atenție.	Nu este cazul.

Tabelul 2. Nevoia de atenție și strategia de schimbare a IE a liderilor militari [elaborat de autor]

Scor	Nevoia de atenție	Strategia de schimbare
✓ > 22	Nu necesită atenție	Nu este cazul.
17-21	Necesită atenție în oarecare măsură	Conservați-vă , focalizați-vă asupra reacțiilor celor din jur, cere și feedback.
✗ < 16	Este nevoie de atenție	Adoptați strategii de dezvoltare a competențelor emoționale

Analizând rezultatele obținute în partea a doua a testului reflectate în tabelele de mai sus putem concluziona că, comandantul plutonului 3 are probleme legate de *autoconștientizarea și*

administrarea propriilor emoții precum și probleme de *conștientizarea emoțiilor celor din jurși* ar trebui să adopte strategii de dezvoltare a competențelor sale emoționale și să se focalizeze asupra reacțiilor celor din jur, folosind feedbackul, iar cei 3 subiecți nu necesită atenție și nu este cazul de strategii de schimbare.

În urma aplicării testului de determinare a climatului moral-psihologic am constatat că în general (77,7% subiecți), în colectivul de militari prin contract domnește o atmosferă moral-psihologică sănătoasă simetrică, fără fluctuații în dinamică, adică stabilă, ceea ce înseamnă că în colectiv persistă dispoziție voioasă și plină de viață, simpatii reciproce și bunăvoință în relații, membrii colectivului se poartă cu respect față de opinia celorlalți. În colectiv persistă aprobare și sprijin, reproșurile și criticile sunt cu intenții bune, colectivul este activ și plin de energie, este receptiv la o activitate importantă, în colectiv există o atitudine justă față de toți membrii, aici îi sprijină pe cei slabi și îi ajută. 13,5% din subiecții cercetați consideră că atmosfera moral-psihologică în colectiv este sănătoasă asimetrică cu fluctuații în dinamică, adică relativ stabilă, ceea ce ne vorbește despre persistența unei dispoziții și unui ton pesimist, critica poartă un caracter de reproș colectivul este pasiv și inert, iar 8,6% din subiecți vorbesc despre o atmosferă moral-psihologică nesănătoasă, adică colectivul nu poate fi întrunit la o activitate comună, deoarece fiecare se gândește doar la interesele sale, în colectiv persistă conflicte, în relații - agresivitate și antipatii, noii membri ai colectivului se simt în plus, străini și deseori sunt respinși de către ceilalți, colectivul se împarte în „privilegiați” și „neglijiați”, aici se disprețuiesc membrii slabi și sunt umiliți.

Cercetarea realizată scoate în evidență faptul că atmosfera moral-psihologică a colectivului în care s-a efectuat studiul este sănătoasă, fără fluctuații, stabilă. Rezultatele pe plutoane arată în felul următor (figura 3).

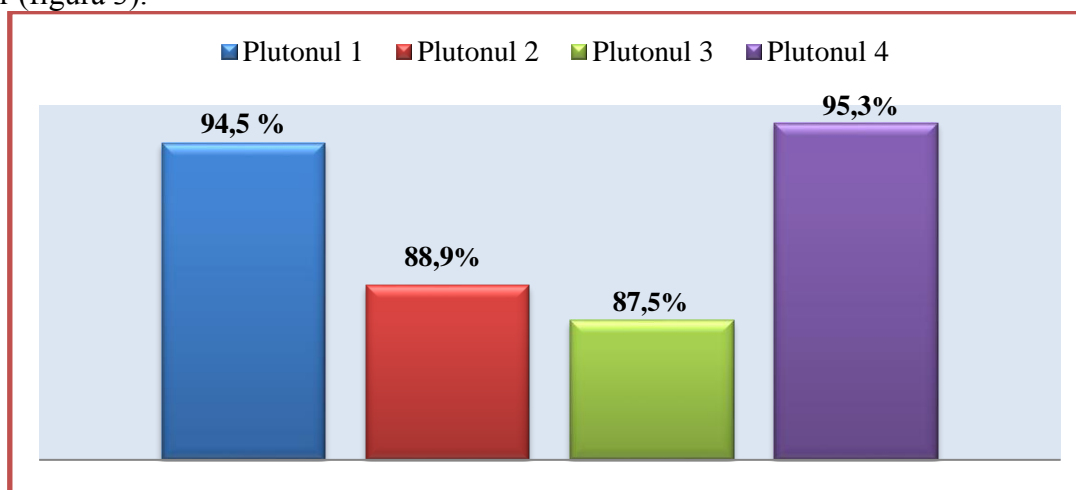

Figura 3. Starea AMP în cadrul plutoanelor supuse cercetării [elaborat de autor]

Conform datelor din figura de mai sus, observăm că în plutoanele 4 și 1 atmosfera moral-psihologică este sănătoasă simetrică, fără fluctuații în dinamică, adică stabilă ceea ce ne indică faptul că în colective persistă dispoziție voioasă și plină de viață, membrilor grupului le place să participe împreună la activități comune și să petreacă timpul liber alături, în situații grele pentru colectiv se petrece o unire emoțională după principiul „unul pentru toți și toți pentru unul”, colectivele sunt active și pline de energie, membrii colectivelor sunt receptivi la o activitate importantă. Așa cum se vede din figura 3 în plutonul 3 este o AMP mai puțin sănătoasă și este necesar de întreprins măsuri pentru ridicarea nivelului acesteia.

Făcând o analiză asupra rezultatelor celor trei teste aplicate în procesul cercetării, constatăm că în plutonul care este condus de un lider militar cu un nivel scăzut al inteligenței emoționale și a competențelor sale și AMP în colectiv este mai puțin sănătoasă. Aceasta se reflectă și în rezultate slabe ale colectivului respectiv. În plutoanele care sunt conduse de lideri militari cu un nivel înalt al inteligenței emoționale și respectiv al competențelor emoționale și AMP a colectivelor este sănătoasă, iar rezultate activității acestora sunt eficiente. Astfel ipoteza înaintată de noi la începutul studiului precum că atmosfera moral - psihologică a colectivului militar depinde în mare măsură de competențele emoționale ale liderului militar în calitate sa de manager al instruirii și educației militare s-a confirmat. Cu cât acestea prezintă un grad mai înalt de dezvoltare cu atât atmosfera moral psihologică a colectivului este mai bună. Pentru a ridica nivelul inteligenței emoționale a liderilor militari este necesar de a elabora un program de dezvoltare a competențelor emoționale a acestora.

Concluzii

În organizările sociale de tip militar, liderul a fost dintotdeauna persoana care a jucat roluri de prim ordin în organizarea și desfășurarea acțiunilor specifice. Între gradul de dezvoltare a competențelor emoționale ale liderului militar și atmosfera moral-psihologică a colectivului pe care îl conduce se constată o relație strânsă și direct proporțională, cu cât primele sunt mai dezvoltate, cu atât atmosfera moral-psihologică a colectivului de militari este mai sănătoasă. Liderul militar trebuie să dețină un nivel înalt a competențelor emoționale pentru a avea succes în conducerea colectivului său iar dacă nu deține ar trebui să îl dezvolte. Pentru aceasta este nevoie de a elabora un program de formarea cadrelor militare, în special a celor cu pregătire superioară investite cu responsabilitatea de a conduce structuri sociale sau de a gestiona procese cu specializare strictă. Funcția de conducător a ofițerului interferează cu cea de luptător, funcția de specialist militar interferează cu cea de manager al instruirii și al educației militare. El trebuie format și perfecționat ca atare în învățământul militar, iar în procesul de formare a ofițerilor să se pună accentul pe reflecție și acțiune, gândire creativă și spirit critic, capacitatea de a găsi răspunsuri adecvate, cu o evidentă încărcătură etică, provocărilor cu care se vor confrunta de-a lungul carierei. De asemenea în practica formării liderului militar trebuie inclusă dezvoltarea competențelor emoționale precum: echilibru emoțional, capacitatea de relaționare interpersonală, sociabilitatea, siguranța de sine, lipsa inhibițiilor, responsabilitatea, încrederea în forțele proprii, motivația pentru activitățile intelectuale, independența, empatia, prezența socială, orientarea spre rezolvarea sarcinilor.

Bibliografie

1. Bar-On R. Inteligența emoțională și inteligența socială. București: Editura Curtea Veche, 2008. 395 p.
2. Bar-On R., Parker J. Manual de inteligența emotionala. București: Editura Curtea Veche, 2011. 508 p.
3. Bradberry T., Greaves J. Inteligența Emoțională, București: Editura Amaltea, 2008. 208 p.
4. Brackett, M., Rivers S., Salovey P. Emotional Intelligence: Implications for Personal, Social, Academic, and Workplace Success. New Haven: Blackwell Publishing , 2011. 103 p.
5. Cîndea R., Cîndea D. Competențele emoționale și succesul în management. București: Editura Economică, 2005. 490 p.
6. Dulea G. Sociodinamica grupului militar – o abordare polifuncțională. București: Editura Militara, 2008. 240 p.

7. Dulea G. Coordonate ale psihologiei militare aplicate. București: Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2009. 293 p.
8. Fodor I. Inteligența emoțională și stilurile de conducere. Iasi: Editura Lumen, 2009. 153 p.
9. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books, 1983. 463 p.
10. Goleman D. What makes a leader. In: Harvard Business Review, 1998, Nov.-Dec., p. 78 -86.
11. Goleman D. Inteligența emoțională, cheia succesului în viață. București: Editura Allfa, 2004. 331 p.
12. Goleman D., Boyatzis R. Inteligența emoțională în leadership. București: Curtea Veche, 2007. 320 p.
13. Mayer J., Salovey P. The Intelligence of Emotional. In: Journal Intelligence, 1993, 17(4), p. 433- 442.
14. Roco M. Creativitate și inteligența emoțională. București: Editura Polirom, 2004. 244 p.
15. Roco M. Studii recente privind trăsăturile inteligenței emoționale și modalitățile de evaluare. București: În Revista de Psihologie, 2005, vol.51, nr. 1-2, p. 50-61.
16. Saarni C. Dezvoltarea competențelor emoționale. New York: The Guilford Press, 1999. 381p.
17. Steven J. Stein, Howard E. Forța Inteligenței Emoționale. București: Editura Allfa, 2003. 276 p.
18. Teleșpan C., Merce E. Leadership-ul în Organizația Militară. Sibiu: Editura Academiei Române, 2003. 43 p.
19. Vernon A. Dezvoltarea inteligenței emoționale. Educație rațional emotivă și comportamentală. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2006. 182 p.
20. Wechsler D. Manual for the Wechsler Adult Intelligence Scale. New York: The Psychological Corporation, 1955. 272 p.
21. Wechsler D. Non-intellective factors in general intelligence. Psychological Bulletin, 1943, nr.37, p. 444-465.
22. Înțelegerea propriilor emoții autocontrolul și empatia. <http://www.dezvoltarea-carierei.com/intelegerea-propriilor-emoții-autocontrolul-si-empatia>
23. Mediul militar – caracteristici și influențe specifice <https://andreivocila.wordpress.com/2010/03/11/>
24. Liderul militar și inteligența emoțională. Col.lect.univ.dr. Benoni SFÂRLO G http://www.armyacademy.ro/reviste/2_2005/a13.pdf/

UDC: 159.96+159.98+316.6

**VALIDATION OF SOCIAL ANXIETY SCALE FOR ADOLESCENCE: NORMATIV
DATA AND OTHER EVIDENCE OF CONSTRUCTION VALIDITY**

**VALIDAREA SCALEI ANXIETĂȚII SOCIALE PENTRU ADOLESCENȚI: DATE
NORMATIVE ȘI ALTE DOVEZI ALE VALABILITĂȚII CONSTRUCȚIEI**

*OTOMEGA Iulia Mihaela, scientific researcher assistant,
"Petre Andrei" University, Iasi*
*RUSNAC Svetlana, PhD in Psychology, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*
*ROBU Viorel, PhD in Psychology, lecturer,
"Vasile Alecsandri" University of Bacau, Bacau*

*OTOMEGA Iulia Mihaela, asistent cercetător științific,
Universitatea "Petre Andrei", Iași*
*RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*
*ROBU Viorel, doctor în psihologie, lector universitar,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, Bacău*

Annotation: *The article presents the translation and adaptation procedures for the Romanian language and population, as well as the validation procedure of the Social Anxiety Scale for Adolescents (SAS-A). The scale measures the level of social anxiety in three aspects: a) fear of negative evaluation, which translates into fear, worry, concern about negative evaluations from others, b) avoidance in new situations or with new people, including social avoidance and suffering / unhappiness in new situations and unknown persons, c) a total avoidance, reflecting social distress on the whole, discomfort and tendency towards inhibition.*

Adnotare: *În articol este prezentată procedura de traducere și adaptare pentru limba și populația română, precum și de validare a testului Social Anxiety Scale for Adolescents – Scala anxietății sociale pentru adolescenți (SAS-A). Scala măsoară nivelul anxietății sociale sub trei aspecte: a) al fricii de evaluare negativă, ce se traduce prin frică, îngrijorare, preocupare privind evaluările negative ale celor din jur, b) al evitării în situațiile sau cu persoanele noi, cuprinzând evitarea socială și suferință/nefericire în situațiile noi și cu persoanele necunoscute, c) al evitării în general, reflectând distresul social în mod general, situația de disconfort și tendința spre inhibare*

Keywords: *adaptation, adolescents, anxiety, social anxiety, item, scale, validation.*

Cuvinte-cheie: *adaptare, adolescenți, anxietate, anxietate socială, item, scală, validare.*

Introducere

Necesitatea de o asemenea metodă de cercetare este determinată de situația deficitară în cercetarea fenomenului la nivel național, de rând cu nevoia de evidențiere a influenței anxietății sociale asupra școlarității, fapt care a determinat interesul și aportul pentru diversificarea informațiilor atât la nivel teoretic cât și practic în tema dată. În cadrul unei investigații mai vaste a fenomenului am

identificat că nu există resurse autohtone suficiente pentru studierea fenomenului de anxietate socială generală, cu precădere celei specifice adolescenților, fapt care ne-a orientat spre căutarea unui instrument pentru măsurarea acestei variabile. În literatura de specialitate internațională a fost identificată o asemenea scală - Social Anxiety Scale elaborată de La Greca (1998) [6], prezentând diferite variații, printre care și cea ce măsoară anxietatea socială la adolescenți. În scop de a prelua și a utiliza acest instrument am decis să îl traducem și adaptăm pentru limba și populația română și să validăm scala Social Anxiety Scale for Adolescents.

În varii studii de specialitate anxietatea este definită ca *teama fără obiect, o neliniște însoțită de tensiune intrapsihică, agitație, iritabilitate, teamă și îngrijorare nemotivată, în absența unor cauze care să le provoace* [2; 4, p. 661; 10, p.57; 12, p.3-4].

Tulburarea de anxietate socială prezintă frica de a fi judecat de către alții, în special în situații sociale. Marks and Gerder (1966) și Marks (1970) ș.a. [după 3, 5, 8] apreciază că persoanele cu anxietate socială simt frică de situații sociale exprimată variabil prin rușine, teamă de prezentări, petreceri, întâlniri, servirea mesei în restaurant sau simpla întâlnire de noi persoane. Anxietatea socială se manifestă prin tensiune extremă, griji obsesive asupra interacțiunilor și tendință de izolare sau retragere [3, p. 51; 5, p. 7-8; 8, p. 14].

Schlerker și Leary (2001) [după 1, p.2] apreciază că *anxietatea socială* "rezultă din perspectiva anticipativă sau prezența unui persoane evaluatoare în situații reale sau imaginare".

Material și metodă

Elaborată de Annette M. La Greca și Nadja Lopez, Scala Anxietății Sociale pentru Adolescenți (SAS-A) a fost adaptată și validată în 1998 și publicată în același an în Journal of Abnormal Child Psychology [6]. Scala SAS-A este o adaptare a scalei Social Anxiety Scalei pentru Copii-Revăzută (SASC-R) elaborată de La Greca (1993) [7], specifică pentru vârsta adolescenței. Conceptul fundamental al acestei scale de evaluare a provenit din cercetările lui Watson and Friend (1969) [15] și ale lui Leary (1983) [9], și are ca bază două aspecte ale anxietății sociale: frica de evaluarea negativă (FNE) și evitarea socială și distresul în prezența altora (SAD). În ceea ce privește evitarea și distresul, Leary face diferența dintre experiențele subiective de anxietate și consecințele ei comportamentale, adică evitarea socială și inhibarea. Conform lui Stone și La Greca [6] această distincție este importantă, având în vedere faptul că unele persoane cu anxietate socială subiectivă pot acționa în mod satisfăcător/pozitiv în anumite contexte sociale, în timp ce alții manifestă neliniște și evitare socială de nivel ridicat [7].

În procesul adaptării și validării acestei scale derivate din SAS for Children-Revised (SASC-R), din totalul de 22 itemi au fost eliminați 4 itemi considerați a fi "de umplură", după cum apreciază La Greca [6], care aveau drept interes preferințele copiilor pentru diferite activități (exemplu de item: "îmi place să citesc" sau "îmi place să mă joc cu alți copii"). Rămânând astfel 18 itemi relevanți pentru scopul și adresabilitatea scalei, aceștia au fost grupați în 3 factori – 8 itemi aferenți factorului "frică de evaluări negative" (FNE), 6 itemi aferenți factorului "evitare socială și distres față de persoane sau situații noi" (SAD-New) și 4 itemi pentru factorul "evitare socială și distres în general" (SAD-G). Itemii Scalei Anxietății Sociale pot fi cotați pe o scală nominală începând de la 1 – pentru varianta *deloc adevărat*, până la 5 – pentru varianta *mereu adevărat*.

Studiul întreprins de autoarele scalei a avut un eșantion format din 250 de subiecți adolescenți în cadrul învățământului preuniversitar, din care 101 băieți și 149 fete, cu varii apartenențe etnice și vârste cuprinse între 15 și 18 ani, majoritatea făcând parte din clasa socio-economică de mijloc.

Studiul a relevat o consistență internă măsurată prin coeficientul Alpha Cronbach de 0,91 pentru factorul FNE, 0,83 pentru SAD-N și 0,76 pentru factorul SAD-G.

Simptomele fizice ale fricii de evaluare negativă includ ”accelerarea bătailor inimii, uscăciunea gurii, transpirație abundentă, dureri ale stomacului, senzații de vertij, senzații frecvente de urinare”, conform Enciclopediei de Psihologie Gale, editată de B. Strickland (2001) [14]. Anxietatea față de testare ce generează frica de evaluare negativă afectează negativ capacitatea de concentrare a atenției și randamentul mnezic, făcând dificilă sau chiar imposibilă reamintirea discursului public, de orice natură ar fi el.

În ceea ce privește *evitarea situațiilor sociale*, Wendy K. Silverman și Treffers Philip (2001) [13] apreciază că acestea se manifestă prin disconfort, distres, inhibare sau evitare în compania altora, în funcție de tipul de evitare (a situațiilor noi sau generale).

Rezultate și discuții

Procedura de validare a Scalei Anxietății Sociale la Adolescenți (SAS-A)

În procesul de adaptare a scalei Social Anxiety Scale for Adolescents (SAS-A) am tradus itemii scalei și i-am adaptat pentru limbajul și expresiile românești, evitând crearea unor confuzii cu privire la sensul și situația urmărită. Ca exemplu, itemul ”I worry about what others say about me” a devenit ”Mă îngrijorez în legătură cu ce ar putea spune alții despre mine”.

Pentru început validarea scalei SAS-A la limbajul românesc prin urmărirea celor trei pași:

- traducerea în limba română a scalelor;
- retroversiunea scalelor;
- evaluarea discrepanțelor dintre variantele originale și cele obținute prin retroversiune.

Traducerea a fost făcută individual de un translator roman autorizat pentru limba engleză. Ulterior un alt translator autorizat a retradus această versiune în limba engleză, apoi am verificat dacă există diferențe de interpretare și discrepanțe între cele două variante.

Testarea pentru validare s-a efectuat pe un lot de 10 persoane (5 de gen feminin și 5 de gen masculin).

Prin procedeul desfășurat asupra scalei Social Anxiety Scale for Adolescents (SAS-A) am urmărit să echilibrăm scopul vizat de scală cu ceea ce au perceput subiecții, dar și să eliminăm erorile apărute, utilizând ca metodă calcularea coeficientului de consistență internă Alfa Cronbach. Criteriul fundamental pentru care un chestionar/scală să fie valid este valoarea coeficientului utilizat, în cazul nostru Alpha Cronbach. Acesta se poate afla în intervalul 0-1, iar pentru ca scala investigată să fie validă coeficientul ar trebui să atingă o valoare apropiată de 1, dar nu mai mică de 0,7 – pragul limită acceptat [11].

Pentru acest procedeu am utilizat un lot de 180 subiecți, elevi ai claselor X – XI în cadrul Colegiului Tehnic ”Gh. Asachi” din Iași, cu următoarele caracteristici:

- 85 de subiecți au 16-17 ani, încadrați în sistemul de învățământ național, care urmează cursurile la profil tehnic în clasa a X-a.
- 95 de subiecți au 17-18 ani, ce urmează cursurile clasei a XI-a.
- 80 de subiecți sunt de gen feminin;
- 100 subiecți sunt de gen masculin.

Domeniile pregătirii de bază a elevilor din acest lot sunt: hidrometeorologie și ecologie și protecția calității mediului; designer mobilă și amenajări interioare; proiectant CAD; desenator tehnic pentru construcții și instalații; electrician – electronist auto; mecanic de motoare; lucrător în structuri pentru construcții și lucrător finisor în construcții.

Scala Anxietății Sociale măsoară nivelul anxietății sociale sub trei aspecte: *al fricii de evaluare negativă (FNE)* ce se traduce prin frică, îngrijorare, preocupare privind evaluările negative ale celor din jur, scală ce cuprinde 8 itemi, *al evitării în situațiile sau cu persoanele noi (SAD-New)*, având 6 itemi și cuprinzând evitarea socială și suferință/nefericire în situațiile noi și cu persoanele necunoscute; și *al evitării în general (SAD-G)*, ce reflectă distresul social în mod general, disconfort și tendința spre inhibare, scală ce include 4 itemi.

Analiza factorială. Pentru analiza factorială a Scalei Anxietății Sociale pentru Adolescenți (SAS-A) am utilizat factorul componentelor principale extrăgând trei factori principali din cei 18 itemi ai scalei.

Tabelul 1. Analiza factorială a itemilor Scalei Anxietății Sociale pentru Adolescenți (Rotated Component Matrix(a)) [elaborat de autor]

	Component		
	1	2	3
Mă tem că ceilalți s-ar putea sa nu mă placă	,910		
Simt că alții mă vorbesc pe la spate	,838		
Atunci când mă implic într-o dispută, mă tem că celelalte persoane nu mă vor plăcea	,835		
Mă îngrijorează ce cred alții despre mine	,833		
Mă tem să nu fiu tachinat/ă de alții	,829		
Mă îngrijorează că alte persoane nu mă plac	,781		
Mă îngrijorez în legătură cu ce ar putea spune alții despre mine	,647		
Simt că ceilalți râd de mine	,553		
Devin agitat/ă când vorbesc cu alțiadolescenți		,929	
Mă simt rușinat/ă în preajma persoanelor necunoscute		,911	
Vorbesc doar cu acele persoane pe care le cunosc bine		,899	
Devin neliniștit/ă când sunt în preajma anumitor persoane		,844	
Devin agitat/ă când întâlnesc persoane noi		,826	
Mă îngrijorez când fac ceva de față cu alte persoane		,824	
Îmi este greu sa le cer altor persoane să facă anumite lucruri pentru mine			,873
Sunt tăcut/ă când sunt într-un grup de persoane			,833
Mă simt rușinat/ă chiar și cu colegii/prietenii pe care îi cunosc foarte bine			,801
Îmi este teamă să invit alte persoane în diferite activități pe care le fac pentru că ar putea să mă refuze			,680

ExtractionMethod: Principal Component Analysis.

Rotation Method: VarimaxwithKaiserNormalization.

a Rotationconverged in 5 iterations.

Tabelul 1 prezintă itemii ce au obținut valori mai mari de 0.4 grupați în trei factori. Astfel, am constatat că cei 8 itemi ce măsoară frica de evaluare negativă (FNE), ce erau cuprinși în varianta inițială a scalei, au obținut și în urma adaptării pentru limba și populația română valori cuprinse între 0,55 ("Simt că ceilalți râd de mine") și 0,91 ("Mă tem că ceilalți s-ar putea sa nu mă placă") ceea ce validează forma itemilor din această subscală în varianta tradusă. În ceea ce privește evitarea în

situațiile sau cu persoanele noi (SAD-New), au rămas în urma analizei factoriale aceiași 6 itemi, ce au înregistrat valori cuprinse între 0,82 ("Mă îngrijorez când fac ceva de față cu alte persoane") și 0,92 ("Devin agitat/ă când vorbesc cu alți adolescenți"). Subscala Evitarea în situații generale (SAD-G) are, în urma analizei factoriale, aceiași 4 itemi originali, ce au înregistrat valori între 0,68 ("Îmi este teamă să invit alte persoane în diferite activități pe care le fac pentru că ar putea să mă refuze" și 0,87 ("Îmi este greu să le cer altor persoane să facă anumite lucruri pentru mine").

Consistența internă. Constatăm din tabelele 2, 3 și 4 că subscala Frica de evaluare negativă (FNE) a înregistrat un scor al consistenței interne prin coeficientul Alpha Cronbach de 0,90, Evitarea în situații sau cu persoane noi (SAD-New) a obținut valoarea 0,94 a coeficientului Alpha Cronbach, iar Evitarea în situații generale (SAD-G) are coeficientul consistenței interne de 0,81.

Tabelul 2. Consistența internă a subscalei Frica de Evaluare Negativă (FNE)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,908	,913	8

Tabelul 3. Consistența internă a subscalei Evitarea în situații sau cu persoane noi (SAD-New)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,948	,948	6

Tabelul 4. Consistența internă a subscalei Evitarea în situații generale (SAD-G)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,812	,822	4

Concluzii

Concluzionăm astfel, că în urma traducerii Scalei Anxietății Sociale pentru Adolescenți s-au validat toți itemii, grupați în subscale sub forma lor originală, validându-se cu valori ale consistenței interne între 0,7 și 1, după cum apreciază Marian Popa [11].

Anexă – Scala de Anxietate Socială pentru Adolescenți

În continuare vei găsi 18 afirmații care descriu modalitatea ta de a reacționa la diferite activități sau interacțiuni cu diferite persoane - colegi, prieteni, profesori, persoane străine etc. Citește cu atenție fiecare afirmație și alege din variantele de răspuns pe cea care ți se potrivește cel mai bine.

Pentru fiecare afirmație ai posibilitatea să alegi, prin încercuirea celei potrivite, una din variantele: 1=deloc adevărat, 2= câteodată adevărat, 3=destul de des adevărat, 4=deseori adevărat, 5=mereu adevărat.

Răspunsurile tale nu vor fi catalogate ca ”bune” sau ”rele”, ”corecte” sau ”greșite”, răspunsul sincer fiind cel important. Răspunsurile sau rezultatele chestionarul pe care îl completezi nu vor fi spuse nimănui, în afară de tine.

Tabelul 5. Scala de Anxietate Socială pentru Adolescenți [elaborat de autor]

1.	Mă îngrijorez când fac ceva de față cu alte persoane (14)	1	2	3	4	5
2.	Devin agitat(ă) când întâlnesc persoane noi (9)	1	2	3	4	5
3.	Sunt tăcut(ă) când sunt într-un grup de persoane (17)	1	2	3	4	5
4.	Simt că ceilalți râd de mine (5)	1	2	3	4	5
5.	Îmi este teama să invit alte persoane în diferite activități pe care le fac, pentru că ar putea să mă refuze (16)	1	2	3	4	5
6.	Vorbesc doar cu acele persoane pe care le cunosc bine (13)	1	2	3	4	5
7.	Mă îngrijorez în legătură cu ce ar putea spune alții despre mine (1)	1	2	3	4	5
8.	Atunci când mă implic într-o dispută, mă tem că celelalte persoane nu mă vor plăcea (8)	1	2	3	4	5
9.	Mă îngrijorează că alte persoane nu mă plac (2)	1	2	3	4	5
10.	Mă simt rușinat(ă) chiar și cu colegi/prieteni pe care îi cunosc foarte bine (18)	1	2	3	4	5
11.	Simt că alții mă vorbesc pe la spate (7)	1	2	3	4	5
12.	Devin neliniștit(ă) când sunt în preajma anumitor persoane (12)	1	2	3	4	5
13.	Mă tem să nu fiu tachinat(ă) de alții (6)	1	2	3	4	5
14.	Mă simt rușinat(ă) în preajma persoanelor necunoscute (10)	1	2	3	4	5
15.	Devin agitat când vorbesc cu alți adolescenți (11)	1	2	3	4	5
16.	Mă îngrijorează ce cred alții despre mine (4)	1	2	3	4	5
17.	Îmi este greu să le cer altor persoane să facă anumite lucruri cu mine (15)	1	2	3	4	5
18.	Mă tem că ceilalți s-ar putea să nu mă placă (3)	1	2	3	4	5

Bibliografie

1. Darby B. W. The development of children's understanding of social anxiety in others. A dissertation presented to the graduate school of University of Florida in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy. Florida: University of Florida (Dissertation Discovery Company), 2019. 174 p.
2. DSM-IV-TR 2000. Manual de diagnostic și statistică a tulburărilor mentale. București: Asociația Psihiatrilor Liberi din România, 2003. 943 p.
3. Forsyth J. P., Eifert G. H. The Mindfulness and Acceptance workbook foe anxiety. Oakland: New Harbinger Publications Inc., 2017. 288 p.
4. Golu M. Fundamentele psihologiei. București: Editura România de Măine, 2000. 1236 p.
5. Hofmann S. G., DiBartolo P. M. (Eds.). Social Anxiety: Clinical, Developmental and Social Perspectives. Dan Diego: Elsevier Inc., 2014. 632 p.
6. La Greca A. M., Lopez N. Social Anxiety Among Adolescents: Linkages with peers relations and friendships. In: Journal of Abnormal Child Psychology, 1998, vol.20, nr.2, p. 83-94.
7. La Greca A., Stone W. The Social Anxiety Scale for Children-Revised: Factorstructure and concurrent validity. In: Journal of Clinical Child Psychology, 1993, nr. 22, p. 17-27.
8. Leahy R. L. Aniety Free: Unreavel your fears before they unreveal you. Hey House Inc., 2009. 360 p.
9. Leary M. A brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. In: Personality and Social Psychology Bulletin, 1983, nr. 9, p. 371-375.
10. Neveanu P. P. Dicționar de psihologie. București: Editura Albatros, 1978. 783 p.
11. Popa M. Statistică pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS. Iasi: Polirom, 2008. 368 p.
12. Rachman S. Anxiety. East Sussex, Hove: Psychology Press Ltd., 2004. 256 p.
13. Silverman W. K., Treffers P. Anxiety Disorders in Children and Adolescents: Research, Assessment, and Interventions. Cambridge: Cambridge University Pres, 2001. 446 p.
14. Strickland B. (Ed.). The Gale Encyclopedia of Psychology. Farmington Hills: Gale Group, 2001. 720 p.
15. Watson D., Friend R. Measurement of social-evaluative anxiety. In: Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1969, nr. 33, p. 448-457.

UDC: 37.07, 378

JEL Classification: I25, I26

CRITICAL FACTORS FOR SUCCESSFUL HIGHER EDUCATION SYSTEMS

FACTORI CRITICI PENTRU SISTEME DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR DE SUCCES

LEVKOVICH LAVAN LIMOR,

PhD student of Institute of International Relations of Moldova, Chisinau

LEVKOVICH LAVAN LIMOR,

doctorand, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău

Annotation: *The issue of quality assurance has risen very high on the Bologna agenda and is seen now as one of the key instruments which made to promote the attractiveness of European higher education. From 1999, it was made clear the fact that defining common criteria and methodologies in European Higher Education it was necessary to take into account the diversity of the various systems and traditions that would go into the construction of a comparable framework. This article will try to describe the most critical factors which need to be improved till the highest level of academic success.*

Adnotare: *Problema asigurării calității a crescut foarte mult pe agenda Bologna și este văzută acum ca unul din instrumentele-cheie care au contribuit la promovarea atractivității învățământului superior european. Începând cu anul 1999, sa clarificat faptul că, în definirea criteriilor și metodologiilor comune în învățământul superior european, este necesar să se țină seama de diversitatea diferitelor sisteme și tradiții care vor intra în construirea unui cadru comparabil. Acest articol va încerca să descrie factorii cei mai critici care au nevoie de îmbunătățirea celui mai înalt nivel de succes academic.*

Keywords: *higher education, critical factors, quality academic service.*

Cuvinte cheie: *învățământul superior, factori critici, serviciul academic de calitate.*

Introduction

Quality assurance in higher education is by no means only a nationality concern of some countries. All over the world there is an increasing interest in quality and standards, reflecting both the rapid growth of higher education and its cost to the public and the private purse [2]. The international organization - EHEA with its states is characterized by its diversity of political systems, higher education systems, sociocultural and educational traditions, languages, aspirations and expectations.

Materials and methods of research

In the light of this diversity and variety, some of technical universities from the academic world are set their faces to develop their internal quality assurance systems according. Not only to the European standards and the guidelines, but also focusing more on what should be done rather than

how it should be achieved as well as to different factors and sources. As discussed at the **Graz Convention** in May 2003 [3], among the policy goals for an appropriate the world QA dimension are:

1. **Achieve greater** compatibility while managing diversity of QA procedures. There is a great diversity of national procedures in Europe and other states like US, UK, Australia, that need to be accepted as this diversity reflects specific circumstances that each national QA Educational framework tries to address. Upholding a widely shared set of principles in the QA area would ensure compatibility while minimizing intrusiveness in national frameworks.
2. **Achieve trust:** It is evident from discussions with various key actors, that some believe that trust across Europe can be achieved only if all QA agencies follow similar procedures and guidelines. In other words, trust is based on professionalism, grounded in a set of standards.
3. **Preserve and extend institutional autonomy** while meeting the demands for accountability: It is essential that the development of a European QA dimension accompanies and extends institutional autonomy in order to ensure that QA is not merely window-dressing and a compliance exercise.

These processes of creating a critical key for successful where been implemented in the software industry in order to improve development processes. Due to the critical successful factors of these maturity models, other organizations decided to adapt them to their field of higher Education. In this way we found maturity models applied to this field of education. According to Mason [7] the challenges which faced by educational institutions are the same challenges that other organizations around the world deal with [5]. The need to provide quality service prevails, as professionals are becoming more demanding, and the proposal of a maturity model helps us describe the characteristics of the development of educational processes. It highlights the need to establish a model for obtaining a correct diagnosis of the situation of the center and defining a set of best practices that serve as a guide for improvement [11].

Results and considerations

The excellent models in education are usually adaptations of large frameworks and existing methodologies for the management process. The different proposals for critical successfully models in education focus on different aspects such as courses, e-learning, and workshops [7]. Examples of experience education in the mentioned areas are:

1. **Face-to-face:** Precisely because of the development of the technology and the introduction of the technological format (E-LEARNING, MOOC), the higher academic education loses the "contact" with the student. We are witnessing a tremendous drop of students who do not find an "academic home" in the educational institution. In Israel, more than 25% of students in economics leave after the first year due to objective difficulties, which when analyzed, the need for interpersonal communication between faculty lecturers and students was understood.
2. **E-learning:** The E-Learning Model is a process which based on CMM ideas and the ISO framework for SPICE (**Software Process Improvement and Capability Determination**) process evaluation. Making a connection with this model, the developed model identifies five areas or main categories that encompass a set of processes. Practices needed for each category were identified based on research in literature, grouped and adapted according to each category. Although many people still consider traditional universities as the best way to achieve knowledge and get a diploma, online learning proves to be a great alternative. Students have the chance to study in their own time and especially for free. It represents a

great way to study many fields and to boost the level of self-motivation. Online learning is so effective because students can finish their homework quickly, and there is more time left for hobbies or for finding a job.

An access to all resources of a traditional course helps participants learn wherever they are, leaving them the freedom to choose the time for study. With basically an Internet connection, a person can attend different courses. Among the advantages of online learning there are the responsibility and self-discipline of students [4].

The disadvantages Of Online Learning (E-Learning) are that only in a small group a person can develop properly. At school, students learn how to make friends, be patient, get rid of disappointment, and especially to compete. Competition between colleagues can be very stimulating and students will only benefit from it. Online learning cannot offer human interaction [9]. Another disadvantage refers to the fact that online courses cannot cope with thousands of students that try to join discussions. Also, online learning can be difficult, if it is meant for disciplines that involve practice.

In conclusion, online learning should be seen as a complement and extension of classical forms of learning. Not even the best online course can fully replace the personal contact with a teacher, or the human relationships that develop in a group. So, traditional classes shouldn't be replaced with online learning.

3. **Satisfaction of the "customers"** – According to National Organization of American Colleges [11], The traditional college rankings do a decent job of ranking the best universities, but because of how these formulas are constructed, there are some serious factors that get left out. When we look to advise families on colleges that are underrated, our primary focus is on outcomes more specifically financial outcomes like starting salary and ROI, as well as qualitative outcomes like job placements. they took into consideration the following criteria the cost of attendance and generosity of financial aid & scholarships, one and five-year ROI after graduation and financial performance of specific majors. The academic system of higher education in the United States is known as a system that sharpens the benefits, thus combining competition among academic institutions [1].

4. **High Quality of the Academics Staff - Human Resource** - Many international, studies and conferences, have been conducted on the criticality of teaching staff in higher education in academic institutions. There are many countries that at any time fail to improve the quality of teaching, apart from the **Bologna Reform** (1999), which placed teaching quality as one of the critical criteria for the status of the academic institution. **An example of an improvement process is found in the State of Israel** [12]. The Council for Higher Education in the Israeli Ministry of Education and the Planning and Budgeting Committee of the National Ministry created criteria and standards for promoting the quality of teaching and learning in institutions of higher learning, including the promotion of digital learning in Israel [12]. **The new criteria and standards include:**

- A. The Institute will publish once a year / semester the findings of the teaching feedback on behalf of the students. The student associations will be joined to the work team on the evaluation questionnaires and their results.
- B. Teachers who received low marks in feedback assessment, will take part in activities to improve their teaching, including personal meetings, accompaniment, special workshops.
- C. Inclusion of teaching quality components in the criteria for promotion of lecturers at the institution.

- D. The institute will formulate regulations that will regulate, among other things, the availability of lecturers, the examination and return of examinations, the cancellation of lessons, the rights of students serving in reserve duty, the rights of post-natal students.
- E. Setting procedures and criteria for updating curricula and syllabi according to the type of course.
- F. New faculty members will undergo professional training in the field of teaching for at least 20 hours.

5. Challenges of technology in Higher Education - The NMC Horizon in 2017 [5] are report in collaboration with the EDUCAUSE Learning Initiative. The report is produced by the New Media Consortium (a community of hundreds of universities, colleges, museums and research organizations driving innovation across their campuses). The conclusions of the report were that 3 significant challenges in the next technological are:

- A. **Improving digital literacy. Solvable challenge:** those that understand and know how to solve according to them, being digitally literate is more than obtaining "*isolated technological skills*", the **Horizon report** [5]. It is about generating a deeper understanding of the digital environment, enabling intuitive adaptation to new contexts and co-creation of content with others. Institutions are charged with developing students' digital citizenship, ensuring mastery of responsible and appropriate technology use, including online communication etiquette and digital rights and responsibilities in blended and online learning settings and beyond, the report says: "*Due to the multitude of elements comprising digital literacy, higher education leaders are challenged to obtain institution-wide buy-in and to support all stakeholders in developing these competencies*" [8].
- B. **Integrating formal and informal learning. Solvable challenge:** those that understand and know how to solve as previous Horizon reports have noted, there is still an increased interest in "*self-directed, curiosity-based learning*". Informal learning encompasses these types of activities, and experts believe that blending formal and informal methods of learning can create an environment that fosters experimentation, curiosity, and creativity, the 2017 report reiterates. An overarching goal is to cultivate the pursuit of lifelong learning in all students and faculty. Institutions are beginning to experiment with flexible programs that provide credit for prior learning and competencies gained through employment or extracurricular experiences, the report says.
- C. **Achievement gap. Solvable challenge:** those who understand, but they have problematic solutions. The achievement gap reflects a disparity in the enrolment and academic performance between student groups, defined by socioeconomic status, race, ethnicity, or gender. While developments in technology have made it easier for students from these groups to engage with learning resources, significant issues of access and equity persist. The one-size-fits-all approach of traditional higher education paradigms, coupled with overwhelming tuition costs, is in stark contrast with an increasingly diverse global student population; more flexible degree plans are needed. The challenge facing higher education is to cater to all learners' needs, aligning post-secondary programs with deeper learning outcomes and the acquisition of 21st century skills, enabled by personalized learning strategies and data-driven student support systems that foster goal achievement and gainful employment.

Conclusion

For conclusion, like predefined management critiques, in order to lead the organization to business success or customer service, the field of success in the educational systems in universities and colleges stands. There are a large number of critical factors which required for the organizational success of the academic institution. In addition to these factors, the authors of the article examined the critical factors that constitute the key to success in any business model, such as the rehabilitation program of the academic institution [6]. The combination of technology, its characteristics and levels, along with the personal contribution in the presence of the lecturer, are very significant for creating student satisfaction.

Bibliography

1. Baig M., Bisharat S. A. A maturity model for quality improvement in higher education. Munich, Germany: Interactive Online Learning 2004, p. 103 – 119.
2. Crosby P. Quality is Free. The art of making quality certain. N.Y: publish by mentor book. 1979, p. 28 – 31.
3. ENQA report on Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Helsinki. 2005. <http://www.enqa.net/bologna.lasso> (Date of visit: 25.1.2019).
4. Erichsen H. Common instruments and criteria for accreditation. London: seminar on Methodological common instruments for assessment and accreditation in the European framework. 2004, p. 16.
5. Horizon Report – 2017. <http://cdn.nmc.org/media/2017-nmc-horizon-report-he-EN.pdf> (Date of visit: 27.01.2019).
6. Lederer A.L., Salmela H. Toward a theory of strategic information systems planning Strategic Information Systems. Washington D.C: press by book -TV. 5. 1987, p. 237-253.
7. Mason R. M. The Role of Metaphors in Strategic Information Systems Planning. London, UK: Management Information Systems, 8, No. 2, 1991, p.11-30.
8. Papalexandris N., Nikandrou I. Benchmarking employee skills: results from best practice firms in Greece, Journal of European Industrial Training, 24, No. 7. 2009, p. 391 – 402.
9. Porter M.E. Competitive Advantage: creating and sustaining superior performance. New York: Free Press. 1985, p. 175 – 177.
10. Porter M.E., Millar, V.E. How information gives you competitive advantage. Harvard Business Review. 1985, p. 149-160.
11. The American Higher Education System - <https://www.iie.org/en/Connect/Professionals> (Date of visit: 25.01.2019).
12. The Israeli program for Quality teaching staff - <https://che.org.il/> (Date of visit: 27.01.2019).

UDC: 316.6

RELATIONSHIP BETWEEN SELF-CONFIDENCE AND PSYCHOLOGICAL WELLBEING: CASE OF THE UNIVERSITY STUDENTS

СООТНОШЕНИЕ УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

*ROSCIUPCHIN Diana, MA, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
RUSNAC Svetlana, PhD in Psychology, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*РОЩУПКИНА Диана, магистр психологии, студентка докторантуры,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
РУСНАК Светлана, доктор психологии, доцент,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

***Annotation:** The purpose of the research presented in this article is to study the role of self-confidence in shaping psychological well-being by first year students who are in the process of adapting to the new conditions. The study was carried on in two universities of Chisinau. A sample of 100 students, 50 from a state university, 50 – from a private one, participated in the survey. The hypothesis assumes that self-esteem is a condition for psychological well-being insofar as it is correlated with common sense and does not turn into arrogance and/or aggression. Results showing positive correlation of self-confidence with the sense of environmental monitoring and negative correlation with the assessment of the quality of interpersonal relationships and of having purpose and meaning of life have been obtained. At the same time, confident behavior correlates positively with the assessment of the quality of interpersonal relationships.*

***Аннотация:** Целью представленного в данной статье исследования является изучение роли уверенности в себе в ощущении чувства психологического благополучия студентами 1 курса, находящимися в процессе адаптации к новым условиям. Исследование проводилось на базе двух ВУЗов города Кишинёва. Всего в исследовании участвовали 100 студентов, 50 человек из государственного университета, 50 с частного. Проверялась гипотеза о том, что уверенность в себе является условием для ощущения психологического благополучия в той мере, в какой соотнесена со здравым смыслом и не переходит в высокомерие и агрессивность. Были получены результаты, показывающие на положительное соотношение уверенности в себе с чувством управления средой, и отрицательную корреляцию с оценкой качества взаимоотношений и владением целью и смыслом жизни. Вместе с тем, уверенное поведение положительно коррелирует с оценкой качества взаимоотношений.*

***Keywords:** assertiveness, cognitive component of the self-concept, psychological well-being, self-confidence, confident behavior.*

***Ключевые слова:** ассертивность, когнитивный компонент я-концепции, психологическое благополучие, уверенность в себе, уверенное поведение.*

Введение

В литературе существует немало определений уверенности в себе. Но все они, как правило, включают в себя веру индивида в свои способности достичь поставленных целей [4], [9], [10]. Уверенность в себе – это способность адекватно реагировать и эффективно разрешать любую ситуацию, какой бы сложной она ни показалась вовлечённому в неё индивиду или другим лицам [8].

Основываясь на этих определениях, уверенность в себе можно рассматривать как когнитивное восприятие и оценку своих возможностей. Очевидно, что уверенные в себе студенты полны энтузиазма, усерднее учатся, имеют более высокую мотивацию и не так легко сдаются, встречая трудности на своём пути [7], [25].

Уверенность в себе - это чувство, позволяющее человеку действовать из состояния лёгкости и внутреннего спокойствия, что позволяет индивиду быть оптимистичным и довольным собой. Уверенному в себе человеку нет необходимости ощущать своё превосходство над другими [11]. И если уверенность в себе является одним из ключевых аспектов человеческой жизни, на основании которого мы формируем наше поведение и отношение, то ассертивность - это качество личности которое позволяет быть уверенным в себе не будучи агрессивным [13].

Термин «ассертивность» появился в 70 годах 20 века и был популяризирован среди широкой публики такими авторами, как Альберти, Эммонс и Смит. Они считают, что ассертивность - это процесс осознания того, что у вас есть право занимать пространство и быть на своем месте в этом мире, право получать то, что вы хотите, или по крайней мере, решительно заявлять об этом с учетом требований и ожиданий других, учитывая их желания. Это очень похоже на определение уверенности в себе. Поэтому ассертивность и уверенность в себе неразрывно связаны друг с другом [2], [23].

По словам Эймса, ассертивность характеризуется тем, как человек реагирует в ситуации, когда его позиции и/или интересы находятся или могут противоречить позициям или интересам других людей [3].

Лазарус определяет ассертивное поведение как умение говорить «нет», умение просить о помощи, умение выражать положительные и отрицательные чувства, умение инициировать, продолжать и завершать разговор [16]. Это прямое общение, открытое и честное, позволяющее получать сообщения без искажений, ясное, спокойное мышление, уважительные переговоры, и обсуждение, где каждый имеет право на собственное мнение [15].

Ассертивный стиль общения - это наиболее эффективный инструмент для адаптации к изменяющимся нормам, ценностям и обычаям этого столетия, особенно для тех, кто остро осознает свои потребности, взгляды и права, но также ценит потребности, права и мнения других людей. Можно сказать, что это «золотая середина» между пассивным и агрессивным стилями предыдущих веков.

Материалы и методы исследования

Целью данной работы является изучение того насколько уверенность в себе помогает студентам 1 курса, находящимся в процессе адаптации к новым условиям (многие из них адаптируются и к городской жизни), ощутить чувство психологического благополучия.

Выборка исследования. Исследование проводилось на базе двух ВУЗов города Кишинёва. Всего в исследовании участвовали 100 студентов, 50 человек из государственного университета, 50 с частного. Гендерный состав - 20 юношей, 80 девушек (т. к. в ВУЗах

женский пол преобладает над мужским), в возрасте от 18 до 45 лет. Средний возраст участников 20,5 лет. Другие признаки, которые были использованы в данном исследовании: а) оценка респондентами своего экономического благополучия: 21 человек оценил его как довольно неудовлетворительное, 75 как в среднем удовлетворительное и 4 как высокое благополучие, исходя из этого они были объединены в 2 группы: неудовлетворённые своим экономическим благополучием и удовлетворённые; б) происхождение: село/город; в) специальности – право, филология, психология. Полученные результаты обрабатывались с помощью SPSS Statistics 20.

Гипотеза исследования. Уверенность в себе является условием для ощущения психологического благополучия в той мере в какой соотнесена со здравым смыслом, пока она умеренно выражена и не переходит в высокомерие и агрессивность.

Ведь зачастую, за тем, что кажется нам высокомерием, скрывается агрессия. В данном случае у медали две стороны, а второй стороной уверенности в себе как раз и являются высокомерие, тщеславие, нарциссизм и чувство превосходства, появляющиеся за гранью здоровой уверенности в себе и порождающие агрессивное поведение [5]. Здоровая самооценка базируется на реальных действиях и достижениях индивида. В то время как чрезмерно завышенная самооценка непропорциональна реальным достижениям и действиям человека. Такие люди высокого о себе мнения, но не могут указать на какие-либо существенные прошлые достижения, действия или выбор, которые они сделали, в подтверждение объективности такой самооценки [18].

Исследователи предположили, что агрессия может являться следствием эгоизма. Согласно этой теории, люди, с завышенной самооценкой взгляды которых оспариваются или не принимаются в расчёт (угроза для их Эго) другим человеком, будут более склонны к проявлению агрессии, чтобы защитить внутренне сформированное высокое мнение о себе [6].

В то же время Спенсер Райдас считал, что агрессивность, наравне с открытостью, ассертивностью, смелостью, доверием, является составными понятия уверенности в себе [20]. Поэтому тест Райдаса заявлен как тест ассертивности, но изучает больше крайности уверенного поведения на стыке пассивности и агрессии. Возможно поэтому его тест продемонстрировал допустимость дискриминации и склонность к агрессии [19].

Были использованы следующие **методы исследования:**

Опросник уверенности в себе Б. Давенпорт (Furman University, USA). Разработан для диагностики степени уверенности в себе [22].

Тест «Шкала субъективной оценки психологического благополучия». Методика разработана Светланой Руснак. Тест состоит из 30 вопросов. Опросник предназначен для выявления субъективной оценки психологического благополучия личности через интегральные показатели «самопрятие», «управление средой», «автономность», «субъективное ощущение счастья», «способность строить качественные взаимоотношения с другими», «цели и смысл жизни» [21].

Тест ассертивности, или уверенного поведения (Rathus Assertiveness Schedule) разработан Спенсером Райдасом (Spencer A. Rathus) в 1973 году. Методика предназначена для диагностики степени ассертивности и определения степени уверенного поведения. Опросник состоит из 30 вопросов. Оценки в анкете колебались от +90 (слишком высокая уверенность) до -90 (отсутствие уверенности), что указывает на крайние варианты нормы [17]. Слишком высокие коэффициенты говорят об излишней самоуверенности, граничащей с агрессивностью в поведении. Содержательный анализ утверждений теста С. Райдаса показывает, что

коэффициенты могут расти, например, за счёт высоких баллов за утверждения: «Когда подаваемая еда в кафе меня не удовлетворяет, я жалуюсь на это официанту», «Я предпочитаю использовать сильные аргументы и доводы», «Тот, кто пытается пролезть в очереди впереди меня, получит отпор», «Я всегда высказываю свое мнение» и т.д.

Для анализа клинической апробации русскоязычной версии опросника «Уверенность в себе» и теста Райдаса, а также для определения внутренней согласованности опросника и теста использовали показатель альфа Кронбаха, который составил более 0,8 и для опросника, и для теста, что демонстрирует внутреннюю согласованность обеих методик, что свидетельствует о надежности инструментов (таблица 1).

Таблица 1. Значения α Кронбаха для методики «Уверенность в себе» и для теста уверенного поведения Райдаса

Значения α Кронбаха для методики «Уверенность в себе»	
Cronbach's Alpha	N of Items
,855	10
Значения α Кронбаха для теста Райдаса	
Cronbach's Alpha	N of Items
,878	30
Значения α Кронбаха для Шкалы субъективной оценки психологического благополучия	
Cronbach's Alpha	N of Items
,975	30

Тест «Шкала субъективной оценки психологического благополучия» был переведен на русский язык (адаптирован для русскоязычного взрослого населения), а русский вариант шкалы проверялся на внутреннюю согласованность, значения коэффициентов альфа Кронбаха приближено к 1, что свидетельствует о надежности инструмента (таблица 1).

Результаты и обсуждение

Анализ результатов опросника «Уверенность в себе» и уверенного поведения Райдаса

Средние показатели уверенности в себе по опроснику равны 1,72, а по тесту уверенного поведения Райдаса - 2,33.

В ходе практического исследования при использовании опросника «Уверенность в себе» были получены результаты, представленные на рисунке 1.

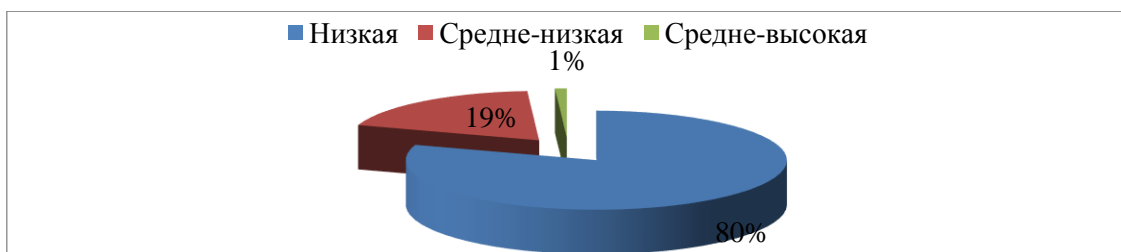

Рисунок 1. Распределение по уровням выраженности средних показателей уверенности в себе [разработано автором]

По результатам, полученным с помощью данного опросника, мы можем сделать выводы о степени выраженности уверенности в себе у студентов первого курса государственных и частных ВУЗов.

У 80% учащихся была выявлена низкая уверенность в себе, у 19% средне-низкая и у 1 студента средневысокая.

Такие показатели могут быть связаны с процессом адаптации студентов к новым условиям жизни [12].

Новый коллектив, знакомства и преподаватели, новые требования и стандарты обучения, для многих ребят — это ещё и период адаптации к условиям городской жизни, вдали от дома, для студентов государственного ВУЗа, и переход на другой язык обучения, так как в некоторых группах преподавание ведётся на английском языке [1].

В то время как показатели уверенного поведения по тесту Райдаса говорят нам следующее:

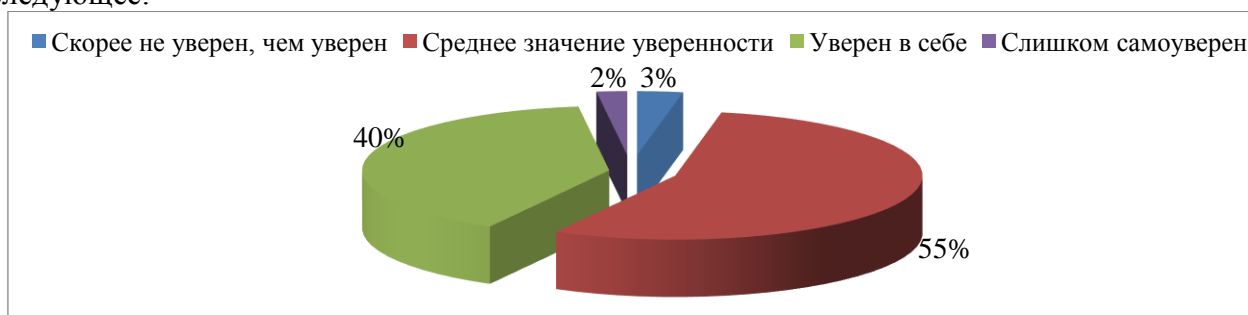

Рисунок 2. Распределение по уровням выраженности средних показателей уверенного поведения [разработано автором]

3% учащихся характеризуется скорее неуверенным, чем уверенным поведением, 55% показывает среднее значение уверенного поведения, 40% стабильную уверенность в поведении и 2% слишком высокую.

Если исходить из того, что тест Райдаса составлен на линейке крайних вариантов нормы, то хотелось бы отметить, что истинно уверенный в себе человек не проявляет агрессивность в поведении, не добивается чего-либо путём демонстрации уверенности. С точки зрения коммуникации, ассертивность должна осуществляться в рамках вежливого поведения [14].

Тонкая грань между ассертивностью и завышенной уверенностью в себе, в ощущении от общения. Люди, для которых ассертивное поведение является нормой размеренны и спокойны, весьма позитивны, открыты к альтернативным мнениям, скромны и допуская собственную не идеальность, готовы признать прошлые ошибки. Люди с завышенной самооценкой зачастую высокомерны, «работают на публику», нарушают личные границы и используют других для самоутверждения [24]. При сравнении уверенности в себе было найдено различие у студентов государственного и частного вузов $t = 2,057$, $p < 0,05$. Данное исследование показало, что происхождение и экономическая обеспеченность не влияют на уверенность в себе. При сравнении уверенности в поведении были выявлены различия между студентами по типу вуза $t = 2,898$, $p = 0,05$ и по полу $t = 1,991$, $p < 0,05$.

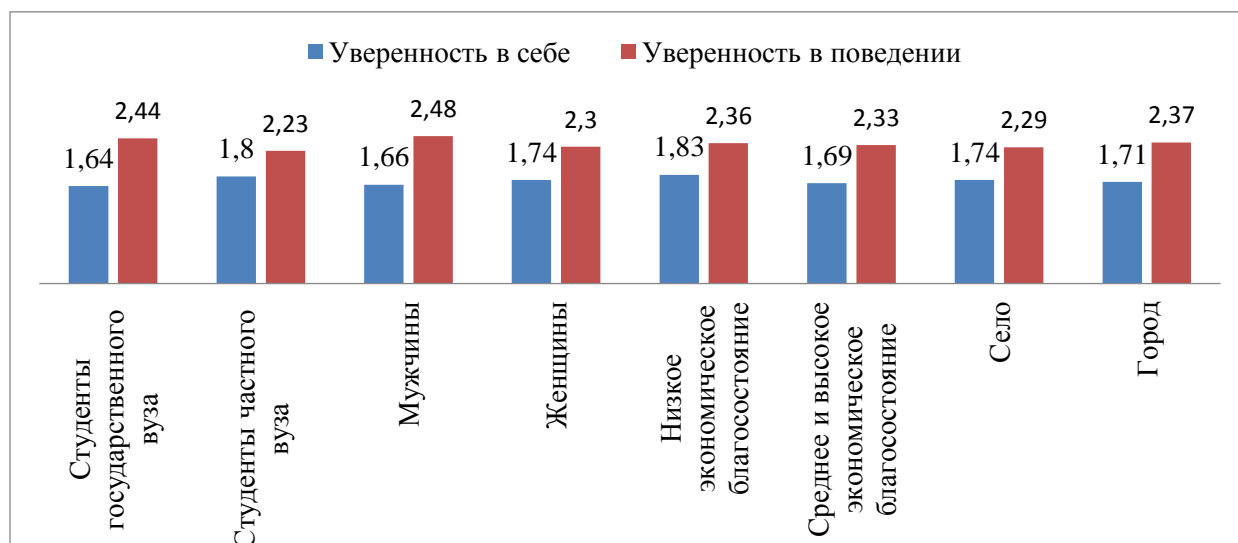

Рисунок 3. Влияние социальных факторов на проявление когнитивного и поведенческого компонентов уверенности [разработано автором]

Ещё Бандура [4], в своё время выявил тесную взаимосвязь между чувством уверенности в себе (и компетентности) индивида и его социальной группой. Наше исследование показало, что абсолютно все респонденты независимо от учебного заведения, пола, экономического состояния, происхождения выказывают большую уверенность в поведении, чем, собственно, ощущают эту уверенность.

Студенты государственного ВУЗа являются менее уверенными в себе, но показывают большую уверенность в поведении, чем студенты частного. У мужчин выявлена меньшая уверенность в себе, чем у женщин, но в то же время они показывают большую уверенность в поведении. Респонденты с низким уровнем дохода показывают большую уверенность в себе, чем респонденты со средним и высоким уровнем дохода, причём разница в уверенности в поведении невысока в обеих группах. Респонденты, проживавшие в селе, показывают большую уверенность в себе, чем городские ребята, в то время как последние показывают большую уверенность в поведении. Показатели по последним 2 параметрам, доходу и происхождению связаны с тем, что ребятам с низким уровнем дохода и родом из села приходится больше стремиться к успеху, они менее изнежены и обладают большим жизненным опытом, чем городские. Т.е. все эти группы находятся в процессе адаптации к изменившимся жизненным условиям, это влияет на их субъективное чувство благополучия.

Анализ результатов теста «Шкала субъективной оценки психологического благополучия»

Рисунок 4. Средние значения показателей общего уровня психологического благополучия [разработано автором]

По результатам, полученным с помощью теста «Шкала субъективной оценки психологического благополучия», мы можем сделать выводы о степени выраженности общего уровня благополучия у студентов первого курса государственных и частных ВУЗов. Итак, субъективное ощущение счастья - 0,87; самопринятие – 1,21; управление средой – 1,03; качество взаимоотношений – 1,21; цели и смысл жизни – 1,82 и психологическое благополучие – 1,21. Интересно, что по шкалам самопринятие, качество взаимоотношений и психологическому благополучию оценки одинаковы, из чего можно сделать вывод, что одно вытекает из другого.

Далее мы переходим к исследованию показателей психологического благополучия у студентов в зависимости от ВУЗа в котором они обучаются.

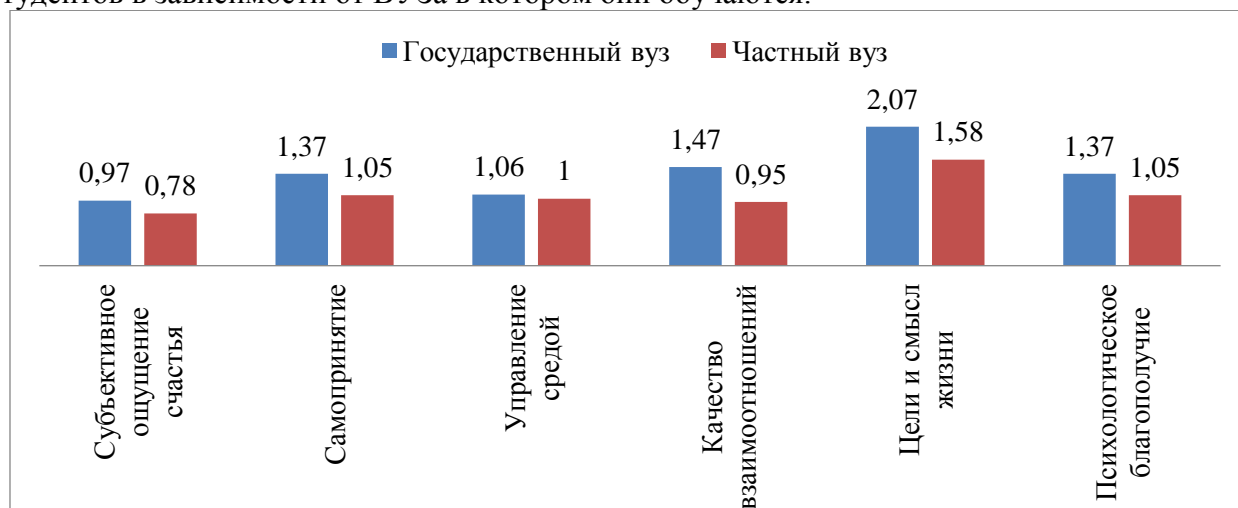

Рисунок 5. Уровень психологического благополучия государственного и частного ВУЗов [разработано автором]

Различия между ВУЗами проявляются по всем исследуемым параметрам. Субъективное ощущение счастья у респондентов государственного ВУЗа выше, чем у респондентов частного. А вот по полу различий нет. Уровень самопринятия тоже выше в государственном ВУЗе, как и показатели качества взаимоотношений, целей и смысла жизни и

психологического благополучия. Это может быть связано с тем, что в Молдове государственные ВУЗы считаются, более статусными.

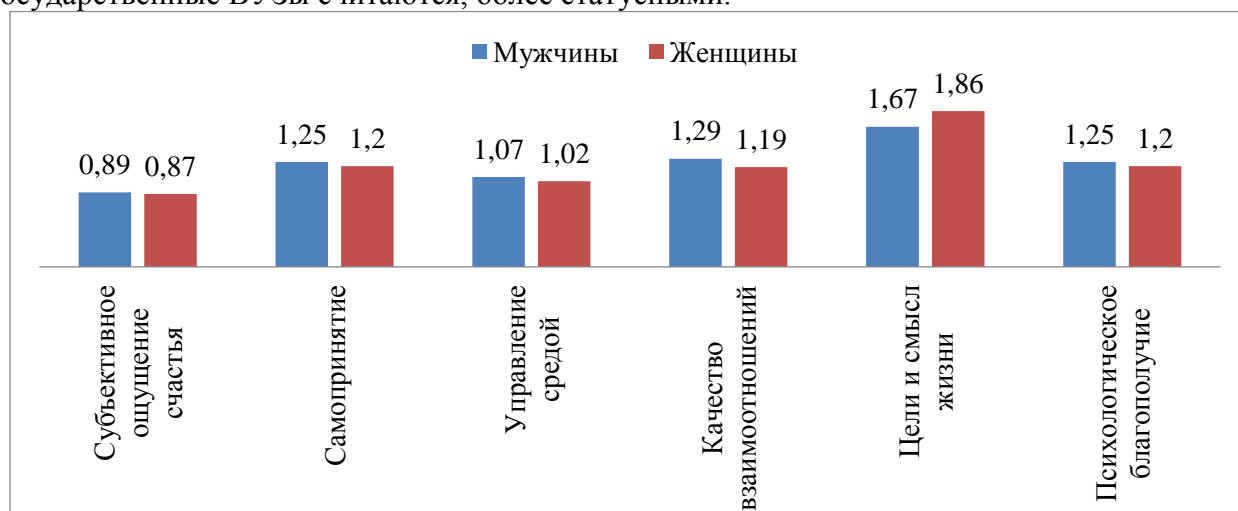

Рисунок 6. Уровень психологического благополучия мужчин и женщин [разработано автором]

Уровень субъективного ощущения счастья, самопринятия, правления средой, качества взаимоотношений и психологического благополучия у мужчин выше, чем у женщин. А вот в целях и смысле жизни юноши отстают от девушек. Возможно, это связано с тем, что женщины зачастую считают смыслом жизни саму жизнь во всех её проявлениях, они наслаждаются процессом, в то время как для мужчин смысл жизни в достижении и результатах.

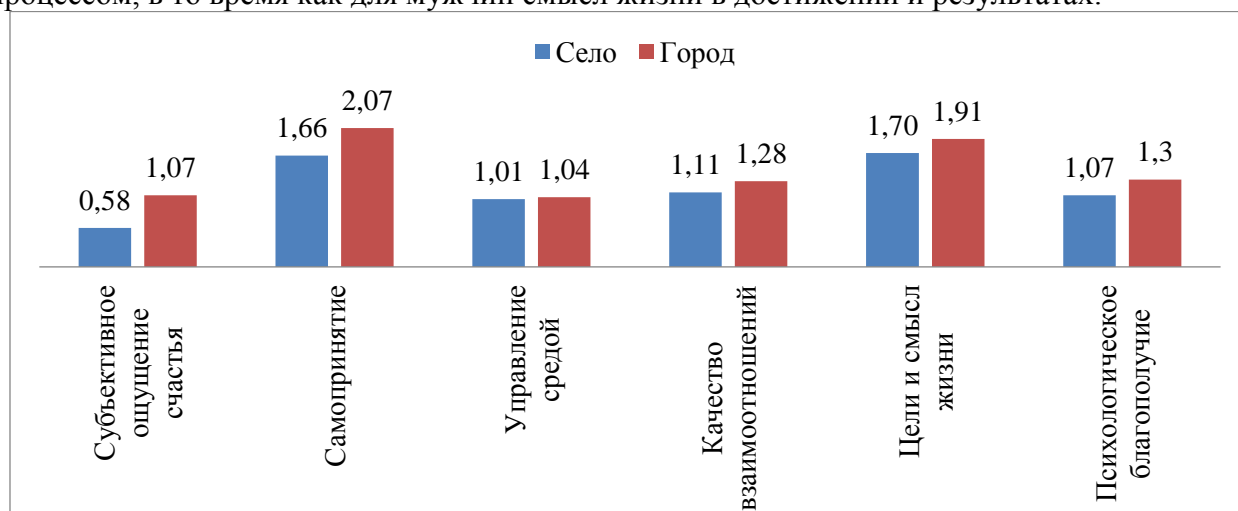

Рисунок 7. Уровень психологического благополучия в зависимости от происхождения [разработано автором]

Касательно уровня психологического благополучия в зависимости от происхождения респондентов, на рисунке 7 можно увидеть, что субъективное ощущение счастья, самопринятие, управление средой, качество взаимоотношений, цели и смысл жизни, а также психологическое благополучие у городских жителей выше, чем у сельских. Это может быть связано с тем, что город предоставляет больше возможностей, по всем параметрам, чем

сельская местность. Более того стереотипы коммуникации в городской среде и сельской местности значительно разнятся.

Рисунок 8. Уровень психологического благополучия в зависимости от экономического благополучия [разработано автором]

Сравнение уровня психологического благополучия в зависимости от экономического благополучия выявило, что субъективное ощущение счастья, самопринятие, управление средой, качество взаимоотношений, цели и смысл жизни, а также психологическое благополучие у ребят со средним и высоким уровнем экономического благополучия выше, чем у тех, у кого уровень дохода низкий, что собственно вполне логично с учётом ценностей и требований 21 века.

Статистическая корреляция данных теста «Шкала субъективной оценки психологического благополучия» и методик для измерения уверенности в себе и уверенного поведения показала на следующие результаты.

В таблицах показаны лишь значимые результаты. При помощи коэффициента Пирсона выявилось отрицательное соотношение уверенности в себе и уверенного поведения, что свидетельствует о негативном влиянии излишней самоуверенности на поведенческую составную часть уверенности.

Таблица 2. Корреляция показателей уверенности в себе и уверенного поведения [разработано автором]

		Уверенность поведения
Уверенность в себе	Pearson Correlation	-0,306**
	Sig. (2-tailed)	,002
	N	100

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Таблица 3. Корреляция показателей уверенности в себе, уверенного поведения с показателями психологического благополучия [разработано автором]

		Уверенность в себе	Уверенность поведения
Управление средой	Pearson Correlation	,205*	
	Sig. (2-tailed)	,041	
	N	100	
Качество взаимоотношений	Pearson Correlation	-,424**	,457**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
	N	100	100
Цели и смысл жизни	Pearson Correlation	-,470**	
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	100	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).			

Были получены результаты, показывающие на положительное соотношение уверенности в себе с чувством управления средой, и отрицательную корреляцию с оценкой качества взаимоотношений и владением целью и смыслом жизни. Вместе с тем, уверенное поведение положительно коррелирует с оценкой качества взаимоотношений.

Выводы

Когнитивный компонент уверенности (составная часть познания Я-концепции), по мнению В.Г. Ромека, представляет собой «убеждение человека в том, что он способен успешно осуществить поведение, необходимое для достижения ожидаемых результатов в какой-нибудь деятельности» [27]. Это вытекает из исследований Бандуры и его теории самоэффективности, которая включает социальную и академическую самоэффективность [4]. Т.е. это своего рода вид мышления, оказывающая воздействие на поведение человека, включающий познавательный, мотивационный, эмоциональный, физиологический компоненты.

Когнитивный компонент включает в себя так же понимание того, как важна уверенность в себе и каковы преимущества уверенного поведения в обществе; насколько более эффективным и успешным может стать человек обладающий здоровой уверенностью в себе и навыками асертивного поведения.

Поведенческий компонент включает установки на самопринятие, саморазвитие, цели в жизни, социальную смелость, инициативность, локус контроля, интерес к жизни. К поведенческому компоненту также относится невербальное поведение (мимика, жесты, скорость речи и т.д.) и даже специальные техники. Р. Бернс считает, что человек с высоким уровнем развития установок на самопринятие и самоуважение характеризуется высокой уверенностью, проявляющейся в поведении в социальной среде, в реализации межличностных отношений [аруд 26].

При корреляции, была найдена обратная корреляция с качеством взаимоотношений и целями, и смыслами жизни. На когнитивном уровне мы решаем лучше проблему управления средой. Это означает, что чем увереннее в себе студент, тем лучше он привыкнет к новой академической среде. Но в то же время это негативно отражается на качестве взаимоотношений. Потому что слишком большая уверенность и напористость в решении

своих задач и достижении целей приводит к снижению качества взаимоотношений. Это может быть свойственно именно молодёжной среде, в которой конкуренция имеет место быть, но чем она жестче, тем менее приемлема, т. к. на этом фоне портятся взаимоотношения. Касательно обратной корреляции с целями и смыслом жизни это может быть связано с тем, что студент на данном этапе своего жизненного пути познал только краткосрочное целеполагание и планирование и не практикует долгосрочное. Более того студенты первого курса зачастую ещё не понимают, чем хотят заниматься в жизни и будущее представляется им весьма туманным.

При корреляции было обнаружено, что уверенность поведения позитивно коррелирует с восприятием качества взаимоотношений. Это субъективная оценка, основанная на том, как человек воспринимает свои способности управлять средой. Зачастую тем, кто лидирует в отношениях эти отношения нравятся больше, так как это связано с вопросами власти/подчинения.

Библиография

1. Abdullah M.C., Elias H., Muhyiddin R., Uli J. Adjustment among First Year Students in a Malaysian University. In: European Journal of Social Science, 2009, nr. 8, p. 496-505.
2. Alberti R., Emmons M. Your perfect right: A guide to assertive living. San Luis Obispo, CA: Impact Publishers, 2001. 215 p.
3. Ames D. Pushing up to a point: Assertiveness and effectiveness in leadership and interpersonal dynamics. In: Res. in Org. Behavior, 2009, 29, p. 111-133. 9
4. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. In: Psychological Review, 1977, nr. 84 (2), p. 191-215. 8
5. Baumeister R. F., Smart L., Boden J. M. Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-Esteem. In: Psy.Review, 1996, vol. 10, p. 5-33.
6. Baumeister R.F, Bushman B.J., Campbell W.K. Self-esteem, narcissism and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egoism? In: Current Directions in Psy.Science, 2000, nr 9, p. 26-29.
7. Bong M. Predictive utility of subject-, task-, and problem-specific self-efficacy judgments for immediate and delayed academic performances. In: J. Exp. Educ., 2002, nr. 70, p. 133-162.
8. Burton K., Platts B. Building Self-Confidence for Dummies. Chichester: John Wiley & Sons Inc, 2006. 289 p.
9. Chemers M. M., Watson C. B., May S. T. Dispositional Affect and Leadership Effectiveness: A Comparison of Self-Esteem, Optimism, and Efficacy. In: Pers. and Soc. Psy. Bul., 2000, nr. 26(3), p. 267-277.
10. Clark R. A., Goldsmith R. E. Goldsmith E. B. Market mavenism and consumer self-confidence. In: J. of Cons. Behav. 2008, 7(3), p. 239-248.
11. Effect of Self-Confidence on Academic Achievement of Children at Elementary Stage. In: Ind. J. of Res., 2016 г.Электрон. данные. URL: https://www.worldwidejournals.com/paripex/recent_issues_pdf/2016/January/January_2016_1453528758__99.pdf
12. Farris A. The freshmen adjustment process: Commuter life versus residence life. Unpublished master's thesis, California State University, Sacramento, 2010. 103 p.
13. Ibrahim S.A Factors affecting assertiveness among student nurses. In: Nurse Educ. Today, 2011, nr. 31, p. 356-360.

14. Jenkins M., Dragojević M. Explaining the process of resistance to persuasion: A politeness theory-based approach. In: *Communic. Res.*, 2011, nr. 38(5), p. 1-32.
15. Keenan J. A. Concept analysis of autonomy. In: *J. of Adv. Nursing*, 1999, nr. 22, p. 142-149.
16. Lazarus A. A. On assertive behavior: A brief note. In: *Behavior Therapy*, 1973, nr. 4 (5), p. 5697-5699.
17. Nevid J. S., Rathus S. A. Multivariate and normative data pertaining to the RAS with the college population. In: *Behavior Therapy*, 9, 1978г.Электрон. данные. URL: http://www.cengage.com/resource_uploads/downloads/0495092746_63633.pdf
18. Rakos R.F. *Assertive behavior: Theory, research and training*. London, New York: Routledge, 1991. 248 p.
19. Rathus Assertiveness Schedule (RAS), 2017 г.Электрон. данные. URL: <https://www.psychtools.info/ras/>
20. Rathus S. A. A 30-Item Schedule for Assessing Assertive Behavior. In: *Behavior Therapy*, 1973, nr. 4, p. 398-406.
21. Rusnac S. Cercetarea stării de bine psihologic: metodologie și rezultate. In: *Psihologia socială în secolul XXI: provocări, tendințe, perspective*. Materialele Colocviului Științific Internațional. Chișinău, 2017, p. 83-93.
22. Self-Confidence Test. Электрон. данные. URL: <http://simpleselfconfidence.com/course/confidence-test.pdf>
23. Smith M. *When I Say No, I Feel Guilty: How to Cope - Using the Skills of Systematic Assertive Therapy*. New York: Bantam Books, 1975. 352 p.
24. There is a thin line between confidence and arrogance, 2016г.Электрон. данные. URL: <http://drvidyahattangadi.com/there-is-a-thin-line-between-confidence-and-arrogance/>
25. Zimmerman B. J, Kitsantas A. Home work practices and academic achievement: The mediating role of self-efficacy and perceived responsibility beliefs. In: *Cont. Educ. Psy.*, 2005, nr. 30, p. 397- 417.
26. Драндров Г.Л., Богослова Е.Г., Сюкиев Д.Н. Критерии развития позитивной Я-концепции личности. В: *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*, 2017, № 10-1, с. 143-148.
27. Ромек В.Г. Уверенность в себе как социально-психологическая характеристика личности: дисс. на соискание ученой степени канд. психол. наук. Ростов н/Д, 1997. 242 с.

UDC: 37.07

JEL Classification: I25

COMPETITIVE STRATEGY IN EDUCATION SERVICES

STRATEGIA COMPETITIVĂ ÎN SERVICIILE DE EDUCAȚIE

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
LEVKOVICH LAVAN LIMOR,
PhD student of Institute of International Relations of Moldova, Chisinau*

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
LEVKOVICH LAVAN LIMOR,
doctorand, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău*

Abstract: *The educational institution, and especially that of higher education, experienced significant changes in their competitive conduct vis-a-vis academic competitors in their country. The academic world is also open to international competition among students. Over 4.5 million students' study outside their country of origin, and many more passes through each year to another academic institution. This article attempt to examine the effects of globalization, while focusing on the creation of the strategy for competitiveness among academic institutions.*

Adnotare: *Instituția de învățământ, în special din învățământul superior, a suferit schimbări semnificative în cât privește comportamentul competitiv în raport cu concurenții academici din țara lor. Lumea academică este, de asemenea, deschisă concurenței internaționale între studenți. Peste 4,5 milioane de studenți studiază în afara țării lor de origine, și mai mulți trecla următorul an de studii la o altă instituție academică. Acest articol va încerca să examineze efectele globalizării, concentrându-se în același timp pe crearea unei strategii de competitivitate între instituțiile academice.*

Keywords: *competition, educational services, strategy.*

Cuvinte cheie: *concurență, servicii educaționale, strategie.*

Introduction

In these years, when universities think on marketing development, they will often imagine a big advertising, promotion budgets, glossy brochures and intense selling activities. Fortunately, marketing has a healthier respect for the consumer than academicians have for marketing. At the heart of marketing is the belief that consumer needs should be met effectively [5]. Therefore, when an institution sets out to attract a student, it needs to create an educational experience that is genuinely able to satisfy the needs of the student, although, as we will elaborate below, these needs are not as simple as they may seem. Marketing is not the creation of pseudo differences through a change in logo, or making promises with vague sounding words [2]. Substance, not spin, is the true objective of marketing; substance provides an advantage that is sustainable in the market. In fact, effective marketing should make selling less necessary [5].

Materials and methods of research

Furthermore, higher education is accountable to a myriad of stakeholders such as accrediting agencies, the public and private sources of funding as well as students. A market orientation that translates into an effective marketing program will achieve these broader concerns [6]. Unfortunately, some Education Institutions embrace the marketing by giving a "lip service" to the students, producing a glib copy in brochures and generally applying marketing principles poorly [13,15]. When they do so, and are unsuccessful, marketing gets the blame. The research and practice of marketing has advanced over the past four decades. Many marketing practices are no longer as simplistic. Marketing has had to discover newer and more advanced strategies to cope with increasing competition, complexity of society and changing needs. To aid its progress, marketing has tapped on disciplines such as psychology, sociology, economics, and anthropology in the effort to become more effective.

The evidence that the concept of high standards for education currently enjoys wide support in all over the world. Between 80% – 90% of respondents to national opinion surveys support the idea that students and schools should be expected to meet specific standards in basic subjects. The support drops only to 70% when respondents are asked whether they support standards that are connected to serious consequences for failure. The support is strong across demographic groups and among both parents and nonparents. Other surveys have documented that the quality of public education is a major national concern.

External marketing strategy in educational services is relates to the development of an institutional "**marketing mix**". Porter [9] argue that, internationally, marketing needs to:

- configure the elements of the marketing mix so as to suit the needs of the foreign market into which the enterprise is operating;
- coordinate the overall marketing efforts of the enterprise across the range of foreign markets it engages;
- provide "links" between the external marketing effort and the enterprise's functional elements, leading to the importance of an organization's internal marketing strategy.

If the author of the article will try to define the term Competitive Strategic, we can define the term as a **long-term plan** of a particular company or institute, in order to gain competitive advantage over its competitors in the industry. It is aimed at creating defensive position in an industry and generating a superior **ROI (Return on Investment)**. Such type of strategies plays a very important role when industry is very competitive and consumers are provided with almost similar products. The author of the article also remarks that before devising a competitive strategy, one needs to evaluate all strengths, weaknesses, opportunities, threats in the industry and then go ahead which would give one a competitive advantage. According to Porter [9] there are 4 types of competitive strategies. The next figure (Figure 1) will show the variance and the relationship between these types. These strategies include the most important factor for your organization. It may be a public organization, which serves mainly residents of the local authority, or citizens of the country such as such organizations - commercial office, ministry of industry, medical services, teaching services (higher education). On the other hand, this organizational structure is also true for business organizations whose purpose is financial well-being for the organization's owners.

1. Leadership and superiority by low costs – The Cost Leadership

The main objective of the institution and the business company is to make the product / service at the lowest cost in the industry achieved by producing large scale enabling the firm to achieve

economies of scale. Utilizing high capacity, good bargaining power with suppliers and customers, implementing high technology are some of the factors necessary to achieve cost leadership.

2. Distinct leadership – The Differentiation Leadership

As part of this strategy, the company maintains unique features of products and services in the market thus creating a difference factor and competitive advantage. With this leadership in this advantage, target companies achieve market leadership. Companies collect premium price for the products. Excellent brand and quality, major distribution channels, consistent promotional support etc. are the features of such products.

3. Focus on cost process – The cost focus

In this strategy, the company and the organization will concentrate on specific market segments and maintains its products at low prices in these segments. Such a strategy helps the firm provide enough consumers and gain of costumers.

4. A variety of competitive advantages - Differentiation focus

As a big part of this strategy, the company or the institute will strives to differentiate itself from one or two competitors, again in specific sectors only. This type of differentiation is made to meet the requirements of border customers who refrain from purchasing competing products only because of a lack of small features.

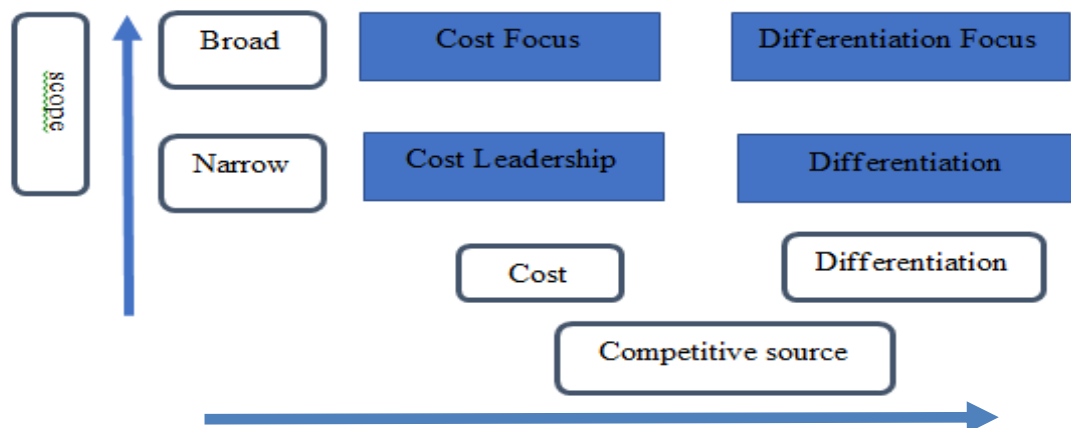

Figure 1. Competitive Strategic [9]

Results and considerations

The Case Study of United State and United Kingdom

This competitive impetus is led by the growth of service industries worldwide. The service sector now accounts for about 70% of aggregate production and employment in OECD economies. This sector also comprises some of the world's largest corporations and academic sectors (Universities, Colleges, Higher Education institutes). The American Academic System has been known for years as a **leader in academic competitiveness worldwide**. The American administration decided years ago to open the competition in academia, and promoted various reforms, while developing strategic theories to promote **competition and the liberalization of academia**. Years later, the country's academic system is examined, and it is found to be one of the three world academic powers. *How does this take place? Does the British system have a chance to compete in American academia?*

The **American higher education system is popularly acknowledged to be the best in the world.** This success is attributed to the lack of state intervention, a tradition of philanthropy policy, a competitive environment and "the right to be useful" in the society. In contrast, higher education in the UK is remarkably different from the US. First, British students as well as employers still value academic excellence over vocational relevance [11]. Second, as a result of long-standing traditions, the university is considered elitist, upholding the idea of 'an educated person' being one who can engage with ideas, be critical thinking and able to participate in the excitement of learning and discovery [10]. Past research has shown that universities in the UK would still prefer academic meritocracy to affirmative action in admissions just as much as it would shun any attempt to "vocationalism" the curriculum [11]. Ryan [12] also supports academic over vocational education, maintaining that students can be groomed for a vocation without being trained for it.

The US influence came to the forefront by mid of the 19th century when universities were asked to take on an active role in educating the masses for the industrial and agricultural development of the country. The US opened the university to people from all walks of life instead of merely the elite so that 'human capital' could be developed. This also led to specialization and division of faculties into departments reflecting different professional affiliations. The opposition of such a movement felt that the shift of focus to practical education, utilitarian and instrumental knowledge was against the idea of what a university should stand for. Much of the demand for a university education today is for economic purposes. As Nobel Laureate Michael Spence [14] showed in his seminal paper (1973), when a student's ability is private information, he obtains a degree as a signal of his 'quality' especially to his potential employers. Since the employer may not be able to glean the productive capability of the employee nor is the employee able to credibly show his ability, education becomes a credible signal. Hence, the certification provided by universities is a passport to a better job. As long as university certification is credible, the demand for a university degree would be boosted by economic munificence.

Yet, in the late of the 20th century, the post-modern movement within universities began to develop, characterized by a sense of crisis and a need to return to ideology, to establish a sense of identity, and a rejection of modernity [3]. With such a rich history, little wonder then that there is much confusion over what university means. The many participants within the university i.e. academics, administrators, students, patrons and other stakeholders, seem to have different concepts of what constitutes a university experience, driven by different ideologies, competitive strategic, and motivations. With student numbers in the UK doubling over the last 20 years [1], the sheer number of students attending university as well as the fees they will contribute to relieve the financial pressure on the state lends currency to the 'student as consumer' concept of higher education.

Sir Howard Newby, Chief Executive of the Higher Education Funding Council for England (HEFCE) in the UK maintains that a more business-orientated approach to higher education students is needed, and that they should be treated as customers and that universities should be "***much more client facing and focused***" [8]. Much of what is being written in the education press seem to describe the university as the whole student experience; this approach came together in the UK 2005 National Student Survey (NSS), which sought to gather the views of students about the quality of their higher education experience.

Conclusions

The author of the article are points out the main challenges facing today's higher education, namely: reducing quality due to insufficient models of evaluation of teaching processes, inadequate implementation of the existing quality control mechanism, and the preference of the liberal model of

education such as the United States. On the other hand, the editor finds a wealth of information and knowledge splitting, the commercialization of scientific projects, and more. All of these challenges place the growing pressure on traditional universities and at the same time create a positive environment for change in higher education institutions that focuses on market-driven organizations. From this fact, it is necessary to apply the concept of marketing in institutions of higher learning. The author estimates that the competitive strategy between the educational institutions and higher education will continue to influence the managerial decision makers and the policies managed by the institutions. The financial side will "mix" with the pedagogic decisions and with a combination of economic and international interests.

Bibliography

1. Greenaway D., Haynes M. Funding higher education in the UK: The role of fees and loans. *The Economic Journal* 113(485). 2003, p. 150-166.
2. Hugstad P.S. The marketing concept in higher education: A caveat. London: Liberal Education December: 1995, p. 504-512.
3. Kavanagh D. 2005. Practice makes perfect: Towards the university of virtue. London: Working paper presented at the Critical Management Studies Conference. 2005, p. 322 – 327.
4. Kotler P. Strategic marketing for educational institutions. New Jersey and London: Prentice-Hall. 1995, p. 128 – 137.
5. Kotler P., Keller K.L. Marketing management. New Jersey and London: Prentice-Hall. 2006, 87 – 92.
6. Litten L.H. Marketing higher education: Benefits and risks for the American academic system. *Journal of Higher Education* 51(1). 1980, p. 40-59.
7. McDougall G.H.G., Levesque T. Customer satisfaction with services: Putting perceived value into the equation. Toronto: *Journal of Services Marketing* 14(5): 2004, p.392–410.
8. Newby H. As quoted in: Lipsett, Anthea 'Customer' students to call tune. N.Y: *The Times Higher Education Supplement*. 2005, p. 77.
9. Porter M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. N.Y: Kindle Edition. 2008, p. 79 – 88.
10. Pring R. *Philosophy of educational research*. 2nd edition. London: Continuum. 2005, p. 28 – 34.
11. Rhoades G. Higher education in a consumer society. Berlin: *Journal of Higher Education* 58(1). 2007, p. 1-24.
12. Ryan A. Liberal anxieties and liberal education: What education is really for and why it matters. London: Profile Books. 1999, p. 141 – 143.
13. Schwartz S. Stop spinning, start delivering. N.Y: *The Times Higher Education Supplement*. 2004, p. 162 – 163.
14. Spence M. Job market signaling. Madrid: *Quarterly Journal of Economics* 87. 2007, p. 355-374.
15. Swain H. A well-cut lawn is not the draw. N.Y: *The Times Higher Education Supplement*.2005, p. 85.

UDC: 37.07
JEL Classification: I25

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SERVICES AND THEIR ROLE IN HEALTH
PROMOTION UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS**

**SERVICIILE EDUCAȚIONALE INTERNAȚIONALE ȘI ROLUL LOR ÎN
PROMOVAREA SĂNĂTĂȚII ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII**

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
PINCHASI Sara,
Supervisor and Head of the Israeli Kindergarten Health Promotion Program (IKHPP),
PhD student of Institute of International Relations of Moldova, Chisinau*

*SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel
PINCHASI Sara,
doctorand, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău*

Annotation: *From an economic point of view, globalization affects the world's economy in multiple fields, including the field of education, which is one of the every country's leading infrastructures. The education we give our children will shape the image of society and state. The success of the educational system will determine the future of any country. One of the main role of education represents the health promotion. Ideally, this should start at an early age, in order to reduce or prevent future illness and morbidity of the adult population. Health promotion is a process that allows people to increase control over their health, the sum of all activities that reduce the risk of disease/illness and improve health.*

Adnotare: *Din punct de vedere economic, globalizarea afectează mai multe domenii ale economiei mondiale, inclusiv domeniul educației, care prezintă una dintre cele mai importante infrastructuri ale țării. Educația pe care o oferim copiilor noștri va forma imaginea societății și a statului. Succesul sistemului educațional va determina viitorul oricărei țări. Unul dintre rolurile principale ale educației este promovarea sănătății. În mod ideal, acest lucru ar trebui să înceapă de la o vârstă fragedă, pentru a reduce sau a preveni în viitor bolile și morbiditatea populației adulte. Promovarea sănătății este un proces care permite oamenilor să sporească controlul asupra stării lor, o sumă a tuturor activităților care reduc riscurile și îmbunătățesc sănătatea.*

Keywords: *education, globalization, health promotion.*
Cuvinte cheie: *educație, globalizare, promovarea sănătății.*

Introduction

In recent decades, many world-changing events have taken part in the Globalization process. These processes affected the world's economy, society, culture, and education, while contributing to the change and growth of communities all over the world. In the process of globalization - states,

communities, economic societies and people create close physical or virtual connections, almost regardless of geographical checkpoints or political borders. This enables the rapid passage of products, capital, people, information and ideas from place to place; Economies, cultures and political movements are intertwined and nourish each other, while different people develop similar cultural tastes and practices, as if the world is unifying into one big "global village" [2].

From an economic point of view, globalization affects the world's economy in multiple fields, including the field of education, which is one of the every country's leading infrastructures. The education we give our children will shape the face of society and the state. The success of the education system will determine the future of any country. One of education's main roles is health promotion. Ideally, this should start at an early age, in order to reduce or prevent future illness and morbidity of the adult population. Health promotion is a process that allows people to increase control over their health, the sum of all activities that reduce the risk to health and improve health. Health promotion is a comprehensive social-political process, aiming to strengthen individual skills, as well as change the social, environmental and economic conditions that affect health (health determinants).

Materials and methods of research

The authors of this papers studies the existing situation in Israel in the field of health lifestyle and importance of education system. In December 2011, the Israeli Ministerial Committee for Social and Economic Affairs unanimously decided to launch the National Program for promoting an active and healthy lifestyle. The Government has defined health promotion as a socio-economic issue that binds the entire population to act towards achieving it [3]. Different studies were made regarding the issues of obesity, nutrition and health among children [9], however no study was ever done in Israel on health promotion within the ultra Orthodox Jews (Haredi) population.

Results and considerations

In the modern world, education has enormous economic importance. Globalization and growing global economic competition make education and knowledge more important than ever [11]. Globalization has created changes in many aspects of human life, including Education, which has always been considered a local practice confined by geographical and political boundaries [17]. However, globalization's effects on education and knowledge are largely the result of an ideology motivated by financial considerations and the free market economy rather than a clear conception aimed at improving education [8].The developed countries view a high level of knowledge and skills as essential for their economic and social development, and attribute their acquisition as the highest national priority. Human capital, which is the knowledge and skills of the state's citizens, is the main infrastructure in modern economy. Investing and improving the quality of human capital helps countries to withstand global economic competition [15].

From an economic point of view, the education system is responsible for the production of "human capital", a resource of paramount importance in the global economy where the transition to the production of high-tech products requires an educated workforce capable of performing complex tasks. However, governments in the era of globalization are subject to cross-pressures, on the one hand, the viability of investment in education and its contribution to the development of the economy require increasing investment in education. On the other hand, the private sector and global financial institutions, such as the World Bank and the International Monetary Fund, are working to reduce public investment in education [8].

Educational reforms that are motivated by economic considerations focus on improving the quality of learning according to the standard of success on standardized tests and the relevance of knowledge acquired to the global employment world. They therefore represent an economic rather than a social-cultural conception of the nature of quality education, and define its goals in terms that can be translated into an increase in economic production. These include decentralization of the education system and autonomy in decision-making processes for the local authority and schools [8]. However, education means more than just knowledge. A healthy lifestyle in kindergartens is the basis for learning, and it fits in in all educational activities in kindergarten. Integrating the health sector as an Intrinsic and integral part of the learning experience can influence the construction of values, attitudes, and behaviors of small children [9].

The role of education in Health Promotion programs

Education plays an important role in providing tools for implementing a healthy lifestyle, because it has the power to affect health among both learners and staff, influencing health attitudes and behaviors through education interventions. A school that promotes the health of its students focuses on developing and nurturing the student's ability to grow as a healthy person in both body and soul as well as develop a future healthy lifestyle [5].

From a review of extensive literature on health promotion, one fact that emerges as the most is the importance of educational policies, which include procedures, teaching behaviors and promotion of health promotion programs [16]. Health promotion policy is a system of procedures, norms and actions, the main purpose of which is to create mechanisms that will ensure the health of the students, including a protected and healthy environment that constitutes a response to the health needs of the community. This is done in keeping with the Ministry of Education policy which aims to facilitate health promotion in order to achieve optimal performance of learning, functional and social abilities for all students. This is done through exposure to knowledge and attitudes, and imparting skills that will lead to Behavior that promotes health and prevents risk behaviors [10].

Health promotion policy in the context of the school vary according to the needs of the institution; For example, a particular school will have priority on physical activity while another will focus on mental well being or correct eating habits and nutrition. When designing policy it's best to have policies that can be carried out through an ongoing process, including the introduction of strategies and tools that will enable students, parents, and teachers to maintain the new habits in the long term, and even to improve them [13].

Education in Israel

Israel is poor in natural resources and thus bases its economic future mainly on the quality of human capital. Investing in education means more educated and skilled residents who will emerge from the cycle of unemployment and poverty, will be able to make a decent living from productive activity and realize their personal aspirations, and thus need less assistance from the state. As a highly educated society, Israel strives to maintain a smart, efficient and competitive economy that will ensure its relative advantage in global economic competition and raise the standard of living of all its residents. A strong economy and technological advantage are also a basis for security and strategic strength vis-à-vis external threats [2]. However, in spite of its aspirations, the social gaps in Israel are among the highest in the developed world, and many see them as a danger to the image, quality, and even existence of the state. There are large cultural differences between the groups that make up Israeli society - differences in economic ability, level of education and personal skills, all of which cause large gaps in the standard of living and social status of citizens. Economic and educational

weakness is often maintained and even extended throughout life, and the weaker groups find it difficult to realize their potential and lack the opportunities that most citizens strive for [6].

The quality of human capital production depends on potential opportunities of the population. The human capital, in turn, created in certain communities has impact on its potential. The abilities created under the influence of the biological and financial capital and tendency of the personality, form a need for continuous education and self-development. Quality and duration of training, as well as the instilled values and ethical standards form a certain stock of knowledge, skills, professional motivations which help to strengthen the community [15].

Beyond steps in the economic sphere, education is one of the main tools for alleviating adversity, reducing social gaps and maintaining a just society and solidarity. A high level of education for all means equal opportunities that will enable reduction of poverty and opening up of possibilities and social mobility. Educational achievements of each individual should not depend on his parents' economic situation, national origin, community, gender or place of residence, and this is part of the globalization goals [2; 6]. In fact, today, in many countries, the impact of the socioeconomic background on student achievement has been significantly reduced, thus contributing to the promotion of equal opportunities, social mobility, and the shaping of a fair society [2]. One of the fields in which success may be achieved is health promotion within the educational system.

Health promotion

One of education's central roles is advancing health behaviors and healthy life styles among students. The pre-school age is considered one of the most important stages for intervention in health behaviors. Health promotion represents a strategy that connects people to the environment in which they live, creating a synthesis between personal choice and social responsibility for health. Health promotion is a combination of educational, organizational, economic and political activities planned with clients to enable individuals, groups and communities to increase control over their health and improve their attitudes, Social and environmental changes[2].

The main factors that increase the risk of chronic diseases are poor nutrition (caloric load, saturated fat intake, and increased salt intake), lack of physical activity & Obesity. Obesity affects quality of life, the ability to function, and the development of chronic morbidity, both mentally and physically. Obesity causes premature death. Obesity in the Western world is unequivocal evidence of the contribution of lifestyle to this phenomenon.

The source of obesity lies in the violation of the balance between caloric intake from food and energy expenditure through exercise. Excess calories are consumed because of eating accessible and high-calorie foods, increasing the portions sold and the low cost of high-calorie food on the one hand and a reduction for activity due to sitting time and lack of longer physical activity on the other hand [7].

A comparison in the rate of children's obesity a-OECD study

Approximately 5,000 deaths per year in Israel are related to obesity and a lack of physical activity; about 75% of diabetes morbidity rates are caused by excess weight and obesity; Over 10% of cancer deaths are directly caused by obesity. The economic burden of obesity is about NIS 6 billion a year. The problem of obesity does not affect inequality. For example, rates of obesity among the Arab population, especially among women Arab women, higher. In addition, it has been shown that rates of obesity in the Western world are higher, According to Ministry of Health [12] survey, 37% of the Israeli population aged 18 and over are overweight and 15% are obese, and in total 52% of their body weight is not normal. Among children: 14% of youth ages 12-18 suffer

overweight and 7% are obese, and overall the weight of 21% of children and adolescents is not normal [3].

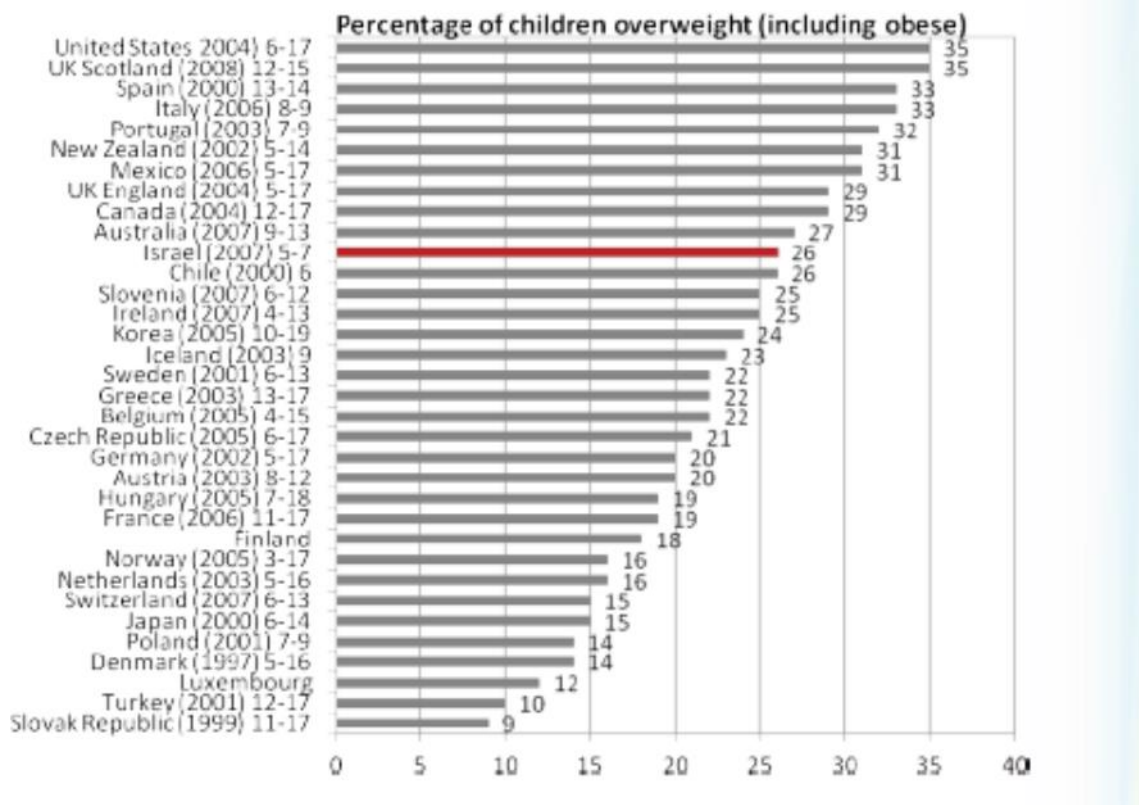

Figure 1. Children overweight in OECD countries. Source: Gamzu et al, 2012 [3]

In 2010, the OECD recommended a broad prevention strategy that includes education and public relations, economic incentives and different choices. The opinion of the OECD is that governments and the private sector are encouraging obesity through a policy of taxing and subsidizing goods and policies transportation and the like governments should choose a comprehensive policy that involves both the public sector and the private sector, which will support the promotion of a healthy lifestyle. The policy should include making health options accessible to the entire population and creating health options news combined with education and information interventions in the regulatory and fiscal fields, outside the health sector, were found to be highly beneficial cost-benefit (food taxation, change of food composition, etc. [3]. In order to succeed, such policies should start operating in the earliest period possible of the child's life, during his kindergarten studies [14].

The importance of the kindergarten

Quality education is known to be important because it helps to create a child's lifelong learning abilities. Education must equip young people with good values, relevant knowledge and skills for advancing within society. As such, today more and more educators recognize the need to provide and adapt learning to different learners and use flexible strategies to promote effective learning. Following the emphasis on learners, the curriculum must take into account the needs of knowledge, skills and

tendencies and to develop new strategies through different means taking into account individual differences .

The kindergarten is among the first educational frameworks for children. In such institutes the child gains the first elements of learning and to a large extent his manner of behavior, adaptation and interpersonal relations with significant friends and adults in his life. In the kindergarten, children learn to get to know their daily routine, social interactions with new children and their families, and contact with teachers and helpers [4]. Education begins from the moment the child is born and continues as the child integrates into educational systems, in different situations of play and study. The greater the number and quality of the stimuli that the child he is exposed to, leads to better learning [1]. Thus, the basis of kindergarten learning is similar in most societies; however, in some societies it may be different due to cultural differences.

Conclusions

One of education's main goals is to advance the well-being of its students, as well as its health, which is defined as a general concept of physical, emotional, social and environmental issues. Various factors affect the child's health including his family characteristics, physical environment, the social and economic situation in the educational institution, the community and existing health services. Good health is a prerequisite for the child's personal, social, and learning abilities. This is also an important issue from an economic point of view, as a healthy population ensures a better economy and less health expenditure. In order for children to realize their health needs, the education system should enable the promotion of health, as part of its social responsibility for all children. There is evidence that adopting healthy behaviors at a young age can prevent obesity at a later age as well as metabolic diseases and diabetes, for example, through a balanced diet that combines exercise. There is also evidence of the positive impact of health promoting programs in kindergartens on children's health behaviors and general health.

Bibliography

1. Dayan Y. The mistake of choosing developmental theories as a basis for early childhood education. Preschool site, 2009. <http://www.gilrach.co.il>
2. Dovrat S. The National Education Program Report. Jerusalem: Israeli Government.2005.
3. Gamzu R. , Shtauber D., Froman A., Weinstein R., Livne, E. and NIR-TUR, S. The National Program for Advancing Healthy and Active Life Style. Jerusalem: Health Ministry, Culture and Sports Ministry and Education Ministry.2012.
4. Goldhirsh A. First encounter with the education system: preschool (3-4 years old). Website of the Ministry of Education, Pedagogical Director, 2012. <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Gil3/Horim/KdamYesodi>.
5. Gray G., Young I., and Barnekow V. Developing a health promoting school. European network of health promoting schools. European Network of Health Promoting Schools. 2006. On site: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/107824/1/E90053.pdf>.
6. Hadar I. B. The Academic Achievement Gap in Israel: Inequality in Education. In: Zajda J. (Eds) Globalization, Ideology and Education Policy Reforms. Globalization, Comparative Education and Policy Research, 11. Springer, Dordrecht. 2010.
7. Hoffmann S.W., Tug S., Simon P. Child-caregivers' body weight and habitual physical activity status is associated with overweight in kindergartners. BMC Public Health, 2014.

8. Ichilov O. Globalization's Trojan Horse. In: D. Inbar (Ed.). Towards an Educational revolution? Following the Van Lear Education Convention on the implementation of Dovrat Report. Raanna: Hakibutz Hameuchad. 2006.
9. Livne I., Abukasis Z., Burstein T., Weisberg R., Vlad-Butz Y., Chaviv-Ben Hamo A., Keidar O. Starting with Health, An Educational Guide for implementing Health programs in Kindergartens. Jerusaelm: Ministry of Education. 2011.
10. Matos J., Nanney M. The strength of school wellness policies: one states experience. *J. Sch Health*, 2007. 77(7). p.367-372.
11. Matthews L.C., thakkar B. The impact of globalization on cross cultural communication. In: H. Cuandra-Montiel (Ed.). *Globalization – Education and Management Agendas*. CCBY. 2012.
12. Ministry of Health. A program for advancing healthy life styles. 2017. https://www.health.gov.il/Subjects/KHealth/National_prog/Pages/parenthood.aspx
13. Molison E.F., Car D.H. School wellness policy readiness of principals to implement changes. University, MS. National Food Service Institute. 2006.
14. Roofe N.L. The impact of nutrition and health education intervention on kindergarten students' nutrition and exercise knowledge. Iowa State University 2010.
15. Tchanturia N., Beridze T., Kurashvili G. Features of development of the human capital. Georgia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2015. 213, p.580 – 585.
16. West P., Sweeting H., Leyland. School effect on pupil's health behaviors: evidence in support of the health promoting. *School Research Papers in Education*. 2004. 19, p.261-291
17. Zhao Y. Globalization in education. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd ed.). 2015.p.247-253.

UDC: 376

JEL Classification: I 26

TOYBOX AS A HEALTH PROMOTION TOOL IN THE WORLD AND IN ORTHODOX SECTOR IN ISRAEL

TOYBOX CA INSTRUMENT DE PROMOVARE A SĂNĂTĂȚII ÎN LUME ȘI ÎN SECTORUL ORTODOX DIN ISRAEL

*PINCHASI Sara,
Supervisor and Head of the Israeli Kindergarten Health Promotion Program (IKHPP),
PhD student of Institute of International Relations of Moldova, Chisinau*

*PINCHASI Sara,
doctorand, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The issue of healthy habitat becomes more urgent in modern times. The author noted the necessity of making a change in the nutrition habits of kindergarten children and their families, and chose to research the issue of educational health promotion. This paper focuses on educational health promotion in kindergartens, using the ToyBox model. The applicative value of the research is a multicomponent, kindergarten-based, intervention, focusing on the promotion of healthy snacking, physical activity and the reduction/ breaking up of sedentary time in preschool children. The main aim is to prevent overweight/obesity in early childhood.*

Adnotare: *Problema habitatului sănătos devine mai stringentă în epoca modernă. Autorii au remarcat necesitatea modificării obiceiurilor nutriționale ale copiilor din grădinițe și ale familiilor acestora și au ales să studieze problema promovării sănătății educaționale. Lucrarea se concentrează pe promovarea sănătății educaționale în grădinițe, folosind modelul ToyBox. Valoarea aplicativă a cercetării constă în prezentarea unei intervenții multiaspectuale, realizate în grădiniță, care se concentrează pe promovarea unui meniu sănătos, a activităților fizice și reducerea timpului petrecut în ocupații sedentare în mediul copiilor de vârstă preșcolară. Scopul principal este de a preveni supraponderabilitatea/obezitatea în copilăria timpurie.*

Keywords: *education, ToyBox model, health promotion, obesity, orthodox sector.*

Cuvinte cheie: *educație, modelul ToyBox, promovarea sănătății, obezitate, sectorul ortodox.*

Introduction

In recent decades, many world-changing events have taken part in the Globalization process. These processes affected the world's economy, society, culture, and education, while contributing to the change and growth of communities all over the world. In the process of globalization – states, communities, economic societies and people create close physical or virtual connections, almost regardless of geographical checkpoints or political borders. This enables the rapid passage of products, capital, people, information and ideas from place to place; Economies, cultures and political

movements are intertwined and nourish each other, while different people develop similar cultural tastes and practices, as if the world is unifying into one big "global village" [Dovrat, 2005].

From an economic point of view, globalization affects the world's economy in multiple fields, including the field of education, which is one of the every country's leading infrastructures. The education we give our children will shape the face of society and the state. The success of the education system will determine the future of any country. One of education's main roles is health promotion. Ideally, this should start at an early age, in order to reduce or prevent future illness and morbidity of the adult population. Health promotion is a process that allows people to increase control over their health, the sum of all activities that reduce the risk to health and improve health. Health promotion is a comprehensive social-political process, aiming to strengthen individual skills, as well as change the social, environmental and economic conditions that affect health (health determinants). Obesity is a global problem with large effects on the health and economy of various countries, which marks the importance of the research subject. The Health Ministry (2017) notes that one out of every five students in Israel is overweight or obese. Among 1st grade students, about 20% are overweight; the successful results of the ToyBox study, which took place in European countries, may be an indication that similar results may be achieved in other countries, different cultures and populations, even in the short term. The effect on future health of the population and the economic implications are expected to be highly positive.

Materials and methods of research

The authors of this papers studies the existing situation in Israel in the field of health lifestyle and importance of education system in general and the ToyBox tool in particular. In December 2011, the Israeli Ministerial Committee for Social and Economic Affairs unanimously decided to launch the National Program for promoting an active and healthy lifestyle. The Government has defined health promotion as a socio-economic issue that binds the entire population to act towards achieving it [3]. Gamzu Different studies were made regarding the issues of obesity, nutrition and health among children [9] Livne et.at., however no study was ever done in Israel on health promotion within the ultra-Orthodox Jews (Haredi) population, that's why it is especially interesting to explore.

Results and considerations

Health promotion

One of education's central roles is advancing health behaviors and healthy life styles among students. The pre-school age is considered one of the most important stages for intervention in health behaviors [1]. Health promotion represents a strategy that connects people to the environment in which they live, creating a synthesis between personal choice and social responsibility for health. Health promotion is a combination of educational, organizational, economic and political activities planned with clients to enable individuals, groups and communities to increase control over their health and improve their attitudes, Social and environmental changes [14] .

The main factors that increase the risk of chronic diseases are poor nutrition (caloric load, saturated fat intake, and increased salt intake), lack of physical activity and obesity. Obesity affects quality of life, the ability to function, and the development of chronic morbidity, both mentally and physically. Obesity causes premature death. Obesity in the Western world is unequivocal evidence of the contribution of lifestyle to this phenomenon. The source of obesity lies in the violation of the balance between caloric intake from food and energy expenditure through exercise. Excess calories

are consumed because of eating accessible and high-calorie foods, increasing the portions sold and the low cost of high-calorie food on the one hand and a reduction for activity due to sitting time and lack of longer physical activity on the other hand [13].

Figure 1 presents the rate of female obesity worldwide. It is clear the USA is leading in the rate of this phenomenon, and unfortunately, Israel is also between the “winners”.

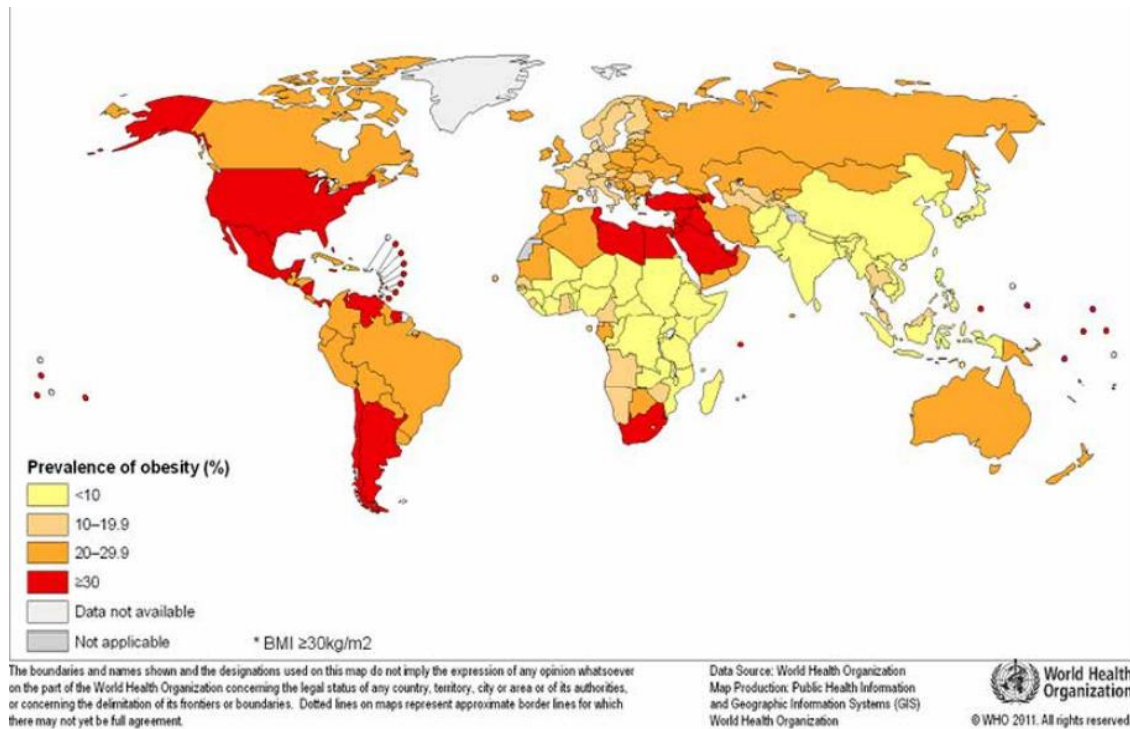

Figure 1. Female adult (age 20+) rates of obesity
Source: World Health Organization, 2011

Education plays an important role in providing tools for implementing a healthy lifestyle, because it has the power to affect health among both learners and staff, influencing health attitudes and behaviors through education interventions. A school that promotes the health of its students focuses on developing and nurturing the student's ability to grow as a healthy person in both body and soul as well as develop a future healthy lifestyle [10].

From a review of extensive literature on health promotion, one fact that emerges as the most is the importance of educational policies, which include procedures, teaching behaviors and promotion of health promotion program [21]. Health promotion policy is a system of procedures, norms and actions, the main purpose of which is to create mechanisms that will ensure the health of the students, including a protected and healthy environment that constitutes a response to the health needs of the community. This is done in keeping with the Ministry of Education policy which aims to facilitate health promotion in order to achieve optimal performance of learning, functional and social abilities for all students. This is done through exposure to knowledge and attitudes, and imparting skills that will lead to Behavior that promotes health and prevents risk behaviors [18].

Health promotion policy in the context of the school vary according to the needs of the institution; For example, a particular school will have priority on physical activity while another will

focus on mental well being or correct eating habits and nutrition. When designing policy it's best to have policies that can be carried out through an ongoing process, including the introduction of strategies and tools that will enable students, parents, and teachers to maintain the new habits in the long term, and even to improve them [19].

The importance of the kindergarten

Quality education is known to be important because it helps to create a child's lifelong learning abilities. Education must equip young people with good values, relevant knowledge and skills for advancing within society. As such, today more and more educators recognize the need to provide and adapt learning to different learners and use flexible strategies to promote effective learning. Following the emphasis on learners, the curriculum must take into account the needs of knowledge, skills and tendencies and to develop new strategies through different means taking into account individual differences [3].

The kindergarten is among the first educational frameworks for children. In such institutes the child gains the first elements of learning and to a large extent his manner of behavior, adaptation and interpersonal relations with significant friends and adults in his life. In the kindergarten, children learn to get to know their daily routine, social interactions with new children and their families, and contact with teachers and helpers [9]. Education begins from the moment the child is born and continues as the child integrates into educational systems, in different situations of play and study. The greater the number and quality of the stimuli that the child he is exposed to, leads to better learning [4]. Thus, the basis of kindergarten learning is similar in most societies; however, in some societies it may be different due to cultural differences. The sector that we will review in this study is the Ultra Orthodox sector.

The Ultra Orthodox sector in Israel

Israel is a great example of a multi cultural country. While most of the population is Jewish, 24.5% of the population are of other religions such as Islam (17.7%), Christianity (5.1%), and Druze (1.7%) (Central Bureau of Statistics, 2017 [2]). Moreover, the Jewish population is also Heterogeneous in terms of ethnicity (such as natives Israeli or immigrants from Europe, America, Africa and Asia) and beliefs (secular, religious and ultra-Orthodox Jews). The Haredi community in Israel numbers 10% of the population [2]. The increase in the Ultra Orthodox population over several decades indicates a growth rate of between four and seven percent per year. This means that the ultra Orthodox population doubles every 20 to 21 years [7].

The members of this community have unique beliefs and values, and act accordingly to the religious laws of the Torah and Halacha. These laws affect all aspects of life (such as nutrition, clothing, family life, education). Many ultra-Orthodox families choose to isolate themselves in separate neighborhoods or cities. The Haredi education system is usually independent, partly independent, sometimes with little support of the Israel National education system or not at all [11, 6].

The Ultra-Orthodox community, are defined by the Central Bureau of Statistics in a low Socio-economic level [12]. This definition is based on several factors: (a) the number of children in the family. (b) The number of people in the household and size of dwelling (c) average income per person. All these are measured compared with the general Jewish population in Israel. The average income of the Haredi population is lower than that of the population as a large number of the men choose to study in special religious educational institutes, yeshivas or kollels, and around 30% of women raise their children and are housewives. Thus, the Ultra Orthodox community, because of its life style, is in a low socio- economic level by choice. The question is how this affects the nutrition

habits of the children and families. One of the ways to measure this is to use an intervention program, with the ToyBox model.

The following table presents the attitude to health issues comparing the Orthodox and the other Jews in Israel:

Table 1. The attitude to health issues in the Orthodox and the other non-Orthodox sectors in Israel [2]

Give up on medical treatment because of economic difficulties	Give up on teeth treatment because of economic difficulties	Private Insurance rate
13% of the Orthodox Jews	53% of the Orthodox Jews	19% of the Orthodox Jews
8% of the non-Orthodox Jews	19% of the non-Orthodox Jews	50% of the non-Orthodox Jews

ToyBox Model

The primary aim of ToyBox-study is to prevent obesity in early childhood (3.5-5.5 years old and their families). The secondary aims were: (1) to record the prevalence of obesity and energy balance related behaviors among preschool children. (2) To develop, implement and evaluate the effectiveness of a kindergarten based, family involved intervention in promoting health behavior [15].

The ToyBox model is a theory- and evidence-based intervention delivered in kindergartens to improve children's energy balance-related behaviors and prevent obesity. The original research conducted in Europe, in six countries, during the years 2010-2014 among preschoolers aged 6-4. The study included an intervention program that promotes correct change and physical activity through experiential and active means in preschools [20]. The original ToyBox-study used various theories of health behavior change including social cognitive theory, theory of planned behavior and health belief model to influence energy balance-related behaviors both in preschool settings and with families in the home. The overall aim of the intervention was to improve children's health behaviors in relation to obesity and it has subsequently been implemented in >300 preschools across Europe (Greece, Spain, Germany, Poland, Bulgaria and Belgium) [17]. The ToyBox-study had four main areas of focus (ie, PA, SB, healthy snacking and water consumption) as detailed in figure 2. Classroom activities focused on each targeted behavior for four consecutive weeks, before the cycle was repeated for a further 2 weeks for each behavior. Classroom guides were designed for each targeted health behavior containing instructions for the set-up and delivery of activities and workshops, in addition to interactive stories involving cartoon animal role models. Practitioners were given autonomy in choosing activities from the provided classroom guides to deliver throughout the day and week. However, they were encouraged to deliver sessions totaling 1 hour per week, and to gradually introduce more advanced activities from the classroom guides as the intervention progressed. Teachers were provided with training on the programme delivery before starting the intervention. The family-based component of the intervention involved the provision of tip cards, posters and newsletters to parents/caregivers. Distribution of these materials coincided with the particular behavior being focused on at the preschool. Tip cards offered suggestions of ways to improve each health behavior in the home, posters featured cartoon characters from the classroom guides performing behaviors, while newsletters reinforced health messages.

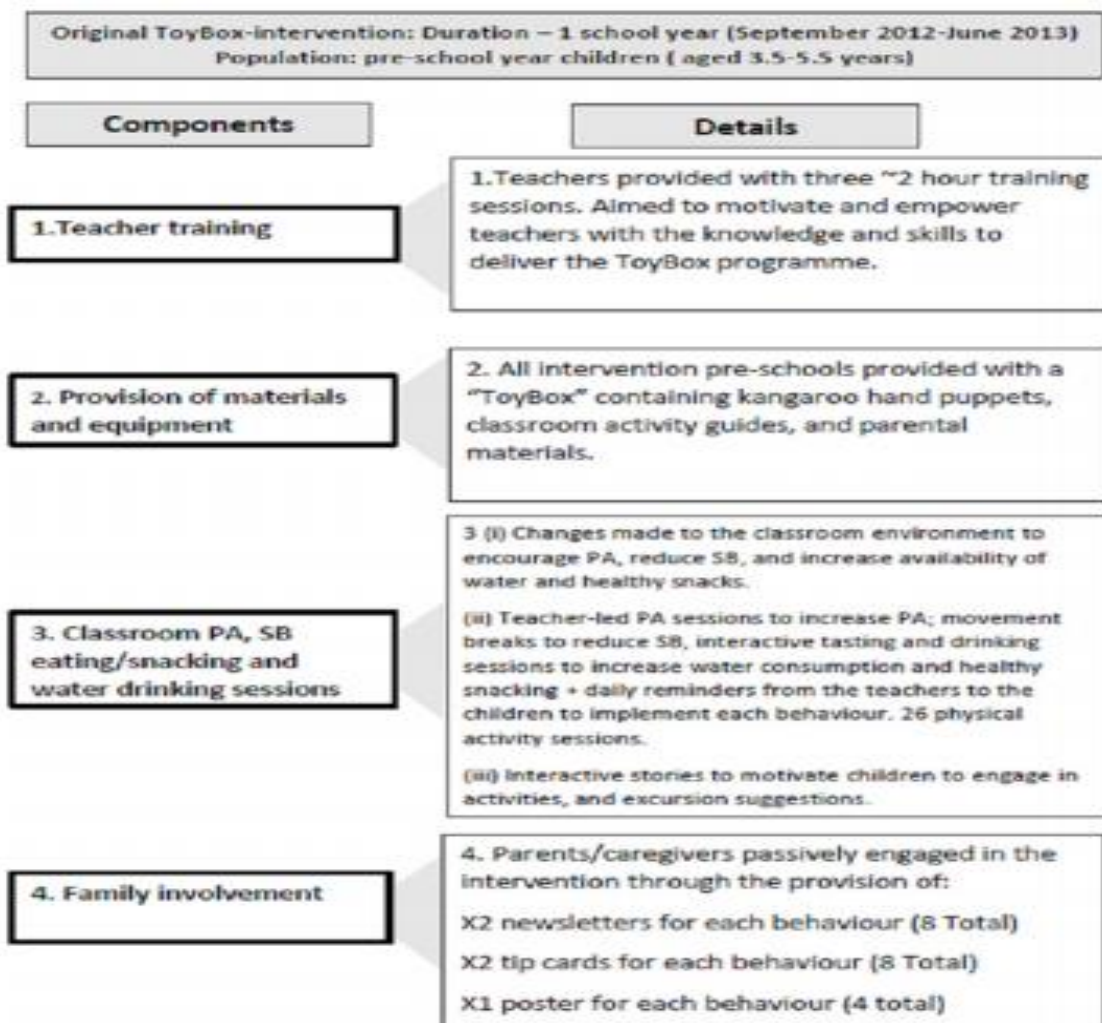

Figure 2. Original ToyBox intervention description [17]

Conclusions

One of education's main goals is to advance the well-being of its students, as well as its health, which is defined as a general concept of physical, emotional, social and environmental issues. Various factors affect the child's health including his family characteristics, physical environment, and the social and economic situation in the educational institution, the community and existing health services. Good health is a prerequisite for the child's personal, social, and learning abilities. This is also an important issue from an economic point of view, as a healthy population ensures a better economy and less health expenditure. In order for children to realize their health needs, the education system should enable the promotion of health, as part of its social responsibility for all children. There is evidence that adopting healthy behaviors at a young age can prevent obesity at a later age as well as metabolic diseases and diabetes, for example, through a balanced diet that combines exercise. There is also evidence of the positive impact of health promoting programs in kindergartens on children's health behaviors and general health. The ToyBox study, which we will try to re-make in

the Ultra Orthodox kindergartens of Jerusalem and Modyin Ilit, is assumed appropriate for different children from different cultures and sectors of society.

Bibliography

1. Arteaga I. & Heflin C. Participation in the National School Lunch Program and food security: An analysis of transitions into kindergarten. *Children and Youth Services Review*, 47(3). p.224-230.
2. Central Bureau of Statistics CBS (2017). Israeli population. http://www.cbs.gov.il/reader/cw_usr_view_SHTML?ID=629
3. Ching Ting T. Policy Developments in Pre-School Education in Singapore: A Focus on the Key Reforms of Kindergarten Education. *International Journal of Child Care and Education Policy*. 1(1). p.35-43
4. Dayan Y. The mistake of choosing developmental theories as a basis for early childhood education. <http://www.gilrach.co.il>
5. Dovrat S. et al. The National Education Program Report. Jerusalem: Israeli Government.
6. Erhard R.I. & Erhard-Weiss D. The emergence of counseling in traditional cultures: Ultra Orthodox Jewish and Arab communities in Israel. *International Journal Advanced Counseling*, 29, p.149-158.
7. Gal R. The Israeli Haredi Society. The Israeli Teknion & The Shmuel Neeman Institute for National Policy Research.
8. Gamzu R., Shtauber D., Froman A., Weinstein R., Livne E. & Nir-Tur S. The National Program for Advancing Healthy and Active Life Style. Jerusalem: Health Ministry, Culture and Sports Ministry and Education Ministry.
9. Goldhirsh A. First encounter with the education system: preschool (3-4 years old). Website of the Ministry of Education, Pedagogical Director. <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Gil3/Horim/KdamYesodi>
10. Gray G., Young I., & Barnekow V. Developing a health promoting school. European network of health promoting schools. European Network of Health Promoting Schools, in site: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/107824/1/E90053.pdf>.
11. Grylak M. The Haredim, in G. Samet (Ed.), *The Israelis*. Tel Aviv: Keter.
12. Gurevitch N. & Cohen-Castro A. Geographic spread and demographic, social & Economic Haredi population, 1996-2001. Jerusalem: The Israel Statistical Bureau.
13. Hoffmann S.W., Tug S., & Simon P.. Child-caregivers' body weight and habitual physical activity status is associated with overweight in kindergartners. *BMC Public Health*.
14. Howat P. Maycock B., Cross D., Collins J., Jackson L., Burns S., Ross J. Towards a more unified definition of health promotion. *Health promotion journal of Australia*. Vol.14, issue 2. 2003. p. 82-85. <https://doi.org/10.1071/HE03082>
15. Lathomme J., Cardon G., De Bourdeaudhuij I., Lotova V., Koletzko B., Socha P., De Craemer M. Effect and process evaluation of a kindergarten-based, family-involved intervention with a randomized cluster design on sedentary behaviour in 4- to 6-year old European preschool children: The Toy Box study. *PLoS ONE*. 12(4): e0172730.
16. Livne I., Abukasis Z., Burstein T. Weisberg R. Vlad-Butz Y., Chaviv-Ben Hamo, A. & Keidar O.. Starting with Health, An Educational Guide for implementing Health programs in Kindergartens. Jerusalem: Ministry of Education.

17. Malden S., Hughes A.R., Gibson A-M., et al. Adapting the ToyBox obesity prevention intervention for use in Scottish preschools: protocol for a feasibility cluster randomised controlled trial. *BMJ Open* 2018. 8:e023707. doi:10.1136/bmjopen-2018-023
18. Matos J., Nanney M. The strength of school wellness policies: one states experience. *J. Sch Health*, 77(7). p.367-372.
19. Molison E.F., Car D.H. School wellness policy readiness of principals to implement changes. University, MS. National Food Service Institute.
20. Pil L., Putman K., Cardon G., Bourdeaudhuij L., Manios Y. Establishing a method to estimate the cost-effectiveness of a kindergarten-based, family-involved intervention to prevent obesity in early childhood. *The ToyBox-study. Obesity Reviews*. 15 (3), p.81–89.
21. West P. Sweeting H.,Leyland. School effect on pupil's health behaviors: evidence in support of the health promoting. *School Research Papers in Education*. 19, p.261-29.1

UDC: 376

JEL Classification: I 26

COMMUNICATION IN CLASSES: CASE STUDY ON SPECIAL EDUCATION IN ISRAEL

COMUNICAREA ÎN CLASE: STUDIU DE CAZ PRIVIND EDUCAȚIA SPECIALĂ ÎN ISRAEL

SHIMRIT OCHANA,
PhD student of Institute of International Relations of Moldova, Chisinau

SHIMRIT OCHANA,
doctorand, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău

Annotation: *In order to promote Pervasive Development Disorder (PDD) students, very complex work is required in a communication class that is divided between adaptations (mirroring, construction, environment, time, and social rules) and mainly cognitive process work (emotions, pragmatics, vocabulary expansion of mental verbs). The daily application of the teacher's "real-time" cognition and "real-time" mediation is necessary for these children to become independent. The author of the article is a teacher in the media class for about 10 years. Over the years, the writer received weekly instruction from the media instructors who came to the school under the supervision of the Ministry of Education, as is customary in the communication classes, and learned from them about their disabilities. Each communication class has a large staff: an educator, a colleague, two assistants, and a paramedical staff. It is very important to cooperate with the professional staff to help advance the students. There are few students in each grade (6 on average), which allows personal attention that also contributes to the advancement and success of students.*

Adnotare: *Pentru a promova elevii cu Tulburări Pervazive de Dezvoltare (TPD), este nevoie de o muncă complexă în clasa de comunicare / media, împărțită în adaptare (ogindire, construcție, mediu, timp și reguli sociale) și, ce e mai important, de dezvoltare a proceselor cognitive (emoții, pragmatică, vocabular extinderea verbelor mentale). Aplicarea zilnică a conoasterii cogniției și a medierii în timp real de către profesor este necesară pentru ca acești copii să devină independenți. Autorul articolului este profesor în clasă media de aproximativ 10 ani. De-a lungul anilor, autorul a primit instrucțiuni săptămânale de la instructorii media care au vizitat și monitorizat școală sub supravegherea Ministerului Educației, așa cum este obișnuit în clasele de comunicare, și apreluat de la ei cunoștințe despre dizabilitățile copiilor. Fiecare clasă de comunicare are un personal larg: un educator, un coleg, doi asistenți și personal paramedical. Pentru a ajuta elevii să avanseze este foarte importantă cooperarea între personalul profesional. În clasă sunt puțini copii (6 în medie), ceea ce permite să li se acorde atenție fiecărui în parte, fapt care contribuie, de asemenea, la avansarea și succesul elevilor.*

Keywords: *Communication impairment, Pervasive Development Disorder (PDD), Autism sequence, Special Education, Social skills, Educational program.*

Cuvinte cheie: *tulburări de comunicare, Tulburări Pervazive de Dezvoltare (PDD), secvență de autism, educație specială, abilități sociale, program educațional.*

Introduction

A special education class in a regular school is designed for students with communication impairments who are diagnosed with the autism spectrum. In the class there are between 5 and 8 students. The educational staff consists of a teacher of special education and a teacher. The school year begins at 1.9 and continues until 15.8. In some junior high schools and high schools, the school year ends at 5.8 or alternatively on 15.8, with a break in studies between June 21 and June 30.

The rights granted to a student studying in a communications class are the same as those given to a student studying at a home, transportation, transportation, a right, a special book, i.e., a long school day, until 16:45 for short vacations and paramedical treatments of 2.9 hours a week from the Ministry of Education.

Each student in a communication class is created with a personal curriculum at the beginning of the year.

In accordance with the directives of the Director General's circular, all students diagnosed with autism who are enrolled in special education programs are entitled to paramedical treatments.

Section 19 of the Special Education Law and the Director-General's Circular on the subject stipulate that the multi-professional staff of a special education institution shall establish, at the beginning of every school year and no later than the middle of November, a personal study program for each student. In all types of classes of special education there can be different types of combinations with regular education:

1. Integration of a single student in certain classes in a regular education class.
2. A combination of a group of special education students in certain classes or in a class activity of students in regular education.
3. "Reverse integration" when students from regular education arrive at the special education classroom, etc.

Materials and methods of research

Who need special education class

Special education class in a regular school is designed for pupils with communication disorders, who are diagnosed on the autism spectrum. In such classroom of 5 to 8 pupils learn, it is possible 4 pupils in the lacking standard. The educational staff consists of a special education teacher and an assistant. The year of study of the school begins at - 1.9 and continues until 15.8. In some middle schools and high schools, the school year ends in 5.8 or alternatively at 15.8 with time off from the 21.6 to the 30.6 (National Association for Autistic Children – NAAC Website).

The rights that are granted for pupil who studies in the communication class are similar to the rights that are granted for pupil who studies in a special education school, i.e., longer school day, until 16:45, feed, transport and accompanying person for transport, the right to short holidays, paramedical treatments of 2.9 hours a week from the Ministry of Education. Each pupil in the communication class the personalized curriculum is constructed at the beginning of the year of study (Sharon, 2010 [17]).

Parents of children of communication class can waive the right to a longer school day or studying during holidays, there is when there is a consensus of the all parents of pupils in the same framework regarding the waiving, as well, that there is an approval from the supervision. The approval for shortening the school day is valid only for one year.

In accordance with CEO Circular regarding the issue [1,2,3,4,5,6,7], all pupils who are diagnosed with autism who study in the framework of special education programs are eligible for paramedical treatments. The school pupils are eligible to an average of 2.9 hours a week of therapy for pupil, and kindergarten communication children are eligible to an average of 3.4 hours per week per child. The paramedical treatments include physiotherapy, occupational therapy, speech therapy, dance therapy, music therapy, movement therapy, visual art therapy, drama therapy and literature therapy. The treatment hours are assigned to the educational framework, and can be provided through individual treatment, group treatment or guiding of staff.

Section 19 of the special Education Law and CEO Circular regarding the issue [1] determine that the multidisciplinary staff of the special education institution will determine at the beginning of each year of study and no later than mid-November, Individual Educational Program (IEP) for each pupil. The program has to include the pupil's performance level during its preparation, educational goals and objectives, time frame to achieve them, the means which are required to achieve them, and methods of evaluation. The program is constructed in collaboration with parents and the pupil; as it possible prior to the determining the program, the parents are invited to conversation with the staff in order to coordinate expectations and to provide to staff relevant information about their child (hobbies, needs medical treatments that the child accepts outside the educational framework and etc.). And also there are recommended to invite the child to conversation with the staff, in order to hear from him/her about his/her expectations and wishes. With the completion of the program preparation there is recommended to inform the parents regarding the content in written form or orally. At the end of the year of study, the parents will accept a written assessment on the extent of their child's progress, based on the program.

All kinds of special education classes can be different kinds of integrations with regular education: an integration of a single pupil at certain lessons in the regular education class, an integration of a group of special education pupils at certain lessons or in during a regular classroom activities of pupils of the regular education, "reverse integration" when pupils from regular education come to special education class, and so on [3,5].

Results and considerations

The Population of Pupils who Study in the Communication Classes

In the communication classes study pupils with communication disorders who are diagnosed on the autism spectrum.

The communicative competence enables us to be part of the social interaction process. Difficulties in communicative competence prevent us to deliver messages to the other, to understand other's messages, to manage an interaction of participation, to initiate social activities or to respond to the social initiatives.

The damage may be expressed with language skills (speaking and understanding language); Communicative skills (verbal and non-verbal communication); Cognitive skills (cognitive functioning); Sensory functions (hearing, touch, feel, visual perception), and the emotional development of the child [10, 20].

The most prominent damage is the ability to create mutual contact; Enjoy from mutual relationship with the human environment in which the child is, and the use of communication in order to realize the relationship. Communication difficulties can manifest in understanding of social codes and social insights.

The best-known disorder in this group is the autistic disorder that often some relate to this disorder as contact and communication disorder.

Communication difficulties can be part of a broad developmental disorder such as autism spectrum disorders, or as sub difficulty as a result of initial emotional difficulties (From the website of Walgreen [21]).

The Main Disabilities

Although the attribution of broad variety of psychological and behavioral characteristics for people with autistic spectrum disorders; the researchers explain the sources of the disability in three key factors:

1. Sensory processing disorder.
2. Difficulty in the central coherence.
3. Difficulty to think in the perspective of other (theory of mind).

Although anyone of the factors cannot explain the problem; the all factors together can build a picture of the autistic spectrum disorders.

Sensory processing disorders are disorders of sensory processing, hypersensitivity or insensitivity, or unexpected transitions from hypersensitivity to insensitivity. And also sensory confusion – they do not know from which sense the stimulation was absorbed. This disorder may create difficulties in executive functions, i.e., self-directed behaviors such as planning, initialization, implementation, control, flexibility, regulation and task completion. And also difficulties in planning and organizing, in the sense of time and place [11].

The behavioral manifestations of this disorder are: Hazing, rituals / formational, Shut down, anxiety, lack of flexibility / resistance to changes, difficulty in initiating a task to persevere the engagement with it.

Difficulty in central coherence – coherence, problem in relating to some variables, which are absorbed through the different channels simultaneously, and to provide overall meaning for them. The central coherence is a natural tendency for most people to bring meaning and order to the information in the environment, by the perception of whole as with meaning and no as divided into different parts. People with autism are exactly the opposite. They perceive the details and do not see the whole picture. It seems that they do not seek the coherence of the perception. The behavioral manifestations of this difficulty are misreading of the social situation that can lead to unwarranted conflicts, difficulties in social interactions in general, does not persist in social interaction; prefers solitude, high desire to preserve the environment [12].

Difficulty to think in the perspective of other (theory of mind), this is the ability to understand that the other has consciousness and consciousness of other people is with desires, feelings and thoughts of which are various of his/her own, ability to interpret the desires, feelings and thoughts with reasonable degree of accuracy. The difficulties are in understanding of social norms, difficulty in mutuality and interpersonal interactions, i.e., people with autism spectrum disorders have different levels of difficulty in the understanding of the thoughts of others, to look at from the perspective of other people, "to read" the thoughts of the other, in the meaning of understanding of his/her intentions, feelings, beliefs and desires. Some of them seem they do not understand that their thoughts are different than of others. The classic study that examines this theory, children with ASD of Baron-Cohen's and Fritz, using two puppets, Sally and Ann, the researchers have created a scenario to three groups of children: autistic, with Down syndrome and normal children. Sally has a basket and Ann has a box. Sally has a marble which she put in the basket. She goes out for moment and Ann conveys the marble from the Sally's basket to her box. Sally comes back and wants to play with her marble.

The critical question that must be asked here is: "Where Sally will look for her marble?" The answer is, of course, in the basket. Normal children, most of them, and even the majority of children with Down syndrome answer correctly, but only a small group of children with autism answer the right answer. They do not understand that Sally has no way to know that the marble has moved and the as she knows, the marble is where she left it. The behavioral manifestations of this difficulty are: poor pragmatics (tactless comments, too honest, no questions of interest to others and etc.), he/she does not persist in social interaction, prefers to be alone [12,20,22].

Treatment Programs and Intervention Methods:

Construction of an intensive treatment program during the young age can certainly promote the abilities of the child. Using visual means and focuses of interests the child contributes greatly to the program. An experienced group of specialists have to construct the program. There are different ways that you can use in program construction:

(APPLIED BEHAVIOR ANALYSIS) * ABA - behavior design that is based on the principles of learning, activation of processes such as positive or negative reinforcement, extinction of differentiated stimulation, assistance, example and combining. This method can examine success and progress in the most clear and systematic way. * Medications, the use of medications is most often in order to control behavioral problems and emotional problems. *Occupational therapy, * physiotherapy, *speech therapy * TEACCH approaches - treatment and education autistic and related communication handicapped children, treatment and education for children with autism and communication disabilities, it is about four essential elements: where have to be, what should be done, how many to do, what happens later. Levels of construction are: construction of space, construction of time, construction of a task. * There was a psychoanalysis method, which was accepted in the 1940s-1960s and is now rarely used. *Diets, reducing of preservatives and food additives that the child finds it difficult to digest. *Assistance to the communication, the caregiver touches the child and assists him/her to point out the written words. *Auditory training, identifying of the frequencies in which the child has sensitivity; and during the therapy, the child listens to tapes and there are erased from the talk the frequency bands to them the child is sensitive. *Sensory balance, the child accepts sensory stimuli like swinging in a hammock hanging from the ceiling, while creating a contact, or skin stimulation such as a deep massage. *Holding treatment, parents or the caregivers hold the child while he/she in physical combat, until the relaxation. *Work with the child in a protected area which is separated from the outside environment, which is based on imitation of the movements of the child and thus emotional acceptance of the child by the adult. *Treatment with arts - music, sculpture, drawing and dance. These treatments bring relaxation, coordination of movements, and reference to the emotional problems (Richman [14]).

DIR is a shortening of *Developmental Individual Difference Relation based model*. According to this model there is constructed a program in which there is working with the capabilities and skills of the child. The purpose is to build socially, emotionally and intellectually healthy foundations. This method underlies that the conduct of the child is useful and has a purpose. In this work, the adult who treats with the child provides to the child the possibility to lead the game and the conduct and through these activities to teach him/her social behavior (Greenspan and Widler [8]).

The Principles of Construction of Educational Program in the Communication Class (from the lecture of Cory Shulman) [10,11]:

The National Research Association issued a report with recommendation for work regarding these fields:

1. Spontaneous functional communication.

2. Suitable for age social skills.
3. Playing skills, in particular playing with peers.
4. Useful and applied in the daily life cognitive skills.
5. Suitable behavior that will replace the problematic behavior.
6. Functional academic skills, when they are appropriate to the needs of the child.

There is a consensus that educational program for children of the autistic spectrum disorder should include:

1. Direct teaching of skills - effective teaching for pupils with autism spectrum disorders requires a highly structured and direct approach which is based on the principles of the social psychology of task analysis and the best ways to teach. Direct teaching means structured by the teacher teaching, small group teaching, teaching which is divided into small steps, the multiple use of the teacher by questions, many opportunities to exercise, multiple-feedback, reinforcement and repair. Teachers can use direct teaching in order to teach the skills of communication, social interaction and daily life. Teachers and speech therapists also use alternative communication system for pupils with autism who are verbal or who have little functional language. For example, a communication of pictures system – (Picture Exchange Communication System PECS). This communication has been developed in order to assist to these pupils to use functional language which is based on pictures. They can express requests, choose from a variety of options and to express feelings through this symbolic system. Studies show that the system is not only assists functionally but also assists in developing spontaneous language after the use of pictures.
2. Management of behavior through using of a functional behavioral assessment and positive behavioral support - pupils with autistic spectrum disorders, particularly those who with severe levels of autism, often exhibit many inappropriate behaviors, such as beating, scratching and screaming. Therefore there is recommended to use a functional behavioral assessment and positive behavior support in order to reduce these behaviors. Functional behavioral assessment is to understand the antecedents and the consequences of behaviors and determination of positive programs according to the analysis. Using of ABA approach emphasizes task analysis, positive reinforcements, behavioral interventions and self-monitoring. This approach includes also too much use of visual strategies for guiding of pupils in the daily program, to show them what is the agenda. These children need much support in coping with unexpected events. It is important to prepare them before the changes and so to it is easier for them to cope with them. Task analysis task is used for learning of any new task, and make use of a various clues in order to teach the child, reinforcements for correct performance and finally connecting of the smaller units for overall task.
3. Teaching in the natural environment – according to this teaching, educators of pupils on the autistic spectrum greatly emphasize the teaching in the natural environment and this by implementation of behavioral psychology. This includes the natural environment and natural interactions, from the same environment children who are not disabled enjoy from it.

Educational Strategies for Teaching of Social Skills for these Pupils (from the lecture of Cory Shulman [18]):

These pupils need direct teaching of these social skills, which most of the pupils learn naturally. Because they do not understand the hidden curriculum, they become entangled with children and adults and sometimes their peers often attack them. Therefore, teaching and

interpretation of the parts of the hidden curriculum should be an integral part of the education of the children.

There are two types of strategies of social skills teaching which are found as efficient are:

1. Social interpretation – explanation and clarification of social cues. One of the ways is to use of SODA Stop-Observe- Deliberate & Act. Teach the pupil to ask himself/herself questions like:

Stop – What is the organization of the room? What is the activity or the routine?

Observe – What the people do? What the people say? What is the duration of typical conversation?

Deliberate – What do I want to do? What do I want to say? How can I know that others want to continue to talk with me?

Act – I would go to the person with whom I want to talk. I will say: "Hello, how are you?" I will listen to the answer and will ask related questions. I'll look for clues in order to know if this person wants to continue the conversation, or I will finish the conversation.

It is possible to assist with cartoon characters during different situations in order to teach children such procedures. Carol Gray developed illustrated images for description of social interaction and abstract communication for children with Asperger. Such as a freeze of social situations that can enable work with children, these figures, together with stories that reinforce the understanding of the pupil regarding the social situations. The stories should be consisted of short sentences and short structure, for example: "I eat dinner with friends. Sometimes we talk about games. Sometimes we talk about things that saddened or confused me. I'll remember to say that the teacher during the conversation. After the dinner, I'll remember to put the card in the locker and take the notebook". The story is accompanied with comics.

2. Coaching- training that assists to the person in the previous step, namely, to prepare for the social situation and during it, i.e., during the situation itself. For example, the teacher can point out the child who walking around alone and maybe will want social communication: "Age is going alone. I think that he/she might want to play with someone. Maybe you will go to him and talk with him". To provide to the child sentence or topic which he/she can use during this situation: "Ask him if he watched the movie X. If so, ask him 'What did you like the movie? If he says no, ask him 'what movies have you watched recently?'"

It is possible to provide for the pupils cards of "the beginning of a conversation" that contain subjects that may interest their peers.

Recommendations regarding the Construction of the Educational Environment in the Communication Class (from the lecture of Cory Shulman):

1. Creation of predicable environment which is built on consistent routine.
2. To teach pupils to read and to respond to social cues. How to "read" emotions, tone of voice, non-verbal gestures and abstract expressions. Teachers can use role-playing, card-hint and peers in order to assist to the children to learn these important social cues.
3. To encourage other children in the classroom to be friend of these children, as they will be exposed to interactions with other children the learning opportunities will grow up.
4. To create rules for conversation and activities of the pupil in his/her limited interests. Children with Asperger can have a strong desire to obtain information about the specific domain. They can also create "time and space", to allow them to engage in these activities, in order to encourage interest and learning in other fields.

5. Use of structured positive reinforcements in order to design desirable social interactions. For example, to provide for the child reinforcement (or other desired response) when he/she joins to a desired group activity performs the required from him/her, which will lead to child to additional joining to these activities.
6. To divide the tasks of teaching for elements with meaning and to create overt external stimulus that will route the pupil. Children with ASD may be distracted by irrelevant stimuli, such as the pattern on the dress of the teacher, external sounds, color of the book, or to be distracted by internal stimuli, such as daydreaming, in order to support the task focusing, teachers can create social cues like graph which is divided into parts of the lesson or cards of hints that the pupil chooses when he/she completes each part of the lesson.
7. To create an academic experience that is built on success. Pupils with autistic spectrum disorders ranging from in their academic ability on the sequence between mental retardation being gifted, but they all need support in understanding of the nuances of the language, complex levels of meaning and abstract essays. Clearly and structured teaching and will create cognitive support for learning and integration of the idea.
8. To teach pupils the coping mechanisms when they faced with stressors. Routine assists to pupils to feel that they are in control.

Conclusions

In conclusion, in order to promote pupil who suffers from PDD, the working in communication class is very complex, and is divided between matches (mirroring, construction, environment, time, social rules) and procedural work which is mainly cognitive (feelings, pragmatics, expanding the vocabulary of mental verbs, self-awareness). The daily implementation of what is learned cognitively and mediation "in the real time" of the teacher, is essential for the purpose that these children will gain independence.

Bibliography

1. CEO Circular regarding the Issue of Dates of Activation of Holiday Programs of 2009-2010 Year of Study. <http://edu.gov.il/owlHeb/Pages/default.aspx>
2. CEO Circular regarding the Issue of Individual Educational Program from Pupils in the Framework of Special Education. <http://edu.gov.il/owlHeb/Pages/default.aspx>
3. CEO Circular regarding the Issue of Paramedical Services for Special Education Pupils. http://cms.education.gov.il/educationcms/applications/mankal/arc/s8ak1_2_25.htm.
4. CEO Circular regarding the Issue of Participation of the Ministry of Education in the Financing of Feed Service for 2009-2010 Year of Study:
5. CEO Circular regarding the Issue of the Procedure of Special Education Class Approval. http://cms.education.gov.il/educationcms/applications/mankal/arc/nh8bk1_2_2.htm.
6. Greenspan S. Wieder S. DIR Floor Time Model retrieved. <http://www.icdl.com/dirFloortime/overview/documents/WhatisDIR.pdf>.
7. Kaneshiro N. Autism. www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/article/001526.htm.
8. National Association for Autistic Children (NAAC). http://alut.org.il/?page_id=373.
9. Richman Sh. To Grow Child with Autism Guide for Parents in the Applied Behavior Analysis, translated from English by Hashviya Arieih. Koraim (Readers) Publishing: Qiryat Gat.
10. Rudy L. J. What Is PDD-NOS? <http://autism.about.com/od/whatisautism/f/whatispddnos.html>, <https://www.verywellhealth.com/autism-4014759>

11. Schopler E., Mesibov G. Learning and Cognition in Autism.<https://www.springer.com/gp/book/9780306448713>
12. Sharon M. Rights of Pupils with Autism in the Special Education Framework of the Ministry of Education.
13. Special Education Law, 1988.http://web1.nevo.co.il/Law_word/law01/152_048.doc.
14. Volkmar F. Pervasive Developmental Disorder-Not Otherwise Specified (PDD NOS).<http://childstudycenter.yale.edu/autism/pddnos.html>.
15. Walgreen,R. Clinic for Communication, Language and Speaking Disorders Therapy. <http://ronitwel.com/About-Us.html>.
16. Whitman T. L. The Development of Autism. Jessica Kingsley Publishers; 1 edition (January 15, 2004).

UDC: 159.96+316.6

CRITERIA FOR DETERMINING DISABILITY AND LIMITING ITS SOCIAL IMPACT

CRITERIILE DE DETERMINARE A DIZABILITĂȚII ȘI LIMITĂRII IMPACTULUI SOCIAL

*MREISAT Ammar, PhD student ULIM,
psychologist, primary school Tamra, Israel*

*MREISAT Ammar, doctorand ULIM,
psiholog, școala primară Tamra, Israel*

Annotation: *This article presents a comprehensive analysis of a possible delivery of social / environmental and optimal support for children with disabilities, especially the school going ones, in order to encourage a social inclusion-centered approach when it comes to their mental health and physical health.*

The prevalence of children with disabilities is not something special for the Republic of Moldova. This is a global problem. As an example, in the UK, about 800,000 children and young people, representing 6% of all young people (Labor and Pensions, 2017 UK), have a disability. According to the US Census of 2017, 2.8 million (5.2%) of school-aged people (aged 5 to 17) reported having a certain type of disability. People with disabilities are part of the human condition.

Adnotare: *Acest articol prezintă analiza complexă a unei posibile livrări de asistență socială / de mediu și optimă pentru copiii cu dizabilități, în special pentru cei de vârstă școlară, pentru a încuraja o abordare centrată pe incluziunea socială în ceea ce privește sănătatea mintală și fizică.*

Prevalența tinerilor cu dizabilități nu este ceva special pentru Republica Moldova. Aceasta este o problemă globală. Ca exemplu, în Marea Britanie, aproximativ 800.000 de copii și elevi, reprezentând 6% din totalul tinerilor (Departamentul Muncii și Pensii, 2017 UK), au o dizabilitate. Conform recensământului american din 2017, 2,8 milioane (5,2%) dintre persoanele de vârstă școlară (cu vârsta cuprinsă între 5 și 17 ani) au raportat că au un anumit tip de dizabilitate. Persoanele cu dizabilități fac parte din condiția umană.

Keywords: *criteria, disability, health condition, deficiency, social assistance.*

Cuvinte-cheie: *criterii, dizabilități, stare de sănătate, deficiență, asistență socială.*

Introduction

The prevalence of children with disabilities continues to grow, but the current education system is unable to provide the information and tools needed for their parents to provide the best educational assistance. The system fails to adequately assist the whole range of disabilities as a whole, which reduces the possibility of their inclusion in higher education institutions, largely due to the enormous costs of adapting the educational environment to different types of disabilities (ways of access for wheelchairs, adaptation of spaces for different physical disabilities, etc.).

In most cases, people with physical disabilities have psychic functions, especially intellectual, normally developed. This particularity basically equates the chances and possibilities of social integration of people with physical disabilities with those of normal persons. But in order to be able

to respond to the normalization effort of these people, society has to solve many technical problems (access to transport, institutions, etc.), as well as attitudinal and mental ones. Only in this way, the plenary achievement of the objective of unlimited participation in the social, economic, cultural life of people with physical and neuro-motor disabilities will be ensured.

Therefore, the theme for this thesis is the complex analysis of a possible delivery of social / environmental and optimal support for disabled kids, especially the school going ones, in order to encourage a social inclusion-centered approach when it comes to their mental and physical health.

The prevalence of children with disabilities is non-unique for the Republic of Moldova and we will concentrate on this and what it follows. This is a global problem. As an example in the UK, about 800,000 children and students are disabled, accounting for 6% of all young people (Labor and Pensions Department, 2017 UK). According to the US Census of 2017, 2.8 million (5.2%) university-age students (aged 5 to 17) reported having a certain type of disability [2].

Materials and methods of research

Integration of children with disabilities into the community is one of the priority tasks of modern society in promoting social security. The integration process involves running consecutive steps, and it can be accomplished if the following requirements are taken into account:

- the development particularities of students with disabilities will be known; in different social development situations;
- the specificities of the models existing in the world and national experience of integrated education will be determined;
- the basic and priority structures of a strategy for the integration of students with disabilities in the workplace will be determined;
- various models of educational social institutions (extra-social centers, rehabilitation centers, etc.) for different categories of students with disabilities will operate, which will ensure their access to the conditions of the common social environment.

Results and considerations

In the modern world, policy and educational practice in many countries of the world is geared toward integrating children with disabilities into educational and life environments as close as possible to the ordinary, normal community. This policy is largely carried out by the Convention on the Rights of the Child (1989), the Council of Europe Recommendations on the Integration of Children with Disabilities; (1992), Materials of the World Conference on Special Education (Salamanca, 1994), Materials of the World Conference "Education for All" (Dakar, 2000) [apud 5].

People with disabilities are part of the human condition. Almost everyone will be temporarily or permanently affected at some point in life by some form of disability.

According to UN statistics, it is estimated that about 1 billion people, equivalent to 14.28% of the world's population, live with a form of disability. The vast majority (app 80%) live in developing countries, making it even harder to integrate and to enjoy effective rights.

The International Classification of Functioning, Disability and Health (ICFDH) is one of the most recent WHO classifications that was developed in 2001 to replace the former International Classification of Disabilities and Handicaps, also called the International Classification of Handicap (ICH), where disability was defined as a consequence of disease on the person and was analyzed as [apud 1]:

a) deficiency (infirmity) - alteration of a psychological, physiological or anatomical structure or function;

b) incapacity - partial or total reduction of performance in a normal way;

c) disadvantage - the consequence of the deficiency or incapacity on the possibilities of social, university or professional inclusion

In September 2007 the International Classification of Functioning, Disability and Health for Young People (CFD-HY) was published and the CIF in 2001 did not meet the needs for assessing the functioning and disability of the young and teenager [apud 1].

The traditional medical model, insufficient in the medical-social assessment of the person with complex problems, has been replaced by a holistic, bio-psycho-social model that, in fact, combines the medical model with the social one of disability. The International Classification of Functioning, Disability and Health (CIF and CIF-CA) emphasizes participation and preserved function, not on incapacity and restriction, takes into account environmental factors, includes health and health-related areas.

The CIF's overall objective is to provide standardized and unitary language, as well as a general framework for describing health status and other health-related conditions. Health components and some of the components associated with well-being (such as education and work) are defined. Therefore, the areas included in the CIF classification can be considered both health and health-related areas. These areas are described from the perspective of the body, individual and society and are grouped into two main lists: 1) Structures and Functions of the Body and 2) Activities and Participation.

As a classification, CIF groups certain areas where a particular person in a particular state of health can fit (for example, what can or cannot make a person with a particular illness or disorder). Functioning is a general term in which all the functions, activities and participation of the body are included; similarly, disability is the general term for impairments, limitations of activity, or participation restrictions. CIF also lists environmental factors that interact with all these syntaxes. In this way, the user can create a useful profile on the functioning, disability and health of an individual in several areas [3].

CIF belongs to the World Health Organization (WHO) "family" of international classifications to be applied to various aspects of health. The "family" of WHO's international classifications is a general framework for encoding a wide variety of health-related information (diagnosis, functioning and disability, the need for contact with health services, etc.) and uses a language unitary, standardized approach that provides adequate communication on health and health care throughout the world when approached by various disciplines or disciplines [1].

CIF is no longer just a classification of the "consequences of a disease" (1980 version), but it becomes a classification of "health components". "Health components" identify the constituent elements of health, while the "consequences" focus on its impact, the subsequent outcome of diseases or other health conditions. Thus, CIF is at a neutral position in etiology, so that researchers, using appropriate scientific methods, can deduce causal implications.

The reform in the field of the protection of persons with disabilities is a prerogative of the Governments to create optimal conditions for their social inclusion. The ratification of the Convention by the Republic of Moldova has marked an important change in the field of disability. The Convention coming up with a new concept of approaching this category of people, namely: addressing people with disabilities not only in terms of social protection and health, but first of all through human rights

and social inclusion, to this category of people being recognized human value, enjoying the same civil rights, political, social, cultural as well as other citizens.

By approving the Social Inclusion Strategy for People with Disabilities, the reform of state policy on disability was defined and includes the guidelines for activities in the field of harmonization of the social protection system of this category of persons with the EU standards and the provisions of the Convention [1].

Thus, several social services have been developed for children and adults with disabilities, such as Community House, Protected Residence, Mobile Team, Personal Assistance, Respiro, and a placement in professional parental assistance for students with disabilities. The newest of these services is "Personal Assistance" [3].

Research papers indicate that the family's reaction to the birth of a disabled young person changes according to the type of disability and the younger diagnostic category. Differences are probably an indirect consequence of anticipated or actual reactions by those around them, disabled by the young and family, in addition to parental reactions.

In the past, there has been a tendency to highlight the problems of illness and pressure, the conjugal strain and inadequacy within the family, while these are now replaced by questions about positive adjustment and satisfaction, acceptance, and marriage harmony. Rather than perceiving the family as a victim, it is perceived as a unit that adapts itself through a structuring process. Professionals must recognize the importance of the family in this change towards a positive attitude towards disability and that family members are making decisions about the young disabled person.

There are many questions that a parent may ask a young person with disabilities: "What am I doing wrong?", "Why exactly does this happen to me?" And they will be natural because the birth of a disabled child disrupts the normal cycle of family development, completely changing the usual way of life, which has been constituted for years. The ability of the family to cope with the situation depends on several factors, including the degree of disability of the young person and its difficulties in adapting to society [3].

A child changes the life of a definitive family. Children are great reasons for joy and give parents unexpected opportunities to learn more about them and about things really important in life. Being a parent exposes the person to a deep love and ability to care for someone, in a way that many of us have not imagined. Each child is unique - each with his own personality, qualities, abilities, characteristics and challenges. Children with disabilities have the same needs as any other young person - to learn, to play, to be accepted, to have friends and to be loved by their parents. Irrespective of your youngster's disability, one of the most important things to remember is to consider the child first of all as a child and his disability just as a part of what your young person is. As with any child, his /her future is influenced by your vision and your commitment to realizing his / her dreams [1].

Not every parent experiences the same emotions, but it is perfectly normal for them first to feel some or all of the emotions listed below.

- Mistrust and refusal - must be a mistake. It cannot happen.
- Confusion and shock - how did this happen? What should I do?
- Impatience - what else should I do? How will I cope? How do I explain this to others in my family, friends and colleagues?
- Uncertainty - how can I best help the child? What else does the future have?

Conclusion

Families of children with disabilities are under the pressure of constant stress. Many specialists believe that almost all parents of children with severe long-term disabilities suffer from problems related to the continuous state of stress they face on a daily basis. Depression, family misunderstandings (often disintegration), physical and emotional pressure create even more stress than the disability of the child.

The causes of stress are the most diverse, one of them being birth - the main event in the life of a family. The father sees the continuity in the child, in his /her hopes, desires, and unfulfilled dreams.

The material difficulties, fatigue that occur in this case, are fully compensated by the positive feelings that this situation generates. It is quite different in the family where a disabled child is born. In most cases, this generates a shock reaction for parents. They feel disoriented, confused and last but not least, discouraged. Some of them experience the denial reaction, conditioned by the inability to accept for the moment what happened and the denial of the existence of the deficiency.

Due to the complexity of the interaction - from which the disability can result - the impact of different environments on the same individual with a given state of health may be different.

The presence of a health condition (illness, etc.) or a deficiency (impairment) is a premise, but it does not necessarily lead to disability. Medical diagnosis itself is no longer sufficient to substantiate the determination of disability status. This must be correlated with psychosocial assessment - how to work in social activity and participation, how environmental factors, including family, constitute facilitators or barriers, as well as the influence of personal factors.

Bibliography

1. UNICEF Educația de bază în Republica Moldova din perspectiva școlii prietenoase a tânărului(studiu). Chișinău, 2009. 130 p.
2. Vasilescu D. Oameni asemenea. București: Campania, 2010. 135 p.
3. Verza E. Psihopedagogie specială, București: R.A, 1998. 134 p.
4. Verza E., Verza F.E., Psihologia vîrstelor. București: Pro Humanitate, 2000. 187 p.
5. Vrânceanu M., Pelivan V. Incluziunea socio-educatională a tinerilor cu dizabilități în grădinița de tineri (ghid). Chișinău, 2011. 308 p.

UDC: 159.92+316.6

THE EMERGENCE OF THE PERSONALITY AND DEVELOPMENT OF SOCIAL CAPACITIES IN ADOLESCENCE

EMERGENȚA PERSONALITĂȚII ȘI DEZVOLTAREA CAPACITĂȚILOR SOCIALE ÎN ADOLESCENȚĂ

HAMMUD Samir, PhD student ULIM, psychologist, school Dier Haana, Israel

HAMMUD Samir, doctorand ULIM, psiholog, școală Dier Haana, Israel

Annotation: *Adolescence is considered a period in person's existence and the evolution of his / her personality shocked all the time, creating sometimes – social conflicts and anxieties.*

In adolescence there is a desire to affirm, to identify the self with patterns of independent behavior that precede the stable definition of one's own personality. The widening of the sphere of social experience determines the harmonization of skills and attitudes with social requirements and greatly develops the critical and self-critical spirit. But the process of identifying and developing self-consciousness also involves reporting to their peers. If the adolescent has a higher self-consciousness than the way he/she is evaluated by others, he/she will feel isolated, trying to find expressions of his own to bring admiration and acceptance to others. This explains terifism, stubborn and oppositional manifestations, originality crises, and sometimes even delinquency. In their turn, adolescents with a superior self-esteem and well-accepted by colleagues present trust-based behaviors, strongly support and argue their opinions, have fewer personal problems, more easily overcome difficulties, and are more inclined towards their own initiatives.

Adnotare: *Adolescența este considerată o perioadă a existenței personale, iar evoluția personalității la această vârstă a șocat întotdeauna, provocând uneori conflicte sociale și anxietate.*

În adolescență se manifestă dorința de afirmare, de identificare de sine în cadrul modelelor de comportament independent, care precedă definirea stabilă personalității. Lărgirea sferei experienței sociale determină armonizarea abilităților și atitudinilor cu cerințele sociale și dezvoltă foarte mult spiritul critic și autocritic. Dar procesul de identificare și de dezvoltare a conștiinței de sine implică, de asemenea, raportarea la aceiași generație, la același grupă de vârstă. Dacă adolescentul are o conștiință de sine superioară modului în care este evaluat de alții, el se va simți izolat, încercând să-și găsească propriile expresii pentru a trezi admirația și acceptarea celor din jur. Acest lucru explică terifismele, manifestările de încăpăținare și opoziție, crizele de originalitate și, uneori, delincvența. La rândul lor, adolescenții cu stima de sine înaltă și acceptați favorabil de colegi prezintă comportamente bazate pe încredere, susținere puternică și acceptare a opiniilor lor, au mai puține probleme personale, depășesc cu mai multă ușurință dificultățile și sunt mai înclinați către inițiative proprii.

Keywords: *adolescence, personality, skills, social requirements.*

Cuvinte-cheie: *adolescență, personalitate, abilități, cerințe sociale.*

Introduction

Adolescence is also considered a period of revolt phenomena; the teenager has a non-conformist character. Compared to social norms, the adolescent can have a negative or positive identification, and this can create the feeling of an instability of his personality.

According to Howels, negative identification can also be expressed by perverse acceptance of models presented by parents as dangerous: bandwidth, drugs, homosexuality, different philosophy, etc [apud 3].

Characterizing the evolution of adolescence, Rousselet divides it in [apud 11]:

1. The period of revolt - characterized by manifestations such as: the refusal to obey, disgust for being ordered, the ridiculous smile, when he /she no longer believes in the alumni of educators, revolts against their parents, refuses their profession (boys oppose fathers, and girls oppose mothers), rebellion against school (teachers are seen as tyrants, ignorant, seeking to break the so-called injustices

2. Scandal period - occurs after the moment when he / she thinks that he / she is no longer a child, and wants to affirm a new identity through eccentricities, the desire to be remarked, special clothing, etc.

3. Period of exaltation and affirmation, when the young man feels ready to face the world.

The term adolescence does not mean pure abstraction, but a living, dynamic reality, in which various influences converge with different physiological, social, psychological and pedagogical weights. Adolescence is therefore the most complex and effervescent period of the individual's life.

Psychologically, it is the age of affirmation of social and professional interests, the establishment of new relations between "him or her" and "others", the desire for freedom, autonomy, and generous ideo-emotional sensitivity, the age of great ideals, but and painful experiences, sometimes with disrespectful consequences.

Materials and methods of research

Adolescence is the stage when the child, on the basis of the acquisitions already made, under the influence of the environmental factors and his / her own activity, gradually becomes acquainted with his / her soul life, deciphering himself / herself as a man and as a member of society.

The issue of adolescence has found multiple points of anchoring in both different sciences, including within the psychological science system, where many of the branches of psychology have included it in their sphere of interest (age psychology, development, educational psychology, orientation psychology, and counseling psychology, psychology of personality, etc.).

Results and considerations

Situated between childhood and adulthood, adolescence is a biological, psychological and social phenomenon with multiple determinations of a genetic, geographical, cultural, social and educational nature. Knowing the defining features of this stage excludes its unilateral treatment, only in a biological or psychological sense, between organic maturity and psychosocial maturity, and there is a relationship of interdependence.

At the time of the puberty the process of personality development is impetuous and sinusoidal, as well as biological transformation, in adolescence it evolves towards the need for maturity centered on the identification of personal resources (skills, abilities, desires, interests, aspirations and ideals), to the realization of identity and the construction of their own inner world, to the detachment of the

family's guardianship and to the increase of autonomy and independence that are gradually conquered. All this is equivalent to a "second birth" [2].

Adolescence represents "a phase of emotional and intellectual restructuring of personality, a process of individualization and metabolism of the physiological transformations related to the integration of the sexual body. Adolescence is thus a moratorium identified with an identifying problem: the essential consists in negotiating strategies, loss and disillusionment until the subject can assume separation and differentiation in autonomy" [6].

In adolescence, the personality "is relatively seismically and dramatically dimensioned in opposition to impersonal behaviors of childhood attitudes, protection requirements, anxiety specific to younger ages in the face of more complex and demanding situations, new attitudes and behaviors formed under the impetus of internal autonomy requirements or imposed on age by society" [11].

In a study aimed at determining the types of personality, M. Zlate identifies four such types: united and harmoniously developed, unstable, subdued and accentuated, finding that if adolescent pupils predominate the unstable and accentuated types, their personality is in the process of training, self-seeking and self-discovery, as well as by a higher predisposition to behavioral excesses; in teenagers the balance is in favor of the unitary and harmoniously developed personality type, which is in line with the tendency to stabilize the personality at this age [apud 11].

One of the major tasks of adolescence is the constitution of personal identity, the development of self-consciousness, the understanding of one's own person as a distinct entity, but at the same time coherent throughout various life situations.

"Identity is the clear consciousness of a person's individuality, formed by integrating self-perception and the perception of others' expectations of one's own self" [11].

In terms of self-perception, it changes and is constantly reshaping in preadolescence and adolescence. Self-perception and body image become critical due to changes in physiognomy and attitude. If in childhood the body image is at the periphery of consciousness, it gradually becomes more and more central, embedding itself in self-consciousness and becoming perceived as such. In its absence, identification cannot be organized. In puberty, deep body and facial scrutiny takes place, with multiple attempts to mask shortcomings and unsightly aspects, which express their desire for adjustment of the bodily self, as well as the need to appear agreeable and presentable to others. Simultaneously, these can be considered as indicators of the contouring of the social and spiritual self. "Pubertal narcissism is alternatively critical and lenient, with sometimes devastating moments" [11].

The process of developing self-consciousness is long and sinuous and the characteristics of the self-image are formed in childhood, but especially the appreciations provided by others, is influencing the current process of identification. Moreover, school success or failure, school adaptation or inadequacy, as well as the way colleagues and teachers look at puberty can often affect the structuring of image and self-awareness. But an important role in developing self-awareness also has parents' expectations for their children's school results. Parents of those kids with good results are more open and democratic to their children, boasting their results, while maintaining strict rules for fear of diminishing their interest in achieving higher school performance. Especially in the final phase of the high school cycle, prior to admission to college, parents with high expectations for their own children sometimes supplement their refresher schooling through additional meditations.

Although the development of the self-concept begins from early childhood and continues throughout life, adolescence is a critical stage. The sense of identity in the teenager gradually

develops, based on childhood identities, when self-image formation in the child involves continuous reporting to parents' appraisals about him.

As a distinct stage in life, adolescence marks the transition from childhood to adulthood, characterized by maturing and social integration, by more complex social, family and professional demands and responsibilities. At this stage, family and school tutoring, pregnancy, is gradually changing the intense development of personality on all levels, being the dominant note of the whole period. The great variety of the theories and interpretations related to psychological development during adolescence (biological, cultural, anthropological, etc.) explains the increased interest for this age with extremely complex characteristics in terms of psychological, relational, value etc.

Adolescence involves the removal of the old identity, the search for and the building of a new identity, embodied in models and life ideals and in the accumulation of values. Unlike a model that is more specific and refers to people, the ideal has a wider and more generalized character, detaching itself from concrete people. The ideal is conceived by teenagers as an aspiration for better, for perfection, by reference to the whole personality and constitutes a global vision of the future. Compared to the model, the ideal is developed, "shaped" by the adolescent by generalizing his/her knowledge and life experience, being closely related to values, their transformation into behavioral projects and identification object.

In adolescence, the ideal of self is the result of confrontations between moral, social, cultural and conventional values. "Functional stratified operational values by experience behave like the personal constructs described by Kelly" [apud 4]. In a research on the Self and the Ego, as operational structures of personality, U. Şchiopu investigates the degree to which different forms of the Self are embedded in one form or another of identity at different levels of adolescence, as well as significant changes that take place in the face of the Self in this stage of psychic development [apud 11]. Identity is the result of the roles and social statutes held, of the selective identifications made during the lifetime, which concretizes in attributes of more prominent, innate and acquired attributes such as the profession, the skills, the culture, the ideology etc. and having functions of regulating and engaging the Ego and the Self in relational situations, belongings that the Wings hierarchize, and the Ego capitalizes on them. In the stage of adolescence, between the family's self (referring to family and family subdomain), the social-occupational self (referring to the membership in the roles and social statuses acquired and prospects of the social professional sub-social identity), the cultural self (regarding the cultural belonging, at the level and cultural affinities) and physical-material selves (involving body shape, self-image and belongings related to personal appearance), there are dynamic relationships. The self has attributive structures, the most complex function of which is the projective engagement of its structures around the acquired sub-identities.

During the school years a continuous decantation and crystallization of self-image takes place. The share of social self-image is much higher in younger ages when self-awareness is weak. Within this "mirror system" in the individual's consciousness, partial contradictions may arise. In a mature person, the appreciation of others has a less pronounced influence on behavior.

From sporadic concerns about the future, the adolescent goes to systematic searches, ranging from a romantic choice to a realistic one, from the global take on a model to selecting and imaginatively combining one's own model. The model precedes the creation of the ideal and lies at its foundation.

The importance of models also becomes evident in the development of adolescent sexual identity. Extremely influenced by parental and material patterns, media models, and cultural stereotypes, it is gradually emerging. Sexuality strongly influences the development of identity,

towards the end of adolescence sexual options becoming clear and stable, although there is no rule in this regard.

Researchers believe there is a link between the process of building a new identity in adolescents, their adherence to the group and the intergenerational conflict. Contesting the superiority of the adult is in fact the contestation of the guardianship of the adult and especially of the parents whose cause takes the form of a "intergenerational conflict". In reality, two generations are not confronted, but two mentalities, two worlds, two ways of thinking and acting and addressing the present and the future [apud 12].

The answer to the theoretical and practical problems faced by life at this age determines in adolescents the need for objective confrontation with one's own self, which is precisely the impulse of the complex process of self-knowledge, a process that starts from accepting and internalizing the opinions of others about their own person to the capacity to formulate ideas and self-judgments as objective as possible. Compared to earlier stages, this process is much deeper, with openings to problems of conscience and moral conduct, professional choice, etc.

Regarding the development of self-attribution capacity in adolescents, the researchers showed that they usually achieve an "egocentric" appreciation (J. Piaget), characterized by the dominant tendency of over-evaluation in self-appreciation, which highlights the illusion share characteristic of the self-image. In the self-assessments made the appreciation of others about himself and especially those of the significant person (teacher parents, but especially the group of friends and the school staff), the expectations of others about their own possibilities influence the teenager, but also their own assessments based on the dynamics of past and present failures and failures.

Regarding the evolution of attitude towards self in adolescence. C. Păcurar shows that it follows an upward path with periodic intensification of the preoccupations of self-knowledge during the pre-school and professional decisions and the diminution or even interruption of these searches in stages of severe confrontations (exams), so that the self-awareness and self-definition concerns can be resumed more intensely as a result of successes or failures [apud 11]. Moreover, school successes and failures, the inter-human relationships and the attitudinal system of all those with whom the adolescent comes into contact have modeling effects on his / her self-image.

It is very possible that the restructuring of the entire school curriculum, namely the introduction of compulsory subjects of socio-human disciplines (logic, psychology, philosophy) has changed somewhat this situation, these disciplines being able to contribute by their content, along with the psycho- pedagogical (including those focused on self-knowledge) and the formation of more appropriate, realistic and more objective attitudes towards adolescent teenagers, thus facilitating self-discovery and self-evaluation.

In the investigation of cruel and very cruel punishments, the predisposition towards aggressive behavior increased. The following shortcomings of punishment must also be mentioned.

1. The punishment may be considered undeserved, especially if the adolescent sees that other people for such behavior are not punished.

2. Punishment can play the role of reinforcing aggressive behavior.

3. Once, the punishment may be the purpose of the adolescent being punished in the fact that he wishes to sap the attention of others.

4. The punishment can distinguish the behavior of the adolescent, as arouse anger and panic; and the same anxiety can occur.

5. Penalty may have a positive, long-lasting effect only under the following conditions:

- the aggressive act and punishment must be separated for a period of time;

- the punishment must be rather unpleasant and severe;
- the recipient must be aware of the penalty of punishment.

In order to develop a program that could be useful in the field of psychosocial assistance, a complete methodology for the correction of adolescent behaviour deviations was developed. At its core lies the affective-dynamic attitude for the expulsion of the adolescents that led to behavioural deviations to adolescents in the face of crisis or critical situations.

The complex method of correcting teenager's behaviours consists of several programs that perform.

A. "Training to Behavioural Modification" Programs. For aggressive adolescents and preadolescents with asocial and deleterious behaviour. This program consists of two parts: psycho-diagnostic and psycho-correction.

The psycho-diagnostic part is necessary for the assimilation of the individual information. The logic and the specific, the differences of each part share, the deviations in the behaviour and also the system and the conditions of education. The correction results allowed us to delimit 4 adherents:

1. Adolescents predisposed to physical aggression. It is determined that physical aggression is a characteristic of active, determined, brave adolescents prone to risk, unpopularity, avant-garde. Extraversion combines them with ambition, honor chase. For aggressive adolescents, it is the desire or the attraction towards experiencing situations that require adrenaline without the boredom. They act impulsively and overcome, ignore ethical and social norms, are capable of lying and dishonest.

2. Adolescents predisposed to verbal aggression. Adolescents with such aggression differ from others, first of all, through the psychic imbalance that spreads through auxiliary means, distrust in their own forces, suspicion, etc. Secondly, they are depressed, with low levels of activity, displacement and working ability.

3. Adolescents predisposed to indirect aggression. They refuse from increased impulsivity, insufficient socialization and unconsciousness of their own actions, show uncoordinated self-control. They rarely think of the motives of their actions and their effects. The diminishing of the interests of the soul increases the intensity of the primitive attractions. They give priority to emotional pleasures.

4. Adolescents prone to negativity. These adolescents are described by impressibility and sensitivity. The basic features of character are selfishness, high self-esteem. That is why the high sensitivity to everything that can achieve its personality awakens protest reactions.

B. Program "Training of the Pedagogical Psychological Competence". The negative characteristics of the personality and behavior patterns of the preadolescents strengthen and develop as a result of unfavorable relationships with the pedagogues who have no knowledge of working with "hard to educate" adolescents. The investigation of adolescents with behavioral disorders has shown that most of them have been subjected to verbal aggression and, to a lesser extent, physical aggression on the part of educators, humiliation of their own personality, anti-human acts and unfair influences. Thus, long-lasting mutual confrontation, permanent conflicts and emotional antipathy usually condition the verbal and indirect aggression of students towards pedagogues and the physical aggression of pupils towards their colleagues.

Conclusion

Thus, analyzing all the types of aggressive adolescents listed above we can divide into two basic groups.

1. Adolescents with sociable deviant behavioral forms. This group includes adolescents who do not have psychic deviations and are easily adopted at all social conditions in the low level of will and control of behavior. As a rule, these adolescents are of a moral instability with a weak conscientiousness, the ignorance of conventional forms is combined with a weak self-control, inertia and impulsivity. Adolescents from this category are showing physical and indirect aggression.

2. Adolescents with non-social deviant behavior. This group refers to adolescents with a negative emotional state, which is the reaction of the adolescent to a stressful or psychological trauma, or is the result of unresolved personal problems. First of all, these are the adolescents who possess a negative state: a high affection, emotional strain, excitability, depression. But, as research shows, most of them either noticed such states together or separately. This stenography refers to adolescents with verbal aggression or negativism.

Negativity in relations with the surrounding world - is the result of "tolerant hyperprotection" (the family gives the adolescent much attention but only in the satisfaction of all desires and does not form the socialization skills).

Therefore, once the results of the diagnosis were received and the aim of the negative influence of the family education style was profiled, a training methodology was developed.

Bibliography

1. Ellis A., Harper R. A new guide to rational living. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1979. 233 p.
2. Eron L. The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism. In: American Psychologist, 1987, nr. 42, p. 435-442.
3. Eysenck H., Eysenck M. Descifrarea comportamentului uman, București: Editura Teora, 1998. 256 p.
4. Ferreol G. Violența în mediul școlar. Exemplul unui colegiu din nordul Franței. In: Ferreol G., Neculau A. (coord.) Violența. Aspecte psihosociale. Iași: Polirom, 2003.
5. Freud S. Psychologie des foules et analyse du moi - Suivi de "psychologie des foules". Paris: Payot, 2012. 320 p.
6. Krahe B. The Social Psychology of Aggression. London: Routledge, 2013. 416 p.
7. Nielsen L., Frost L. Children and the Convention: The Danish Debate. <http://books.google.ro>.
8. Olweus D. The Olweus Bullying Prevention Program. <http://www.mentalhealthpromotion.net/resources/theolweusbullyingpreventionprogram.pdf>
9. Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2005. 153 p.
10. Parkinson L. Separarea, Divortul si Familia. Bucuresti: Alternative, 1993. 176 p.
11. Radulescu S. M. Sociologia violentei (intra)familiale, victime si agresori in familie. Bucuresti: Lumina LEX, 2001. 350 p.
12. Salmivalli C., Lagerspetz K., Björkqvist K., Österman K., Kaukiainen, A. Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group. In: Aggressive Behavior, 1996, nr. 22, p. 1-15.

II. ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES

II. ȘTIINȚE INGINEREȘTIȘI TEHNOLOGII

UDC: 630/632:338.43

JEL Classification: O13, Q15

INCREASING SOIL FERTILITY AND REDUCING DROUGHT EFFECTS BY APPLYING CONSERVATIVE AGRICULTURE

CREȘTEREA FERTILITĂȚII SOLULUI ȘI DEMINUAREA SECETEI PRIN FOLOSIREA AGRICULTURII COSERVATIVE

*GUMOVSKI Andrei, Phd,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*GUMOVSKI Andrei,
doctor în științe agricole, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The destructive effects of climate change for the Republic of Moldova can result in a serious further decline in agricultural productivity and loss of soil fertility. Traditional agricultural methods cannot meet the current needs of the population under the conditions of the climate change impacts. Conservative soil techniques preserve a maximum amount of organic residues at its surface and create the optimal environment for the growth and development of agricultural crops. Conservative agriculture stops soil degradation, increases fertility and provides an efficient use of natural resources, increases productivity and helps ensure food security.*

Adnotare: *Efectele destructive ale schimbărilor climatice pentru Republica Moldova pot aduce la un declin serios în continuare al productivității agricole și pierderii fertilității solului. Metodele tradiționale de agricultură nu pot face față necesităților actuale ale populației în condițiile impactului schimbărilor climatice. Lucrarea solului conservativ păstrează o cantitate maximă de resturi organice la suprafața acestuia și creează mediul optim pentru creșterea și dezvoltarea culturii agricole. Agricultură conservativă stopează degradarea solului, sporește fertilitatea și utilizează eficient resursele naturale, sporește productivitatea și contribuie la asigurarea securității alimentare.*

Keywords: *climate change, soil fertility, humus, drought, conservative agriculture, soil works, plant residues, conservative systems, food security.*

Cuvinte cheie: *schimbările climatice, fertilitatea solului, humus, seceta, agricultura conservativă, lucrările solului, resturi vegetale, sisteme de lucrări conservative, securitatea alimentară.*

Introducere

Clima, peisajul și pământul sunt condițiile naturale de bază care determină recoltele agricole. În general, Republica Moldova dispune de un relief și condiții climatice și de sol favorabile. În același timp, calamitățile naturale frecvente, cauzate de schimbările climatice, precum secetele, înghețurile târzii primăvara, grindina și inundațiile au un impact distructiv asupra recoltelor [2].

Material și metodă

Studiul tematicii abordate a necesitat aplicarea metodelor de cercetare științifice în scopul raționalizării managementului siguranței alimentare prin integrarea practicilor de agro-mediu și de gestionare durabilă a fertilității solurilor. Astfel au fost utilizate metode de nivel empiric, care cuprind observarea, descrierea, calculul, măsurarea, compararea, experimentul, modelarea.

Rezultate și discuții

Fiind direct dependentă de condițiile climatice, agricultura este unul dintre cele mai vulnerabile sectoare ale economiei naționale.

Impactul schimbărilor climatice asupra agriculturii:

- recolta și calitatea redusă a culturilor agricole;
- deșertificarea terenurilor agricole;
- pierderea fertilității solului;
- consumul sporit de apă pentru irigații;
- reducerea biodiversității;
- eroziunea solurilor;
- schimbări în răspândirea dăunătorilor și bolilor culturilor agricole;
- calitatea apei din cauza scurgerilor de îngrășăminte;
- abandonarea pământului;
- pierderea venitului rural [3].

Mai mult decât atât, o mare parte a loturilor de pământ își pierd fertilitatea naturală și au nevoie de reabilitare. Dacă problemele privind protecția solurilor vor fi ignorate și vor persista ca rezultat al aplicării tehnicilor agricole depășite și neadoptării practicilor care protejează împotriva efectelor distructive ale schimbărilor climatice, țara se poate aștepta la un declin serios și în continuare al productivității agricole.

Costurile economice cauzate de schimbările climatice. Doar secetele din anul 2007 și 2012 au cauzat pierderi de circa 1,0 și respectiv 1,25 miliarde dolari SUA. Schimbările climatice vor contribui la creșterea temperaturilor și la variabilitatea precipitațiilor în viitor, reducând și mai mult recoltele și efectivele de animale.

Modificările conținutului de humus în solurile Moldovei au loc mai intens în ultimii ani mai ales datorită efectelor distructive ale schimbărilor climatice (tabelul 1). Pentru a avea o agricultură durabilă trebuie să conservăm și să protejăm solurile.

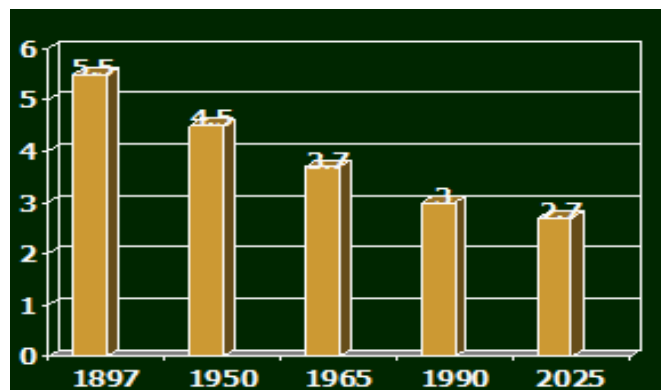

Figura 1. Modificarea conținutului de humus în solurile Moldovei

Noțiunea de calitate a solului variază în funcție de modul de abordare a celor implicați.

Astfel:

- pentru agricultori calitatea se referă în special la productivitate, exploatare, profit, grad de conservare a fertilității;
- pentru silvicultori, calitatea include suport, biodiversitate, capacitate de rezistență;
- pentru cei care se ocupă cu problema de mediu, calitatea solului integrează o serie de caracteristici cum ar fi capacitatea de a-și îndeplini funcțiile în cadrul ecosistemului sau geosistemului, potențial în menținerea biodiversității precum și a calității apei, aerului, ciclul nutrienților.

Menținerea calității solului poate fi realizată prin conservarea și îmbunătățirea fertilității lui.

Fertilitatea solului este una din problemele cheie pentru orice sistem de agricultură, inclusiv și pentru agricultura durabilă. Ea este determinată preponderent de influența a trei factori: *rotația culturilor, sistemul de lucrare, fertilizare în asolament*.

Soluționarea cu succes a problemei restabilirii și menținerii fertilității solului poate fi realizată doar prin îmbinarea rațională a sistemelor de fertilizare și lucrare a solului în cadrul asolamentului.

Fertilitatea solurilor în ultimii ani în Republica Moldova

Starea scăzută a fertilității solurilor este dominantă pe plan mondial. Așa 60% din soluri au o fertilitate redusă sau foarte redusă, 29% - o fertilitate moderată și numai 11% au o fertilitate ridicată.

Republica Moldova dispune în mediu de soluri cu un grad moderat de fertilitate. Avem soluri asigurate cu humus de la 0,8% - soluri foarte puternic erodate până la 4,5-4,8% cernoziom tipic.

În prezent peste o jumătate din suprafața arabilă este slab și foarte slab asigurată cu fosfor mobil, slab asigurată cu azot și mediu slab asigurată cu potasiu mobil [4].

Necesarul plantelor în elemente nutritive și compensarea lor:

1. Consumul mediu de substanțe nutritive, în kg la 1 tonă de producție de bază, la majoritatea plantelor agricole este de 30-35 kg de N, 10-17 kg de P₂O₅ și 35-40 kg de K₂O.
2. Exportul de elemente nutritive extrase de către plante din sol odată cu recolta nu a fost compensat printr-o aplicare corespunzătoare a îngrășămintelor.
3. Cantitățile de îngrășăminte minerale folosite în agricultura Moldovei au scăzut continuu în ultimii ani, de la 136 kg/ha s.a. în 1991, ajungând în prezent la 24-30 kg/ha s.a.(NPK).
4. În cazul îngrășămintelor organice: cantitățile au scăzut de la 5,6 t/ha în 1991 la 0,02- 0,03 t/ha în ultimii ani [6].

Fertilitatea și sănătatea solului pot fi menținute:

1. Prin practici biologice precum: rotația culturilor, lucrări ale solului, afânări, compostare și mulcire.
2. Prin folosirea îngrășămintelor organice, resturilor vegetale se mărește și se menține procentul de materie organică a solului.
3. Prin cultivarea de plante leguminoase care fixează azotul atmosferic și lasă terenul curat de buruieni.
4. Prin plante care pot constitui îngrășăminte verzi sau alte plante cu înrădăcinare adâncă, se pot crea condiții optime în nutriția plantelor.
5. Prin punerea la dispoziția acestora a unor substanțe utilizate direct (azotul) sau de către microorganismele prezente în sol (bacterii, ciupercii), care descompun materia organică și au efecte pozitive asupra sistemului radicular sau asupra fotosintezei.

Sisteme alternative de agricultură care stopează acțiunile schimbărilor climatice sunt următoarele:

- folosirea rațională a resurselor naturale, a energiei solare, a resurselor acvatice, de sol etc.;
- stabilirea și sporirea fertilității solului, productivității agrofitocenozelor;
- utilizarea surselor de energie netradițională (a vântului, apei, soarelui etc.) în agricultură;
- crearea condițiilor favorabile de acumulare și folosire a masei organice în sol;
- dezvoltarea ramurilor zootehniei care folosesc eficient masa organică, transformând-o nu numai în carne și lapte, dar și în îngrășăminte organice;
- reducerea cantitativă și folosirea rațională a tuturor substanțelor chimice în agricultură;
- minimalizarea tuturor formelor și proceselor de activitate în agricultură, care favorizează și accelerează poluarea mediului.

Măsurile de adaptare la schimbările climatice se referă la eforturile imobilizării, stopării schimbărilor climatice prin strategii de management, schimb de comportament și tehnologii inovatoare, care reduc emisiile de gaze cu efect de seră. Ele pot implica adesea solul, într-o încercare de a depăși vulnerabilitatea și de a rezista la fenomenele meteorologice externe cum ar fi furtunile, secetele și inundațiile [1].

Sistemul Conservativ de Agricultură poate fi considerat o soluție viabilă pentru păstrarea sau chiar sporirea fertilității solurilor cu menținerea concomitentă a unui nivel înalt a producției culturilor.

Sistemul Conservativ de Agricultură este sistemul în cadrul căruia culturile agricole sunt cultivate în lipsa parțială sau totală a lucrării solului, în condițiile în care cel puțin 30-35% din resturile culturii premergătoare sunt păstrate la suprafața solului, măsură agrotehnică orientată la:

a) păstrarea (conservarea) fertilității solului prin micșorării procesului de eroziune a solului (a stratului fertil de la suprafață), cauzată de vânt și de apă;

b) păstrarea (conservarea) apei în sol datorită micșorării pierderilor de apă din sol prin procesul de evaporare.

Sunt cunoscute următoarele sisteme de lucrări ale solului.

Sistem Convențional (tradițional cu plugul): *clasic, raționalizat (mai multe operații la o trecere).*

Sistemul Conservativ de Agricultură – Minimum Lucrări ale solului (Mini Till).

Sistem Conservativ de Agricultură – Lucrarea Solului în Benzi (Strip-Till).

Sistem Conservativ de Agricultură – Zero Lucrări ale Solului (No-Till).

Sistemul Conservativ de Agricultură – Minimum Lucrări ale solului (Mini Till).

Lucrarea minimă a solului include: discuirea solului urmată de semănat; arătura cu plugul cizel după care semănatul culturilor; lucrarea cu combinatoare urmată de semănat.

Foto 1. Sistemul Conservativ de Agricultură – Minimum Lucrări ale solului (Mini Till)

Sistem Conservativ de Agricultură – Lucrarea Solului în Benzi (Strip-Till).

Sistemul de lucrare a solului în benzi, în fâșii, prevede afânarea solului în benzi înguste cu lățimea de 5 – 15 cm, destinate doar semănatului, iar solul între aceste benzi rămânând nelucrat și acoperit cu resturi vegetale. Acest sistem de agricultură este pretabil pentru culturile semănată distanțat.

Foto 2. Sistem Conservativ de Agricultură – Lucrarea Solului în Benzi (Strip-Till)

Sistem Conservativ de Agricultură – Zero Lucrări ale Solului (No-Till) se bazează pe introducerea seminței direct în miriștea culturii premergătoare, fără a efectua nici un fel de altă lucrare a solului cu excepția deschiderii concomitent cu semănatul unei benzi foarte înguste, pentru a permite introducerea semințelor în sol.

Foto 3. Sistem Conservativ de Agricultură – Zero Lucrări ale Solului (No-Till)

Principiile agriculturii conservative:

1. Distrugerea minimă a structurii solului.
2. Acoperirea permanentă a solului cu resturi vegetale în scopul obținerii unui mulci la suprafață.
3. Diversificarea culturilor agricole cultivate în cadrul asolamentelor.

Recoltarea culturii premergătoare în sistemul conservativ de agricultură este fundamentul viitoarei producții. Cerințele față de acest proces:

Controlul total asupra resturilor vegetale:

- 1 – lungimea de tăiere a resturilor vegetale;
- 2 – înălțimea de tăiere a miriștii;
- 3 – împrăștierea uniformă a resturilor vegetale.

Administrarea îngrășămintelor se face în special a celor puțin mobile. Lucrarea solului – pentru decompactarea solului în adâncime, precum și nivelarea cât mai calitativă a câmpurilor.

Direcția de semănat – minimum 25-35 grade față de rândurile culturii recoltate. Viteza agregatului la semănat – 6-8 km/h. Fertilizarea locală este indicată, în special cu îngrășămintă pe bază de fosfor.

În cazul în care se seamănă la adâncimi mai mari cea mai mare parte din energia endospermului se consumă până ca să apară plantula. În rezultat se obțin semănături slabe dispuse la polignire nodul de înfrățire ca regulă se formează la 2-3 cm de la suprafața solului de aceea se semănă la adâncimea de 3-4 cm. Soluția: semănători care copie profilul solului.

Agricultura conservativă contribuie la crearea și depozitarea materiei organice în sol, fiind o metodă importantă de sechestrare și conservare a carbonului. Sistemul agricol conservativ definește oricare sistem tehnologic care este destinat economisirii resurselor (energetice, materiale, umane, financiare), precum și reducerii sau chiar eliminării factorilor agresivi ce determină și/sau intensifică orice formă de degradare a solului sau a altor componente ale mediului, comparativ cu sistemul convențional.

Dintre beneficiile agriculturii conservative se mai pot menționa și următoarele:

- se reduce timpul cu lucrările solului de 2-4 ori;
- se reduce cu 50% consumul de combustibil pe unitate de suprafață;
- se reduce necesarul de mașini agricole la unitate de suprafață [5].

Concluzii

Pe fondul încălzirii globale, problema asigurării hranei ar putea deveni tot mai îngrijorătoare, de aceea sistemele alternative de agricultură devin necesare.

Sechestrarea carbonului în sol prin folosirea agriculturii conservative poate fi una din căile de rezolvare a problemei cu încălzirea globală.

Sistemul Conservativ de Agricultură poate fi considerat o soluție viabilă pentru păstrarea sau chiar sporirea fertilității solurilor cu menținerea concomitentă a unui nivel înalt a producției culturilor.

Creșterea alarmant de rapidă a temperaturilor, apariția fenomenelor meteorologice extreme și impactul lor devastator asupra vieților umane, toate conturează tot mai clar un tablou pesimist pentru starea Pământului.

Bibliografie

1. Agricultura conservativă. Măsuri de adaptare la schimbările climatice în agricultură. https://www.adaptation-undp.org/sites/default/files/resources/batiru_ghid_agricultura_2015.pdf
2. Gumovschi A. Fertilitatea solurilor Moldovei – o bogăție pe care o pierdem. În: *Businessul Agricol*, 2010, nr.2, p.87-88.
3. Gumovschi A. Schimbarea climei – una din principale probleme ale secolului XXI. In: *Revista Noosfera ULIM*, 2014, nr.12, p.93-95.
4. Gumovschi A. Seceta și diminuarea consecințelor ei. Informație expres (broșură), INEI, Centrul Național de Informații Științifico – Tehnologice, Chișinău, 2004, 12 p.
5. Schimbările Climatice în Republica Moldova. Impactul socio-economic și opțiunile de politici pentru adaptare. Chișinău: PNUD Moldova, 2011. 268 p.
6. Toma S., Gumovschi A., Andrieș S., Babuc V.,ș.a. Aplicarea îngrășămintelor în agricultura durabilă. Chișinău: Știința, 2008. 214 p.

UDC: 669.715

JEL Classification: Q 26, Q 57

**ACTION OF THE SUBSTANCE: [CO (DH) 2 (THIS) 2] 2 [TIF6] 2H₂O ON THE
CORROSIVE PROCESSES OF CM.3 STEEL IN WATER**

**AȚIONAREA SUBSTANȚEI: [CO(DH)₂(THIS)₂]₂[TIF₆]₂H₂O ASUPRA PROCESELOR
COROZIVE A OȚELULUI CM.3 IN APA**

*SOLTOIAN Nicolae, PhD in Chemistry, Associate Professor,
Institute of Applied Physics of the Academy of Sciences of Moldova, Chisinau
SOCOLOV Vasili, PhD in Medicine, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
SOCOLOVA Ludmila, MA,
Free International University of Moldova, Chisinau
BODIU Vasile, PhD in Chemistry, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*ȘOLTOIAN Nicolae, doctor în chimie, conferențiar universitar,
Institutul de Fizică Aplicată a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău
SOCOLOV Vasili, doctor în medicină, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
SOCOLOVA Liudmila, Magistru,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
BODIU Vasile, doctor în chimie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation:By gravimetric, electrochemical and physico-chemical methods (Uv – spectroscopy, thermogravimetry, Roenghenophase analysis, atom-absorbtion spectroscopy) was investigated the corrosion process of steel Cm.3 in water whith addition of different quality of gluconate and borogluconate. It is demonstrated that calcium borogluconate is an inhibitor of anodic type of action. It is proposed as possible mechanism of inhibition, which include a stage of adsorbtion, sedimented of calcium carbonate, formation of the corrosion surface of oxide pellicle, its hydration. The complexing with precipitation of iron ions and the anion of inhibitor and including the products of complexing in the pellicle screening the metal corrosion.

Adnotare:Prin metode gravimetrice, electrochimice și fizico-chimice (Uv - spectroscopie, termogravimetrie, analiză roenghenofază, spectroscopie de absorbție atomică) sa investigat procesul de coroziune a oțelului Cm.3 în apă, prin adăugarea unor calități diferite de gluconat și borogluconat. Sa demonstrat că borogluconatul de calciu este un inhibitor al tipului anodic de acțiune. Se propune ca mecanismul posibil de inhibare, care include o etapă de adsorbție, sedimentarea carbonatului de calciu, formarea suprafeței de coroziune a peliculei de oxid, hidratarea acestuia. Complexarea cu precipitarea ionilor de fier și a anionului de inhibitor și includerea produselor de complexare în pelicula de ecranare a coroziunii metalice.

Keywords: anticorrosive inhibitor; anode inhibitors; physico-chemical analysis; Potentiometric displacement.

Cuvinte-cheie: inhibitor anticoroziv; inhibitori anodici; analiza fizico-chimică; deplasare potențiometrică.

Introducere

Utilizarea frecventă a inhibitorului este unica metodă (posibilitate) de protecție contra coroziunii metalelor. În urma utilizării acesteia în procedeele de întreținere a construcțiilor metalice în care apa și/sau soluțiile apoase sunt utilizate în calitate de lichid tehnologic. Eficacitatea utilizării substanței: $[\text{Co}(\text{DH})_2(\text{This})_2]_2[\text{TiF}_6]_2\text{H}_2\text{O}$; depinde în mare parte de concentrația sărurilor din apă, care în practică este variabilă - în dependență de localizare și timp (vreme). Utilizarea combinațiilor de inhibitori pentru ridicarea eficacității se realizează numai prin metodele experimentale, precum și la prelucrarea integrală a noilor preparate [1].

Unele compoziții ale substanței $[\text{Co}(\text{DH})_2(\text{This})_2]_2[\text{TiF}_6]_2\text{H}_2\text{O}$ sunt pe larg întrebuințate pentru înlăturarea oxigenului sau a oxigenului nelegat din anumite gaze, pentru micșorarea coroziunii metalelor. În industrie această substanță și compușii acesteia sunt utilizați în procesele de tratare/prelucrare a apei în cazane și sisteme de încălzire. Preponderent, această substanță comparativ cu alți reducători, în particular cu sulfiții, favorizează apariția produselor secundare/ adverse și prezintă un produs inert, care ușor se înlătură din apă, și în același timp nu posedă proprietățile unui agent coroziv. Scopul cercetărilor constă în studierea altor legături a compușilor din apă și soluții apoase, în vederea posibilităților, micșorării pierderilor corozive a metalului la temperaturi scăzute fără adăugarea altor reagenți. În calitate de astfel de component în viziunea autorilor poate fi enumerată - $[\text{Co}(\text{DH})_2(\text{This})_2]_2[\text{TiF}_6]_2\text{H}_2\text{O}$ [4].

Procesele corozive care se dezvoltă în apă decurg cu depolarizarea oxigenului și drept ca urmare a absorbției se obține eliminarea oxigenului de pe suprafața metalului. Cantitatea oxigenului absorbit în multe cazuri determină duritatea și grosimea peliculei de protecție (stratului protector) ce se formează și care este constituit din oxizi și hidroxizi de fier precum și din săruri insolubile. Ionii de Cl^- și SO_4^{2-} care se regăsesc în apa substituind oxigenul de pe suprafață și contribuie la mărirea vitezei coeziunii. Ca urmare substanța dată conține câteva grupe funcționale care în mod negativ pot influența la pasivarea ionilor activi, atât din punct de vedere a concurenței absorbției, precum și la formarea complexilor cu ionii de fier și includerea acestora în pelicula stratului de protecție [2].

Material și metodă

Metodica cercetărilor fenomenelor corozive s-a efectuat în prezența apei din apeduct, compoziția chimică a căreia, cu luare în considerație a variației sezoniere: (mg/l) CO_3^{2-} - 6; HCO_3^- - 98,0; SO_4^{2-} - 204,0; Cl^- - 57,0; Ca^{2+} - 72,5; Mg^{2+} - 19,5. În același timp pH-ul s-a modificat în intervalul de 7,2 - 7,6 și duritatea s-a egalat cu 5,22 mm/mol la conținutul general de 457,0 mg/l. Această apă se poate clasa în același segment cu apa de duritatea medie sau scăzută. După indicele lui Langelie apa se caracterizează cu stare apropiată de cea a echilibrului. Conform conținutul sumar a ionilor de sulfat și clorid (mai mare de 150mg/l), apa după Rosenfeld se poate de clasificat ca un mediu înalt agresiv [3;4].

Rezultate și discuții

În contextul experimentelor au fost utilizate mostre din oțel slab carbonizat (3%) cu compoziția chimică: C - 0,2; Mg - 0,45; Si - 0,25; Cr - 0,25 și respectiv Fe. În experimentele corozive a fost utilizate mostrele din oțel slab carbonizat (3%) cu mărimea de 50x25x3. Acestea mostre au

fost supuse la scufundarea în întregime în soluția, compoziția chimică a căreia a fost prezentată anterior. Scufundarea mostrelor din oțel sa efectuat la aceeași adâncime, cu acces liber la aer pe suprafața inițială, ce corespunde indicilor obținuți după procedura de rectificare abrazivă. Pierderile în urma coroziunii s-au efectuat gravimetric. Efectul influenței inhibitorului cantitativ s-a apreciat după criteriu gradului de protecție, determinat după formula:

$$z = \frac{k-k_1}{k} \quad (1)$$

Unde: k_1 și k este viteza de coroziune a metalului cu utilizarea inhibitorului și fără el.

Gradul de protecție caracterizează protecția completă a proceselor aferente coroziunii. Pentru aprecierea eficacității inhibării s-a utilizat și coeficientul de frânare: $y =$; care arată de câte ori se micșorează viteza proceselor corozive în urma utilizării inhibitorului. Înainte de experiment mostrele se degresează cu var vienez, se spală cu apă distilată și se usucă cu hârtie de filtrare. După experiment, mostrele se scot, se usucă la aer, conform procedurii experimentului acestea sunt introduse în exicator sub un strat de CaCl_2 , partea laterala a lor, este izolată prin aplicarea unui strat de lac. Înlăturarea produselor corozive se efectuează în 0,5 mol soluție de HCl cu adăugarea de 0,5% urotropin. Prim metode experimentale a fost demonstrat faptul că în urma proceselor corozive produse în apa fără inhibitori pot fi distinse diverse perioade vitezelor proceselor corozive (Figura 1).

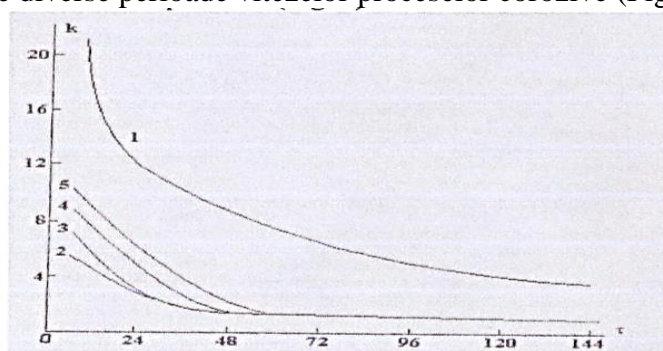

Figura 1. Influența concentrației inhibitorilor asupra vitezei proceselor corozive: (1-0 gr/1; 2 – 0,1 gr/1; 3 – 0,25 gr/1; 4 – 0,4 gr/1; 5 – 0,5 gr/1).

Procesul de mărire a continuității exponențierii pH-ului în creștere, contribuie la sporirea proceselor corozive conform mecanismului depolarizării oxygenate (Figura 2).

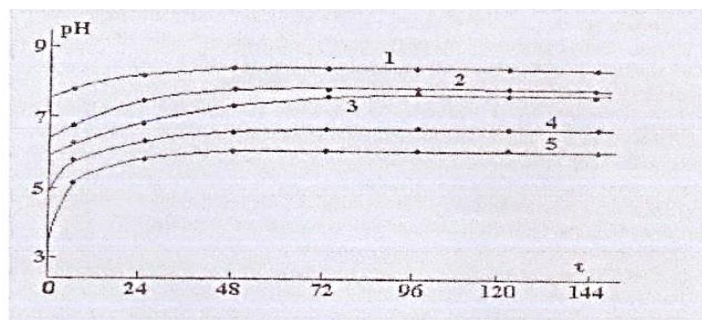

Figura 2. Influența concentrației inhibitorilor mediului cu pH ridicat: gr/1; 2 – 0,1 gr/1; 3 – 0,25 gr/1; 4 – 0,4 gr/1; 5 – 0,5 gr/1).

Tabelul 1. Influența concentrației inhibitorului la parametrii procesului de coroziune a materialului oțel slab carbonizat 30

Concentrația inhibitorului gr/	Timpu experimentului, ore	Coefficientul de frânare, y	Gradul de protecție, Z, %
0,1	8	6,02	83,26
	48	4,77	79,98
	96	3,91	71,44
	144	2,63	60,93
0,25	8	5,45	80,87
	48	4,98	80,75
	96	3,74	72,00
	144	2,33	58,92
0.4	8	2,48	60,02
	48	5,38	81,61
	96	4,62	76,55
	144	3,76	72,68
0,5	8	2,19	52,34
	48	2,98	74,52
	96	4,01	74,65
	144	4,12	74,62

Asemenea dependențe de timp și concentrație a inhibitorului sunt înregistrate și la nivelul protecției Z (Tabel 1). În același timp indicii minimi ai acesteia corespund cu datele: 52,34%, iar maxima 83,26%, fapt ce ne permite conform clasificății lui Robinson să clasăm inhibitorul ca fiind “bun”.

Datele prezentate caracterizează acțiunea concentrației inhibitorului asupra parametrilor materialului supus experimentelor în diverse intervale de timp, este ușor vizibil faptul că substanța $(Co(DH)_2(ThiS)_2)_2[TiF_6]_2H_2O$ modifică parametrii în mod favorabil.

Curbele anodice potențiostatice $o - i$, demonstrează faptul că la mărirea concentrației substanței $[Co(DH)_2(ThiS)_2)_2[TiF_6]_2H_2O$ are loc micșorarea curentului anodic în emulsie în timp ce potențialul acestuia constant se mărește. În prezența substanței $[Co(DH)_2(ThiS)_2)_2[TiF_6]_2H_2O$ are loc o dizolvare activă în mod benefic a indicilor potențiali. Rezultate similare au fost obținute la utilizarea inhibitorului cu influență anodică: gluconat de calciu și borgluconat de calciu, fapt ce ne permite să concluzionăm ca $[Co(DH)_2(ThiS)_2)_2[TiF_6]_2H_2O$ este inhibitor cu influență anodică.

La expunerea în timp îndelungat în experiențe – de 48 ore, impactul se micșorează considerabil (Figura 3; Figura 4).

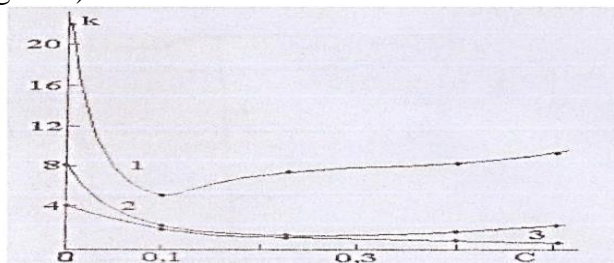

Figura 4. Influența concentrației inhibitorului în raport cu viteza proceselor corozive:
(1-8 ore; 2 – 48 ore; 3 – 144 ore)

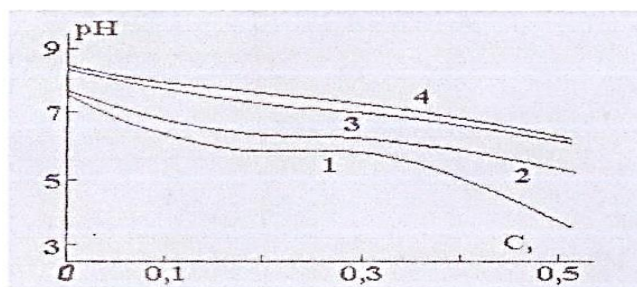

Figura 5. Influența concentrației inhibitorului în raport cu pH dimensiuni mediul în care au loc procesele corozive: (1-8 ore; 2 – 48 ore; 3 – 144 ore)

Studiul spectrului de absorbție a soluției în limitele indicelui ultraviolet, cu utilizarea datelor colectate imediat după îndepărtarea mostrelor din emulsie (Figura 6), au demonstrat existența segmentului de absorbție anume în limitele spectrului ultraviolet (Figura 7), fapt ce demonstrează că are loc formarea complexilor cu strămutarea sarcinii.

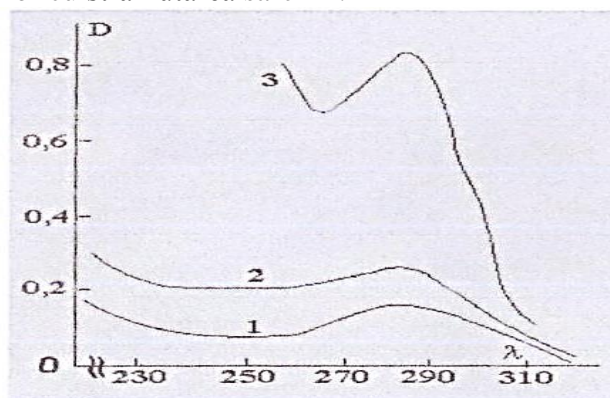

Figura 6. Curbele de polarizare potențiometrică a materialului Cm.3 în apa menajeră, în dependență de concentrația soluției: (1 – 0 gr/1; 2 – 0,1 gr/1; 3 – 0,25 gr/1; 4 – 0,4 gr/1; 5 – 0,5 gr/1)

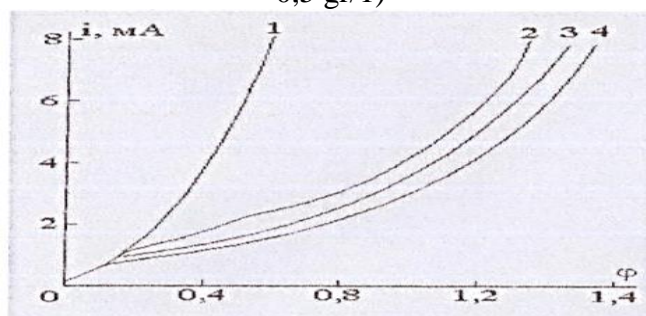

Figura 7. Nivelul de absorbție a substanței $[Co(DH)_2(This)_2]_2[TiF_6]_2H_2O$ în prezența sărurilor de fier, în momentul preparării emulsiilor

Concluzii

În prezentă lucrare, au fost expuse în mod succint proprietățile de bază și prioritățile substanței anticorozive, fiind selectate câteva exemple semnificative din numărul mare de cazuri raportate în

literatura de specialitate. Utilizarea substanței $[\text{Co}(\text{DH})_2(\text{This})_2]_2[\text{TiF}_6]_2\text{H}_2\text{O}$ pentru protecția metalelor contra proceselor corozive agresive prezintă o serie de avantaje, comparativ cu alte soluții existente, utilizate pe scară largă, dar care nu sunt clasate ca fiind universale.

Bibliografie

1. Герасимов В.В. Коррозия сталей в нейтральных водных средах. М.: Metallurgy, 1981.
2. Паршутин В. В., Шолтоян Н.С. Коррозия стали в модельных средах, природных и технологических водах. В: Электронная обработка материалов, 1999,с. 32-52.
3. Паршутин В.В., Шолтоян Н.С. Ингибирование коррозии стали в растворах для электрохимической размеренной обработки металлов. Простые и низколегированные стали. Выбор промывочных растворов 2000. с.40-54.
4. Паршутин В.В., Шолтоян Н.С., Андреева Л.Н. и др. Ингибирование глюконатом кальция коррозии углеродистой стали Ст.3 в воде. В: Электронная обработка материалов, 1999, X-в1-2,с.43-55.
5. Улиг Г.Г., Ревы У.У. Коррозия и борьба с ней. Введение в коррозионную науку и технику. Л.: Химия, 1989.

EcoSoEn
Economics, Social and Engineering Sciences
SCIENTIFIC JOURNAL

EcoSoEn
Științe Economice, Sociale și Inginerești
REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

Year 2, Nr.1-2/2019 /Anul 2, Nr.1-2/2019

ISSN 2587-344X

*Submitted materials that do not meet the requirements are not reviewed and not returned to the authors.
Editorial is not responsible for the content of published articles.
Materialele prezentate care nu corespund cerințelor înaintate nu se recenzează și nu se restituie autorilor.
Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate.*

Bun de tipar: 15.07.2019. Tirajul: 200 ex.
Format A4
Coli editoriale: Coli de tipar:
Tipar Digital. Hîrtie ofset. Garnitura Times New Roman

TIPOGRAFIA PRINT-CARO